

**FBE
GELDERLAND
DEELPLAN**
JACHT &
VRIJSTELLINGS-
SOORTEN

2023-2029

Deelplan Jacht & Vrijstelling 2023-2029 • Faunabeheereenheid Gelderland

Oktober 2022

COLOFON

Stichting Faunabeheereenheid Gelderland

Postadres

Wassenaarweg 40
6843 NW Arnhem

Telefoon

085 0208 340

E-mail

gelderland@faunabeheereenheid.nl

Internet

www.faunabeheereenheid.nl/gelderland

Eindredactie

Faunabeheereenheid Gelderland

Vormgeving en opmaak

Natuurlijk! Marketing en Communicatie

Beeldrechten

Natuurlijk! Marketing en Communicatie

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch op geluidsband of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid Gelderland

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	8
1. JACHT OP WILDSOORTEN	9
2. SCHADEBESTRIJDING VAN VRIJSTELLINGSSOORTEN	11
CANADESE GANS (BRANTA CANADENSIS EN BRANTA HUTCHINSII)	13
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	14
1.1 Wetgeving	14
1.2 Provinciaal beleid	14
2. SOORTBESCHRIJVING	15
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	16
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	16
3.2 Verspreiding en trend nederland	16
3.3 Verspreiding en trend gelderland	17
3.4 Staat van instandhouding	20
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	22
BENADERING SCHADE	
4.1 Preventieve maatregelen	23
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	24
5. BEHEER	25
5.1 Afgelopen beheerperiode	25
5.2 Beheer 2023-2029	26
6. MONITORING	27
7. LITERATUUR	28
FAZANT (PHASIANUS COLCHICUS)	31
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	32
1.1 Wetgeving	32
1.2 Provinciaal beleid	32
2. SOORTBESCHRIJVING	33
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	34
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	34
3.2 Verspreiding en trend nederland	34
3.3 Verspreiding en trend gelderland	35
3.4 Staat van instandhouding	38
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	41
4.1 Preventieve maatregelen	41
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	41
5. BEHEER	42
5.1 Afgelopen beheerperiode	42
5.2 Beheer 2023-2029	43
6. MONITORING	44
7. LITERATUUR	45
HAAS (LEPUS EUROPAEUS)	47
1. Wetgeving en provinciaalbeleid	48
1.1 Wetgeving	48
1.2 Provinciaal beleid	48
2. Soortbeschrijving	49
3. Populatiegrootte en -ontwikkeling	50
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	50

3.2	Verspreiding en trend Nederland	50
3.3	Verspreiding en trend Gelderland	51
3.4	Staat van instandhouding	52
4.	ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	55
4.1	Preventieve maatregelen	55
4.1.1	Effectiviteit preventieve maatregelen	55
5.	BEHEER	56
5.1	Afgelopen beheerperiode	56
5.2	Beheer 2023-2029	57
6.	MONITORING	58
7.	LITERATUUR	59

HOUDUIF (COLUMBA PALUMBUS)

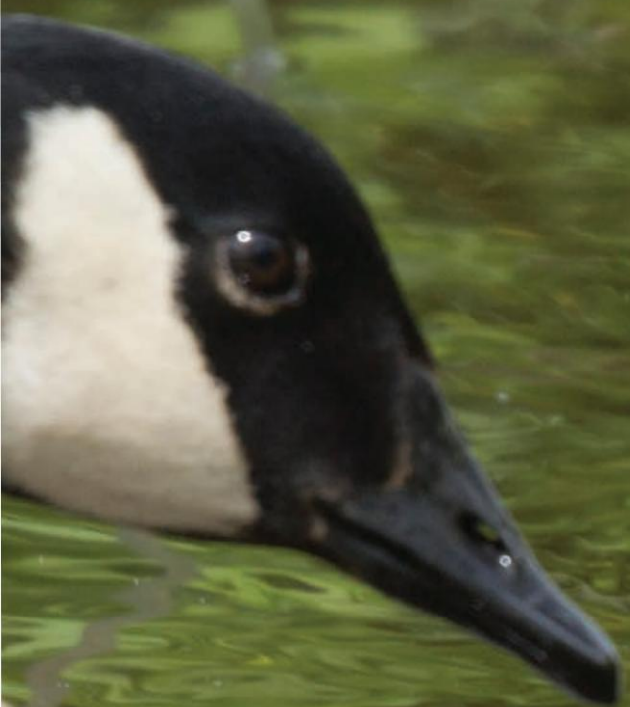
1.	WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	61
1.1	Wetgeving	62
1.2	Provinciaal beleid	62
2.	SOORTBESCHRIJVING	63
3.	POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	64
3.1	Verspreiding en trend wereldwijd	64
3.2	Verspreiding en trend Nederland	64
3.3	Verspreiding en trend Gelderland	66
3.4	Staat van instandhouding	69
4.	ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	71
	BENADERING SCHADE	
4.1	Preventieve maatregelen	72
4.1.1	Effectiviteit preventieve maatregelen	72
5.	BEHEER	73
5.1	Afgelopen beheerperiode	73
5.2	Beheer 2023-2029	74
6.	MONITORING	75
7.	LITERATUUR	76

KAUW (CORVUS MONEDULA)

1.	WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	78
1.1	Wetgeving	79
1.2	Provinciaal beleid	79
2.	SOORTBESCHRIJVING	81
3.	POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	81
3.1	Verspreiding en trend wereldwijd	81
3.2	Verspreiding en trend Nederland	82
3.3	Verspreiding en trend Gelderland	84
3.4	Staat van instandhouding	86
4.	ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	87
	BENADERING SCHADE	
4.1	Preventieve maatregelen	87
4.1.1	Effectiviteit preventieve maatregelen	87
5.	BEHEER	88
5.1	Afgelopen beheerperiode	88
5.2	Beheer 2023-2029	90
6.	MONITORING	91
7.	LITERATUUR	92

KONIJN (ORYCTOLAGUS CUNICULUS)	94
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	95
1.1 Wetgeving	95
1.2 Provinciaal beleid	95
2. SOORTBESCHRIJVING	96
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	97
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	97
3.2 Verspreiding en trend Nederland	97
3.3 Verspreiding en trend Gelderland	98
3.4 Staat van instandhouding	100
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	103
BENADERING SCHADE	
4.1 Preventieve maatregelen	103
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	103
5. BEHEER	104
5.1 Afgelopen beheerperiode	104
5.2 Beheer 2023-2029	106
6. MONITORING	108
7. LITERATUUR	109
 VELDMUIS (MICROTUS ARVALIS)	
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	110
1.1 Wetgeving	111
1.2 Provinciaal beleid	111
2. SOORTBESCHRIJVING	111
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	112
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	113
3.2 Verspreiding en trend Nederland	113
3.3 Verspreiding en trend Gelderland	113
3.4 Staat van instandhouding	114
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	114
4.1 Preventieve maatregelen	116
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	116
5. BEHEER	116
5.1 Afgelopen beheerperiode	117
5.2 Beheer 2023-2029	117
6. MONITORING	117
7. LITERATUUR	118
	119
 VOS (VULPES VULPES)	
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	120
1.1 Wetgeving	121
1.2 Provinciaal beleid	121
2. SOORTBESCHRIJVING	121
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	122
3.1 Trend	124
3.2 Staat van instandhouding	125
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	126
4.1 Schade aan veehouderijen	128
4.2 Openbare veiligheid en volksgezondheid	128
4.3 Bescherming inheemse fauna	129
4.4 Preventieve maatregelen	129
4.4.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	130
5. BEHEER	131
5.1 Afgelopen beheerperiode	132
5.2 Beheer 2023-2029	132
6. MONITORING	135
7. LITERATUUR	137
	138

WILDE EEND (ANAS PLATYRHYNCHOS)	141
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	142
1.1 Wetgeving	142
1.2 Provinciaal beleid	142
2. SOORTBESCHRIJVING	143
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	144
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	144
3.2 Verspreiding en trend nederland	144
3.3 Verspreiding en trend gelderland	145
3.4 Staat van instandhouding	147
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	150
4.1 Preventieve maatregelen	150
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	150
5. BEHEER	151
5.1 Afgelopen beheerperiode	151
5.2 Beheer 2023-2029	152
6. MONITORING	153
7. LITERATUUR	154
 ZWARTE KRAAI (CORVUS CORONE)	 156
1. WETGEVING EN PROVINCIAALBELEID	157
1.1 Wetgeving	157
1.2 Provinciaal beleid	157
2. SOORTBESCHRIJVING	158
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING	159
3.1 Verspreiding en trend wereldwijd	159
3.2 Verspreiding en trend nederland	159
3.3 Verspreiding en trend gelderland	160
3.4 Staat van instandhouding	162
4. ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN	164
4.1 Preventieve maatregelen	165
4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen	165
5. BEHEER	166
5.1 Afgelopen beheerperiode	166
5.2 Beheer 2023-2029	169
6. MONITORING	170
7. LITERATUUR	171

INLEIDING

Voor u ligt het faunabeheerplan deelplan jacht en vrijstellingssoorten van de Faunabeheereenheid Gelderland (hierna aangeduid als de FBE). Sinds de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) dient de FBE ook een goedgekeurd faunabeheerplan te hebben ten behoeve van de uitoefening van jacht en vrijstelling. Het faunabeheerplan dat invulling geeft aan artikel 3.12 van de Wnb geeft bepaalde richtlijnen in het kader van monitoring en registratie. Het faunabeheerplan is daarom geen plan wat de handelingen (in dit geval jacht en vrijstelling) moet onderbouwen. Het is de Minister van LNV die heeft bepaald of soorten bejaagbaar worden gesteld of dat (landelijke) vrijstelling van het beschermingsregime wordt gegeven. Door de provincie kunnen wel randvoorwaarden worden gesteld aan de informatie die in het faunabeheerplan inzichtelijk dient te worden gemaakt. Deze kaders zijn voor de jacht en vrijstellingssoorten toegelicht in de verschillende diersmodules. Voor sommige diersoorten worden ook, daar waar jacht en/of vrijstelling niet voor alle situaties toereikend genoeg zijn, aanvullende ontheffingen aangevraagd. Deze zijn tevens gekoppeld aan dit plan. Bij de vaststelling van dit faunabeheerplan gold er nog een ontheffing voor de inzet van een vangkooi voor zwarte kraaien ter bescherming van weidevogels (zaaknummer: 2019-001158) en een vangkooi voor zwarte kraaien en kauwen ter voorkoming van schade aan appels en peren (zaaknummer: 2019-000125), deze ontheffingen verlopen 1 februari 2023. Daarnaast gold er voor de vos nog een vigerende ontheffing (zaaknummer: 2021-002550) evenals voor het konijn (zaaknummer: 2018-009001). Deze ontheffingen lopen tot 25 juni 2027 respectievelijk 1 januari 2025. Als deze ontheffingen verlopen zal (eventueel na evaluatie) beoordeeld worden of deze ontheffingen opnieuw aangevraagd zullen worden, dit is dan tevens gekoppeld aan dit faunabeheerplan met ook dezelfde looptijd als dit faunabeheerplan.

De algemene toetsingskaders zijn terug te vinden in het algemene deel van het faunabeheerplan. De FBE heeft voor alle verschillende faunabeheerdeelplannen separaat één overkoepelend algemeen deel, zodat deze informatie allemaal eenduidig en gelijk is.

Met het plan wil het bestuur van de FBE de transparantie, integraliteit en de planmatigheid van alle facetten van het faunabeheer in Gelderland versterken. De inhoud is gebaseerd op formele eisen van het bevoegd gezag aangevuld met aspecten die voor de FBE en voor de Wildbeheereenheden van belang zijn.

1. JACHT OP WILDSOORTEN

De jacht op wildsoorten is landelijk geregeld. Jacht is het bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van wild alsmede het doen van pogingen daartoe. De handelingen die zijn verricht in de periode voorafgaand aan dit faunabeheerplan komen overeen met de handelingen die zullen worden verricht op basis van dit faunabeheerplan.

Jacht	Periode
Haas	15/10 – 31/12
Fazantenhaan	15/10 – 31/01
Fazantenhen	15/10 – 31/12
Houtduif	15/10 – 31/01
Wilde eend	15/08 – 31/01
Konijn	15/08 – 31/01

De aard en omvang van de handelingen moet zodanig zijn dat binnen een jachtveld sprake is van een redelijke wildstand. Onder redelijke wildstand wordt verstaan een dergelijke stand dat:

- duurzame benutting van wild mogelijk is;
- er in of buiten het jachtseizoen zo min mogelijk kans is op schade aan erkende belangen.

In geval de redelijke stand in het jachtveld in het geding komt is de jachthouder gehouden om, zover dat redelijkerwijs binnen zijn mogelijkheden ligt, maatregelen te treffen zodat de stand verbetert.

De beoordeling of in een jachtveld sprake is van een redelijke wildstand is primair aan de jachthouder.

Hij/zij weet welke soorten er van oudsher voorkomen en welke ontwikkelingen in het ruimtelijk- en grondgebruik hebben plaatsgevonden en plaats zullen vinden. Deze kan hij/zij veelal niet beïnvloeden, de verdergaande intensivering van de landbouw is daarvan een voorbeeld. In zijn rol als jachthouder wordt deze geacht met de grondgebruikers en eigenaren in het jachtveld af te spreken hoe desondanks de leefomstandigheden voor het wild kunnen worden bevorderd. Dit vergt vaak een jachtveld overstijgende aanpak waarbij de WBE een belangrijke rol kan spelen.

Wanneer sprake is van een gunstige staat van instandhouding dan dient dit tenminste op regionaal niveau bekeken te worden.

Toegestane middelen

In de Wnb worden middelen benoemd die mogen worden ingezet voor de uitvoering van jacht, vrijstelling en schadebestrijding.

Voor de jacht zijn de middelen benoemd in artikel 3.21 van de Wnb, deze middelen zijn:

- a. geweren;
- b. honden, niet zijnde lange honden;
- c. aantoonbaar gefokte jachtvogels van bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten;
- d. eendenkooien die voldoen aan of bij krachtens algemene maatregel van bestuur gestelde regels;
- e. lokeenden of lokduiven, die niet blind of verminkt zijn;
- f. fretten;
- g. buidels, of
- h. schermen.

Voornemen gedeeltelijke sluiting jacht 2022/2023

In de winter van 2021/2022 hebben WEnR en Sovon een rapport opgesteld om de staat van instandhouding te beoordelen van de haas en het konijn (WEnR) en de fazant, houtduif en wilde eend (Sovon). Dit naar aanleiding van de rode lijst plaatsing van de haas en het konijn. In deze rapportage is op landelijk niveau beoordeeld dat de staat van instandhouding van de haas en het konijn zeer ongunstig is. De beoordeling van de fazant, houtduif en wilde eend is dat de staat van instandhouding matig ongunstig is. Er zijn verschillende partijen die kritisch hebben gereageerd op deze beoordeling. Zo is er kritiek op het feit dat de telcijfers van de WBE's niet zijn meegenomen in de beoordelingen en heeft ook het gehanteerde startjaar van de trendtelling grote invloed over het verloop van de trend. De FBE heeft ook haar kanttekeningen bij de rapportages, en heeft daarom zelf, op provinciaal niveau, aanvullend een beoordeling gemaakt voor de jacht en vrijstellingssoorten (hoofdstukken 3,4).

Gezien de provinciale verschillen heeft de minister voor het jachtseizoen 2022 de jacht op de haas in de provincies Groningen, Limburg en Utrecht gesloten. Daarnaast is ook de jacht op het konijn in 2022 in alle provincies gesloten. De jacht op de vogelwildsoorten blijft nog wel geopend, omdat de minister eerst meer gegevens wenst op provinciaal niveau. De minister wil dan ook streven naar een meer gebiedsgerichte aanpak en heeft een impactanalyse toegezegd.

2. SCHADEBESTRIJDING VAN VRIJSTELLINGSSOORTEN

De vrijstelling heeft al een lange geschiedenis. Onder de Jachtwet 1954 was deze categorie van dieren al benoemd. Onder de Jachtwet stonden deze soorten ook wel bekend als schadelijk wild, boerenwild of artikel 8 wild. Een categorie van dieren die jaarrond bejaagbaar waren ter voorkoming van schade aan landbouw en flora en fauna. Een agrariër met 40 ha. aaneengesloten grond kon al een jachtakte krijgen om het boerenwild op zijn gronden te bejagen ter voorkoming van schade aan zijn gewassen en opstallen. Onder de Flora en Faunawet veranderde deze structuur nauwelijks.

Feitelijk borduurt de vrijstelling onder de Wnb (artikel 3.15 Wnb en artikel 3.1 van Besluit natuurbescherming (hierna: Bnb)) voort op de structuur van de grondgebruikersverklaring onder de Flora en Faunawet. Omdat grondgebruikers zelf de mogelijkheid hadden de schade te bestrijden was onder de Jachtwet en de Flora en Faunawet schadevergoeding niet mogelijk. Ook onder de Wnb komen grondgebruikers niet in aanmerking voor een schadevergoeding bij vrijgestelde soorten.

Grondgebruikers mogen middelen inzetten om schade te beperken. Dit wil niet zeggen dat alle middelen zonder voorwaarden mogen worden ingezet. Habitatrichtlijn (HR), Vogelrichtlijn (VR) en Benelux-verdrag kunnen middelen beperken. Zo vallen vangkooien voor beschermde vogels en het gebruik van kunstlicht bij zoogdieren buiten de afgegeven vrijstelling. Deze maatregelen kunnen op basis van aanvullende ontheffingen voor specifieke situaties worden verleend.

Provinciale vrijstellingen

De provincie mag in haar Omgevingsverordening ook diersoorten provinciaal vrijstellen. In de afgelopen beheerperiode was het verjagen van de brandgans provinciaal vrijgesteld evenals schadebestrijding van de woelrat. Deze soorten zijn echter weer van de provinciale vrijstellingslijst gehaald. De woelrat is van de lijst gehaald, omdat de staat van instandhouding ongunstig is. Verjaging van de brandgans is van de lijst gehaald, omdat dit een bij de wet toegestane handeling is en daarom niet vrijgesteld hoeft te zijn. In 2022 is de veldmuis op de provinciale vrijstellingslijst gezet, om agrariërs de mogelijkheid te geven om muizenplagen te bestrijden.

Toegestane middelen

In de Wnb worden middelen benoemd die mogen worden ingezet voor de uitvoering van jacht, vrijstelling en schadebestrijding.

In artikel 3.1 van de Regeling natuurbescherming (hierna: Rnb) zijn de landelijk vrijgestelde diersoorten aangewezen. Lid 1 refereert naar de Vogelrichtlijnsoorten van artikel 3.1 Wnb: de Canadese gans, de houtduif, de kauw en de zwarte kraai. Lid 2 refereert naar artikel 3.10 Wnb, de vos en het konijn.

Vogels

Voor de uitvoering van de landelijke vrijgestelde vogelsoorten (de Canadese gans, de houtduif, de kauw en de zwarte kraai) van dit plan zijn de middelen en methoden toegestaan, zoals beschreven in artikel 3.3 eerste en tweede lid Rnb. Namelijk:

- geweren;
- honden, niet zijnde lange honden, en
- haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds;
- het vangen of doden met gebruikmaking van niet-levende lokvogels;
- het vangen of doden met gebruikmaking van een akoestisch middel waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt, en
- het vangen of doden met gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is.

Zoogdieren

Middelen als bedoeld in artikel 3.3 derde lid Rnb, die mogen worden gebruikt ter uitvoering van de landelijke vrijstelling ten aanzien van het konijn en de vos worden aangewezen:

- geweren;
- honden, niet zijnde lange honden;
- haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds;
- fretten;
- kastvallen;
- vangkooien, en
- buidels.

MODULE CANADESE GANS

BRANTA
CANADENSIS
EN BRANTA
HUTCHINSII

Als er gesproken wordt over de Canadese gans gaat het om twee ondersoorten, namelijk de grote Canadese gans en de kleine Canadese gans. Canadese ganzen komen oorspronkelijk uit Noord-Amerika alhoewel trans-Atlantische dwaalgasten in Nederland ook zijn vastgesteld. De ondersoorten kruisen vaak, waardoor hybride soorten ontstaan. Kruisingen met de brandgans komen ook voor. De grote Canadese gans komt veruit het meest voor in Gelderland, er zijn slechts enkele ontsnapte kleine Canadese ganzen. Dit plan legt daarom de focus op de grote variant wat betreft soortbeschrijving en populatiegegevens. Echter, beide soorten hebben dezelfde wettelijke status.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De Canadese gans valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/2. In de landelijke wetgeving is de Canadese gans beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2018) van de Canadese gans is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'. Daarnaast is de Canadese gans opgenomen in de Bern-conventie en Bonn-conventie.

De Wnb bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels.

De wet verbiedt onder andere:

1. het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
2. het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
3. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
4. het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
5. het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

Er mag ontheffing of vrijstelling worden verleend (artikel 3.3, lid 4, Wnb) van de bovenstaande verboden mits er voldaan wordt aan een aantal voorwaarden: er bestaat geen andere bevredigende oplossing, er is een geschaad wettelijk belang (bijv. gewasschade of in het belang van veiligheid van het luchtverkeer) en tot slot mogen de maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Sinds 2006 staat de Canadese gans (beide varianten) op de vrijstellingslijst (artikel 3.1 van Bnb en artikel 3.15 Wnb), daarvoor werden ze als exoot aangemerkt. Uit onderzoek bleek dat de Canadese gans als wintergast via de trans-Atlantische route (Groenland) naar Europa kwam. Hierom is de Canadese gans voor Europa inheems verklaard en opgenomen in de Vogelrichtlijn.

Middels deze vrijstelling is de Canadese gans jaarrond van zonsopgang tot zonsondergang te bestrijden.

De volgende schadebestrijdingsmiddelen en -methoden zijn toegestaan: geweren; honden, niet zijnde lange honden; haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds; niet-levende lokvogels; akoestisch middel voor lokgeluiden; lokvoer.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

De Canadese gans is voor het grootste deel van de populatie geïntroduceerd in ons land. De broedpopulatie bestaat sinds 1974 uit nazaten van losgelaten of ontsnapte vogels. In Gelderland gaat het voornamelijk over een populatie grote Canadese ganzen, hierop is de beschrijving dan ook op toegespitst.

De grote Canadese gans (*Branta canadensis*) is een grote bruingrijze gans met zwarte hals en kop. Het meest opvallend is de witte halsvlek. Het uiterlijk is echter behoorlijk variabel en zeker door kruisingen met andere soorten komen soms verrassende tussenvormen voor. Het geluid van de grote Canadese gans wordt omschreven als luid en honkend.

Broedperiode:	half maart - half juni
Broedduur:	26-30 dagen
Ruiperiode:	begin juni - half juli

De grote Canadese gans legt vier tot zes eieren. Het vrouwtje broedt de eieren uit, terwijl het mannetje de wacht houdt. De eieren komen meestal rond dezelfde tijd uit. De grote Canadese gans kan wereldwijd in tal van verschillende leefgebieden gevonden worden, van toendra's tot half-woestijnen. Het enige wat er echt toe doet is dat er water aanwezig is. In Nederland is de soort vooral te vinden in vennen, veenmoerassen en waterrijke graslandgebieden. Deze gans is van origine een echte trek-gans, in Europa doen ze dit echter beperkt. In de zomer, vanaf juni tot in september, vormen zich grote groepen ruiende vogels op open water (plassen, meren en rivieren). Deze 'rui-trek' is de enige migratie die deze broedvogels ondernemen.

Grote Canadese ganzen grazen op voedselrijke graslanden en akkers, waar ze oogstresten foerageren. Echter, er zijn waarnemingen van grote Canadese ganzen die eieren en jongen van sterns en andere 'dierlijke eiwitten' opeten.

Bron: Vogelbescherming; Jagersvereniging.

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

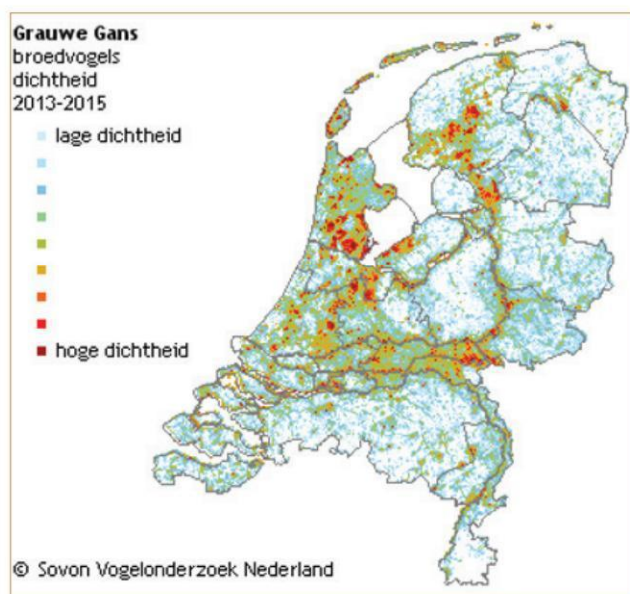
3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

De grote Canadese gans komt van oorsprong voor in Amerika (voornamelijk Noord-Amerika, met uitloop naar Midden-Amerika). Ook in Europa is deze soort aanwezig en in sommige op het Aziatische continent gelegen landen (Rusland, Japan en Korea). Tevens broeden er Canadese ganzen in Nieuw-Zeeland. Het gaat dan vaak om ontsnapte dieren.

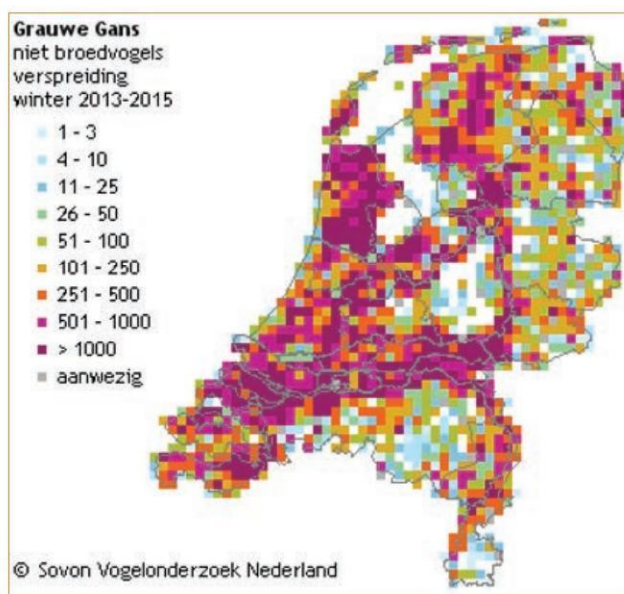
De wereldwijde populatie wordt geschat op 5.000.000 - 6.200.000 individuen (Wetlands International 2015). De Europese populatie werd in 2015 geschat op 1.000 - 5.000 paartjes (2.000 - 10.000 volwassen exemplaren) (BirdLife International 2015). Echter, deze aantallen liggen anno 2022 al vele malen hoger. Birdlife International (2015) heeft de populatie op zowel wereldwijd als Europees niveau beoordeeld als toenemend. Zo is de Noord-Amerikaanse populatie de afgelopen 40 jaar met 1500% toegenomen.

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

De broedpopulatie, verspreid door heel Nederland (Figuur 1 en 2), bestaat voornamelijk uit nazaten van losgelaten of ontsnapte vogels. De eerste broedgevallen, vanaf 1974, mislukten veelal door afschot en verstoring. Deze broedpopulatie vond in eerste instantie plaats vanuit verspreidingskernen zoals in Noord- en Zuid-Holland en het westen en midden van Noord-Brabant. Nog steeds zijn deze provincies goed voor minstens de helft van de broedpopulatie. De belangrijkste verplaatsingen vinden plaats in de ruiperiode in juni, als vogels uit omringende landen in Nederland komen ruien, maar tegelijk treedt er vanuit Nederland ook rui-trek naar elders op. De groepen zijn het grootst in nazomer en herfst, wanneer de ganzen veelal aangetrokken worden door de oogstresten op akkers. In de loop van de winter vallen de meeste groepen uiteen. Tussen juni en augustus ontstaan ruiconcentraties tot enkele duizenden vogels op grote open wateren.

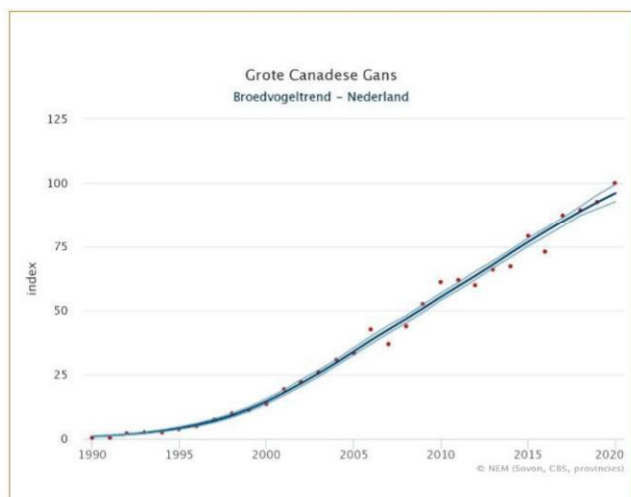
Figuur 1 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van grote Canadese ganzen, periode 2017-2019. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

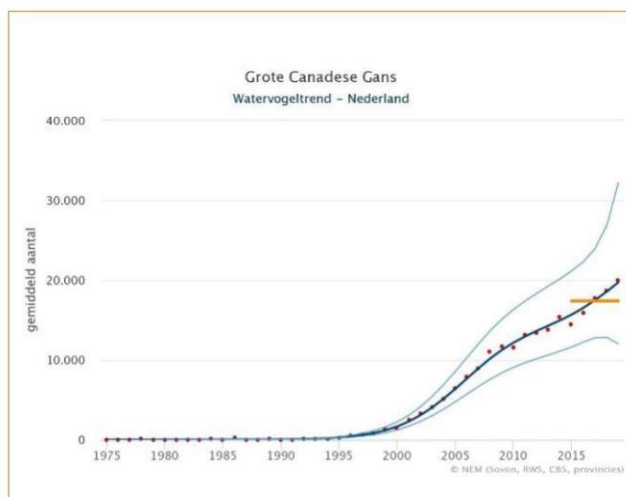
Figuur 2 Gemiddeld aantal geschatte grote Canadese ganzen als niet broedvogel, per 5x5 km-hok, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

Op landelijk niveau neemt de grote Canadese ganzen broedpopulatie toe, tot 2010 was dit bijna een lineaire stijging (Figuur 3). De watervogeltrend (Figuur 4) laat tevens bijna een lineaire stijging zien, die in 2010 begint af te zwakken. De meeste grote Canadese ganzen worden geteld van september t/m januari (Figuur 5). Het

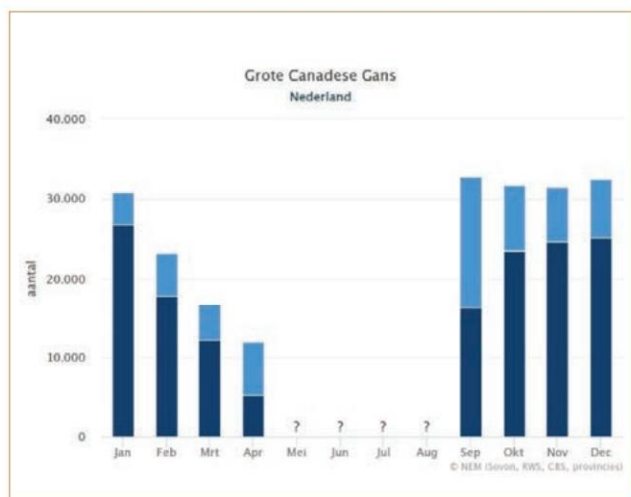
geschatte maximale aantal grote Canadese ganzen dat doortrekt ligt op 48.100 - 56.100 (2012-2017). De Nederlandse broedpopulatie is nog beperkt. De broedpopulatie is geschat op 12.000 - 16.000 (2018-2020).

Figuur 3 Geïndexeerde trend van de grote Canadese gans als broedvogel in Nederland, periode 1990-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 4 Gemiddelde aantallen van de grote Canadese gans als watervogel in Nederland, periode 1980-2019. Gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

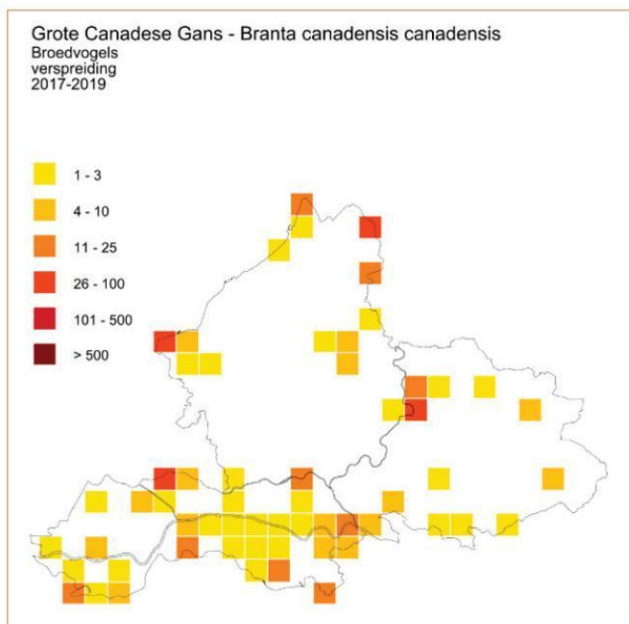

Figuur 5 Gemiddelde aantallen per maand van de grote Canadese gans als winter- en trekvogel in Nederland, van de afgelopen vijf seizoenen. Gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

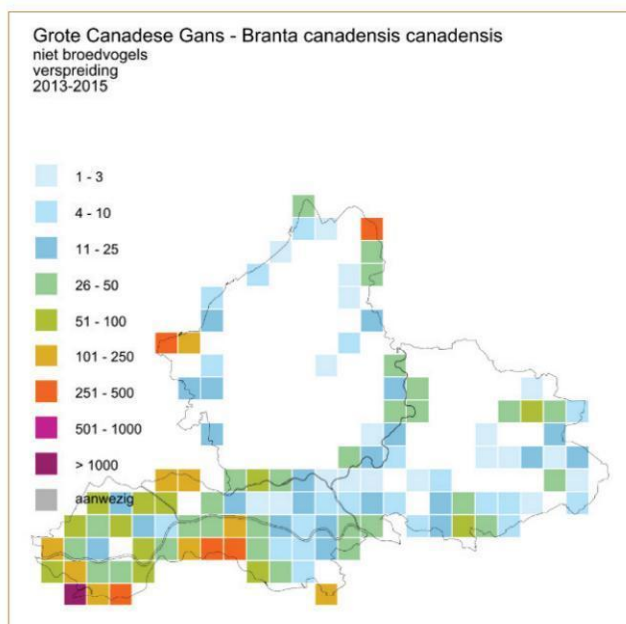
3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

Om een beeld te krijgen van de verspreiding en trend in Gelderland kunnen zowel de gegevens van Sovon als die van de FBE inzichten geven. De FBE telt echter alleen in de zomer, waardoor er geen beeld is van de winteraantallen.

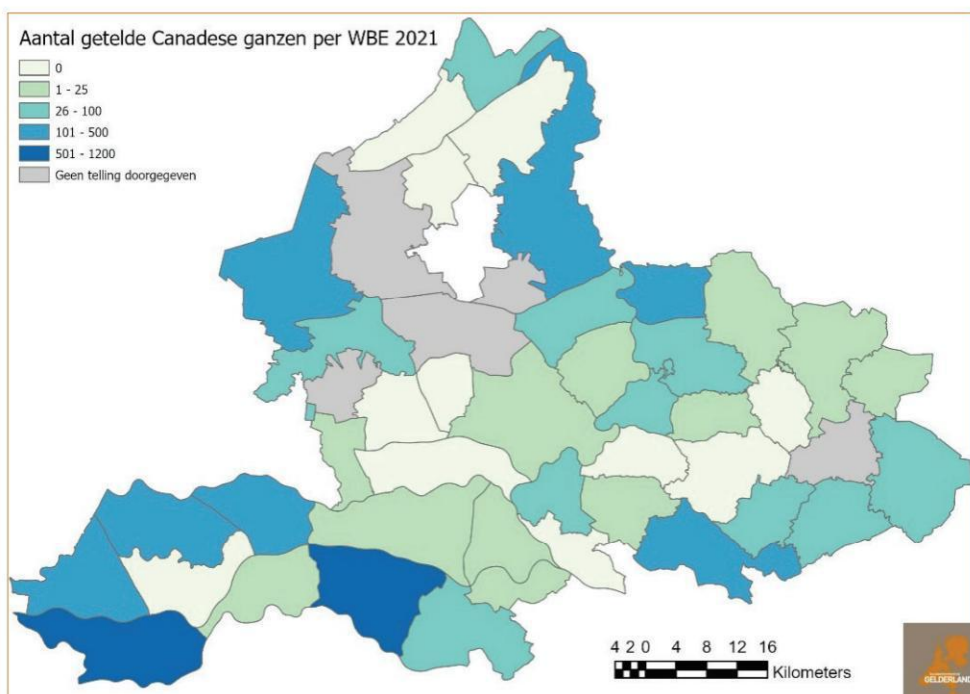
Grote Canadese ganzen broeden voornamelijk in het rivierengebied (Figuur 6). Ook in de winter zijn ze daar het vaakst te vinden (Figuur 7). Daarnaast komen ze ook voor in de Achterhoek en in het Randmeren gebied. Figuur 8 is te zien dat in 2021 de hoogste aantallen Canadese ganzen in WBE Wijchen en Waal (1.159) en WBE De Bommelerwaard (855) zijn geteld. Ook als de aantallen terug gerekend worden naar het aantal per 100 hectare (Figuur 9) zijn de hoogste aantallen in die WBE's te vinden. In de meeste WBE's komt er minder dan één getelde Canadese gans voor per 100 ha. Vier WBE's hebben geen telling doorgegeven.

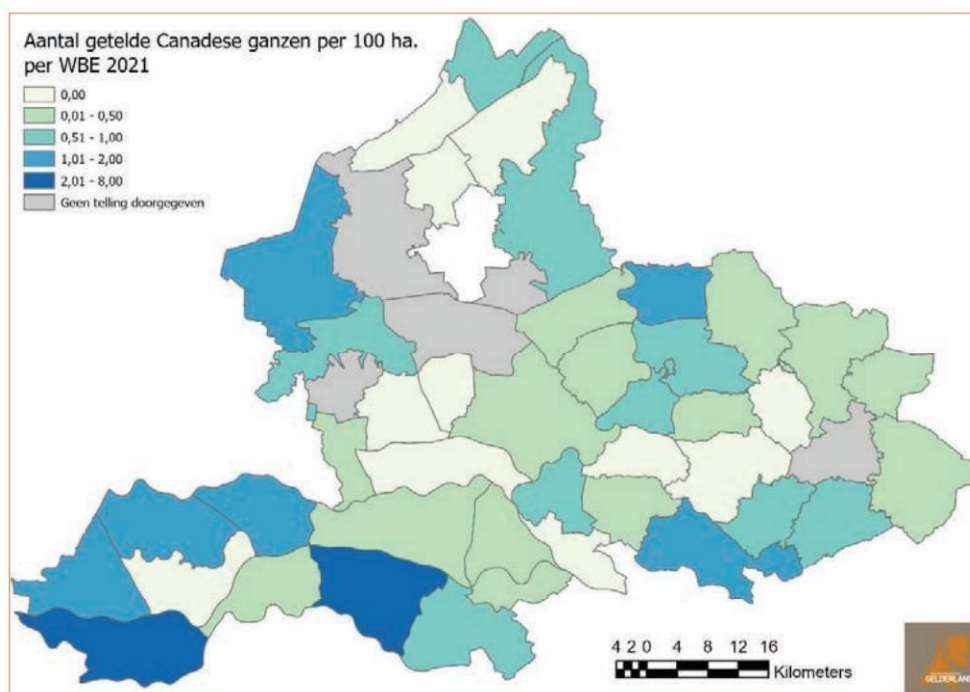
Figuur 6 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van grote Canadese ganzen, periode 2017-2019. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

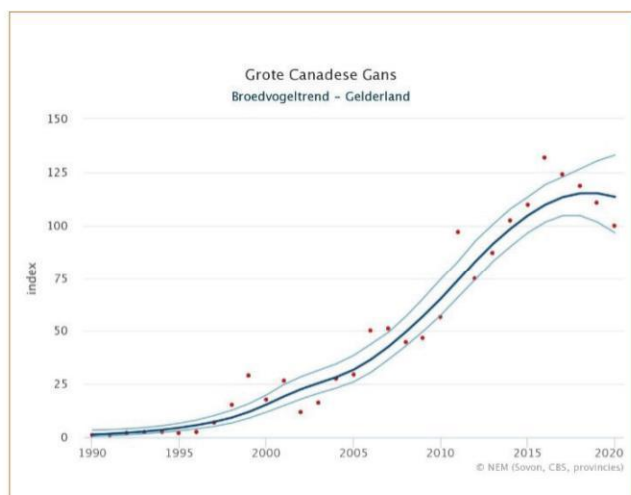
Figuur 7 Gemiddeld aantal geschatte grote Canadese ganzen als niet broedvogel, per 5x5 km-hok, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

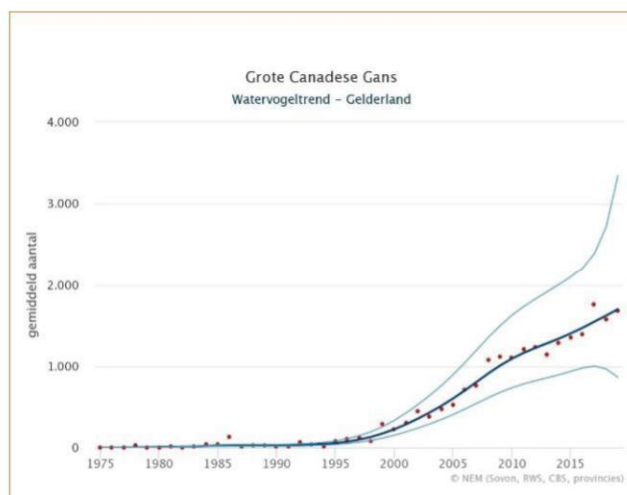
Figuur 8 Canadese ganzentelling (derde week van juli) per WBE in 2021

Figuur 9 Canadese ganzentelling omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE in 2021

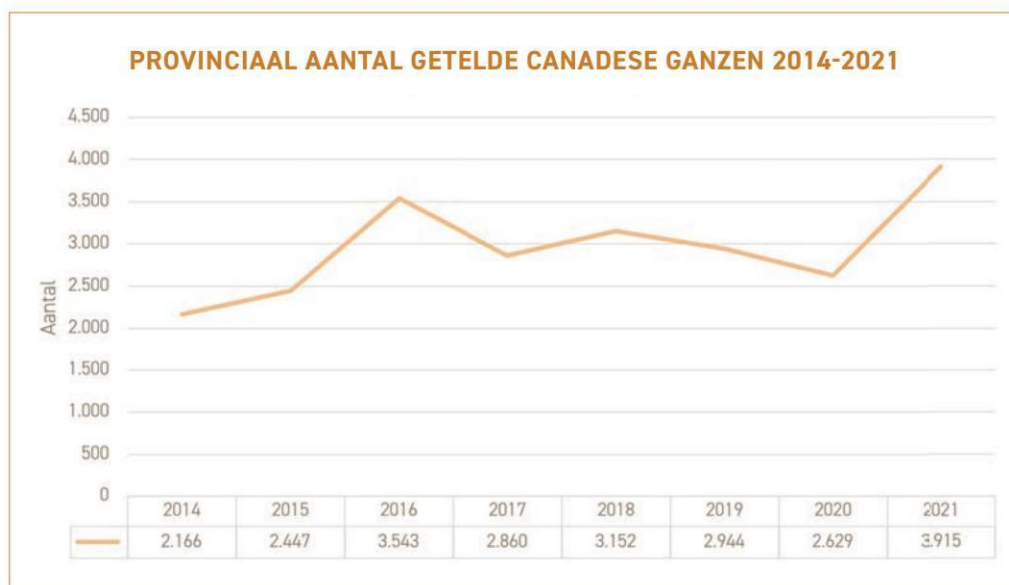

Figuur 10 Geïndexeerde trend van de grote Canadese gans als broedvogel in Gelderland, periode 1990-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 11 Gemiddelde aantallen van de grote Canadese gans als watervogel in Gelderland, periode 1980-2019. Gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

In Gelderland worden de grote Canadese ganzen op verschillende manieren geteld. Ze worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 9), het Meetnet Watervogels (Figuur 10) of via de WBE zomertellingen in de derde week van juli (Figuur 11). Alle drie de grafieken tonen een stijgende trend, die de laatste jaren afvlakt.

Figuur 12 Provinciaal aantal getelde zomerganzen (juli telling) van 2014 t/m 2021, tellingen worden uitgevoerd door de WBE's

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de Canadese gans om de staat van instandhouding te bepalen. Deze beoordeling kijkt naar broedvogels en niet naar wintervogels, gezien die laatste ook zeer afhankelijk zijn van de handelingen en ontwikkelingen van het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen Canadese ganzen wijdverspreid voor, zowel in Amerika (oorsprong) als in Europa en delen van Azië. In Nederland zijn vooral hoge dichtheden te vinden in het westen van het land en nabij de rivieren en polders. De verspreiding is in Nederland sinds 1998 bijna alleen maar uitgebreid. Gezien de wijdverspreide uitbreiding van de Canadese ganzen is het verspreidingsgebied beoordeeld als gunstig.

(2) Populatie

Zoals te zien in de voorgaande hoofdstukken, is de Canadese ganzenpopulatie zowel op mondiaal, landelijk en provinciaal niveau toegenomen. Voorheen kwamen Canadese ganzen alleen in ons land tijdens de zeer strenge winter (1978/79), deze ganzen kwamen vanuit Zweden. Maar in de jaren '90 ontstond een Nederlandse populatie Canadese ganzen bestaande uit ontsnapte of losgelaten dieren. Sindsdien is er bijna een lineaire stijging van de Nederlandse populatie, maar ook van de Gelderse. In Gelderland lijkt deze stijging de laatste jaren te stagneren, op landelijk niveau is hier nog geen sprake van. Uit de trendlijn is op te maken dat de

vrijstelling geen rem geeft op de groei van de Canadese gans, ondanks dat deze jaarrond bejaagbaar is wanneer er sprake is van opkomende of dreigende schade.

De Nederlandse Canadese ganzenpopulatie grootte is door Sovon geschat op 12.000 - 16.000 (2018-2020). De Gelderse populatie werd in 2021 geteld op 3.915 ganzen. Voor vogels is de minimale levensvatbare populatie in het deelplan ganzen bepaald op een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244). Dit is bepaald in het onderzoek van Trail et al. (2007). In dit onderzoek zijn in totaal 141 artikelen met 287 verschillende minimale levensvatbare populatie benaderingen (sinds 1970) van 212 soorten geanalyseerd. Daarvan zijn 48 verschillende vogelsoorten onderzocht. Op landelijk niveau wordt dit aantal ruim gehaald, tevens wordt op Gelders niveau het gestandaardiseerde aantal behaald. Daarbij zijn Canadese ganzen mobiele dieren, waardoor er ook uitwisseling plaats vindt tussen verschillende regio's. Hierdoor kan op beide niveaus gesproken worden van voldoende genetische diversiteit.

Gezien de sterke opkomst en stijgende trend van de populatie en populatiegrootte is beoordeeld dat de populatieparameter van de Canadese gans gunstig is.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 weergegeven, is water qua leefgebied het enige wat echt van groot belang is. In Nederland is hier geen tekort aan, er zijn immers vele meren, vennen, rivieren, grachten en sloten. Zo ook in Gelderland. De kwaliteit van dit water is de laatste jaren alleen maar verbeterend onder de Kader Richtlijn Water. Daarbij zijn er veel eiwitrijke graslanden in Nederland die zorgen voor voldoende foerageer mogelijkheden. Hierdoor kan het leefgebied tevens als gunstig beoordeeld worden.

(4) Toekomstperspectief

Ondanks dat de Canadese gans sinds 2006 landelijk is vrijgesteld, is de populatie alleen maar toegenomen in aantallen. Ze verspreiden zich steeds verder in Nederland en door de verbeterde waterkwaliteit, beschikbaarheid van kwalitatief hoog voedsel, vergroening van stedelijk gebied en herstellende natuurgebieden ziet de toekomst van de Canadese gans er positief uit. Er worden voor de Canadese gans dan ook geen negatieve landschappelijke ontwikkelingen verwacht. Hierdoor is ook het toekomstperspectief van de Canadese gans als gunstig beoordeeld.

Samenvattend

Alle vier de parameters zijn beoordeeld als gunstig. Waardoor gesteld kan worden dat de Canadese gans zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt. Aangezien de Canadese gans ook al landelijk vrijgesteld was in de vorige beheerperiode en dit niet heeft geleid tot een daling van de populatie, is niet te verwachten dat de vrijstelling in de aankomende beheerperiode wel een ongunstig effect zal hebben op het voortbestaan van de Canadese gans.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De Canadese gans staat op de vrijstellingslijst omdat beoordeeld is dat deze gans op landelijk niveau aanzienlijke schade veroorzaakt. Deze historie (zover bekend) van de geschade belangen is hieronder uitgewerkt.

Bij schade aan (landbouw)gewassen spreekt men van belangrijke schade, gesteld door het provinciale beleid, als de schade binnen een WBE groter of gelijk is aan €500 euro. Daarnaast moet een soort in heel Gelderland in één jaar meer dan €10.000 schade aan gewassen hebben veroorzaakt.

Schade van vrijgestelde diersoorten komt niet in aanmerking voor een schadevergoeding, omdat de grondgebruiker alle mogelijkheden heeft om schade te voorkomen. Daarnaast kan de preventiekit ganzen van BIJ12 geraadpleegd worden bij opkomende schade (BIJ12, 2022). Echter, soms wordt de Canadese ganzenschade getaxeerd als 'bijvangst'. Deze schade wordt dus niet systematisch getaxeerd waardoor er niet gesproken mag worden van een trend. Deze schade, wel getaxeerd maar niet uitgekeerd, is weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1 Getaxeerde winter- en zomerschade van de Canadese gans in Gelderland van beleidsjaar 2016-2021 (Bron: BIJ12-Faunazaken)		
Beleidsjaar	Winterschade	Zomerschade
2016	€ 252	
2017	€ 761	€ 238
2018	€ 570	
2019	€ 816	€ 1.472
2020	€ 9.510	€ 1.967
2021	€ 1.734	€ 1.515

Benadering schade

Zoals hierboven toegelicht is er geen beeld van Canadese ganzenschade, omdat deze schade niet uitgekeerd wordt. Echter, de huidige jurisprudentie betreffende vrijgestelde diersoorten verlangt wel dat deze schade aannemelijk wordt gemaakt. Hieronder volgt een benadering van de schade die Canadese ganzen jaarlijks in Gelderland veroorzaken.

Van 2000 t/m 2015 is de Gelderse Canadese ganzenpopulatie bijna lineair gestegen. Dit wordt ook onderstreept in het SOVON onderzoek van Lemaire & Wiersma (2011) in opdracht van het voormalige Faunafonds. Hierin is een berekening gemaakt van de groei en de daarbij onderbouwde verwachte toename van schade aan landbouwgewassen. Op pagina 26 van dit rapport wordt het volgende over de verwachte schade gezegd: "De totale verwachte schade in 2020 over het gehele jaar bedraagt -voor respectievelijk 60.000 en 100.000 ganzen- €1.861.518 ± €137.398 en €4.349.283 ± €228.997."

Het aantal Canadese ganzen is al een aantal jaren in Gelderland redelijk stabiel en bedraagt ca 3.000 getelde dieren. Dit betekent dat de jaarlijkse landbouwschade in Gelderland aan de hand van de uitgevoerde berekening van SOVON ca. € 90.000,- zal bedragen.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

Er zijn verschillende preventieve maatregelen die genomen kunnen worden om schade te verminderen of te voorkomen. Echter, niet alle in de literatuur genoemde maatregelen zijn even effectief gebleken.

Als er schade dreigt dient men eerst preventieve maatregelen uit te voeren. Dit moest tenminste een visuele en een akoestische maatregel zijn. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt naar diersoort, hierdoor is er geen specifieke Canadese ganzen data maar zijn er wel gegevens van de diersoort ganzen. De afgelopen jaren zijn er meerdere verjaagmethoden ingezet. Stokken met linten/vlaggen worden over het algemeen het vaakst ingezet als visueel middel. Ook worden landbouwvoertuigen ingezet. Er wordt ook vaak 'overige bejaging' opgevoerd, hiermee wordt onder andere bedoeld dat de jager/grondgebruiker met een hond over het veld loopt om op deze manier ganzen te verjagen. Andere ingezette verjagingsmethodieken zijn: flitsmolens, geweer (als akoestisch middel), knalapparaat, nestreductie, vogelafweerpistool en vogelverschrikkers.

Inrichting en beheer terreinen

De populatieomvang en verspreiding van ganzen kunnen op indirecte wijze worden beïnvloed door beheermaatregelen in het leefgebied van de gans die of de draagkracht van het gebied veranderen dan wel de oppervlakte of aantrekkelijkheid van het leefgebied verlagen. Zo kan het plaatsen van fysieke barrières, zoals rasters, het beschikbare opgroeigebied voor kuikens beperken waardoor onderlinge concurrentie voor geschikte broedplaatsen toeneemt (Voslamber, 2010). Fysieke rasters rondom stikstofrijke percelen verhinderen de toegang voor ganzenfamilies met niet vliegende kuikens waardoor de voedselopname afneemt. Mede hierdoor neemt de kuikenoverleving af en zullen de ganzenpopulaties minder snel toenemen (Voslamber, 2010).

Een andere maatregel is een aangepast maaieregime om met name in ganzenrustgebieden de aantrekkelijkheid van graslandpercelen als foerageergebied op cruciale momenten te verhogen (kort gras). Gelijktijdig kan een aangepast maaieregime de aantrekkelijkheid van agrarische graslandpercelen verlagen (lang gras en ruigte) of bijvoorbeeld te stoppen met bemesting (Bos, et al., 2010). Het aanleggen van waterplassen en het toevoegen van nutriënten aan lokgewassen kan de aantrekkelijkheid van ganzenrustgebieden verhogen (Fox, et al., 2017). Een kanttekening hierbij is dat het aanbieden van veilige voedselrijke rustgebieden het overlevingspercentage van de daar aanwezige ganzen verhoogt. Dit betekent voor de standvogelpopulaties een snellere populatiegroei door een lager natuurlijk sterftecijfer en dus een hogere aanwas. Dit leidt uiteindelijk weer tot een overloop van ganzen van het rustgebied naar de reguliere landbouwgebieden.

Aangezien de verspreiding van ganzen net als bij andere soorten een afweging is tussen predatiedruk en foerageerbaarheid kan men de aantrekkelijkheid van agrarische graslandpercelen verlagen door het predatierisico te verhogen (Buij, et al., 2018). Een voorbeeld hiervan is het aanleggen van houtwallen, roofvogel t-palen en bosjes die door predatoren gebruikt kunnen worden voor dekking. Een van Nederlands meest succesvolle predatoren, de vos, is zeer goed in staat het broedsucces van ganzen te verlagen (Havekes, et al., 2014). Het is aannemelijk dat een jachtstop van de vos met name in broedgebieden de populatiegroei van ganzen zou kunnen laten afnemen. Het verhogen van de predatiedruk dient echter met zorgvuldigheid gedaan te worden. Dit doordat dergelijke beheermaatregelen de overlevingskansen van weidevogels, waaronder de bedreigde grutto, negatief beïnvloeden (Buij, et al., 2018). In de aankomende beheerperiode zullen de mogelijkheden tot het verminderen van de vossenjacht en dus verhogen van de vossenpredatie onderzocht worden in de vorm van een pilot. Het toepassen van dergelijke inrichtingsmaatregelen verhoogt tegelijkertijd wel de biodiversiteit op agrarische percelen en is dus gunstig voor een scala van andere soorten.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn vaak ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

Nabootsen alarmroepen

Een andere mogelijke preventieve maatregel is het nabootsen van ganzen alarmroepen. Echter, bij enkel alarmroepen treedt bij lange duur gewenning op. Alarmgeluiden in combinatie met harde geluiden/knallen lijkt wel effect te hebben (Aguilera, et al., 1991; Whitford, 2008). Als geluiden van een soortgenoot afgespeeld wordt blijkt het minder hard hoeven te zijn dan alarmroepen van andere soorten (Slater, 1980).

Behandelen van eieren

Het behandelen van eieren zorgt er voor dat deze niet meer uitkomen en er minder nakomelingen zijn. Dit behandelen gebeurt doormiddel van het schudden van eieren, het prikken in eieren of het behandelen met maïsolie. Het gehele nest wordt dan behandeld, aangezien overblijvende kuikens anders een grotere overlevingskans hebben. Door het prikken in het ei wordt het embryo gedood, maïsolie sluit de poriën van het ei waardoor er geen zuurstof meer bij het embryo kan komen. De reden dat de eieren niet weggehaald worden is omdat de ganzen anders snel weer aan een nieuw nest zouden kunnen beginnen. Daarnaast worden er vaak twee eieren onbehandeld achtergelaten. Dit met als doel om te voorkomen dat de ganzen elders weer een nieuw nest maken die dan niet meer gevonden wordt.

Op dit moment is niet goed te zeggen of deze maatregel ook daadwerkelijk het gewenste effect heeft. Er moet minstens 70% van de eieren onklaar gemaakt worden om een significante verlaging van de ganzenpopulatie te bereiken. Stel de intensiteit is 50%, dan blijft de populatie zelfs groeien. Deze maatregel is eigenlijk alleen geschikt voor kleine populaties op eenvoudig te bereiken en overzichtelijke plaatsen.

Verder zouden de jongen die wel uitkomen een veel grotere overlevingskans hebben gezien het ruime aanbod aan voedsel en het ontbreken van grote onderlinge concurrentie. Daarmee neemt de aanwas dus niet af in de mate die een noemenswaardig populatie zou laten krimpen. Zoals benoemd zal deze maatregel de komende 5 jaar daarom ondersteunend worden gebruikt in goed toegankelijke gebieden met kleine ganzenpopulaties en op nieuwe vestigingen.

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Bij redelijke populatie standen kan schade door standganzen op korte termijn voorkomen worden door verschillende verjaagtechnieken te combineren die voor (gevoelde) predatiedruk of verstoring zorgen. Uit onderzoek blijkt dat verjaging met combinaties van visuele en akoestische verjaagmethoden het beste werken en effectief zijn (York, et al., 2000; Drake & Villano, 2005; Holevinski, et al., 2007; Radtke & Dieter, 2011). Onderzoek heeft uitgewezen dat gewenning de belangrijkste factor is die de efficiëntie van niet dodelijke verjaagmiddelen beperkt (Buij, et al., 2018). Over het algemeen zijn verstoringen die vroeg optreden, wanneer ganzen nog niet in een dagelijkse routine van foerageren zitten, het meest effectief (Radtke en Dieter, 2011). Mede hierom is het van belang om verjaging toe te staan op de momenten dat ganzen niet in hun dagelijkse routine foerageren zitten, dus bijvoorbeeld één uur voor zonsopkomst. Voor de Canadese gans is dit nu nog niet mogelijk, als blijkt dat de mogelijkheden niet toereikend genoeg zijn zou dit aanvullende aangevraagd kunnen worden. Voor effectieve verjaging dienen uitvoerders de mogelijkheid te hebben om onregelmatig en onvoorspelbare verjaagtechnieken toe te passen afgestemd op de aanwezigheid van ganzen nabij risicovolle percelen.

Voor het gebruik van enkel niet dodelijke beheermaatregelen zijn tot nu toe nog geen effectieve methodes ontwikkeld die redelijkerwijs de dodingsmiddelen kunnen vervangen zonder de maatschappij voor onevenredige hoge kosten te plaatsen of conflicterend zijn met overige natuurdoelstellingen.

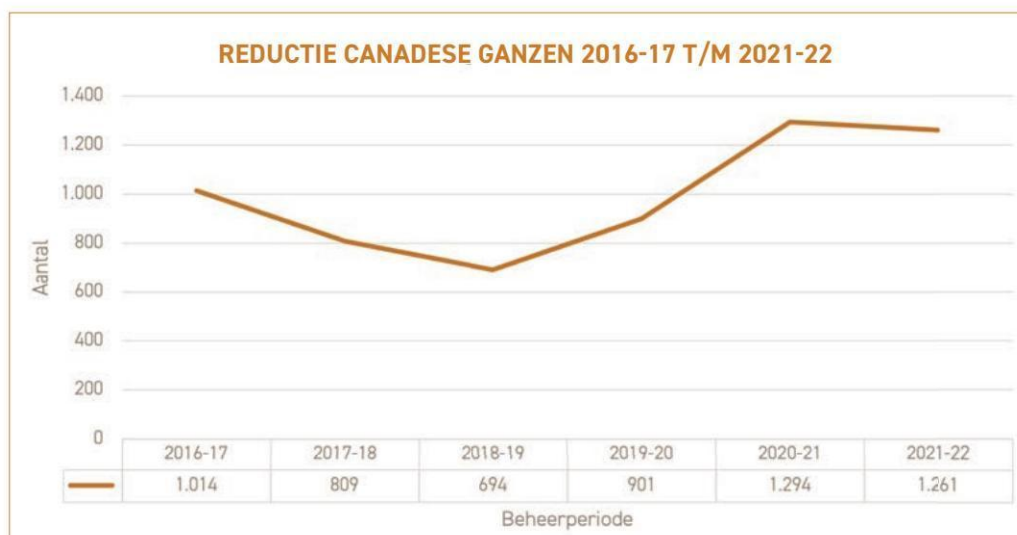
In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de vrijstelling en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling Canadese gans

- Voorkómen van belangrijke gewasschade;
- Voorkómen van schade aan openbare veiligheid en volksgezondheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
- Voorkómen van schade aan wilde flora of fauna, en aan de instandhouding van de natuurlijke habitats.

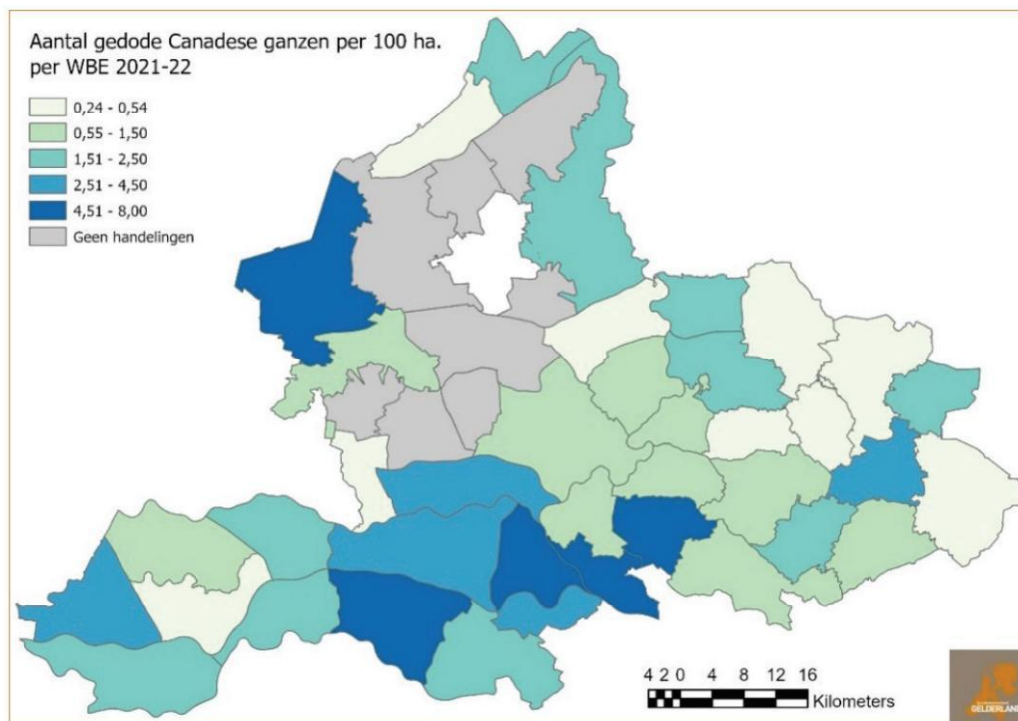
5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Tijdens de afgelopen beheerperiode zijn er Canadese ganzen gedood en eieren en nesten behandeld. De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Afgelopen beheerperiode zijn er gemiddeld 994 Canadese ganzen gedood (Figuur 13).

Figuur 13 Aantal gedode Canadese ganzen in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 14 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Over Betuwe Oost (7,08 per 100 ha.) en Rijnwaarden (6,76 per 100 ha.). In de meeste Veluwe WBE's werden geen Canadese ganzen gedood. Gezien de geringe aanwezigheid van wateren in dat gebied was dit ook te verwachten.

Figuur 14 Aantal gedode Canadese ganzen per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

Sinds 2016/17 zijn de registraties dusdanig betrouwbaar dat er iets gezegd kan worden over het aantal behandelde Canadese ganzennesten en -eieren. De aantallen zijn in Tabel 2 weergegeven.

Tabel 2 Aantal behandelde Canadese ganzen nesten en eieren 2016-17 t/m 2021-22

	Aantal behandelde nesten	Aantal behandelde eieren
2016-17	2	9
2017-18	28	154
2018-19	52	245
2019-20	349	3.042
2020-21	340	2.102
2021-22	272	2.087

In 2016/17 werden er gemiddeld 4,5 eieren per nest behandeld. Gedurende de daarop volgende jaren zijn er meer nesten en ook meer eieren behandeld, zo werden er in 2021/21 gemiddeld 7,7 eieren per nest behandeld. Eieren kunnen behandeld worden door ze te schudden, ze in te smeren met plantaardige olie, of ze weg te nemen.

5.2 BEHEER 2023-2029

Ook in het aankomende beheerjaar zullen er maatregelen binnen de kaders van de vrijstelling uitgevoerd worden, waarbij de toegestane middelen (Rnb artikel 3.3, eerste lid) zijn: geweren, honden, niet zijnde lange honden, haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds. De volgende methoden (Rnb artikel 3.3, tweede lid) mogen toegepast worden onder de vrijstelling: inzet van niet-levende lokvogels, inzet van akoestische middelen waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt en gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is. Bij kleinere populaties kan het behandelen van eieren/nesten zeer effectief zijn om de lokale Canadese ganzenpopulatie te beperken. Het behandelen van eieren en nesten van Canadese ganzen valt tevens onder de vrijstelling, hier is geen ontheffing voor benodigd. De Canadese gans mag, met uitzondering van zon- en feestdagen, jaarrond bestreden worden.

In de aankomende beheerperiode zal als pilot de inzet mogelijkheid van het middel luchtdrukwapen (PCP) onderzocht worden op basis van ontheffing.

6. MONITORING

Tellingen

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De ganzentelling vindt jaarlijks plaats op de derde zaterdag van juli.

De telling dient tussen 9:30 en 16:00 uur plaats te vinden, waarbij vanwege standaardisatie bij voorkeur direct om 9:30 uur wordt gestart. Belangrijk is dat er wordt geteld in vaste telgebieden. Dat geldt ook voor stedelijk gebied en natuurgebieden met wateren, omdat daar tegenwoordig ook relevante aantallen aanwezig zijn. Tellingen dienen te worden uitgevoerd door minimaal twee tellers per gebied. Alle ganzen op de grond ongeacht de soort, worden geteld. Overvliegende dieren worden niet meegeteld, opvliegende en net landende dieren wél. Door overvliegende vogels niet mee te tellen worden dubbeltellingen beperkt.

Uitgevoerde maatregelen

Aan het machtigen van gebruikers van de ontheffing via FRS is een rapportageverplichting gekoppeld. Bij voorkeur vindt deze plaats op de dag van uitvoering, maar tenminste iedere maand zal hierover door de gebruiker aan de FBE verantwoording worden afgelegd. De FBE rapporteert vervolgens jaarlijks aan de provincie, waarbij een analyse wordt gemaakt van de inzet van de ontheffing in relatie tot het bereikte effect.

7. LITERATUUR

Aguilera, E., Knight, R., & Cummings, J.L., 1991.

An evaluation of two hazing methods for urban Canada geese.

Wildlife Soc. Bull. 19: pp. 32 – 35.

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module ganzen.

www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/

Bos, D., Boudewijn, T. & Bakker, J., 2010.

Betekenis van natuurgraslanden voor overwinterende ganzen.

De Levende Natuur, jaargang 111 – nr. 1.

Buij, R., Lammertsma, D., Melman, Th.D.P., 2018.

Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en Leidraad beoordeling onderzoek wildschade.

Wageningen, Wageningen Environmental Research, rapport 2888.

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model.

The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Drake, D., Villano, A., 2005.

Effectiveness of flagging and propane cannons to disperse Canada geese in winter wheat fields.

Journal of Extension, 43(2).

Fox, A.D., Elmberg, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the scientific basis for improved management.

Biological Reviews, 92(2), pp. 854-877

Fox A.D., Leafloor J.O., 2018.

A Global Audit of the Status and Trends of Arctic And Northern Hemisphere Goose Populations.

CAFF International Secretariat, Akureyri, Iceland.

Havekers F., Snoek M., Ofman D. & Hoogkamer M., 2014.

Predatie in een stadspopulatie van de grauwe gans in Zoetermeer.

De levende natuur. Jaargang 115 – nr. 1.

Holevinski, R.A., Curtis, P.D. & Malecki, R.A., 2007.

Hazing of Canada geese is unlikely to reduce nuisance populations in urban and suburban communities. Human-

Wildlife Conflicts, 1(2): pp. 257 – 264.

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an theological approach. Birds Problems in Agriculture.
British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022.

Canada goose.
www.iucnredlist.org/species/22679935/131909406

Jagersvereniging, 2022.

Canadese gans.
www.jagersvereniging.nl/jagen/diersoorten/canadese-gans/#:~:text=De%20Canadese%20gans%20bouwt%20nesten,omgeving%20gebruikt%20om%20te%20foerageren.

Lemaire A.J.J. & Wiersma P., 2011.

Schatting van de huidige en toekomstige gewasschade door Canadese Ganzen in Nederland.
SOVON-informatierapport 2011-01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
www.bij12.nl/assets/FF-55.-Lemaire-en-Wiersma-2011-Schatting-gewasschade-door-Canadese-Ganzen-in-Nederland-GEEN-KAFT.pdf

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiwiezc, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water.
J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Ministerie LNV, 2022.

Grote Canadese gans.
<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/grote-canadese-gans-branta-canadensis-ssp-canadensis>

Radtke, T.M. & Dieter, C.D., 2011.

Canada goose crop damage abatement in South Dakota.
Human-Wildlife Interactions, 5(2): pp. 315.

Slater, P.J.B., 1980.

Bird behaviour and scaring by sounds.
Bird problems in agriculture: pp. 105-114.

Sovon, 2022.

Grote Canadese gans.
<https://stats.sovon.nl/stats/soort/1661>

Traill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W., 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates.
Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

Vogelbescherming, 2022.

Grote Canadese gans.
www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/grote-canadese-gans#:~:text=De%20grote%20Canadese%20gans%20is,broedvogel%20in%20Nederland%20te%20vinden.

Voslamber, B., 2010.

Pilotstudie Grauwe Ganzen (anser anser) de Deelen, 2007-2009.

Onderzoek naar het uitrasteren van een broedpopulatie Grauwe Ganzen met als doel de populatie te beperken en landbouwschade te verminderen.

SOVON-onderzoeksrapport 2010/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Whitford, P., 2008.

Successful use of alarm and alert calls to reduce emerging crop damage by resident Canada geese near Horicon marsh, Wisconsin.

In 2009 Bird Strike North America Conference: pp. 1.

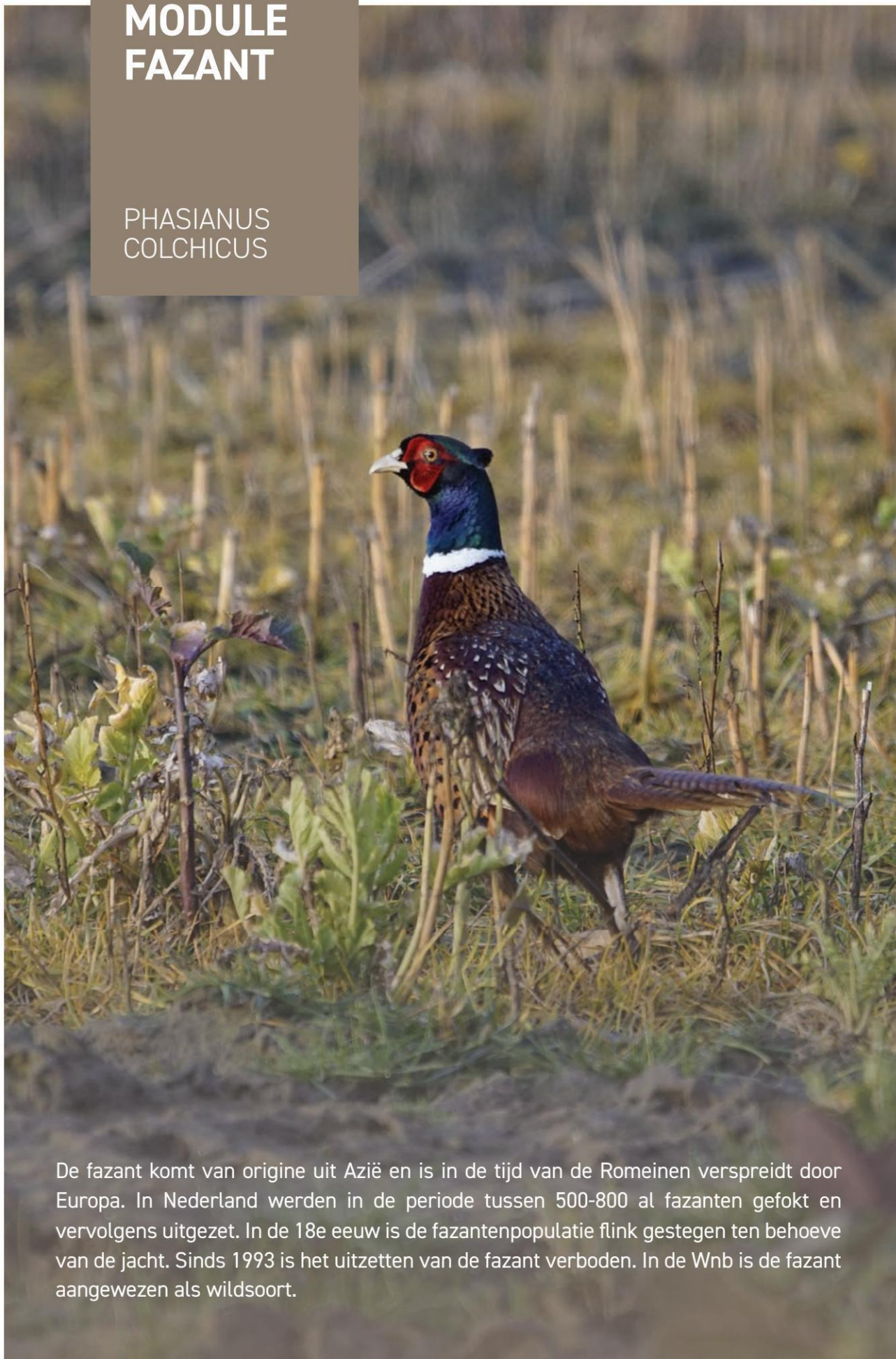
York, D.L., Cummings, J.L., Engeman, R.M., Wedemeyer, K.L., 2000.

Hazing and movements of Canada geese near Elmendorf Airforce Base in Anchorage, Alaska.

International biodeterioration and biodegradation, 45 (3): pp. 103 – 110.

MODULE FAZANT

PHASIANUS
COLCHICUS

De fazant komt van origine uit Azië en is in de tijd van de Romeinen verspreidt door Europa. In Nederland werden in de periode tussen 500-800 al fazanten gefokt en vervolgens uitgezet. In de 18e eeuw is de fazantenpopulatie flink gestegen ten behoeve van de jacht. Sinds 1993 is het uitzetten van de fazant verboden. In de Wnb is de fazant aangewezen als wildsoort.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De fazant valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/1. In de landelijke wetgeving is de fazant beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2016) van de fazant is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'. Daarnaast is de fazant opgenomen in de Bern-conventie.

In de hierna Wnb is de fazant in artikel 3.20 tweede lid onder a benoemd als wildsoort. In het eerste lid, art. 3.20 Wnb, staat: *"is het de jachthouder, en degenen in gezelschap van de jachthouder, toegestaan in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht"*.

Tevens wordt de jachthouder bij de Wnb (artikel 3.20, 3e lid) geacht te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van de in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken, en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen. Met andere woorden de jachthouder dient te waarborgen dat de staat van instandhouding in ieder geval niet verder verslechterd door toedoen van zijn of haar handelingen.

In het Bnb artikel 3.6 staan meerdere verboden omtrent de jacht. Zo is het o.a. verboden jacht uit te voeren na zonsondergang en voor zonsopgang, is het verboden jacht uit te oefenen op begraafplaatsen en is het verboden om te jagen als er onvoldoende bevedering is waardoor het wild niet in staat is te vliegen.

De fazantenhaan is bejaagbaar van 15 oktober t/m 31 januari en de fazantenhen van 15 oktober t/m 31 december (artikel 3.5 onder a en b, Rnb). Fazanten mogen enkel met hagelpatronen bejaagd worden (3.15 Bnb), daarnaast zijn de volgende relevante middelen, naast geweren, toegestaan: honden, niet zijnde lange honden en jachtvogels (havik en slechtvalk).

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Er is geen specifiek provinciaal beleid voor de fazant.

2. SOORTBESCHRIJVING

Afhankelijk van hoe ver men terugkijkt in de tijd kan gezegd worden dat in ons land de fazant (*Phasianus colchicus*) een exoot is. De in Nederland voorkomende fazant is een mix van verschillende ondersoorten en varianten die in het Aziatische broedgebied voorkomen.

De fazant is een vogel met een kleine kop en een lange staart. De haan heeft een opvallend verendek met metaalgroene kop en met een onbevederde, rode huid rond het oog en rode lel onder het oog. De fazant heeft koperkleurige, weerschijnende onderdelen en roestbruine staart. Vrouwtjes fazanten zijn bleekbruin met zwarte tekening op bovendelen en flanken; dubbele, zwarte en roodbruine strepen op staart. Het geluid van de fazanthaan wordt omschreven als "Kok-ok-ok!", verder maken fazanten kipachtige geluiden.

Broedperiode: maart - juni
Broedduur: 22-27 dagen

De fazant legt tien tot veertien eieren. Het vrouwtje broedt de eieren uit. De vogels leven in een haremstructuur, waarbij een mannetje vaak meerdere (2 a 3) vrouwtjes om zich heen heeft. Het nest wordt goed verscholen gemaakt. De jongen verlaten meteen na uitkomen het nest en zoeken direct zelf al naar voedsel. In West-Europa eten de fazanten gevarieerder dan in het oorspronkelijke leefgebied, ze eten zowel plantaardig voedsel (vruchten, bessen, gras en knoppen) als dierlijk (insecten en slakken). Fazanten zijn voornamelijk actief tijdens de schemering.

Fazanten komen voor in gevarieerd landschap, met gesloten landschap (bijv. ruigten en houtwallen) en ook open landschap (akkers en grasland). Ze hebben ook voorkeur naar habitat met reliëf. In Nederland zijn fazanten standvogels, die ook in de winter binnen hun broedgebied blijven, wel vormen ze in de winter grotere groepen.

Bron: Vogelbescherming; Soortenbank.

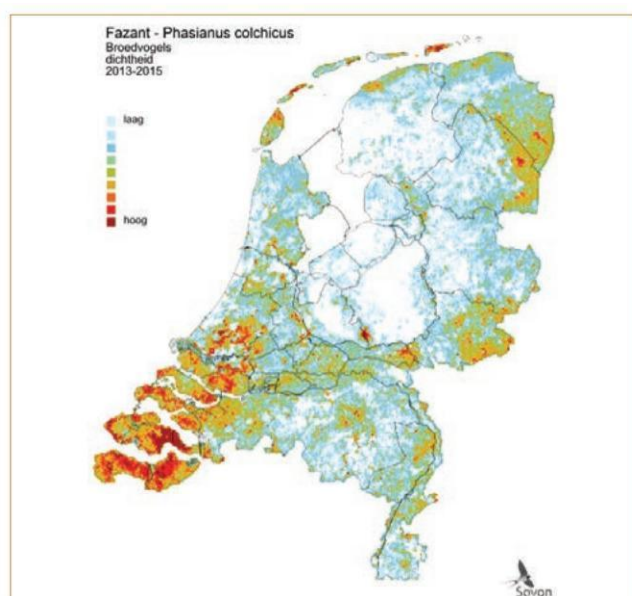
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

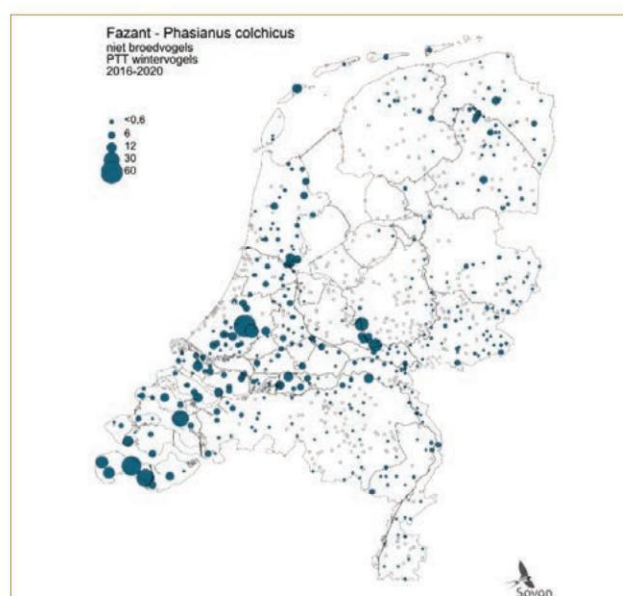
De fazant komt van oorsprong voor in Azië en is geïntroduceerd in Noord Amerika en Europa, voornamelijk voor benutting. De wereldwijde populatie wordt geschat op 160.000.000 - 219.999.999 volwassen individuen. De Europese populatie is geschat op 4.140.000 - 5.370.000 paartjes, wat zich verhoudt tot 8,3 a 10,7 miljoen volwassen exemplaren (BirdLife International 2015). Birdlife International (2015) heeft de wereldwijde populatie beoordeeld als afnemend, veroorzaakt door overbejaging en habitatverlies. In Europa is de populatie wel toenemend.

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

Fazanten zijn ruim verspreid in Nederland, ook op de eilanden (Figuur 15 en 16). De uitzondering hierop zijn stedelijke gebieden en zeer bosrijke gebieden. Ze komen het meeste voor in Zuidwest en Noordoost Nederland, waar ze te vinden zijn op de kleigronden van het agrarisch gebied. Kijkende naar de bezette kilometerblokken (als broedvogel) waren er in 1973-1977 95% van de blokken bezet, in 2013 - 2015 is dit gedaald naar 79%. Als niet broedvogel is het aantal bezette kilometerblokken van 1979 - 1983 gedaald met 14% in 2013 - 2015 (van 94% naar 80%).

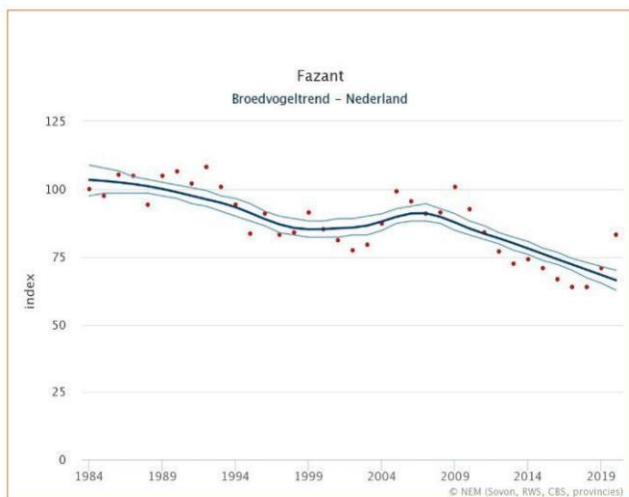

Figuur 15 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van fazanten, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL.

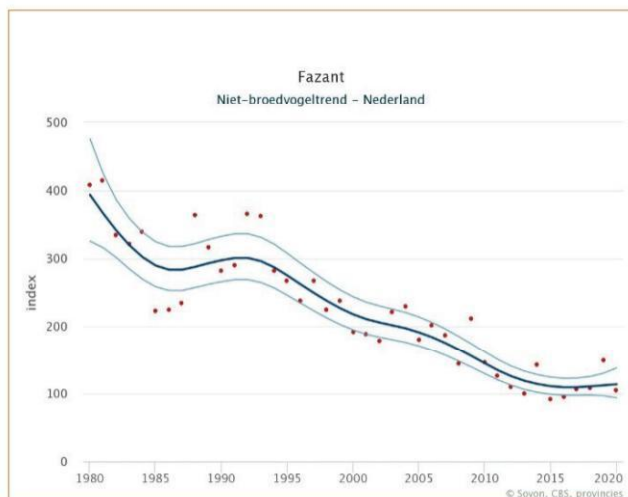

Figuur 16 Voorkomen van de fazant in de winter, periode 2016-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

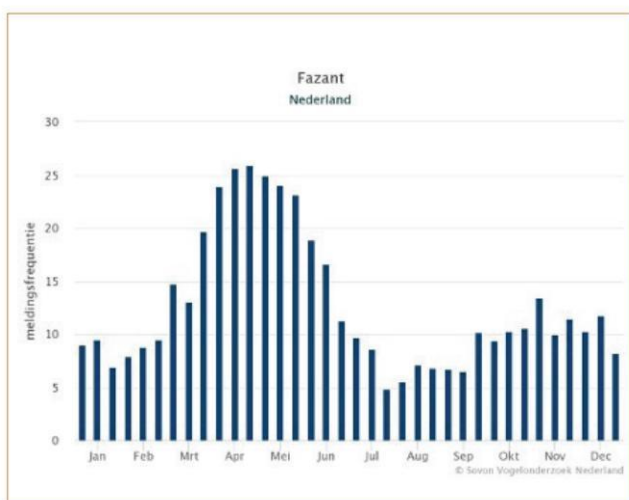
Ondanks dat de fazant bijna in heel Nederland voorkomt, zijn ze niet talrijk. De fazantenpopulatie neemt af in zowel de broedvogeltelling, als de wintertelling (Figuur 17 en 18). In de meeste regio's betreft het hoogstens 1-3 hanen per vierkante kilometer. Alleen in het Deltagebied en de Waddeneilanden valt deze dichtheid wat hoger uit. Dit is een gevolg van het verbod op het uitzetten van gekweekte fazanten. Sovon schat het aantal broedparen in op 21.000 - 26.000 (2013 - 2015), de winteraantallen zijn geschat op 50.000 - 100.000 (2013 - 2015). Fazanten worden het meeste waargenomen in het voorjaar (Figuur 19).

Figuur 17 Geïndexeerde trend van de fazant als broedvogel in Nederland, periode 1984-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

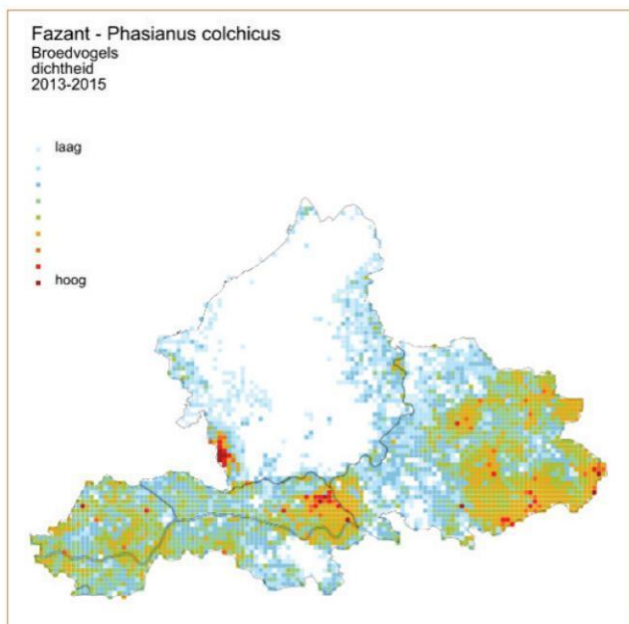
Figuur 18 Gemiddelde aantallen van de fazant als niet broedvogel in Nederland, periode 1980-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

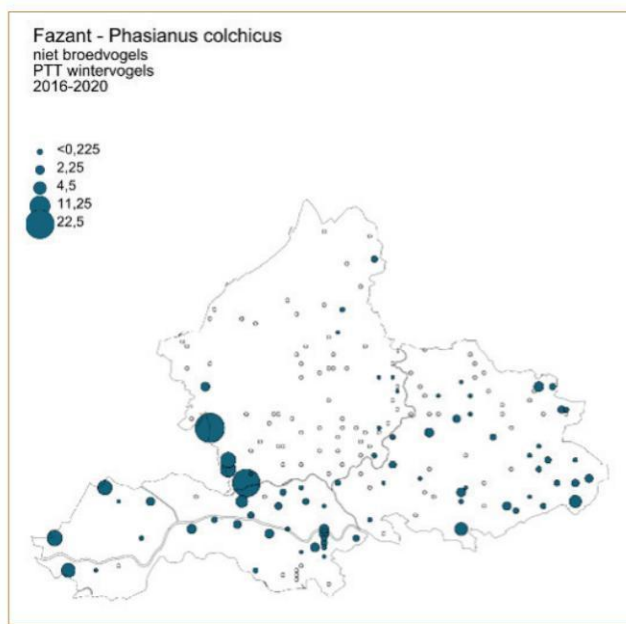
Figuur 19 Gemiddelde meldingsaantallen van de fazant in Nederland, van de afgelopen drie seizoenen. Gebaseerd op het LiveAtlas (Sovon).

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

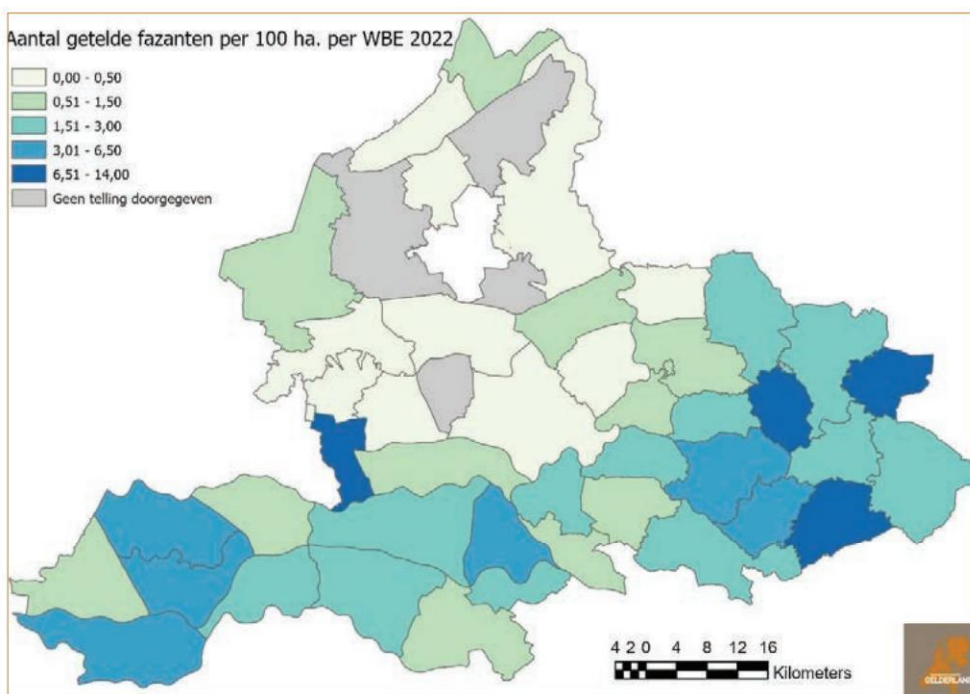
Fazanten komen in Gelderland voornamelijk voor in de Achterhoek en het Rivierengebied (Figuur 20 t/m 22). Sinds de invoering van het uitzetbeleid (1978) vertoefden er hoge dichtheden op de Veluwe. Na het uitzetverbod (1993) is de fazant bijna volledig verdwenen op de Veluwe. Verdwenen als gevolg van predatie door vos en havik, iets dat versneld werd door enkele strenge winters. In 2022 zijn de hoogste aantallen fazanten per 100 ha. geteld in de WBE's Aalten e.o. (13,92 per 100 ha.), Rekken e.o. (8,72 per 100 ha.) en Ruurlo (8,65 per 100 ha.).

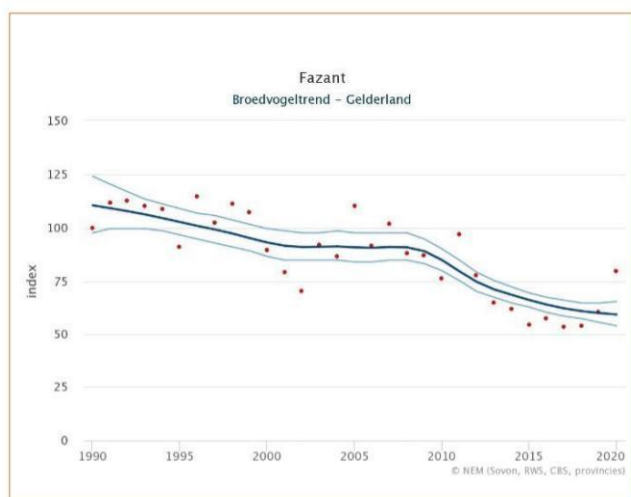
Figuur 20 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van fazanten, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

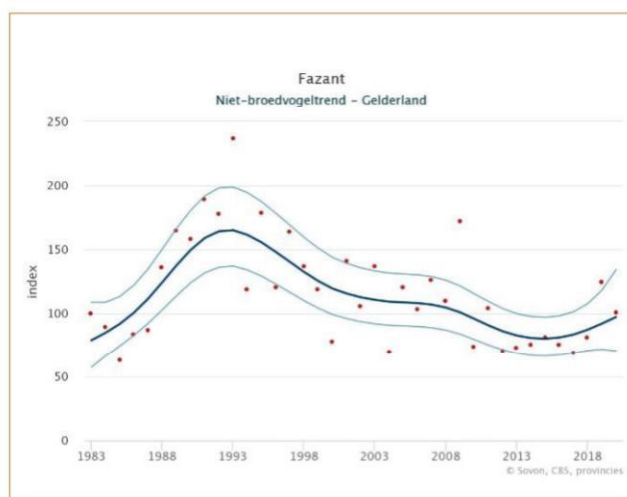
Figuur 21 Voorkomen van de fazant in de winter, periode 2013-2015. Inclusief nulmetingen. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

Figuur 22 Fazantentelling (wildvoorsjaarstelling) omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

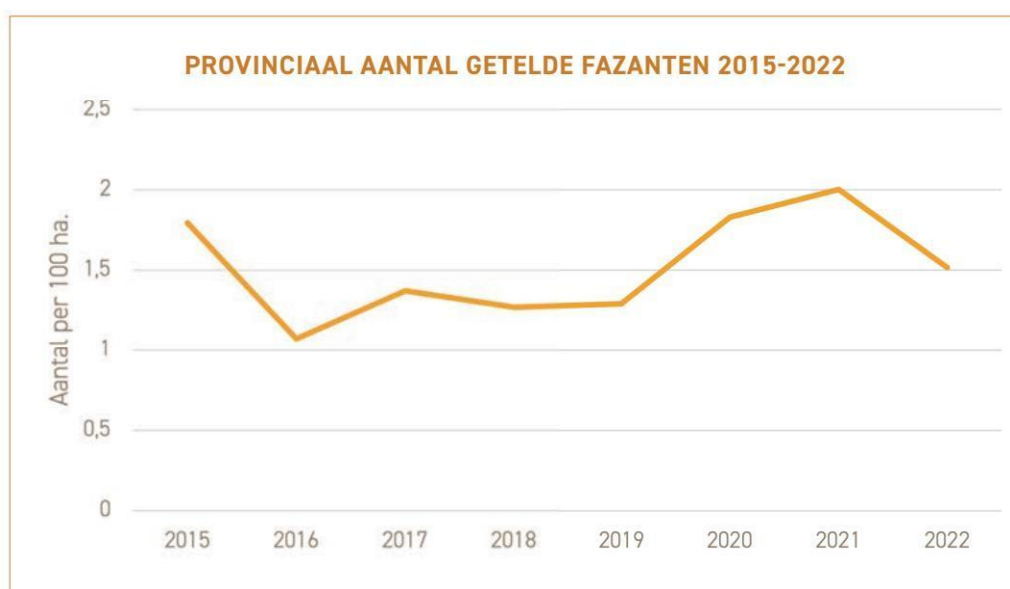

Figuur 23 Geïndexeerde trend van de fazant als broedvogel in Gelderland, periode 1990-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 24 Geïndexeerde trend van de fazant als wintervogel in Gelderland, periode 1983-2020. Gebaseerd op punt-transect-telling in december (Sovon).

In Gelderland wordt er op verschillende manieren fazanten geteld. Ze worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 23), de punt-transect-telling in december (Figuur 24) of via de WBE voorjaarsstelling van wildsoorten (Figuur 25). De Sovon tellingen tonen een afname van fazanten. Als broedvogel is volgens Sovon de populatie sinds 2007 met ongeveer 20% afgenomen in 2020, maar ten opzichte van 2015 weer gestegen met 25%. Dit is een langjarige trend. Echter, de trend stijgt in 2020 weer, het moet nog blijken of dit een uitschieter is of een herstellende trendlijn. De WBE voorjaarsstelling wordt tevens meerjarig uitgevoerd, echter vanaf 2015 betreft de netto getelde oppervlakte meer dan 100.000 hectare. Voor 2015 was dit minder dan 12.000 ha. Door de trend dus vanaf 2015 weer te geven wordt er een betrouwbaarder beeld geschetst van de provinciale aantallen. De trend komt grotendeels overeen met Sovon met de stabiele jaren van 2015 t/m 2019 (gemiddeld aantal getelde fazanten 2.278). De scherpe stijging in 2020 bij de broedvogeltelling is tevens terug te zien in de WBE telling, maar wel minder scherp. Er worden gemiddeld 1,5 fazanten geteld per 100 hectare (totaal netto tel oppervlakte 2022 = ca. 222.000 hectare), waarbij er rekening gehouden moet worden dat voornamelijk de fazanthanen geteld worden, de hennen zijn een stuk minder zichtbaar. Meestal heeft 1 fazanthaan 2 à 3 hennen om zich heen. Het absolute aantal zal dus hoger liggen.

Figuur 25 Provinciaal aantal getelde fazanten per 100 ha. van 2015 t/m 2021, tellingen worden uitgevoerd door de WBE's

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de fazant om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (april 2022) heeft Sovon tevens een beoordeling¹ gemaakt voor de jachtvogelsoorten, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

Deze beoordeling kijkt alleen naar broedvogels en niet naar wintervogels, gezien die laatste groep ook zeer afhankelijk is van de handelingen en ontwikkelingen in het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen fazanten op meerdere continenten voor, namelijk Azië (oorsprong), Europa en Amerika. Ook in Nederland komt de fazant bijna overal voor, alleen niet of in mindere mate in de dichte bossen van de Veluwe en delen van Flevoland en Friesland. Doordat de fazant wijdverspreid voorkomt in Nederland en zo ook Gelderland, wordt deze parameter beoordeeld als gunstig.

Sovon heeft in haar rapport tevens de verspreiding beoordeeld als gunstig, omdat het areaal van het verspreidingsgebied niet is afgenomen sinds 1973 - 77.

(2) Populatie

Kijkende naar de grafieken van de bovenstaande hoofdstukken (3.2 en 3.3), lijkt het slecht te gaan met de fazantenpopulatie, omdat er zowel op landelijk als provinciaal niveau een langdurig dalende trend te zien is. Hier dient echter een nuancering toegelicht te worden, namelijk dat tot 1993 fazanten nog grootschalig uitgezet werden. Hierna werd dit officieel verboden, maar in de praktijk werd dit nog steeds gedaan op bepaalde locaties en werden er bijvoorbeeld fazanteneieren uitgebroed onder kippen. Na 2003 werden deze praktijken definitief aan banden gelegd via structurele controles. Het effect van het uitzetten en vervolgens verbieden hiervan is duidelijk terug te zien in de trendverloop. Sinds 1993 is er een daling in de trend te zien die zich redelijk snel weer stabiliseert en zelfs weer even stijgt. Echter, vanaf 2009/2010 daalt de trend significant. De intensivering van de landbouw (met bijv. het verdwijnen van de houtwallen) kan in die jaren de daling van de populatie versterkt hebben.

De BMP-trend laat de laatste jaren een stabilisatie zien, deze is ook terug te zien in de WBE-trendtelling. Kijkende naar de populatieomvang op landelijk niveau (broedpopulatie van 21.000 - 26.000 (2018 - 2020)) en provinciaal niveau (4.058 in 2021 en 3.380 in 2022), zijn de aantallen hoog genoeg voor een genetisch gezonde populatie. Hierbij is de minimale levensvatbare populatie gezet op een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244), afgeleid van een meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007).

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/04/14/22127219bijlage-1-onderzoeksrapport-sovon-instandhouding-vogelsoorten-wildlijst>

Ondanks dat de populatie aantallen hoog genoeg zijn, is beoordeeld dat de staat van instandhouding matig ongunstig is gezien de langdurige dalende trend. Dit is in lijn met de beoordeling van Sovon. Echter, hierbij maakt de FBE de kanttekening dat de toekomst nog moet uitwijzen of deze beoordeling echt kloppend is, omdat het verloop van de trendlijn zeer beïnvloedt is door het verbod van het uitzetten van fazanten en de achtjarige trend (BMP en WBE) is gestabiliseerd en bij de BMP trend zelfs stijgt.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 te lezen was, hebben fazanten een voorkeur van half open landschappen (ruigten en houtwallen) maar ook open landschap (akkers en grasland). Dit is voldoende aanwezig in Nederland en ook in Gelderland. In Gelderland is vooral de Achterhoek maar ook het rivierengebied een zeer geschikte habitat. Door de intensivering van de landbouw zijn deze (half) open landschappen minder geschikt geworden voor fazanten. Het landschap is namelijk monotoner geworden, met minder dekking en kruidenranden e.d., elementen die belangrijk zijn voor de fazantkuikens die voornamelijk leven van insecten.

Al vele jaren wordt geprobeerd om de negatieve effecten van de intensivering van de landbouw op de biodiversiteit terug te draaien. Er zijn in Gelderland meerdere aangewezen gesubsidieerde weidevogelgebieden en akkervogelgebieden (ca. ± 3 miljoen euro per jaar) om deze omstandigheden te veranderen. Middels o.a. de aanleg van kruidenrijke randen, aangepast maai- en peilbeheer (Kloen, 2016). Echter, er wordt ter bescherming van weidevogels ook struikgewas e.d. weggehaald om het landschap minder aantrekkelijk te maken voor predatoren. Indirect effect hiervan is dat het gebied zo ook minder aantrekkelijk wordt voor de fazant. Desalniettemin heeft de fazant wel profijt van predatiebeheer. Ook een belangrijke verandering is natuurinclusieve landbouw, die steeds meer wordt toegepast en ook positieve financiële prikkels krijgt. Daarnaast zijn er agrarische collectieven die zich inzetten voor de bescherming van weide- en akkervogels. Ook vanuit de jacht is er veel vrijwillige inzet voor biotoopverbetering. Jagers hebben er immers ook baat bij wanneer de wildsoorten goed gedijen. Uit onderzoek van CLM (Keuper & Guldmond, 2014) in opdracht van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (hierna: Jagersvereniging) blijkt dat landelijk jagers jaarlijks 1.300 fte, vertaald naar een waarde van €52 miljoen, leveren aan biotoopverbetering/natuurbeheer.

De beoordeling van het fazantenleefgebied betreft anno 2022 nog matig ongunstig, omdat het terugbrengen van biodiversiteit in het boerenland nog stappen te zetten heeft. Maar de FBE vermoedt dat deze beoordeling tijdens de loop van dit plan, gezien de grove inzet, zou kunnen omslaan naar gunstig.

Sovon heeft het leefgebied tevens beoordeeld als matig ongunstig. Dit op grond van de kwaliteitsvermindering van het leefgebied. Daarbij benoemen zij aspecten als hogere verkeersdruk, hogere sterfte door predatiedruk en afnemende voedselbeschikbaarheid.

(4) Toekomstperspectief

Het toekomstperspectief van de fazant is positief. Zoals hierboven al is benoemd wordt er veel gedaan om het leefgebied van de fazant te verbeteren. Biodiversiteit staat hoog in het vaandel en er wordt steeds meer vergroend en vernat. Hiervan profiteert de fazant. Hierom wordt deze parameter als gunstig beoordeeld. Dit is ook in lijn met de beoordeling van Sovon, die relatief snel een kwaliteitsverbetering van de agrarische leefgebieden 'droge en natte dooradering' op enige schaal verwachten.

Samenvattend

De parameters 'verspreiding en toekomstperspectief' zijn gunstig bevonden. Echter, momenteel zijn de parameters populatie en leefgebied matig ongunstig. Deze matig ongunstige beoordelingen hebben onzekerheden die in de tijd nog geduïd zullen worden. Hierdoor is het eindoordeel dat de staat van instandhouding momenteel matig ongunstig is.

De FBE voorziet, ondanks de matig ongunstige status, geen problemen met de continuïteit van jacht op de fazant. Sinds 2016 is de Gelderse populatie weer stijgende, en doordat het een wildsoort is zetten jagers zich actief in op het behoud van deze soort. Het is wettelijk vastgelegd dat de jachthouder een redelijke wildstand betaamt in zijn jachtveld. Wat inhoudt dat een jachthouder bij lage dichtheden in zijn jachtveld geen of nauwelijks fazanten zal oogsten tijdens het jachtseizoen, enkel bij hoge(re) dichtheden. Dit is wettelijk bepaald

en de FBE heeft vertrouwen dat de jachthouder hierin zuiver handelt. Daarbij is uit de praktijk bekend dat er voornamelijk fazanthanen worden geschoten en geen hennen. In de aankomende beheerperiode zal de FBE er naar streven de afschotregistratie te splitsen naar geslacht.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De fazant is een jachtsoort. De jachthouder behoort een redelijke wildstand te behouden. Dit betekent dat de jachthouder verantwoordelijk is voor het voorkomen van schade binnen zijn of haar jachtveld.

Fazanten foerageren graag op percelen met veel (on)kruiden en zaden of op akkerlanden met granen, suikerbieten, vollegrondsgroenten en peulvruchten. Schade aan deze gewassen zal meestal binnen de perken blijven omdat de fazant in het jachtseizoen goed gereguleerd kan worden. Als er zich schade voordoet dat wordt deze veroorzaakt in de zaai- en kiemperiode.

Doordat de fazant een jachtsoort is, komt fazantenschade tijdens het jachtseizoen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om fazanten te weren zijn de algemene maatregelen voor vogels, namelijk: vogelverschrikkers, vlaggen en linten, ballonnen, nabootsen roofvogel, knalapparaat, vogelafweerpistool, schriklint en -koord en afdeknetten. Afdeknetten zijn echter vaak kostentechnisch niet realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn veelal ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen fazanten er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de jacht en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling fazant

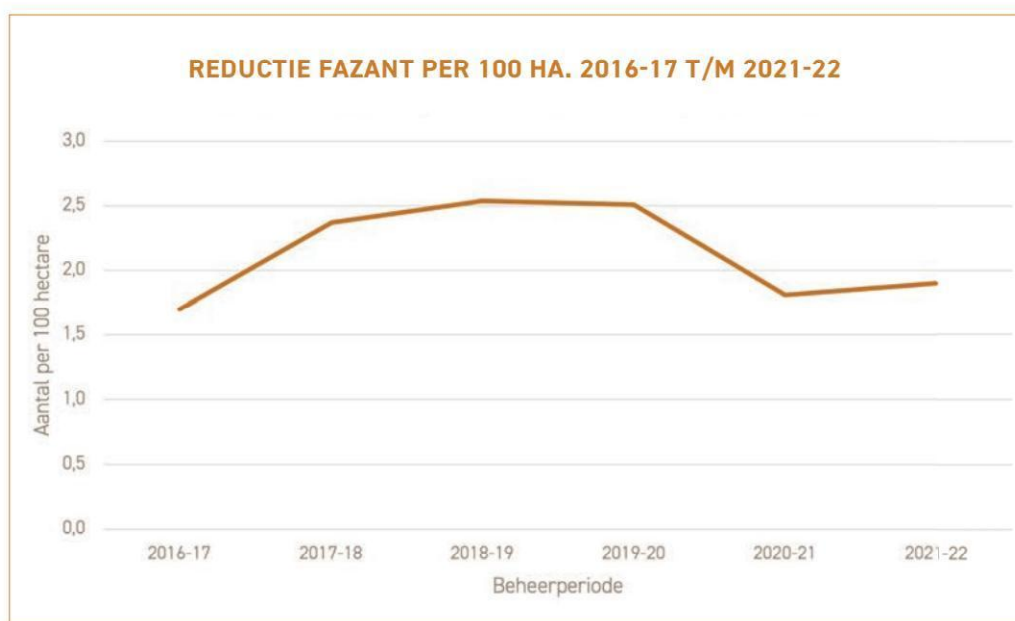
- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten er fazanten bejaagd worden, er waren geen ontheffingen e.d. voor de fazant. De jacht op de fazant is geopend voor:

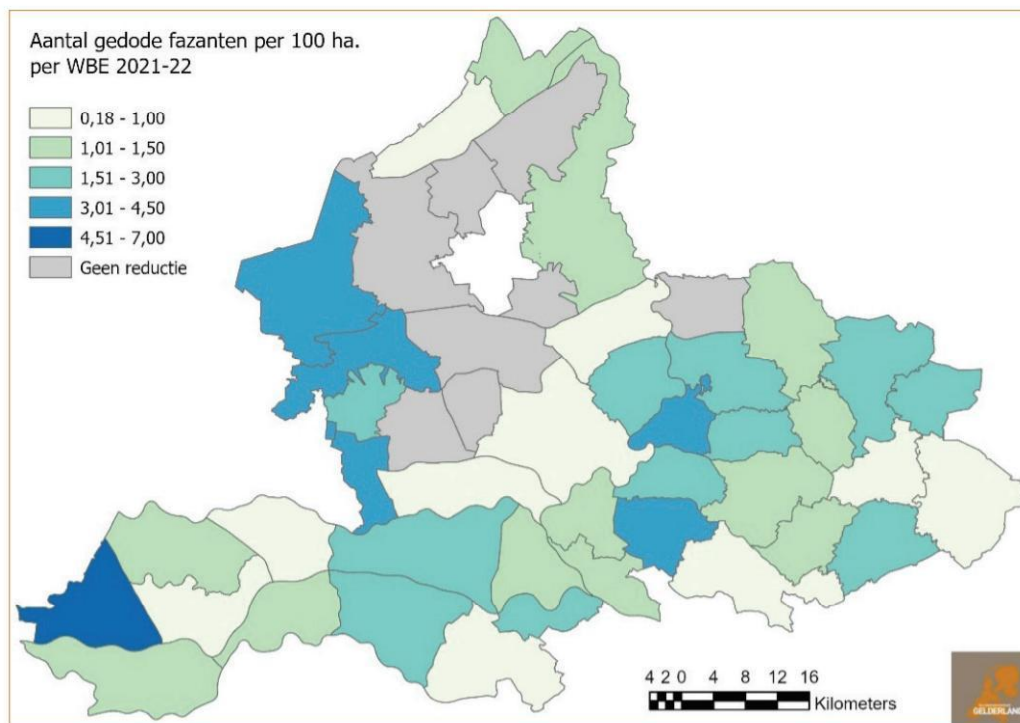
- Fazanthaan: 15 oktober t/m 31 januari
- Fazanthen: 15 oktober t/m 31 december

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien in Figuur 26 fluctueert het aantal bejaagde fazanten per jaar. In het beheerjaar 2021/22 zijn er in totaal 2.173 fazanten gedood over ca. 113.000 hectare. Er worden jaarlijks gemiddeld zo'n ca. 2 fazanten per 100 ha. gedood. Dit is hoger dan het aantal getelde fazanten per 100 ha., te verklaren doordat fazanten zich moeilijk laten tellen, de telling plaatsvindt voor de kuikenperiode en de telling slechts een momentopname is. De telling is dan ook indicatief, en geen weergave van de werkelijke aantallen, enkel de trend.

Figuur 26 Aantal bejaagde fazanten in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 27 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Tielerwaard West (6,92 per 100 ha.) en De Schaffelaar (gld) (4,27 per 100 ha.). In de meeste Veluwe WBE's werden geen fazanten gedood.

Figuur 27 Aantal gedode fazanten omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

5.2 BEHEER 2023-2029

Vooralsnog is de jacht op de fazant geopend, zoals vastgesteld door de minister (Rnb artikel 3.5). Hierbij zijn de volgende relevante middelen toegestaan: geweren, honden, niet zijnde lange honden en aantoonbare gefokte jachtvogels (havik en slechtvalk). Jacht is niet toegestaan op sommige plaatsen of situaties, zoals bepaald in Bnb artikel 3.6, bijvoorbeeld op zon- en feestdagen, begraafplaatsen of vanuit een voertuig.

6. MONITORING

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De wildsoortentelling vindt jaarlijks plaats tussen de laatste week van maart en de eerste week van april.

Er worden verschillende soorten tellingen uitgevoerd binnen deze telling. De fazant wordt geteld middels de echte wildsoortentelling (fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs² en wilde eend). Hier worden daadwerkelijke aantallen geteld. Er wordt geteld in telvlakken van 100 ha., op tenminste 10% van het WBE-oppervlak. Naast deze soorten worden er tijdens deze telling ook nog andere soorten geteld of beoordeeld op aanwezig, afwezig of onbekende status.

² Vanuit het verleden werd de patrijs als niet bejaagbare wildsoort meegenomen, dit blijft ongewijzigd.

7. LITERATUUR

Module
Fazant

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.
gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module hoenderachtigen.
www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-hoenderachtigen/

Birdlife, 2022.

Common pheasant.
<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/common-pheasant-phasianus-colchicus/text>

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model.
The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Fox, A.D., Elmerberg, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the cientific basis for improved management.
Biological Reviewuws, 92(2), pp. 854-877

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an thological approach. *Birds Problems in Agriculture*. British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022.

Common pheasant.
www.iucnredlist.org/species/45100023/85926819
<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/fazant-phasianus-colchicus>

Keuper, D.D.J. & Guldemond, J.A., 2014.

Waarde van jacht.
https://www.jagersvereniging.nl/content/uploads/2015/06/Waarde_vd_Jager_onderzoeksrapport_CLM_2014-2.pdf

Kloen, 2016.

Actieplan akker- en weidevogels Gelderland.
<https://gelderland.stateninformatie.nl/document/4566665/2/RLW+--+Actieplan+akker+-en+weidevogels+Gelderland+va n+LTO+Noord%2C+GNMF%2C+SLG+en+de+drie+Gelderse+Agrarische+Collectieven+%28PS2016-742%29>

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiwiezc, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water.
J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Soortenbank, 2022.

Soortbeschrijving fazant.

www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&id=131

Sovon, 2022.

Fazant.

<https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940>

Traill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W, 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates.

Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

Vogelbescherming, 2022.

Fazant.

www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/fazant

MODULE HAAS

LEPUS
EUROPAEUS

De haas is als iconische soort haast niet weg te denken uit het boerenland. Maar hazen komen niet alleen voor op het boerenland, maar ook in bossen. De afgelopen periode is de haas veel in het nieuws geweest, doordat de haas in november 2020 op de rode lijst is gezet in het adviesrapport van de Zoogdiervereniging, zo ook vastgesteld door de minister van LNV. In dit faunabeheerplan zijn deze adviezen en rapporten meegenomen en aangevuld door een eigen analyse en beoordeling van de FBE.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De haas valt onder de Europese bescherming van de Bern-conventie (1979), bijlage III. In de landelijke wetgeving is de haas beschermd door de Wnb, artikel 3.3. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2018) van de haas is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'. In Nederland is de haas op de rode lijst als 'gevoelig' gezet.

In de Wnb is de haas in artikel 3.20 tweede lid onder d benoemd als wildsoort. In het eerste lid, art. 3.20 Wnb, staat: *"is het de jachthouder, en degenen in gezelschap van de jachthouder, toegestaan in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht"*. Tevens wordt de jachthouder bij de Wnb (artikel 3.20, 3e lid) geacht te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken, en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen. Met andere woorden de jachthouder dient te waarborgen dat de staat van instandhouding in ieder geval niet verder verslechtert door het toedoen van zijn of haar handelingen.

In het Bnb artikel 3.6 staan meerdere verboden omtrent de jacht. Zo is het o.a. verboden jacht uit te voeren na zonsondergang en voor zonsopgang, verboden jacht uit te oefenen op begraafplaatsen en verboden om de jacht uit te oefenen indien de grond met sneeuw is bedekt.

De jacht op hazen is geopend van 15 oktober t/m 31 december (artikel 3.5 onder c, Rnb). Hazen mogen enkel met hagelpatronen bejaagd worden (artikel 3.15 Bnb), daarnaast zijn de volgende relevante middelen, naast geweren, toegestaan: honden, niet zijnde lange honden en jachtvogels (havik en slechtvalk).

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Er is geen specifiek provinciaal beleid voor de haas.

2. SOORTBESCHRIJVING

Module
Haas

De haas (*Lepus europaeus*) behoort samen met het konijn tot de familie der haasachtigen. De haas is groter dan het konijn en heeft ook langere poten en langere oren. De vachtkleur van de haas is grijsbruin tot roodbruin, en ze hebben een witte buik. Jonge hazen hebben vaak een witte vlek op de kop. De haas houdt zijn staart tijdens het lopen vaak omlaag of horizontaal, waardoor alleen de zwarte bovenzijde zichtbaar is. Het gewicht ligt tussen de 2,5 en 6 kilo. Hazen kunnen in het wild gemiddeld een leeftijd van 3 jaar bereiken. Ze krijgen meermaals (3 - 4) per jaar jongen. Meestal worden er 1 tot 5 jongen geboren in een leger (open nest), hazen krijgen gemiddeld 11 jongen per jaar. Pasgeboren haasjes zijn volledig behaard en hebben de ogen open.

Rammeltijd: januari/februari tot augustus/september

Draagtijd: 42 dagen

Zoogtijd: 30 dagen

Hazen zijn sterk plaatsgebonden en solitaire dieren, maar leven tijdens de paartijd (rammeltijd) en in de winter ook wel in groepjes.

De haas is het meest actief in de vooravond en de nacht. Overdag rusten hazen veelal in hun leger, met uitzondering van de lente en de zomer, dan kunnen hazen ook overdag actief zijn. Legers zijn vaak gesitueerd in bosranden, windkeringen, hoog gras, ruigtezomen of onder heggen. De haas heeft een voorkeur voor een open of half open leefgebied, zoals graslanden en akkervelden. Maar ze komen ook voor in open bos, heide en kwelders.

Het voedsel bestaat uit grassen, klavers, kruiden en gewassen, zoals koolsoorten, suikerbieten en opkomende granen. De voorkeur gaat uit naar kiemplanten, jonge plantendelen en bloeiwijzen van akker- en weidekruiden, uitgegroeid graan wordt bijvoorbeeld nauwelijks benut. Indien voldoende sappige kruiden aanwezig zijn, hebben hazen geen behoefte aan drinken.

Bron: Zoogdiervereniging, Jagersvereniging, Broekhuizen et al. 1992, Huber, 2004

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

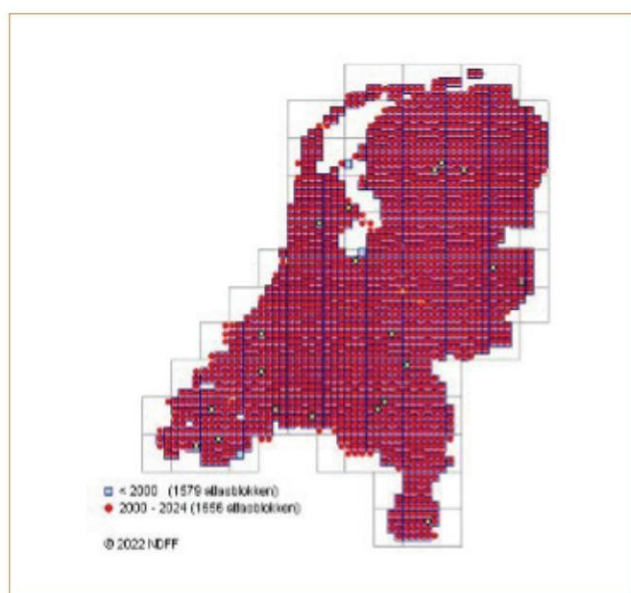
3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

De haas komt van oorsprong voor in Europa en Azië, is geïntroduceerd in Zuid Amerika en Australië en komt beperkt voor in USA (IUCN, 2022). Er zijn geen populatie aantallen bekend op dit niveau. Wel is bekend dat de hazendichtheid sterk wisselt, in sommigen gebieden zijn er 2 hazen per 100 hectare, maar er zijn ook zeer geschikte leefgebieden met 275 hazen per 100 hectare (Hackländer & Schai-Braun, 2018). In Tsjechië worden de hoogste dichtheden gevonden. Populatiedichtheden worden sterk beïnvloed door juveniele sterfte, weeromstandigheden, landgebruik (ook mechanisch landgebruik), ziektes en predatie. Uit onderzoek (Smith, et al., 2005) in 12 verschillende Europese landen blijkt dat de landbouw intensivering de grootste bedreiging voor de haas is. In dit onderzoek werd ook geconcludeerd dat veldgrootte, temperatuur, neerslag en jacht geen effect hadden op de hazendichtheid in Europa.

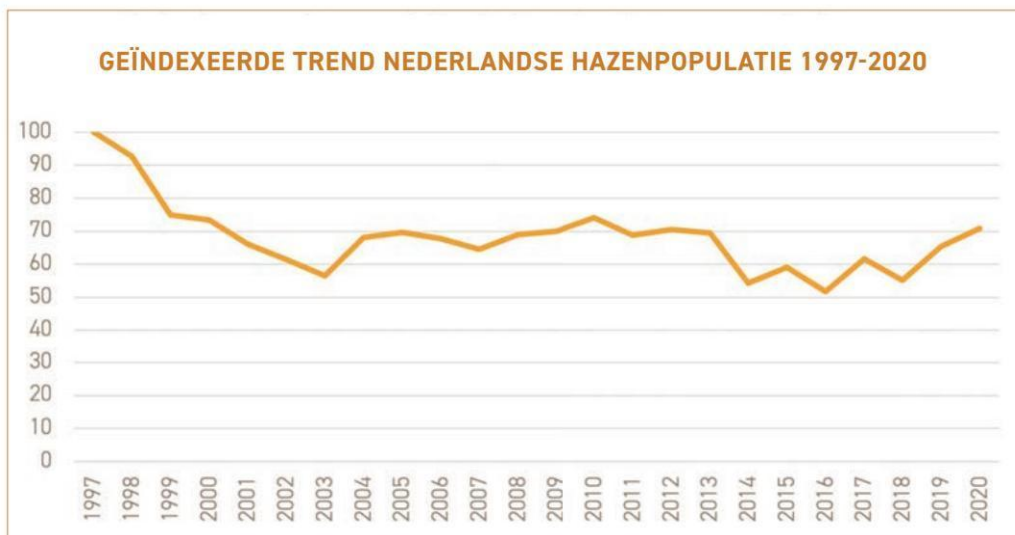
3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

De haas komt in heel Nederland voor (Figuur 28), ook op de Waddeneilanden. Ondanks dat de haas een goede zwemmer is, zijn deze daar geïntroduceerd. De haas komt in Nederland al vele eeuwen voor, maar sinds de eerste helft van de 19e eeuw heeft de haas zich over het gehele land verspreid.

Sinds 1997 wordt de haas landelijk geteld via het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring). Hiervan zijn trendgegevens, met geïndexeerde cijfers, openbaar. De trend neemt af (Figuur 29), echter dient benoemd te worden dat 1994 t/m 1997 zeer goede hazenjaren waren. Door 1997 als start trendjaar te nemen, begint de telling in een piek. Dit geeft een vertekenend beeld.

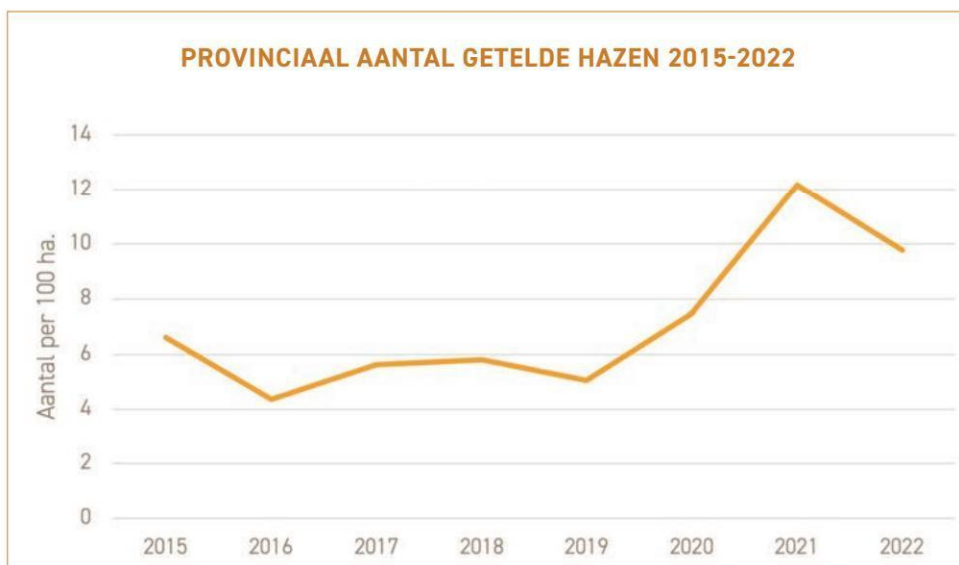
Figuur 28 Verspreiding van de haas in Nederland
(Bron: Nationale Database Flora en Fauna)

Figuur 29 Geïndexeerde trend Nederlandse hazenpopulatie van 1997 t/m 2020. Gebaseerd op NEM.

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

Hazen komen in geheel Gelderland voor, maar voornamelijk in de Achterhoek en het rivierengebied. Hazen worden door de WBE's geteld via dagtellingen en nachttellingen. In sommige Gelderse telgebieden worden er tijdens de nachttellingen meer dan 100 hazen per 100 hectare geteld. Deze aantallen kunnen lokaal echter sterk verschillen. Op de Veluwe zijn de hazen ook aanwezig maar minder zichtbaar.

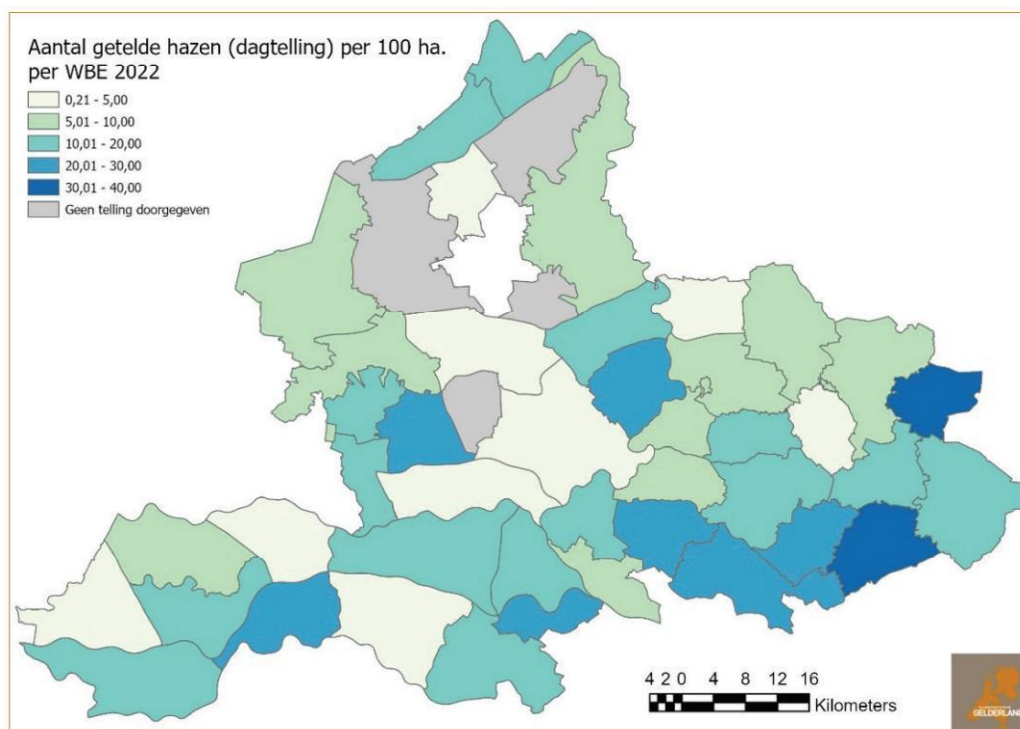

Figuur 30 Provinciaal aantal getelde hazen per 100 ha. van 2015 t/m 2022, betreft de dagtelling, Tellingen worden uitgevoerd door de WBE's

In Figuur 30 is te zien dat het aantal getelde hazen per 100 ha. sinds 2020 toeneemt. Het gemiddelde aantal getelde hazen is ca. 7 per 100 ha. (2015 - 2022). In 2022 werden in totaal 21.760 hazen geteld tijdens de dagtelling, omgerekend is dit ca. 10 hazen per 100 hectare (totaal netto oppervlakte van ca. 222.000 hectare). Op basis van de hazentellingen in 2021 is geconcludeerd dat de omvang van de hazenstand in Gelderland zo rond de 86.000 hazen ligt. Dit aantal is gebaseerd op de derde nachttelling die in januari 2022 in is uitgevoerd (tellingen in maart '21, oktober '21 en januari '22). Er is gekozen om te kijken naar de januari nachttelling, omdat deze na het jachtseizoen is en alle gewassen zijn geoogst waardoor de zichtbaarheid hoger is. Deze telling kwam uit op 29 hazen per 100 hectare, dit aantal is teruggerekend naar aantal hazen per hectare (0,3). Dit getal is vervolgens vermenigvuldigd met het totaal aantal hectares landbouwgrond in Gelderland; aangezien de meeste tellingen uitgevoerd zijn op landbouwgronden, hoofdzakelijk grasland. Dit betreft dus een onderschatting van de actuele Gelderse aantallen, gezien het alleen een berekening is van het aantal hazen

op landbouwgronden. Hazen komen ook voor in bossen en natuurgebieden, deze gebieden zijn echter niet meegenomen in de tellingen, daarom kan hier geen uitspraak over worden gedaan.

In de voorjaarswildtelling van 2022 zijn de hoogste aantallen hazen per 100 ha. geteld (Figuur 31) in de WBE's Aalten e.o. (39,69 per 100 ha.) en Rekken e.o. (31,69 per 100 ha.). Drie WBE's hebben dat jaar geen tellingen doorgegeven.

Figuur 31 Hazentelling (dagtelling, voorjaarswildtelling) omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de haas om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (april 2022) heeft WEnR tevens een beoordeling³ gemaakt voor de haas en het konijn, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

³ <https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Environmental-Research/show-wenr/Staat-van-instandhouding-haas-en-konijn-1.htm#:~:text=De%20staat%20van%20instandhouding%20is,verwachting%20op%20de%20middellange%20termijn%3F>

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 is toegelicht, komen hazen voor op meerdere continenten, met als oorsprong Europa en Azië. Ook in Nederland komt de haas overal voor, dit is de afgelopen eeuw onveranderd gebleven. Regionaal komen in Gelderland ook overal hazen voor met vooral hogere dichtheden in de Achterhoek en Rivierengebied. Op de Veluwe zijn lagere dichtheden te verwachten vanwege de dichte bossen. Omdat op alle niveaus de verspreiding dekkend is wordt deze parameter beoordeeld als gunstig.

WEnR heeft in haar rapport tevens de verspreiding beoordeeld als gunstig, omdat het areaal van het verspreidingsgebied stabiel is en niet is afgenomen.

(2) Populatie

Terug te zien in de eerdere hoofdstukken, zijn er op mondiaal en op Europees niveau geen exacte populatieaantallen bekend. De haas heeft, net als de overige haasachtigen, een hoog reproductiegetal. De populatieaantallen verschillen echter sterk per lokaal gebied, 2 hazen per 100 hectare is in Europa niet ongehoord maar meer dan 200 hazen per 100 hectare komt ook voor. In Tsjechië lopen de aantallen op naar 275 hazen per 100 hectare, dit wordt veroorzaakt door de optimale levensomstandigheden (hoogte, duur sneeuwbedekking, jaarlijkse zonne-uren, gemiddeld luchttemperatuur) voor de haas.

Voor 2021 is berekend dat de Gelderse stand dat jaar minimaal 86.000 hazen bedroeg (zie hoofdstuk 3.3). Kijkende naar het meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007), is de minimale levensvatbare populatie voor zoogdieren berekend op een gestandaardiseerd aantal van 3.876 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.261 en 5.095). In dit onderzoek zijn in totaal 141 artikelen met 287 verschillende minimale levensvatbare populatie benaderingen (sinds 1970) van 212 soorten geanalyseerd. Daarvan zijn 95 verschillende zoogdiersoorten onderzocht. Met een schatting van minimaal 86.000 hazen in Gelderland kan gesteld worden dat het een levensvatbare populatie bevat.

In Gelderland, kijkende naar de WBE dagtelling (maart) komen er in 2022 gemiddeld 10 hazen per 100 hectare voor. Echter, wanneer gekeken wordt naar de nachttelling 2022 (maart) zijn er gemiddeld 38 hazen per 100 hectare geteld en 27 hazen per 100 ha. in 2021 (maart). Door bij de telling gebruik te maken van warmtebeelden zijn hazen beter te tellen dan overdag. Kijkende naar de trend van de WBE-dagtelling was het aantal hazen van 2015 t/m 2019 redelijk stabiel met ongeveer 5,5 hazen per 100 hectare. Sinds 2020 is deze trendlijn sterk gestegen naar ongeveer 12 hazen per 100 ha. (2021) en 10 hazen per 100 ha. (2022). Deze telling is echter nog een korte termijn telling, waarbij de natuurlijke fluctuaties van de hazenpopulatie nog niet volledig inzichtelijk zijn. Er worden sinds 2021 nachttellingen uitgevoerd in Gelderland, dit is nog een te korte periode om te spreken van een trend. Als gekeken wordt naar de landelijke lange termijn trend van het NEM is er een ander beeld zichtbaar. De trendtelling begint in 1997, bekend is dat het midden van de jaren '90 zeer goede hazenjaren waren. Dit startjaar beïnvloedt het vervolg van de trend ten eerste, doordat er na de goede hazenjaren een daling inzet van bijna 50%. Hierna fluctueert de trend, maar lijkt deze te stabiliseren rond de 70%, dus 30% lagere populatie aantallen dan het gekozen referentiejaar. Als hier enkel naar gekeken wordt dan zou de beoordeling zeer ongunstig zijn. Echter, zou men de NEM-trend van de laatste 20 jaar beoordelen, dan is de populatie stabiel te noemen, er is namelijk geen duidelijk daling of stijging. De keuze van het referentiejaar van de trend heeft dus veel invloed op het verloop. WEnR heeft het startjaar van de NEM telling (1997) gekozen als referentiejaar, hiermee niet rekening houdende dat dit zeer goede hazenjaren waren. Gezien de snelle reproductie van de haas kunnen een aantal goede jaren, meteen leiden tot een scherpe stijging van aantallen. Aantallen die tijdens mindere jaren minstens zo snel weer kunnen dalen. Daarnaast wordt in het rapport ook gerefereerd aan de geschatte stand van 1950, meer dan 70 jaar geleden. Een vergelijking die naar bevinding van de FBE niet zinvol is, gezien het feit dat alles in de wereld nog totaal anders was vlak na de Tweede Wereldoorlog. Waarin de inpoldering van de Flevopolder (waar hazen werden uitgezet die goed konden gedijen, omdat er nog geen predatoren in het nieuwe stuk land aanwezig waren) en nog voor de vergaande intensivering en mechanisatie van de landbouw vorm hadden gekregen. Tot slot wordt er in het rapport gekeken naar de historische afschot aantallen, waarbij het onderzoek van Broekhuizen (1982) wordt aangehaald, en er een trend wordt gegeven

voor het landelijke afschot van de haas. Cijfers die een gekleurd beeld geven gezien de jachtvelden in de gerefereerde Noordoostpolder zeer goede hazenjachtvelden waren. Waar de cijfers op landelijk niveau op gebaseerd zijn is niet duidelijk.

Aangezien de Gelderse populatieaantallen minimaal rond de 86.000 liggen en de redelijk stabiele (20-jarige NEM trend) tot stijgende (WBE-dagtelling) populatietrend is deze parameter beoordeeld als gunstig. Met de kanttekening dat gezien de korte termijn van de WBE trendtelling, deze trend nog zou kunnen dalen (of stijgen) in de aankomende beheerperiode waardoor de beoordeling kan veranderen.

Hiermee wijkt de beoordeling van de FBE af van die van WEnR. WEnR kijkt verder terug in de tijd en betreft haar rapport de NEM-telling waarbij het referentiejaar een zeer goed hazenjaar betreft. Hierbij oordelen zij dat deze parameter zeer ongunstig is gezien o.a. de daling van gemiddeld 1,2% per jaar.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is weergegeven, heeft de haas voorkeur voor open en half open landschappen. In Nederland, en zo ook in Gelderland, zijn deze ruim voldoende te vinden op akkergronden, in de uiterwaarden van de Riviereengebieden en de coulissen landschappen van de Achterhoek. Ondanks de intensivering van de landbouw heeft de haas hier voldoende foerageermogelijkheden gezien de vele graslanden en geteelde gewassen.

Hierom kan het leefgebied tevens als gunstig beoordeeld worden. Ook WEnR beoordeelt de parameter als gunstig, aangezien er voor de haas geschikt leefgebied is dat voldoende omvang heeft en van goede kwaliteit is.

(4) Toekomstperspectief

Kijkende naar de verspreiding van de haas is niet te verwachten dat de haas in delen van het land zal verdwijnen. Er is steeds meer bewustwording voor wat betreft de biodiversiteit op het platteland. Er zijn meerdere (financiële) prikkels die tot doel hebben het stimuleren van de aanleg van meer kruidenranden langs akkers en het toepassen van een aangepast maaibeheer. Hiervan zal de haas profiteren. Echter wordt er ter bescherming van weidevogels ook struikgewas e.d. weggehaald om het minder aantrekkelijk te maken voor predatoren. Indirect effect hiervan is dat het gebied zo ook minder aantrekkelijk wordt voor de haas. Desalniettemin heeft de haas wel profijt van predatiebeheer. Daarnaast zijn er agrarische collectieven die zich inzetten voor de bescherming van weide- en akkervogels, waar ook de haas van profiteert. Ook vanuit de jacht is er veel vrijwillige inzet voor biotoopverbetering. Jagers hebben er immers ook baat bij als wildsoorten goed gedijen. Uit onderzoek van CLM (Keuper & Guldmond, 2014) in opdracht van de Jagersvereniging blijkt dat landelijk de jagers jaarlijks 1.300 fte leveren aan biotoopverbetering en natuurbeheer, met een tegenwaarde van €52 miljoen.

Het verloop van de populatietrend is een licht onzekere factor. Gezien de FBE nog geen lange termijn trend heeft voor de haas. In de aankomende beheerperiode zal blijken of de Gelderse hazenpopulatie robuust genoeg is. Het toekomstperspectief van de haas is gezien de bovenstaande punten gunstig beoordeeld. Hiermee wijkt de beoordeling van de FBE af van die van WEnR, zij beoordelen deze parameter namelijk als onbekend. Zij oordelen dat nog niet te voorspellen is of de voorgenomen maatregelen voldoende zijn om de huidige bedreigingen teniet te kunnen doen en daarmee de, volgens hen negatieve trend, volledig te kunnen ombuigen.

Samenvattend

Alle vier de parameters zijn beoordeeld als gunstig. Waardoor gezegd kan worden dat de haas zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt. Er zijn echter nog een paar onzekere factoren die deze beoordeling in de aankomende beheerperiode zouden kunnen veranderen naar matig ongunstig. Daarom zal de FBE in de aankomende beheerperiode de ontwikkeling van de hazenpopulatie nauwlettend volgen.

De FBE voorziet geen problemen voor de continuïteit van jacht op de haas. Sinds 2015 is de Gelderse populatie stabiel en sinds 2020 zelfs stijgend, en doordat het een wildsoort is zetten jagers zich actief in voor het behoud van deze soort.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

Module
Haas

De haas is een jachtsoort. De jachthouder behoort volgens de wet een redelijke wildstand te behouden. Dit betekent dat de jachthouder verantwoordelijk is voor het voorkomen van schade binnen zijn of haar jachtveld.

Hazen foerageren graag op akkerlanden, vooral aan granen, suikerbieten, wortelen, en peulvruchten. De schade die hierdoor ontstaat zal beperkt blijven, omdat de haas in het jachtseizoen goed gereguleerd kan worden. Schade van hazen in percelen met fruitbomen, boomkwekerijen en vollegrondsgroenten kan oplopen, maar is goed te voorkomen met een deugdelijk hazen-kerend raster (indien kosten technisch realistisch). Doordat de haas een jachtsoort is, komt hazenschade tijdens het jachtseizoen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om hazen te weren zijn de algemene maatregelen, namelijk vlaggen en linten, ballonnen, flitslampen en –molens, knalapparaat, vogelafweerpistool, kleppermolentjes, schriklint- en koord en rasters. Rasters zijn kosten technisch echter niet altijd realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade. Verder kunnen maatregelen als boommanchetten, vliesdoeken, negatieve smaak conditionering en zitpalen voor roofvogels overwogen worden.

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen hazen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de jacht en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

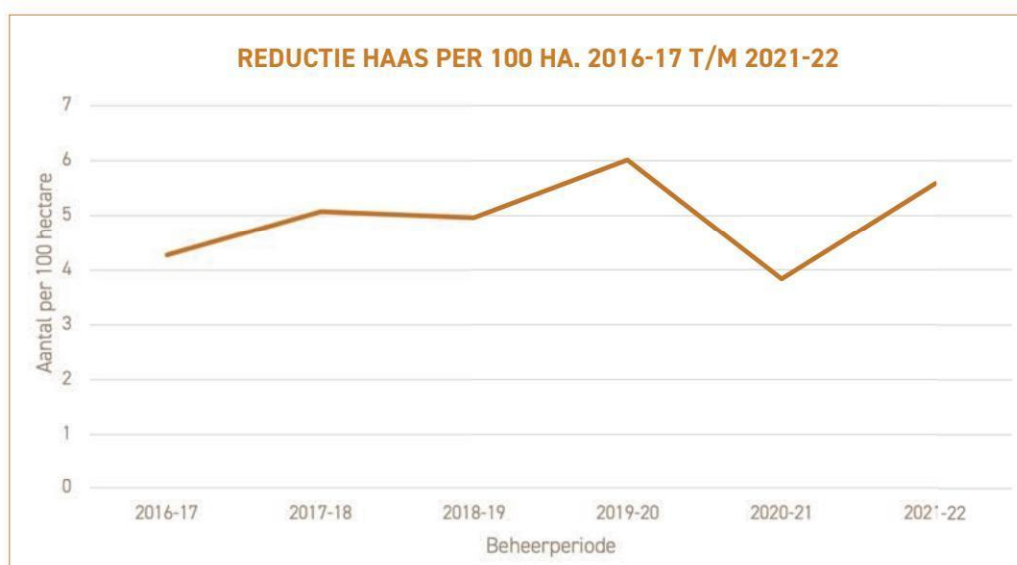
Doelstelling haas

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

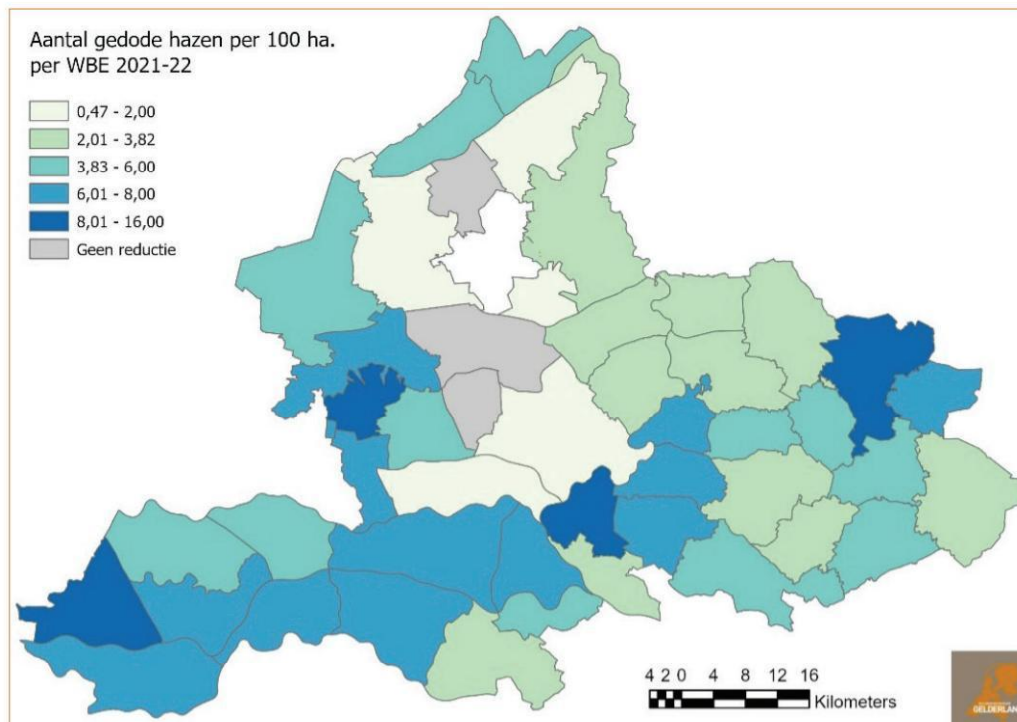
Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten er hazen bejaagd worden, er waren geen ontheffingen. De jacht op de haas is geopend 15 oktober t/m 31 december.

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien in Figuur 31 is het aantal gedode hazen per beheerjaar redelijk stabiel, er worden gemiddeld ca. 5 hazen per 100 hectare gedood. In 2020 is er een daling van aantal gedode hazen, veroorzaakt door verminderde uitvoering wegens Covid-19.

Figuur 32 Aantal bejaagde hazen in de afgelopen beheerperiode van 2016-17 t/m 2021-22

Figuur 33 laat zien dat in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. werden gereduceerd in WBE's Tielerwaard West (15,15 per 100 ha.), De Liemers (8,83 per 100 ha.) en Lunteren e.o. (8,57 per 100 ha.). In de meeste Veluwe WBE's werden geen of weinig hazen gedood.

Figuur 33 Aantal gedode hazen omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

5.2 BEHEER 2023-2029

Vooralsnog is de jacht op de haas geopend, zoals vastgesteld door de minister (Rnb artikel 3.5). Hierbij zijn de volgende relevante middelen toegestaan: geweren, honden, niet zijnde lange honden en aantoonbare gefokte jachtvogels (havik en slechtvalk). Jacht is niet toegestaan op sommige plaatsen of situaties, zoals bepaald in Bnb artikel 3.6, zoals bijvoorbeeld op zon- en feestdagen, op begraafplaatsen of vanuit een voertuig.

6. MONITORING

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De wildsoortentelling vindt jaarlijks plaats tussen de laatste week van maart en de eerste week van april.

Binnen deze telling worden verschillende soorten tellingen uitgevoerd. De haas wordt geteld middels de echte wildsoortentelling (fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs⁴ en wilde eend). Hier worden daadwerkelijke aantallen geteld. Er wordt geteld in telvlakken van 100 ha. Op tenminste 10% van het WBE-oppervlak.

Naast deze telling wordt de haas ook geteld middels nachttellingen die plaats vinden in maart, oktober en januari. Deze tellingen worden uitgevoerd middels warmtebeelden. Elke WBE heeft één of meerdere telgebieden waar zij op deze manier telt. Dit is aanvullend op de wildsoortentelling. Deze aanvulling is nodig geacht, omdat hazen zich niet makkelijk laten tellen. Als er alleen conclusies getrokken worden op basis de wildsoortentelling, zou de discrepantie tussen geteld en daadwerkelijk aanwezig te groot worden. Vooral nu er een landelijke discussie gevoerd wordt over de voortzetting van de hazenjacht, vindt de FBE het van groot belang dat deze discussie gevoerd wordt met cijfers die meer richting de realiteit neigen.

⁴ Vanuit het verleden werd de patrijs als niet bejaagbare wildsoort meegenomen, dit blijft ongewijzigd.

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module haasachtigen.

www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-haasachtigen/

Broekhuizen, S., Jenster, B. & Leeuwenberg, F., 1992.

Haas *Lepus europaeus* Pallas, 1778.

Atlas van de Nederlandse Zoogdieren.

Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht, Nederland.

p. 322-327.

Hackländer, K and Schai-Braun, S. 2018.

Lepus europaeus Pallas, 1778. European Hare.

In: A.T. Smith, C.H. Johnston, P.C. Alves, and K. Hackländer (eds), *Lagomorphs: Pikas, Rabbits, and Hares of the World*, pp. 187-190. Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, USA.

Huber, J. 2004.

Heer Lampe: De Europese Haas in Nederland.

Koninklijke Vermande, Den Haag. p. 162.

IUCN Red List, 2022.

European hare.

www.iucnredlist.org/species/41280/45187424

Jagersvereniging, 2022.

Haas.

www.jagersvereniging.nl/jagen/diersoorten/haas/

Ministerie LNV, 2022.

Haas.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/haas-lepus-europaeus>

Norren, E. van en J. Dekker, 2021.

Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950, Oorzaken en beschermingsmogelijkheden.

Rapport 2020.24. Zoogdiervereeniging, Nijmegen.

Smith, R. K., Jennings, N. V. and Harris, S. 2005.

A quantitative analysis of the abundance and demography of European hares *Lepus europaeus* in relation to habitat type, intensity of agriculture and climate.

Mammal Review 35(1): 1-24.

Truill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W., 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates.
Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

Verspreidingsatlas, 2022.

Verspreiding haas.

www.verspreidingsatlas.nl/8496115#

Zoogdierenvereniging, 2022.

Haas.

www.zoogdierveniging.nl/zoogdiersoorten/haas

MODULE HOUTDUIF

COLUMBA
PALUMBUS

De houtduif is een zeer algemene soort in Nederland. Het typische laag koerende geluid van de houtduif is dan ook niet weg te denken uit onze leefomgeving. Dit geldt zowel voor het stedelijk als het landelijk gebied. Houtduiven zijn monogame soorten die het hele jaar door broeden. Dit is mogelijk doordat zowel de doffer als de duivin duivenmelk geven aan de jongen. De duif is een jachtsoort en daarnaast ook landelijk vrijgesteld.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De houtduif valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/1. In de landelijke wetgeving is de houtduif beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2018) van de houtduif is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'.

In de Wnb is de houtduif in artikel 3.20 tweede lid onder c benoemd als wildsoort. In het eerste lid, art. 3.20 Wnb, staat: *"is het de jachthouder, en degenen in gezelschap van de jachthouder, toegestaan in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht"*. Tevens wordt de jachthouder bij de Wnb (art. 3.20, 3e lid) geacht te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van de in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken, en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen. Met andere woorden de jachthouder dient te waarborgen dat de staat van instandhouding in ieder geval niet verder verslechterd door toedoen van zijn of haar handelingen.

In het Bnb artikel 3.6 staan meerdere verboden omtrent de jacht. Zo is het o.a. verboden jacht uit te voeren na zonsondergang en voor zonsopgang, is het verboden jacht uit te oefenen op begraafplaatsen en is het verboden om te jagen als er onvoldoende bevedering is waardoor het wild niet in staat is te vliegen.

Het jachtseizoen voor houtduiven loopt van 15 oktober t/m 31 januari (artikel 3.5 onder d, Rnb). Houtduiven mogen enkel met hagelpatronen bejaagd worden waarvan de korrelgrootte van de hagel een doorsnede van 3,5 millimeter niet overschrijdt of kogelpatronen van een kaliber van .22 inch of 5,58 millimeter (art. 3.15 tweede lid, Bnb), daarnaast zijn de volgende relevante middelen, naast geweren, toegestaan: honden, niet zijnde lange honden en jachtvogels (havik en slechtvalk).

De houtduif is niet alleen een wildsoort, maar is ook een vrijgestelde soort, als bedoeld in artikel 3.1 van Bnb en artikel 3.15 Wnb. Middels deze vrijstelling is de houtduif jaarrond van zonsopgang tot zonsondergang te bestrijden. De volgende middelen en methoden zijn toegestaan bij de schadebestrijding van de houtduif: geweren; honden, niet zijnde lange honden; haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds; niet-levende lokvogels; akoestisch middel voor lokgeluiden; lokvoer.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

De houtduif (*Columba palumbus*) is waarschijnlijk de meest bekende duivensoort in Nederland. Deze algemene soort is goed te herkennen aan zijn grijze verendek, met witte vlek met groene glans in zijn nek en brede roze borst. In vlucht is de houtduif duidelijk te herkennen door de witte streep op zijn vleugels. Vleugels die met veel kabaal worden ingezet bij het opvliegen, doordat de vleugels boven en onder het lichaam tegen elkaar klappen. Het geluid van de houtduif wordt omschreven als "roe kóe koe roe koe".

Broedperiode: jaarrond (maar voornamelijk in de lente en zomer)

Broedduur: 16-17 dagen

De vogels zijn monogaam, als er een tweede mannetje bijkomt wordt er gevochten net zolang tot één van beide opgeeft. De houtduif legt meestal 2 eieren. Het nest is wat rommelig met takken gemaakt. De jongen zitten meestal 28-29 dagen op het nest en zijn vanaf 35 dagen vliegvlug.

Houtduiven eten voornamelijk zaden, bessen en groene planten. Soms eten ze ook ongewervelde dieren. Verder zijn duiven te vinden op akkervelden waar ze bijvoorbeeld graanoogstresten eten. Jongen worden de eerste week gevoed met 'duivenmelk' uit de krop van de ouders, bestaande uit huidcellen en eiwitten. Duiven zijn de enige vogels die kunnen drinken zonder hun kop op te tillen, ze zuigen het water naar binnen.

Houtduiven komen eigenlijk overal voor, in zowel stedelijk als landelijk gebied. Alleen in de meest boomloze landschappen komen houtduiven niet voor. Ze broeden uiteenlopend in tuinen, parken, bossen of struwelen. Hoewel zij in het broedseizoen vaak solitair zijn, kunnen ze buiten het broedseizoen in grote groepen worden aangetroffen. In herfst en winter soms massaal in eikenbossen om eikels te eten.

Bron: Vogelbescherming; Soortenbank.

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

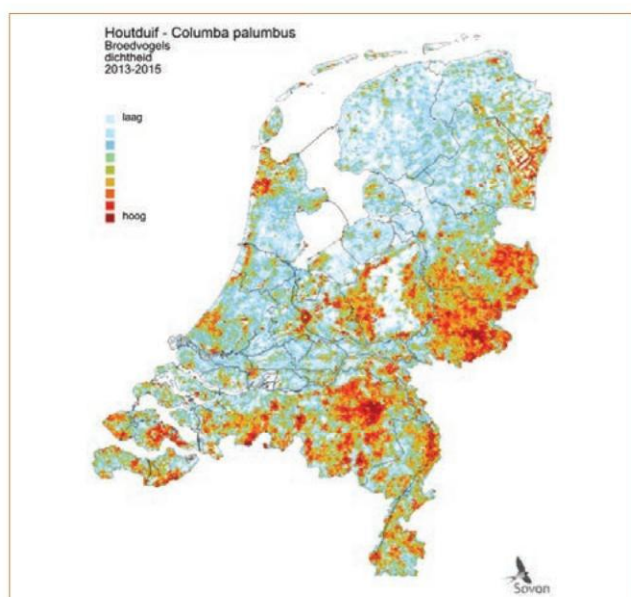
3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

De houtduif komt in bijna geheel Europa voor, alleen in de noordelijkste delen niet. Verder komt de houtduif in sommige regio's van Azië voor (bijv. westelijke deel van Rusland, Iran, Afghanistan en Nepal). De wereldwijde populatie wordt geschat op 51.000.000 - 73.000.000 volwassen individuen. De Europese populatie is geschat op 20.500.000-29.000.000 paartjes, wat verhoudt tot 40,9 -58 miljoen volwassen exemplaren (BirdLife International 2015). Birdlife International (2015) heeft de wereldwijde populatie beoordeeld als toenemend, de houtduif profiteert veelal van menselijke invloeden.

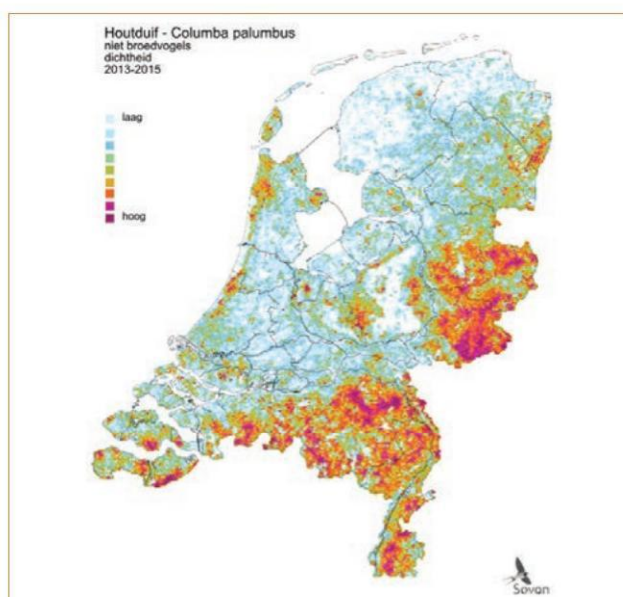
3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

Houtduiven komen in heel Nederland voor en ook geheel het jaar (Figuur 34 en 35). In de winter worden de standvogels aangevuld door houtduiven uit het Scandinavië en Duitsland. De winteraantallen zijn het hoogst op de zandgronden, waar ook slaappleatsen van vele duizenden houtduiven zijn. De winteraantallen worden deels bepaald door de hoeveelheid voedsel (eikels, beukenootjes, overgebleven graan en mais) en kunnen van jaar tot jaar sterk verschillen.

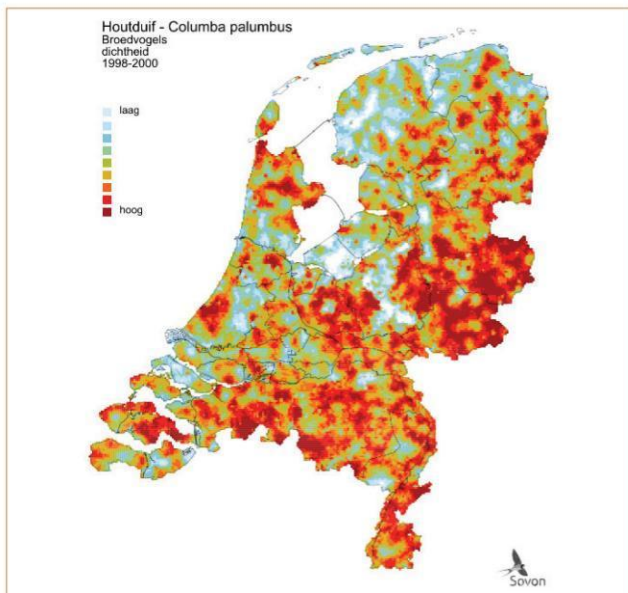
De dichtheden van houtduiven zijn het hoogst in agrarische cultuurgebieden en stedelijk gebied. In zeer open of net zeer gesloten gebieden (bijv. de Veluwe) is de houtduif veelal afwezig omdat voedsel en/of nestgelegenheid ontbreekt (Lemaire, et al., 2012). De dichtheidskaart van 2013 - 2015 (Figuur 34) laat een veel lagere dichtheid zien dan de dichtheid van 1998 - 2000 (Figuur 36). Vooral in het westen en noorden van het land is de dichtheid gedaald. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat er rond 2014 hoge sterfte was onder (hout)duiven (Nature Today, 2014), veroorzaakt door een eencellige parasiet (*Trichomonas gallinae*). Er is helaas geen dichtheidskaart van na 2015. Maar daar de broedpopulatie sindsdien weer een stijgende trendlijn laat zien, is het de verwachting dat de dichtheidskaart hierdoor hersteld naar het beeld van 1998 - 2000.

Figuur 34 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van houtduiven (als broedvogels), periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL.

Figuur 35 Voorkomen van de houtduif in de winter, periode 2013-2015. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

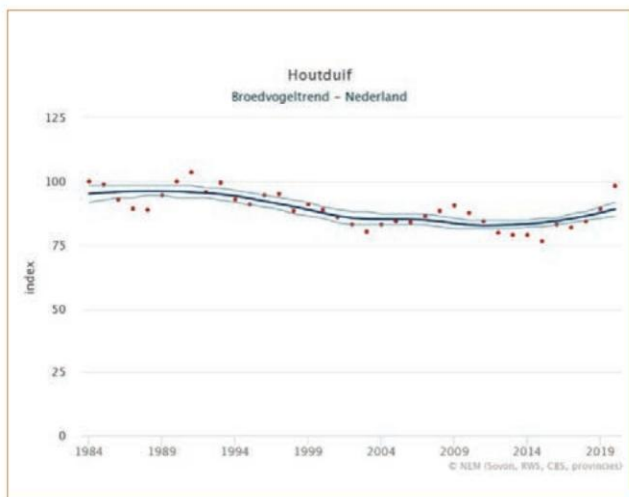

Figuur 36 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van houtduiven (als broedvogels), periode 1998-2000. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL.

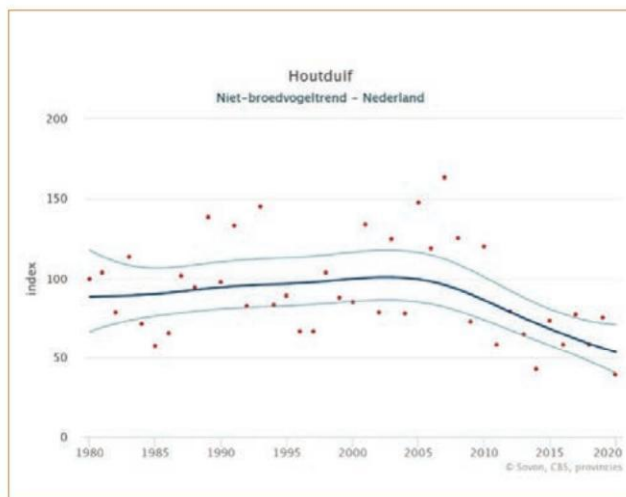
De Nederlandse broedpopulatie is door Sovon geschat tussen 290.000 - 580.000 (2018 - 2020). In de winter stijgen deze aantallen aanzienlijk, met een landelijk maximum van 1.000.000 - 2.000.000 (2013 - 2015). In Figuur 37 is de BMP-trend van de houtduifbroedpopulatie te zien. De trendcijfers laten tot 2015 een dalende trend zien van 25% ten opzichte van 1984. Echter, vanaf 2015 nemen de aantallen dus weer toe en in 2020 is de broedpopulatie weer op de hoogte van 1984. Een stijging van 25% staat gelijk aan een broedpopulatie toename van (gemiddeld genomen) 100.000.

De niet-broedvogeltrend (Figuur 38) laat een heel ander beeld zien. Deze telling wordt uitgevoerd in december en fluctueert jaarlijks sterk, veroorzaakt door het voedselaanbod. Maar ondanks de fluctuaties is er wel een significante daling te zien. Ten opzichte van 1980 is de niet-broedvogeltrend in 2020 gedaald met ±60%, ten opzichte van 2010 is de populatie met 80% gedaald. Aangezien de broedvogeltrend een stijgende lijn laat zien, valt te concluderen dat de daling het meeste zit in de aantallen migrerende houtduiven uit Scandinavië en Duitsland. Oorzaken hiervoor zijn o.a. ander landgebruik, betere oogsttechnieken waardoor er bijv. minder maïs- en graanstoppels in het veld achterblijven (Herremans, 2016) en de omvorming van granenteelt naar maïssteelt en veranderend klimaat (warmere winters).

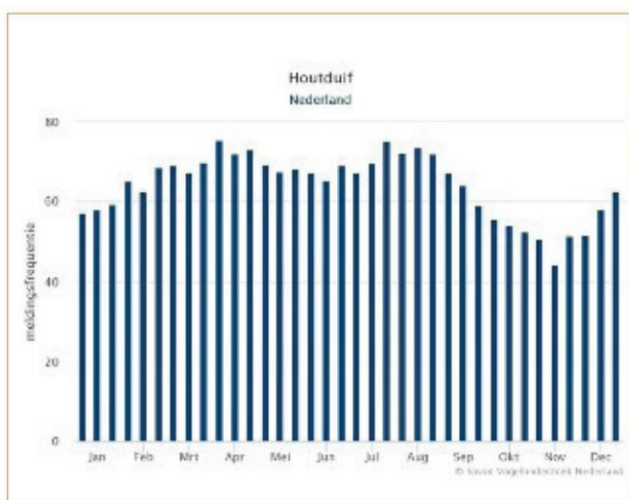
In Figuur 39 zijn de gemiddelde meldingsaantallen weergegeven, vooral in het najaar worden er minder houtduiven gemeld. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de rui van de duiven, waardoor ze minder actief en zichtbaar zijn.

Figuur 37 Geïndexeerde trend van de houtduif als broedvogel in Nederland, periode 1984-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

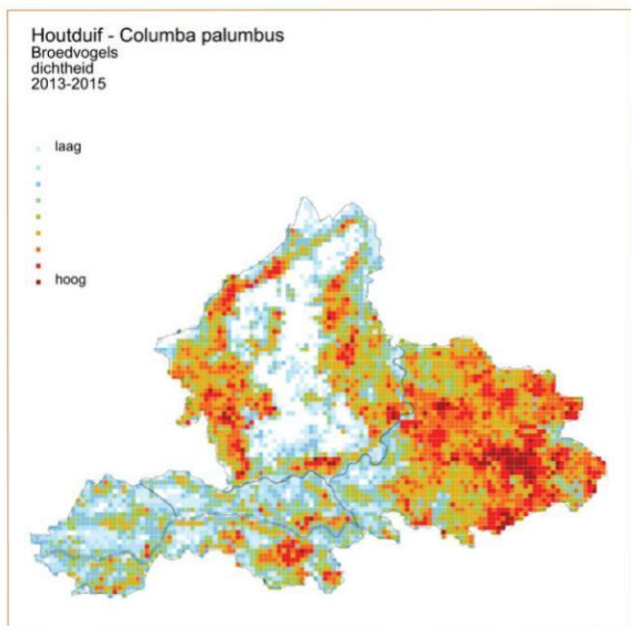
Figuur 38 Gemiddelde aantallen van de houtduif als niet broedvogel in Nederland, periode 1980-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

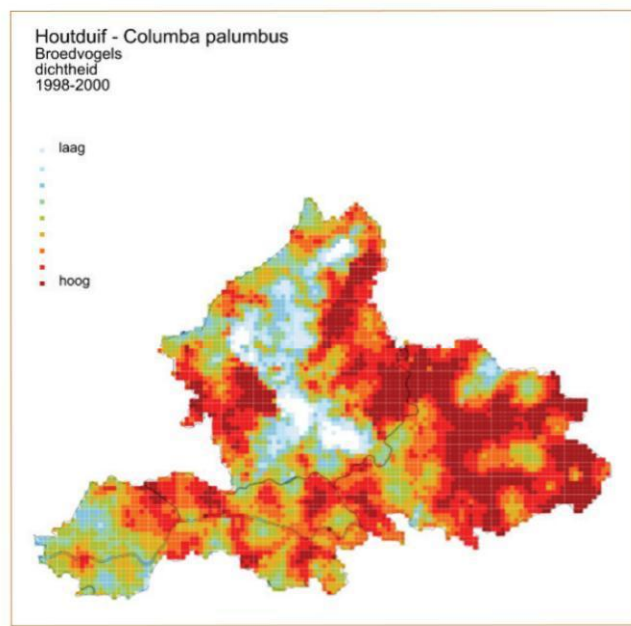
Figuur 39 Gemiddelde meldingsaantallen van de houtduif in Nederland, van de afgelopen drie seizoenen. Gebaseerd op het LiveAtlas (Sovon).

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

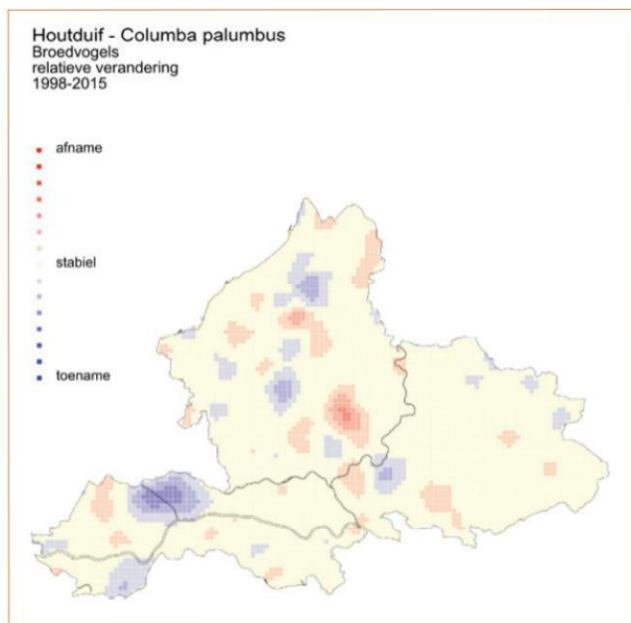
Houtduiven komen in heel Gelderland voor (Figuur 40). Op de Veluwe zijn houtduiven aanwezig in lagere dichtheden, houtduiven hebben ook een mindere voorkeur voor echte bosgebieden. Figuur 40 geeft de dichtheden voor van 2013 – 2015 en Figuur 41 van 1988 – 2000, Figuur 41 laat meer diep rode vlekken zien, wat inhoudt dat de dichtheden destijds hoger waren. De veranderingen in relatieve dichtheden van de broedgebieden zijn weergegeven in Figuur 42. Het beeld van wintervogels is niet veel anders dan broedvogels (Figuur 43), alleen een minder voorkomen. Hoogste concentraties worden gevonden in de Achterhoek en de laagste dichtheden op de Veluwe. Dit komt overeen met de WBE wildtelling in 2022 (Figuur 44), waar de meeste houtduiven per 100 ha. werden geteld in de Achterhoek en rivierengebied. De hoogste aantallen werden geteld in WBE's Circul van de Ooij en Millingen (70,52 per 100 ha) en Zuid West Veluwe, Leefgebied VI (52,09 per 100 ha.).

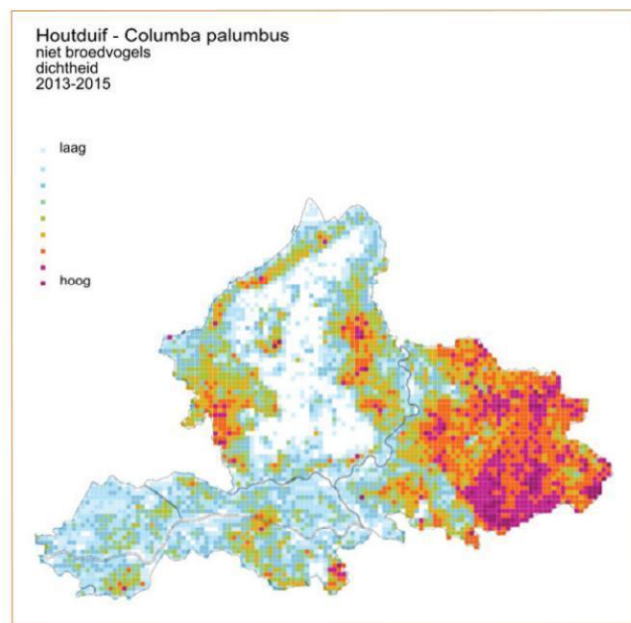
Figuur 40 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van houtduiven (als broedvogel), periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

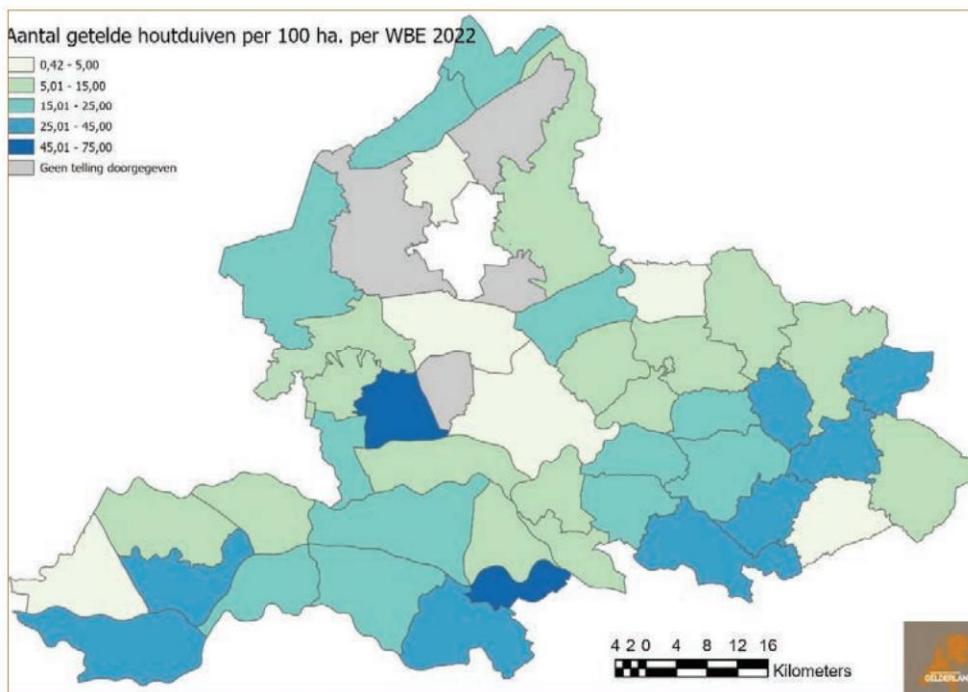
Figuur 41 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van houtduiven (als broedvogel), periode 1998-2000. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

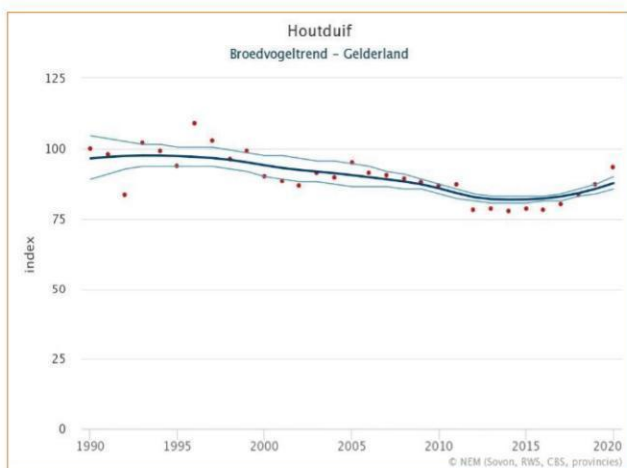
Figuur 42 Broedgebieden waar houtduiven zijn toegenomen (blauw) of afgenomen (rood). Het gaat hier om de verandering in relatieve dichtheid (veranderingen in presentie bij punttellingen in de laatste ten opzichte van de voorlaatste atlasperiode).
(bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

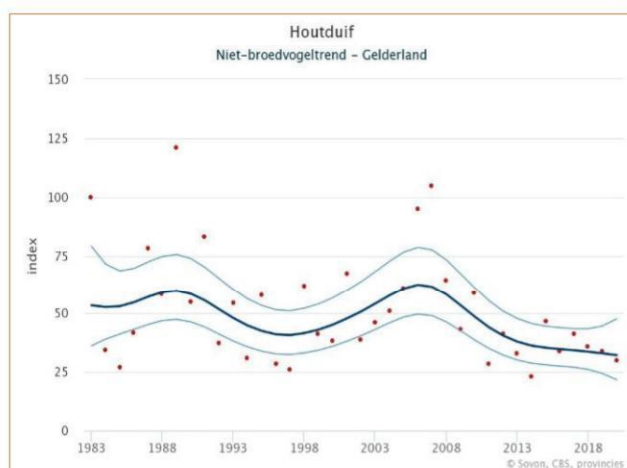
Figuur 43 Voorkomen van de houtduif in de winter, periode 2013-2015. Inclusief nulmetingen. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

Figuur 44 Houduiventelling (voorjaarswildtelling) omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

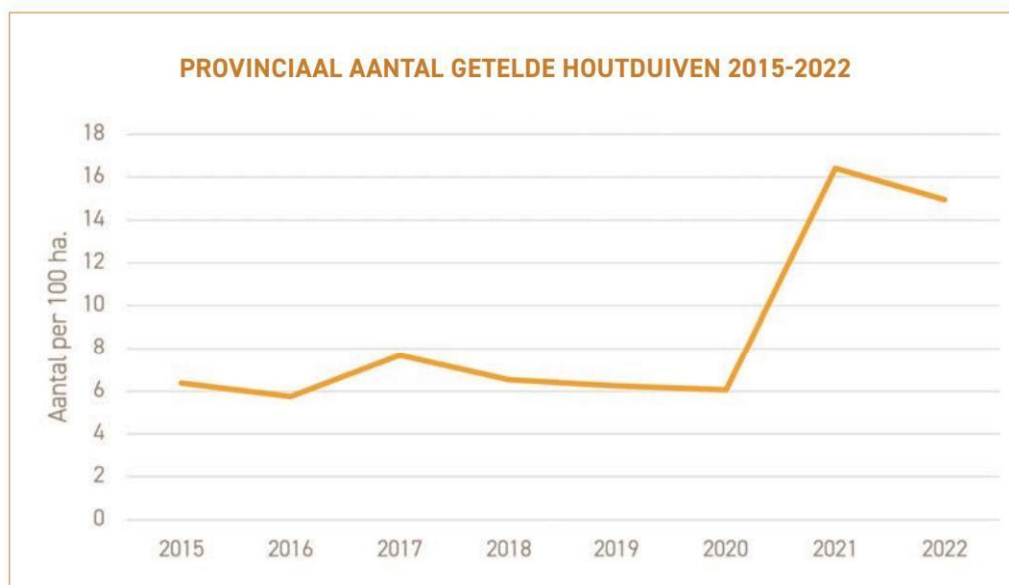
Figuur 45 Geïndexeerde trend van de houtduif als broedvogel in Gelderland, periode 1990-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 46 Geïndexeerde trend van de houtduif als wintervogel in Gelderland, periode 1983-2020. Gebaseerd op punt-transect-telling in december (Sovon).

In Gelderland worden houtduiven op verschillende manieren geteld. Ze worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 45), de punt-transect-telling in december (Figuur 46) of via de WBE voorjaarsstelling van wildsoorten (Figuur 47). Afhankelijk van wanneer de vergelijking van de broedvogeltelling tussen jaren gelegd wordt, neemt de trend significant af als 1990 vergeleken wordt met 2020. Echter, als er gekeken wordt naar de afgelopen 12 jaar, is er geen significante afname of toename van houtduiven in Gelderland.

Kijkend naar de telling uitgevoerd door de WBE's is t/m 2020 er geen significante stijging of daling te zien, overeenkomend met de broedvogeltelling van Sovon. De jaren 2021 en 2022 wijken hiervan af, die jaren werden er ca. 16 en 15 houtduiven per 100 ha. geteld. De afgelopen jaren zijn er gemiddeld 9 houtduiven per 100 ha. geteld. In 2022 zijn er 33.247 houtduiven geteld over een totaal netto teloppervlakte van ca. 222.000 hectare. Echter, de WBE telling is enkel bedoeld als trendtelling. Houtduiven zijn namelijk slecht te tellen, daardoor wijken de getelde aantallen altijd af van de realiteit.

Figuur 47 Provinciaal aantal getelde houtduiven omgerekend naar aantal per 100 ha. van 2015 t/m 2022, wildtelling uitgevoerd door de WBE's

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt zich dit naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de houtduif om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (april 2022) heeft Sovon een beoordeling⁵ gemaakt voor de jachtvogelsoorten, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

Tevens kijkt deze beoordeling alleen naar broedvogels en niet naar wintervogels, gezien die laatste ook zeer afhankelijk is van de handelingen en ontwikkelingen in het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen houtduiven in bijna geheel Europa voor en in sommige delen van Azië. De houtduif komt in heel Nederland voor, dus ook in Gelderland. Alleen op de Veluwe komen ze in mindere mate voor, omdat houtduiven dichte bossen vermijden. Het verspreidingsgebied is hierom gunstig beoordeeld. Dit is in lijn met de beoordeling van Sovon.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/04/14/22127219bijlage-1-onderzoeksrapport-sovon-instandhouding-vogelsoorten-wildlijst>

(2) Populatie

Kijkend naar de grafieken van de bovenstaande hoofdstukken (3.2 en 3.3), is de landelijke houtduivenpopulatie redelijk stabiel.

Sinds de jaren 90 daalt de trend t/m 2015, waarna de trendlijn weer stijgt en ongeveer weer op dezelfde hoogte is als de start (1984). De Gelderse broedvogeltrend laat ongeveer hetzelfde zien, een daling vanaf halverwege de jaren 90, daarna herstel. Echter is die trend nog niet terug op dezelfde hoogte als de start, dit scheelt ±6%. In de laatste 12 jaar is er geen significant stijging of daling in de Gelderse trendlijn. Dit komt overeen met de trendlijn van de WBE voorjaarsstelling, maar hier lijkt sinds 2021 verandering in te komen. De houtduif is, onder de vrijstelling, jaar rond te bestrijden met ondersteunend afschot. Dit heeft gezien de stabiele trend, geen zichtbare negatieve invloed gehad.

Wanneer gekeken wordt naar de populatieomvang op landelijk niveau (broedpopulatie van 290.000 - 580.000 (2018 - 2020)) en provinciaal niveau (33.246 (200.000 netto teloppervlakte)) in 2021 en 33.247 (222.000 netto teloppervlakte) in 2022), zijn deze aantallen ruim hoog genoeg voor een genetisch gezonde populatie, helemaal gezien de hoge mobiliteit van de houtduiven. De minimale levensvatbare populatie voor vogels is namelijk een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244), afgeleid van een meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007).

Gezien de hoge populatieaantallen en de redelijk stabiele tot stijgende populatietrend is deze parameter beoordeeld als gunstig.

Hiermee wijkt de beoordeling van de FBE af van die van Sovon. Sovon kijkt puur alleen maar naar significante trenddaling of stijging. Gezien de trend op landelijk niveau met 0.9% dalend is beoordeeld Sovonj dat de parameter matig ongunstig is. De FBE kijkt breder dan dit en weegt ook het incasseringsvermogen van een populatie mee. Vele populaties fluctueren nou eenmaal over de tijd, gezien de herstellende trend en de hoge aantallen is de beoordeling gunstig. Als de trend gedurende de looptijd van dit plan toch weer meerjarig daalt, verandert dit naar matig ongunstig.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is te lezen, stellen houtduiven niet veel eisen aan hun leefgebied. Ze komen zowel in stedelijk als landelijk gebied voor, alleen zeer dichte bossen of boomloze landschappen worden vermeden. In Nederland en ook in Gelderland is er ruim voldoende geschikt habitat voor de houtduif. Er zijn veel tuinen, parken en struwelen beschikbaar met bomen om te broeden en zijn er genoeg foerageermogelijkheden in beide gebieden, zowel in de parken, als op akkers.

Hierdoor kan het leefgebied tevens als gunstig beoordeeld worden. Ook Sovon beoordeeld de parameter als gunstig, aangezien er qua omvang en kwaliteit van het leefgebied geen grote verschillen zijn tussen 1998 en 2015.

(4) Toekomstperspectief

Het toekomstperspectief van de houtduif is positief. Tegenwoordig staat biodiversiteit hoog in het vaandel en er wordt steeds meer vergroend in zowel stedelijk als agrarisch gebied. Hiervan profiteert de houtduif.

Hierdoor wordt deze parameter als gunstig beoordeeld. Dit is in lijn met de beoordeling van Sovon, die wel de kanttekening maakt dat de belangrijkste knelpunten in agrarisch gebied de veranderende landbouwpraktijken zijn waardoor de voedselsituatie verslechterend door o.a. efficiëntere oogstmethodieken. Echter de opkomst van natuurinclusieve landbouw en de verdere vergroening in het stedelijk gebied zullen ervoor zorgen dat er nog steeds voldoende foerageer mogelijkheden zijn.

Samenvattend

Alle vier de parameters zijn beoordeeld als gunstig. Waardoor gezegd kan worden dat de houtduif zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt. Gezien de houtduif naast een wildsoort ook al landelijk vrijgesteld was in de vorige beheerperiode en dit niet heeft geleid tot een daling van de populatie, is niet te verwachten dat de jacht en/of landelijke vrijstelling in de aankomende beheerperiode een ongunstig effect zal hebben op het voortbestaan van de houtduif.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De houtduif is zowel een jachtsoort als een landelijk vrijgestelde soort. De jachthouder behoort volgens de wet een redelijke wildstand te behouden. Dit betekent dat de jachthouder verantwoordelijk is voor het voorkomen van schade binnen zijn of haar jachtveld. Daarnaast is de houtduif het gehele jaar bejaagbaar onder de landelijke vrijstelling.

De houtduif is voor wat zijn voedsel betreft niet kieskeurig. De houtduif komt voor op akkers, in bos, park en tuin, in stedelijk gebied en in weilanden. De meeste houtduiven blijven jaarrond in Nederland. Houtduiven foerageren voornamelijk op akkerlanden. Vooral granen, peulvruchten, graszaad, vollegrondsgroenten en bessen zijn favoriet. Schade aan deze gewassen zal meestal binnen de perken blijven omdat de houtduif gedurende het jaar goed gereguleerd kan worden. Doordat de houtduif zowel een jachtsoort als een vrijgestelde soort is, komt houtduivenschade niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade.

Desalniettemin worden er af en toe houtduivenschades getaxeerd, veelal bijschades (Tabel 3).

Tabel 4 Getaxeerde houtduivenschade afgelopen tien beleidsjaren (1 november t/m 31 oktober) in Gelderland (Bron: BIJ12 – Faunazaken database april 2022)

Beleidsjaar	Getaxeerd bedrag
2012	
2013	€ 3.275
2014	€ 421
2015	
2016	€ 4
2017	
2018	€ 1.597
2019	
2020	
2021	€ 715

Benadering schade

Zoals hierboven toegelicht is er geen beeld van houtduivenschade, omdat deze schade niet uitgekeerd wordt. Echter, de huidige jurisprudentie betreffende vrijgestelde diersoorten verlangt wel dat deze schade aannemelijk wordt gemaakt. Hieronder volgt een benadering van de schade die houtduiven jaarlijks veroorzaken.

In 2017 ontstond er in korte tijd (1-3 t/m 18-7) aanzienlijke houtduivenschade in provincie Noord Holland. Daar werd voor € 80.695 euro aan vollegrondsgroenten schade getaxeerd. Doordat de Wnb inwerking was getreden maar er in Noord Holland nog geen faunabeheerplan jacht & vrijstellingssoorten was goedgekeurd door bevoegd gezag, kon in deze periode in Noord Holland geen houtduivenschadebestrijding plaatsvinden. In Noord Holland is er ca. 5.500 hectare vollegrondsgroenten, in Gelderland bedraagt dit ca. 3.900 hectare. Met deze gegevens kan gededuceerd worden dat als er geen vrijstelling is om houtduivenschade te voorkomen in 2017 in de periode van 1-3 t/m 18-07 dat er (met gelijke (weers)omstandigheden als in Noord Holland) ongeveer voor €58.000 aan houtduivenschade aan vollegrondsgroenten had kunnen ontstaan in Gelderland.

Naast vollegrondsgroenten, zijn granen ook gevoelig voor houtduivenschade. Duiven zijn veel te vinden op graanpercelen en de aantallen kunnen hoog oplopen. Als er geen uitvoering gegeven wordt aan de vrijstelling kan de potentiële schade in de volgende cijfers worden uitgedrukt:

In Gelderland wordt ca. 11.000 ha. granen verbouwd, deze graanvelden zijn door heel Gelderland verspreid. Graanvelden hebben in de afrijpingsperiode een grote aantrekkingskracht, waardoor verwacht mag worden (ook gezien de hoge mobiliteit van de houtduif) dat de alle getelde houtduiven deze graanvelden zullen vinden. Let wel het gaat hier om gemiddelde getelde aantallen. Volgens Sovon zijn er 290.000 a 580.000 (2018 - 2020) houtduifbroedparen in Nederland, Gelderland is ongeveer 1/8 van Nederland. Dus zijn er ongeveer 72.500 a 145.000 houtduiven in Gelderland. De dagelijkse opname van granen is ca. 40 gram per duif. De afrijpingsperiode van graan is ca. 21 dagen, we spreken van zomergraan en wintergraan, waardoor er dus per jaar twee kwetsbare rijpingsperiodes zijn (in totaal ca. 42 dagen). Wat zich vertaalt in 72.500 a 145.000 duiven x 0,04 kilogram x 42 afrijpingsdagen = 121.800 a 243.600 kilo graan. De graanprijs in 2022 is gemiddeld 370 euro per ton graan. Indien geen schadebestrijding van houtduiven plaats zal vinden in deze periode is te verwachten dat de schade minimaal tussen de €45.066 en €90.132 euro bedraagt (gemiddeld €67.599). Dit is echter enkel uitgedrukt in gegeten kilo's graan. Als houtduiven graan eten lopen zij ook het graan plat waardoor het ongeschikt is om te oogsten. Het daadwerkelijke verlies voor de boer ligt dus nog vele malen hoger.

Wanneer er geen invulling gegeven wordt aan de vrijstelling, dan is de verwachting dat er minimaal ca. €126.000 per jaar aan houtduivenschade zal ontstaan.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om houtduiven te weren zijn de algemene maatregelen voor vogels, namelijk vogelverschrikkers, vlaggen en linten, ballonnen, nabootsen roofvogel, knalapparaat, vogelafweerpistool, schriklint- en koord en afdeknetten. Afdeknetten zijn kosten technisch echter vaak niet realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn vaak ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen houtduiven er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de jacht en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en wordt het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling houtduiven

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

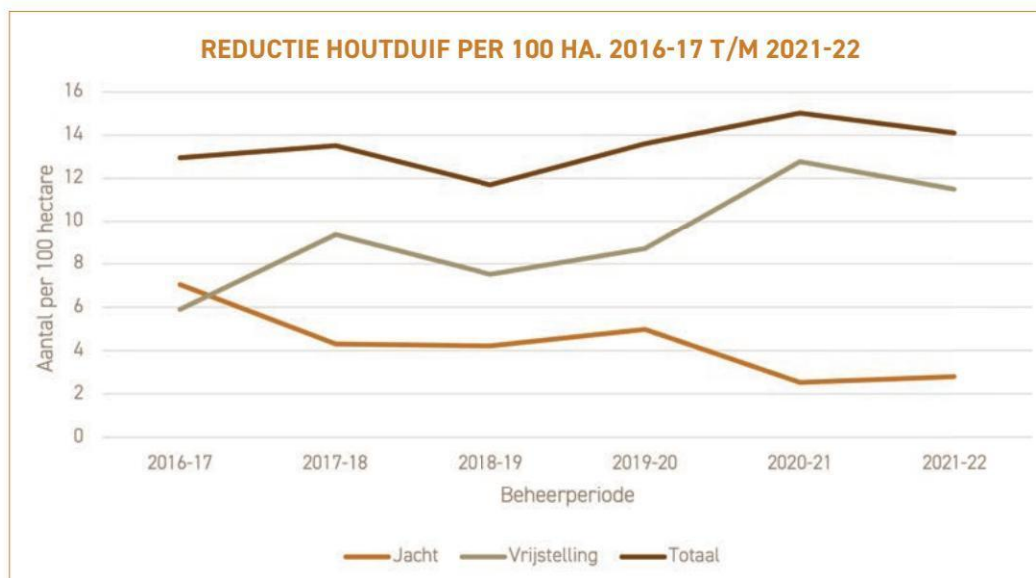
Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten houtduiven bejaagd worden, er was geen ontheffing voor houtduiven.

De jacht op de houtduiven is geopend voor:

- 15 oktober t/m 31 januari

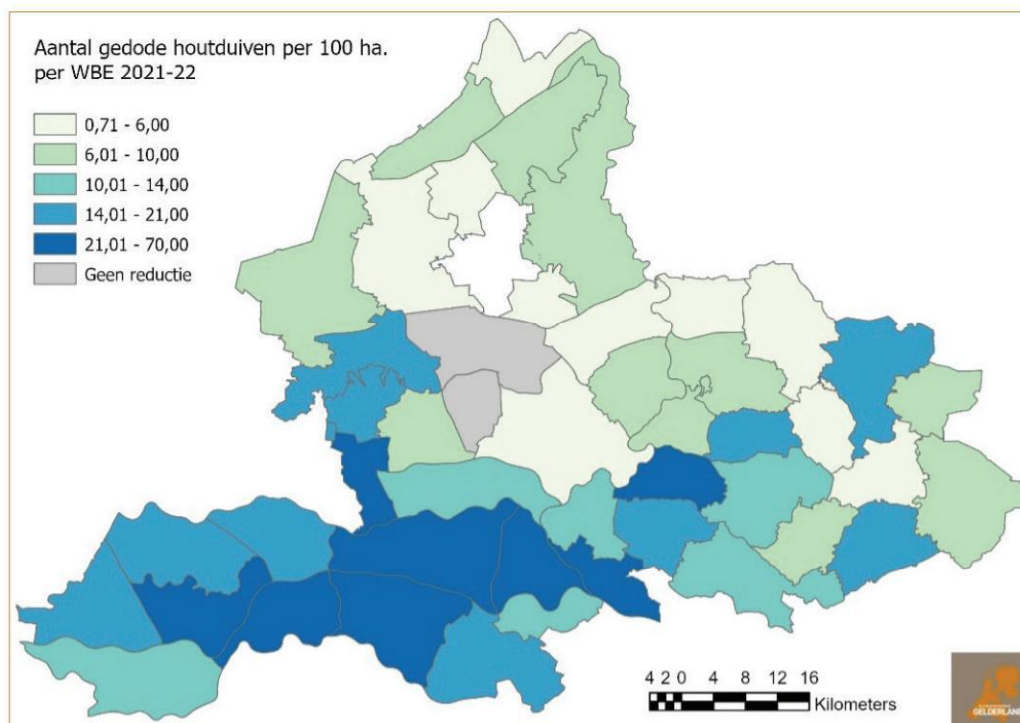
Daarnaast is de houtduif landelijk vrijgesteld en daardoor jaarrond te bestrijden bij dreigende of ontstane landbouwschade.

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m. Zoals te zien in Figuur 48 is het aantal gedode houtduiven per 100 hectare per jaar redelijk stabiel. Alle bejaagde houtduiven in de jachtperiode zijn onder jacht weergegeven, ondanks dat de vrijstelling ook in deze periode geldt. Afgelopen beheerperiode zijn er gemiddeld 13,5 houtduiven gedood per 100 hectare. In het beheerjaar 2021/22 werden er 30.425 houtduiven gedood over een totaal netto beheeroppervlakte van ca. 213.000 hectare, verhoudingsgewijs komt dit neer op 14 houtduiven per 100 ha.

Figuur 48 Aantal gedode houtduiven in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 49 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's De Vallei (68,44 per 100 ha.) en Rijnwaarden (30,77 per 100 ha.). Op de Veluwe werden de minste houtduiven gedood.

Figuur 49 Aantal gedode houtduiven omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

5.2 BEHEER 2023-2029

Vooralsnog is de jacht op de houtduif geopend, zoals vastgesteld door de minister (Rnb artikel 3.5). Hierbij zijn de volgende relevante middelen toegestaan: geweren, honden, niet zijnde lange honden, lokduiven en aantoonbare gefokte jachtvogels (havik en slechtvalk). Jacht is niet toegestaan op sommige plaatsen of situaties, zoals bepaald in Bnb artikel 3.6, zoals bijvoorbeeld op zon- en feestdagen, begraafplaatsen of vanuit een voertuig.

Ook in het aankomend beheerjaar zullen er maatregelen binnen de kaders van de vrijstelling uitgevoerd worden, waarbij de toegestane middelen (Rnb 3.3 lid 1) zijn: geweren, honden, niet zijnde lange honden en haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds. De volgende methoden Rnb 3.3 lid 2) mogen toegepast worden onder de vrijstelling: inzet van niet-levende lokvogels, inzet van akoestische middelen waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt en gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is.

6. MONITORING

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De wildsoortentelling vindt jaarlijks plaats tussen de laatste week van maart en de eerste week van april.

Er worden verschillende soorten tellingen uitgevoerd binnen deze telling. De houtduif wordt geteld middels de echte wildsoortentelling (fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs⁴ en wilde eend). Hier worden daadwerkelijke aantallen geteld. Er wordt geteld in telvlakken van 100 ha. Op tenminste 10% van het WBE-oppervlak. Naast deze wildsoortentelling worden er tijdens deze telling ook nog andere soorten geteld of beoordeeld op aanwezig, afwezig of onbekende status.

⁴ Vanuit het verleden werd de patrijs als niet bejaagbare wildsoort meegenomen, dit blijft ongewijzigd.

7. LITERATUUR

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module duiven.

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-duiven/#4>

Birdlife, 2022.

Common wood pigeon.

<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/common-woodpigeon-columba-palumbus/text>

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model.

The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Fox, A.D., Elmborg, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the scientific basis for improved management.

Biological Reviews, 92(2), pp. 854-877

Herremans, 2016.

Crash overwinterende Houtduiven zet sterk door in de winter 2015-2016.

In Natuur.oriolus, jaargang 82 (1) pp. 14-16

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an theological approach. Birds Problems in Agriculture.

British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022.

Common wood pigeon.

www.iucnredlist.org/species/22690103/131924602#geographic-range

Lemaire A., van den Bremer L., & de Boer P., 2012.

Richtlijnen voor beheer en onderhoud van hoogspanningsmasten waarin nesten aanwezig zijn.

Sovonrapport 2012/08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiewicz, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water.

J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Ministerie LNV, 2022.

Houtduif.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/houtduif-columba-palumbus-ssp-palumbus>

Nature Today, 2014.

Houtduiven vallen schijnbaar dood uit de lucht.

<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=19487>

Soortenbank, 2022.

Houtduif.

www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&id=229&menuentry=soorten

Sovon, 2022.

Houtduif.

<https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Traill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W, 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates.

Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

Vogelbescherming, 2022.

Houtduif.

www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/houtduif

MODULE KAUW

CORVUS
MONEDULA

Kauwen leven in complexe sociale structuren en in kolonieverband. Binnen de kolonie heerst er een duidelijke rangorde tussen kauwen. Het zijn intelligente vogels die werkelijk leren van oudere soortgenoten (dus geen aangeboren 'weten'). De kauw kan zich goed aanpassen aan zijn omgeving en leeft zowel in stedelijk als landelijk gebied. Kauwen kunnen aanzienlijke landbouwschade aanrichten, hierom zijn ze landelijk vrijgesteld.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De kauw valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/2. In de landelijke wetgeving is de kauw beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2018) van de kauw is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'.

De Wnb bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels. De wet verbiedt onder andere:

1. het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
2. het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
3. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
4. het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
5. het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

Er mag ontheffing of vrijstelling verleend worden (artikel 3.3, lid 4, Wnb) van de bovenstaande geboden mits er voldaan wordt aan een aantal voorwaarden: er bestaat geen andere bevredigende oplossing, er is een geschaad wettelijk belang (bijv. gewasschade of in het belang van veiligheid van het luchtverkeer) en tot slot mogen de maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

De kauw is een vrijgestelde soort, als bedoeld in artikel 3.1 van Bnb en artikel 3.15 Wnb. Middels deze vrijstelling is de kauw jaarrond van zonsopgang tot zonsondergang te bestrijden. De volgende middelen en methoden zijn toegestaan bij de schadebestrijding van de kauw: geweren; honden, niet zijnde lange honden; haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds; niet-levende lokvogels; akoestisch middel voor lokgeluiden; lokvoer.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

De kauw (*Corvus monedula*) is de kleinste van de familie kraaiachtigen. Hij is goed te herkennen aan z'n felle licht blauwgrijze ogen, grijs zwarte verenkleed en lichtgrijze nek en achterhoofd. De kauw weegt niet meer van 300 gram en is zo'n 33 cm groot. Het zijn luidruchtige vogels met veel gevarieerd geluid, meer herkenbare is het explosieve "Kál!" geluid.

Broedperiode: april t/m juni

Broedduur: 17-19 dagen

Kauwen zijn monogaam en leven in kolonies met complexe sociale structuren en een duidelijke rangorde. Ze zijn holenbroeders en broeden in holten van bomen, oude nesten van spechten, bosuilennestkasten maar ook gaten in muren, onder dakpannen en in schoorstenen. Ze hebben gedurende het jaar meestal één nest met daarin 3 tot 8 (meestal 4) eieren. Jongen zitten 30-35 dagen op het nest en worden zo'n 4 weken na uitvliegen nog gevoerd door de ouders.

Kauwen zijn intelligente vogels met een groot aanpassingsvermogen, wat hun omvangrijke leefgebied verklaart. De kauw leeft vooral in kleinschalig cultuurlandschap. Bijvoorbeeld bij oude gebouwen, of bovenop kerktorens (vandaar de bijnaam torenkraai). Ze gedijen ook goed in open bosgebieden en parken. Ze eten van alles, voornamelijk kleine gewervelde en ongewervelde dieren (insecten, slakken en wormen). Maar ook plantaardig voedsel, zoals gewassen, granen, vruchten en bessen of zelfs voedselafval (bijv. patatresten) en kadavers.

Bron: Vogelbescherming; Soortenbank.

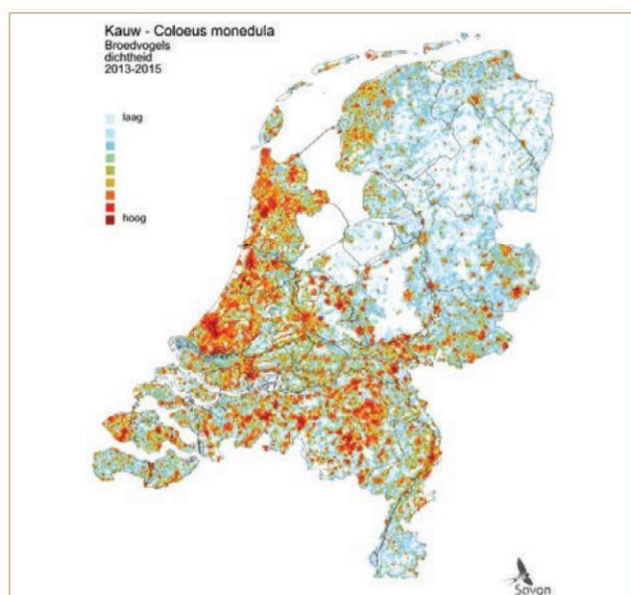
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

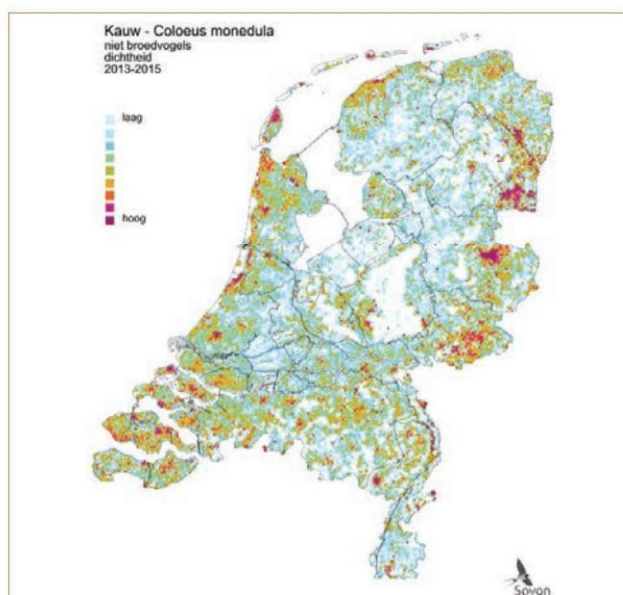
De kauw komt in bijna geheel Europa voor, alleen in de noordelijkste delen niet. Verder komt de kauw voor in de westelijk centrale delen van Azië (bijv. westelijke deel van Rusland, Iran, Kazakstan tot Mongolië). De wereldwijde populatie wordt geschat op 39.000.000 - 84.999.999 volwassen individuen. De Europese populatie bevat ongeveer de helft van de wereldwijde populatie en is geschat op 9.930.000 - 20.800.000 paartjes, wat zich verhoudt tot 19,9 a 41,7 miljoen volwassen exemplaren (BirdLife International 2015). BirdLife International (2015) heeft de wereldwijde populatie beoordeeld als stabiel, gezien het ruime verspreidingsgebied, populatiegrootte en populatiestabiliteit (geen grote trend afname/toename van 1980 - 2013).

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

Kauwen hebben de voorkeur voor stedelijk gebied. Dit is ook terug te zien in de verspreidingskaart. Ze komen in heel Nederland (Figuur 50 en 51) voor maar de hoogste concentratie is te vinden in het westen en centraal gelegen delen van het land. Sinds ongeveer 1975 breidde de soort zich uit over delen van Zeeland en Flevoland, waar hij eerst ontbrak. Tegelijkertijd namen de aantallen in kleine bossen af, deels misschien door onrust en predatie door haviken.

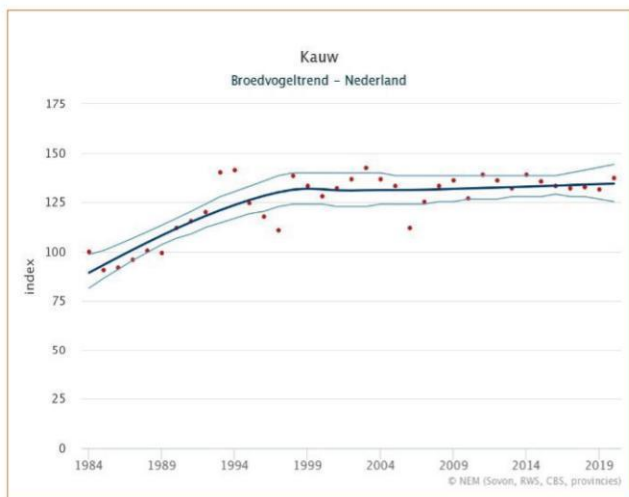

Figuur 50 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van kauwen, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

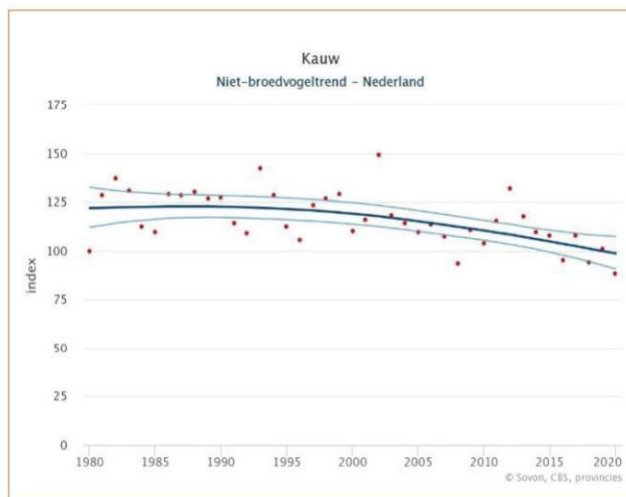

Figuur 51 Gemiddeld aantal geschatte kauwen als niet broedvogel, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

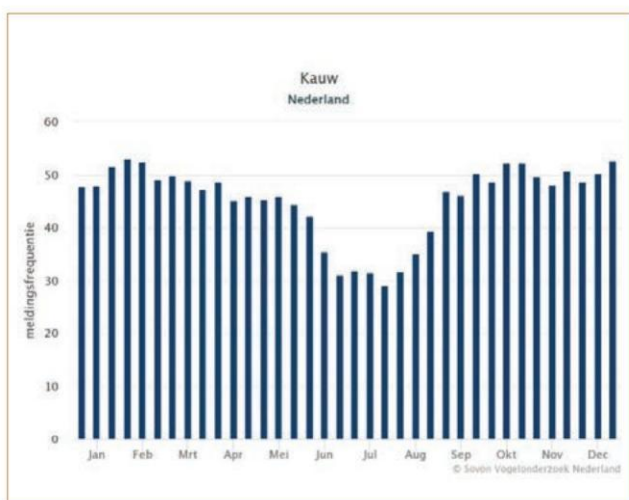
Kauwen zijn standvogels en de Nederlandse populatie is al meer dan 20 jaar stabiel (Figuur 52). De Nederlandse broedpopulatie wordt door Sovon geschat op 100.000 a 150.000 (2018 - 2000) vogels. In de winter blijven ze ook grotendeels in ons land. De Nederlandse populatie wordt aangevuld door een doortrek van oostelijke en noordelijke kauwen, vooral in de tweede helft van oktober is dit opvallend (Figuur 54). De maximale winterdoortrek wordt geschat op 300.000 - 500.000 kauwen (2013 - 2015). De maximale migratietrek ligt hoger, namelijk 500.000 - 1.000.000. Een deel blijft in ons land overwinteren en sommige vogels vertonen kenmerken van Noordse kauw (*C. m. monedula*) of Russische kauw (*C. m. soemmerringii*), hoewel de verschillen subtiel zijn. Er zijn enige aanwijzingen dat zulke vogels in afnemende mate in ons land verblijven (Figuur 53).

Figuur 52 Geïndexeerde trend van de kauw als broedvogel in Nederland, periode 1984-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

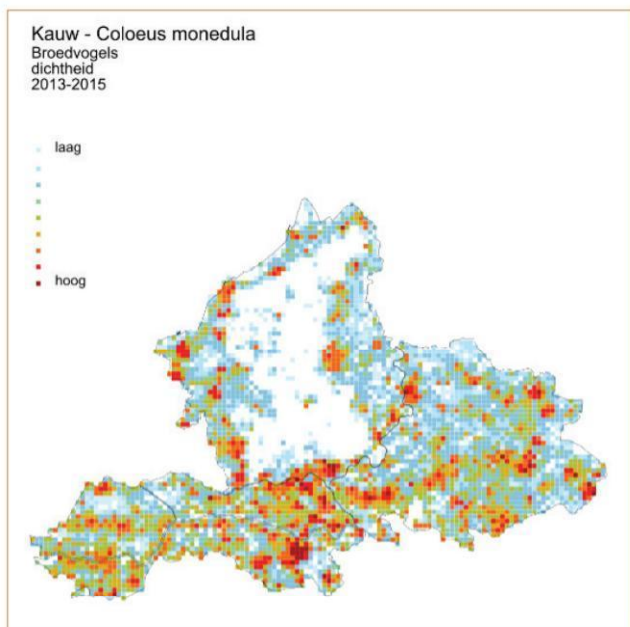
Figuur 53 Gemiddelde aantallen van de kauw als wintervogel in Nederland, periode 1980-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

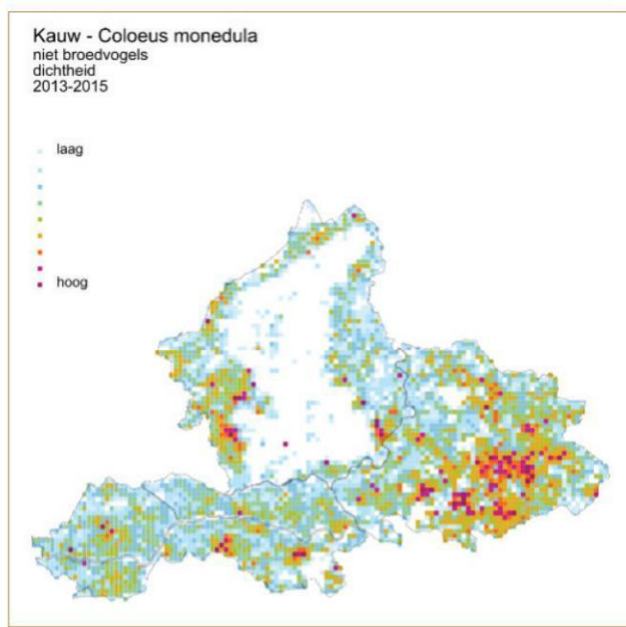
Figuur 54 Gemiddelde aantallen per maand van de kauw als winter- en trekvogel in Nederland, van de afgelopen drie seizoenen. Gebaseerd op het Vogelatlas.

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

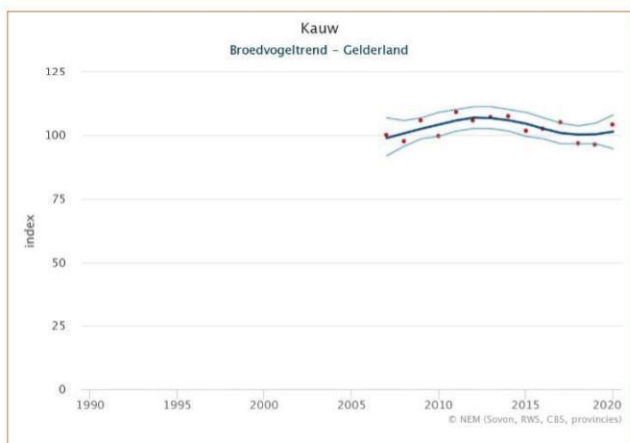
Om een beeld te krijgen van de verspreiding en trend in Gelderland is er naar de gegevens van Sovon gekeken. Kauwen broeden in de gehele provincie (Figuur 55), met uitzondering van sommige gebieden op de Veluwe. Kauwen staan er om bekend dat ze dichte bossen mijden. Als broedvogels verblijven er veel in de regio Arnhem Nijmegen, kauwen gedijen dan ook goed in stedelijk gebied. In de winter bevinden de hoogste concentraties zich in de Achterhoek (Figuur 56).

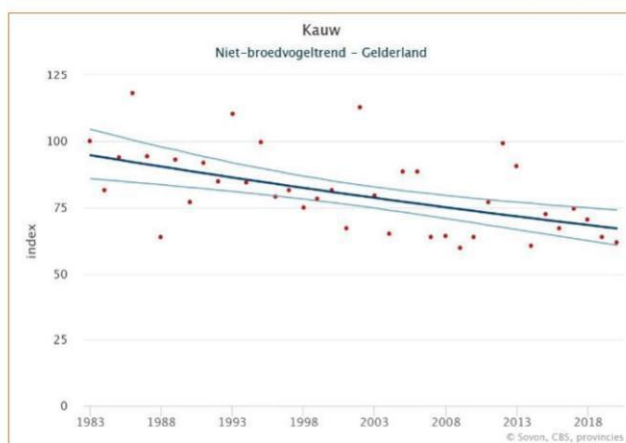
Figuur 55 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van kauwen, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

Figuur 56 Gemiddeld aantal geschatte kauwen als niet broedvogel, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

Figuur 57 Geïndexeerde trend van de kauw als broedvogel in Gelderland, periode 2007-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 58 Gemiddelde aantallen van de kauw als wintervogel in Gelderland, periode 1983-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

Kauwen worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 57) en de punt-transect-telling in december (Figuur 58). De broedvogeltelling toont een stabiele populatie van Gelderse kauwen. Net als de landelijke trend neemt het aantal kauwen als wintervogel af. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de klimaatverandering, waardoor de winters warmer zijn en de 'buitenlandse' kauwen minder genoodzaakt zijn om te migreren.

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt zich dit naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de kauw om de staat van instandhouding te bepalen. Deze beoordeling kijkt alleen naar broedvogels en niet wintervogels, gezien die laatste ook zeer afhankelijk is van de handelingen en ontwikkelingen van het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen kauwen wijdverspreid voor, in bijna geheel Europa en delen van Azië. In Nederland zijn vooral hoge dichtheden te vinden in het westen en centraal gelegen delen van het land, kauwen hebben dan ook de voorkeur voor stedelijk gebied. In Gelderland komt de kauw ook overal voor, de hoge dichtheden zijn tevens te vinden in steden. Alleen op de Veluwe komen lage dichtheden voor van kauwen, niet vreemd gezien ze dichte bossen mijden. Het verspreidingsgebied is hierom gunstig beoordeeld.

(2) Populatie

Terug te zien in de bovenstaande hoofdstukken, is de trendlijn van de kauw op zowel mondiaal, landelijk als provinciaal niveau stabiel. Sinds ongeveer 1975 breidde de soort zich uit over delen van Zeeland en Flevoland, waar hij eerst ontbrak. Tegelijkertijd namen de aantallen in kleine bossen af, wellicht veroorzaakt door onrust en predatie door haviken. Uit de stabiele trendlijn is op te maken dat de vrijstelling geen negatieve invloed heeft, ondanks dat de kauw jaar rond bejaagbaar is indien er sprake is van opkomende of dreigende schade.

De Nederlandse kauwenpopulatie grootte is door Sovon geschat op 100.000 - 150.000 (2018 - 2020), deze aantallen zijn ruim hoog genoeg voor een genetisch gezonde populatie. Hierbij is de minimale levensvatbare populatie gesteld op een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244), afgeleid van een meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007).

Gezien de stabiele trend van de populatie en populatiegrootte is beoordeeld dat de populatieparameter van de kauw gunstig is.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is weergegeven, is de kauw een intelligente vogel met groot aanpassingsvermogen. Hun voorkeur gaat uit naar kleinschalig cultuurrijk landschap, parken en oude gebouwen. Nederland bestaat grotendeels uit cultuurlandschap, zo ook Gelderland. Doordat de kauwen ook weinig eisen stellen aan hun voedsel zijn er voldoende foerageermogelijkheden. Helemaal met de vergroening van het stedelijk gebied kan het leefgebied van de kauw als gunstig beoordeeld worden.

(4) Toekomstperspectief

Ondanks dat de kauw sinds 2004 landelijk is vrijgesteld, is de populatie stabiel in aantallen. Er zijn voldoende foerageermogelijkheden voor de kauw en gezien de vergroening van stedelijk gebied en door de herstellende natuurgebieden ziet de toekomst van de kauw er positief uit. Er worden dan ook geen negatieve landschappelijke ontwikkelingen verwacht. Hierom is ook het toekomstperspectief van de kauw als gunstig beoordeeld.

Samenvattend

Alle vier de parameters zijn beoordeeld als gunstig. Waardoor gesteld kan worden dat de kauw zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt. Gezien de kauw in de vorige beheerperiode ook al landelijk vrijgesteld was en dit niet heeft geleid tot een daling van de populatie, is niet te verwachten dat de landelijke vrijstelling in de aankomende beheerperiode wel een ongunstig effect zal hebben op het voortbestaan van de kauw.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De kauw is een landelijk vrijgestelde soort. Hierdoor is de kauw het gehele jaar bejaagbaar. Doordat de kauw is vrijgesteld, komt kauwenschade niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade. Hierdoor is er geen duidelijk gekwantificeerd beeld van de werkelijke kauwenschade.

Desalniettemin is er in der loop der jaren wel kauwenschade getaxeerd, dit waren veelal bijschades (Tabel 4). In 2021 mocht er tijdelijk geen uitvoering gegeven worden aan de landelijke vrijstelling. Gezien grondgebruikers toen geen verjaging met ondersteunende afschot konden toepassen werd er in die periode wel schade getaxeerd en uitbetaald. Dit viel samen met en in de kwetsbare fruitteelt periode.

Kraaiachtigen, waaronder kauwen, kunnen op allerlei manieren schade veroorzaken in de landbouw. In de zaai- en kiemperiode gaat het om pik- en krabschade aan zaaibedden en kiemplantjes. Daarnaast treedt vraat op aan vele soorten afrijpend fruit, akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en overige teeltvormen. Ook kan schade aan boomteelten ontstaan doordat kraaiachtigen takken afbreken of stekken en kiemplanten uit zaaibedden uittrekken. Ze vreten ook van kuilvoer en pikken gaten in de afsluitende folie, waardoor broei ontstaat.

De afgelopen tien jaar is schade aan appel en peren het vaakst getaxeerd. Daarnaast zijn er ook schades getaxeerd van graan, gehele plant silage en maïs.

Tabel 4 Getaxeerde kauwenschade afgelopen tien beleidsjaren (1 november t/m 31 oktober) per gewas in Gelderland
(Bron: BIJ12 – Faunazaken database april 2022)

Beleidsjaar	Appel	Graan	GPS silage	Peer	Snijmais
2012	€ 784	€ 1.045		€ 17.191	
2013	€ 35			€ 1.568	€ 970
2014				€ 1.273	
2015				€ 1.692	
2016	€ 1.382			€ 8.855	
2017	€ 1.014			€ 986	€ 55
2018	€ 204			€ 2.286	
2019				€ 196	€ 4.670
2020	€ 48			€ 2.901	
2021	€ 3.076	€ 140	€ 122	€ 10.304	€ 884

Benadering schade

Zoals hierboven toegelicht is er geen volledig beeld van kauwenschade, omdat deze schade niet uitgekeerd wordt. Echter, de huidige jurisprudentie betreffende vrijgestelde diersoorten verlangt wel dat deze schade aannemelijk wordt gemaakt. Hieronder volgt een benadering van de schade die kauwen jaarlijks veroorzaken.

In 2021 was er in Gelderland gedurende drie weken geen schadebestrijding mogelijk van kauwen in een gedeelte van de meest kwetsbare periode van de perenteelt. Hierdoor werd er voor €10.204 (18 ha. schadeoppervlakte) aan schade getaxeerd. Over het algemeen zijn peren en appels gedurende zes weken zeer gevoelig voor schade. Wanneer er in de volledige kwetsbare periode geen schadebestrijding mogelijk was geweest dan was de schade naar waarschijnlijkheid dus verdubbeld naar ca. €20.408 euro schade. Peren en appels liggen qua teelt en kwetsbaarheid in schade dichtbij elkaar. Daarom is voor deze benadering de aanname gedaan dat de schadeoppervlakte ongeveer gelijk zal zijn. In 2021 betrof de schadeoppervlakte 18 ha. van de zes weken 'gevoelige periode' kon er drie weken geen schadebestrijding plaatsvinden.

Voor de berekening van de schade moet dus zowel de oppervlakte, als het aantal weken verdubbeld worden. Daarmee komt het schadeoppervlak dus op 36 ha..

In 2021 was er al voor €3.076 appelschade getaxeerd, dit betrof 10 hectare. Omgerekend betekent dit dus dat 36 hectare appelschade een schadepost oplevert van ca. € 11.000.

In totaal zal er in de Gelderse fruitteelt (peren en appels) dus voor ca. €31.000 aan kauwenschade zijn.

Naast schade in fruitteelt veroorzaken kauwen en zwarte kraaien ook schade in zaaigoed; bij granen, maïs en in groente gewassen kunnen zij ook schade veroorzaken. Hiervan zijn op dit moment geen nadere gegevens opgenomen omdat deze niet goed te benaderen zijn zonder concrete voorvallen.

Schade aan landbouwgewassen die niet vergoed worden maar wel veel voor komt is het kapot pikken van ingepakte hooibalen. Deze worden met folie luchtdicht verpakt, zodat deze lang houdbaar blijven. Op het moment dat er gaten in het folie gepikt worden, komen er insecten naar buiten en kunnen deze worden opgegeten. De omvang van schade aan de rollen is tevens onbekend.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

Preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om kauwen te weren zijn de algemene maatregelen voor vogels, namelijk vogelverschrikkers, vlaggen en linten, ballonnen, nabootsen roofvogel, knalapparaat, vogelafweerpistool, schriklint- en koord en afdeknetten. Afdeknetten zijn echter kosten technisch vaak niet realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn vaak ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Kauwen zijn zeer intelligente vogels die snel leren of iets echt een gevaar is. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van schadebestrijding en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling kauw

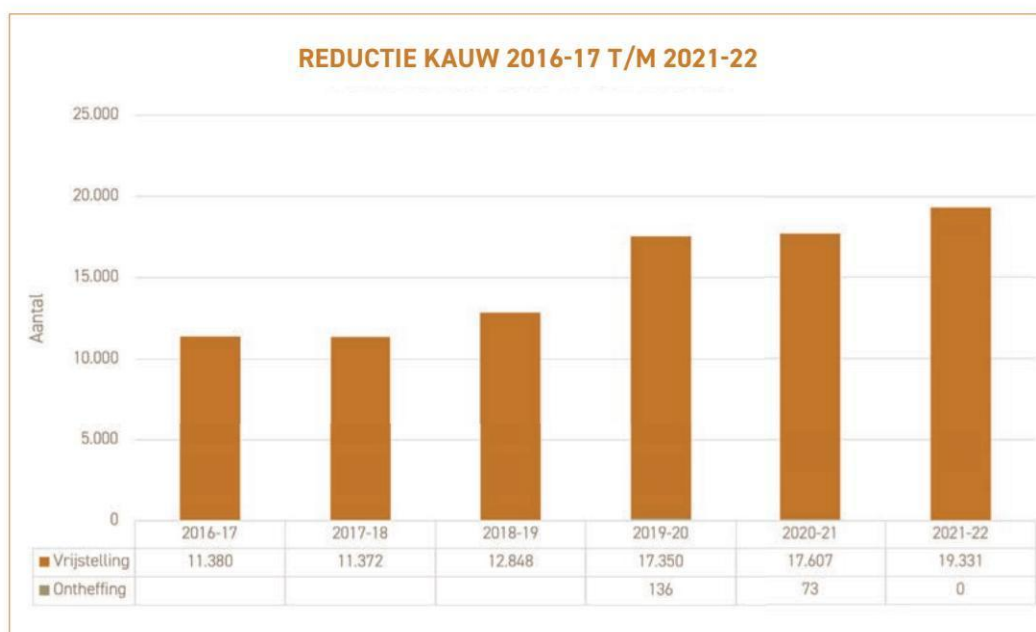
- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten kauwen bestreden worden via de landelijke vrijstelling. Dit mag jaar rond bij dreigende of ontstane landbouwschade.

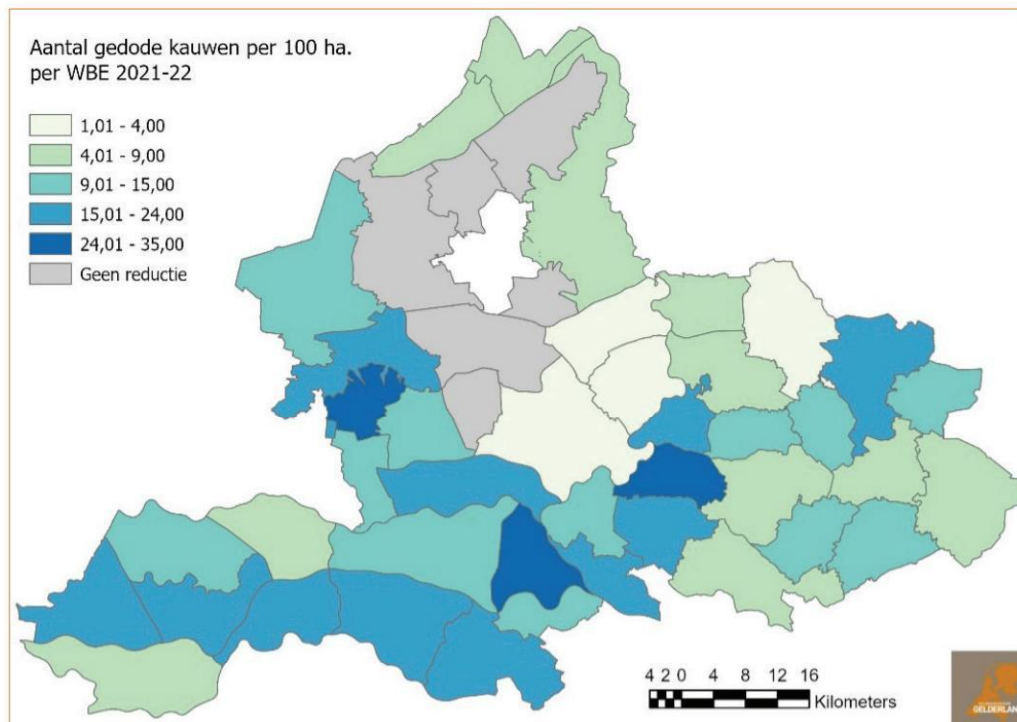
Gezien kauwen (en zwarte kraaien) alsnog veel schade kunnen aanrichten aan appels en peren (zie Tabel 4) was er tevens tot 1 februari 2023 een aanvullende ontheffing. Deze ontheffing is bedoeld voor die situaties waar de vrijstelling onvoldoende mogelijkheden bood. Zo is het in boomgaarden veelal onwenselijk om met hagel te schieten, doordat valhagel het fruit (appels en peren) kan beschadigen. Daarnaast zijn kauwen (en zwarte kraaien) zeer intelligente vogels die al gauw door hebben of er gevaar dreigt of niet, waardoor verjaging en enkel afschot middels geweer niet effectief genoeg blijkt. Hierom heeft de FBE een aanvullende ontheffing gehad voor de inzet van een vangkooi (M-model) voor de WBE's die een schadehistorie hadden: De Bommelerwaard, Groot Buren, Maas en Waal West, Midden Betuwe, Neder Betuwe, Overbetuwe Oost, Rijnwaarden, Tielerwaard West, Tielerwaard Oost en Wijchen en Waal.

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien in Figuur 59 is het aantal gedode kauwen de laatste drie jaar gestegen.

Figuur 59 Aantal gedode kauwen in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 60 is te zien werden in 2021-22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Lunteren e.o. (34,83 per 100 ha.) en Hummelo en Keppel (32,26 per 100 ha.). De meeste Veluwe WBE's hebben geen kauwen gereduceerd.

Figuur 60 Aantal gedode kauwen omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021-22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

Gebruik machtigingen

De FBE beschikte over een ontheffing voor het bestrijden van kauwen in fruitteelt (appels/peren) in tien verschillen WBE's. Gebruik van deze ontheffing kan aangevraagd worden middels een machtiging. In Tabel 5 is het aantal WBE's weergegeven die gebruik hebben gemaakt van de ontheffing en het aantal aangevraagde machtigingen per jaar. Er is spaarzaam gebruik gemaakt van de ontheffing. In 2021 - 2022 zijn er wel machtigingen afgegeven maar deze zijn gebruikt voor het vangen van zwarte kraaien i.p.v. kauwen.

Tabel 5 Aantal gebruikte machtigingen en WBE's per beheerjaar (1-4 t/m 31-3) 2015-16 t/m 2019-20		
Jaar	Aantal WBE's	Aantal machtigingen
2019-2020	6	14
2020-2021	4	5
2021-2022		

5.2 BEHEER 2023-2029

In het aankomende beheerjaar zullen er wel maatregelen binnen de kaders van de vrijstelling uitgevoerd worden, waarbij de toegestane middelen (Rnb art. 3.3 lid 1) zijn: geweren, honden, niet zijnde lange honden, haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds. De volgende methoden (Rnb art. 3.3 lid 2) mogen toegepast worden onder de vrijstelling: inzet van niet-levende lokvogels, inzet van akoestische middelen waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt en gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is.

Ontheffing aanvraag

In lijn met de voorgaande planperiode streeft de FBE ernaar om belangrijke kauwenschade te beperken. De vrijstelling geeft hier in de hoofdlijnen invulling aan. Echter, in sommige gevallen komen de toegestane middelen onder de vrijstelling te kort. Zo is dit het geval bij pikschade veroorzaakt door de kauw en zwarte kraai in fruitteelt (appels en peren). Het gebruik van het geweer is in sommige gevallen onwenselijk gezien het risico op valhagel. Hierdoor kan het fruit beschadigen. In de vorige beheerperiode is hier ontheffing voor verleend in die WBE's waar ondanks de vrijstelling alsnog schade voor kwam. In lijn met de vorige beheerperiode wordt er nu tevens een aanvullende ontheffing aangevraagd voor de inzet van een vangkooi (model M) om schade veroorzakende kauwen en zwarte kraaien te vangen.

Hiervoor vraagt de FBE ontheffing aan als bedoeld in op artikelen 3.3 lid 1, lid 4 en lid 5 en 3.4 lid 2 en artikel 3.17 van de Wnb. De ontheffing wordt aangevraagd voor de WBE's waar schade meer dan €500 euro bedroeg in de afgelopen jaren, namelijk: De Bommelerwaard, Groot-Buren, Maas en Waal West, Midden Betuwe, Neder Betuwe, Tielerwaard Oost, Tielerwaard West en Wijchen en Waal.

Deze ontheffing wordt aangevraagd voor de aankomende beheerperiode van zes jaar. Het gebruik van de volgende middelen en methoden, op grond van het bepaalde in artikel 3.25 eerste lid en 3.9 eerste lid onder e Besluit natuurbescherming (hierna: Bnb) wordt aangevraagd:

- Vangkooien, van het type laddervangkooi (M-model).

Daarnaast wordt ontheffing aangevraagd voor doden van het zwarte kraaien en kauwen met de dodingsmiddelen zoals benoemd in artikel 3.9 lid 1 onder a en i Bnb en worden de dodingsmethoden zoals genoemd in artikel 3.9 lid 2 onder c, d, f en g van het Bnb aangevraagd.

6. MONITORING

In het verleden was er een telprotocol vogelsoorten die uitgevoerd werd door de WBE's. Echter, deze telling werd niet goed genoeg uitgevoerd om betrouwbare data op te leveren. Daarom heeft de FBE er in 2021 voor gekozen deze telling te schrappen. Momenteel gebruikt de FBE de trenddata van Sovon.

De FBE heeft wel het voornemen om een betrouwbare verbeterde telling voor de WBE's voor soorten als de kauw, roek en zwarte kraai op te stellen.

7. LITERATUUR

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module kraaiachtigen.

www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-kraaiachtigen/

Birdlife, 2022.

Eurasian jackdaw.

<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/eurasian-jackdaw-corvus-monedula>

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model. The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Fox, A.D., Elmberg, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the scientific basis for improved management. Biological Reviews, 92(2), pp. 854-877

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an theological approach. Birds Problems in Agriculture. British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022.

Eurasian jackdaw.

www.iucnredlist.org/species/22705929/131943991

Soortenbank, 2022.

Kauw.

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiewicz, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water. J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Ministerie LNV, 2022.

Kauw.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/kauw-corvus-monedula-ssp-spermologus>

Soortenbank, 2022.

Kauw.

www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&id=401&menuentry=soorten

Sovon, 2022.

Kauw.

<https://stats.sovon.nl/stats/soort/15600>

Traill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W, 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates.
Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

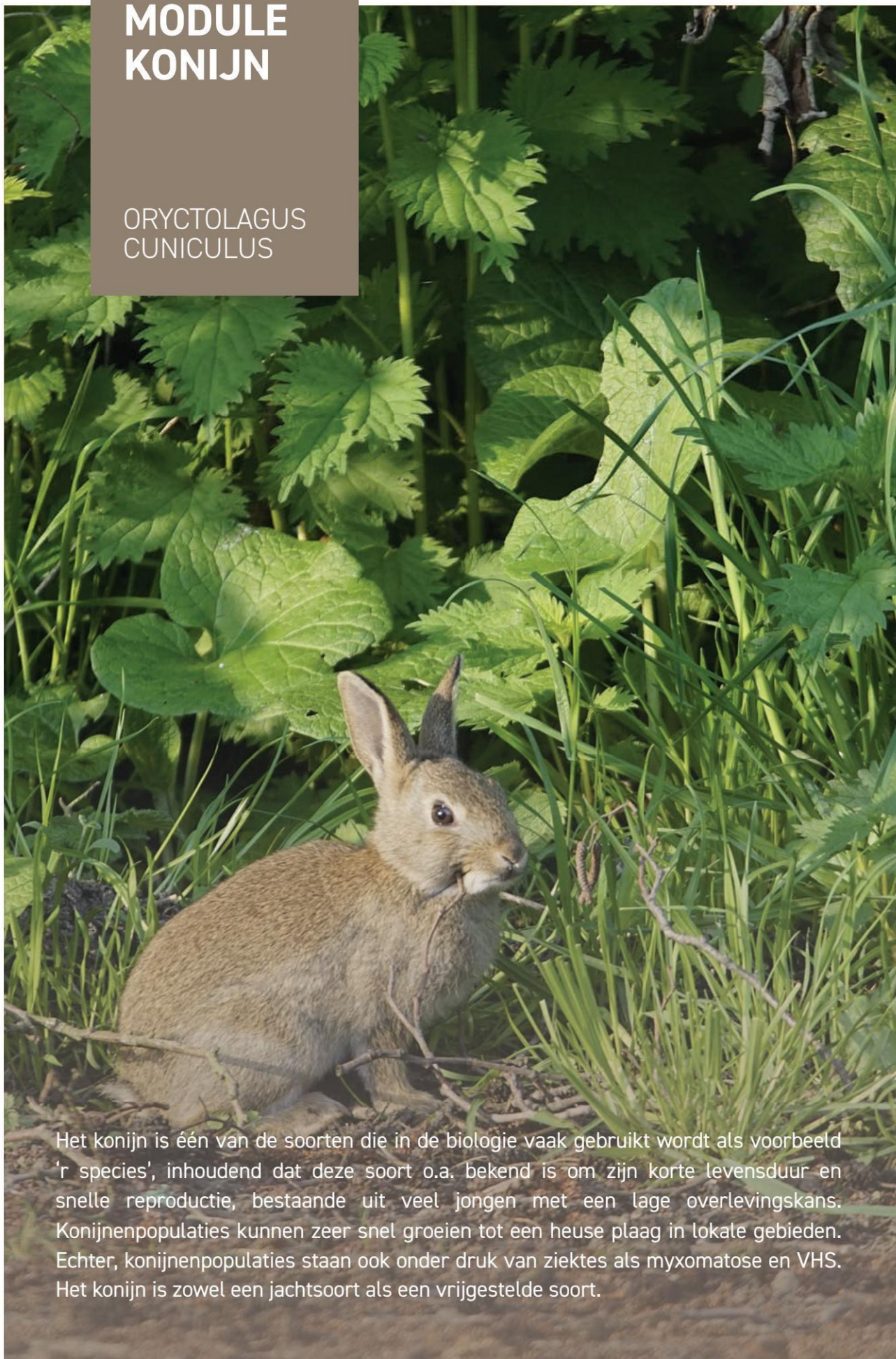
Vogelbescherming, 2022.

Kauw.

www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/Kauw?gclid=CjwKCAjw9qiTBhBbEiwAp-GE0a7z_b9ScM3Wb71F1mXYqJFtALTui0oBDTa3uAb0jTVFo9ta045gHRoC5dQQAvD_BwE
<https://www.iucnredlist.org/species/22705929/131943991#population>

MODULE KONIJN

ORYCTOLAGUS
CUNICULUS

Het konijn is één van de soorten die in de biologie vaak gebruikt wordt als voorbeeld 'r species', inhoudend dat deze soort o.a. bekend is om zijn korte levensduur en snelle reproductie, bestaande uit veel jongen met een lage overlevingskans. Konijnenpopulaties kunnen zeer snel groeien tot een heuse plaag in lokale gebieden. Echter, konijnenpopulaties staan ook onder druk van ziektes als myxomatose en VHS. Het konijn is zowel een jachtsoort als een vrijgestelde soort.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

Het konijn valt niet onder Europese bescherming. Maar is wel in de landelijke wetgeving beschermd via de Wnb, artikel 3.3. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2018) van het konijn is 'Endangered', ook wel 'bedreigd'. Het konijn is in Nederland ook op de rode lijst als 'gevoelig' gezet.

In de Wnb is het konijn in artikel 3.20 tweede lid onder e benoemd als wildsoort. In het eerste lid, art. 3.20 Wnb, staat: *"is het de jachthouder, en degenen in gezelschap van de jachthouder, toegestaan in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht"*. Tevens wordt de jachthouder bij de Wnb (artikel 3.20, 3e lid) geacht te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van de in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken, en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen. Met andere woorden de jachthouder dient te waarborgen dat de staat van instandhouding in ieder geval niet verder verslechtert door het toedoen van zijn of haar handelingen.

In het hierna: Bnb artikel 3.6 staan meerdere verboden omtrent de jacht. Zo is het o.a. verboden jacht uit te voeren na zonsondergang en voor zonsopgang, is het verboden jacht uit te oefenen op begraafplaatsen en is het verboden om de jacht uit te oefenen indien de grond met sneeuw is bedekt.

De jacht op konijnen is geopend van 15 augustus t/m 31 januari (artikel 3.5 onder e, Bnb). Konijnen mogen enkel met hagelpatronen bejaagd worden waarvan de korrelgrootte van de hagel een doorsnede van 3,5 millimeter niet overschrijdt of kogelpatronen van een kaliber van .22 inch of 5,58 millimeter (3.15 Bnb), daarnaast zijn de volgende relevante middelen, naast geweren, toegestaan: honden, niet zijnde lange honden, fretten en buidels en jachtvogels (havik en slechtvalk).

Het konijn is niet alleen een wildsoort, maar is ook een vrijgestelde soort, als bedoeld in artikel 3.1 Bnb en artikel 3.15 Wnb. Middels deze vrijstelling is het konijn jaarrond van zonsopgang tot zonsondergang te bestrijden. De volgende middelen en methoden zijn toegestaan bij de schadebestrijding van het konijn: geweren; honden, niet zijnde lange honden; haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds; fretten en buidels; lokvoer.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

Het konijn (*Oryctolagus cuniculus*) behoort samen met de haas tot de familie der haasachtigen. Het konijn is kleiner dan de haas. In tegenstelling tot de haas houdt het konijn eten vast tussen de voorpoten. Konijnen hebben een grijsbruine vacht en lange oren. Deze kleur kan echter sterk afwijken door kruisingen met tamme konijnen. De korte staart is zwart van boven en wit aan de onderkant. De staart is meestal opgewipt, zodat alleen de witte onderzijde zichtbaar is. Konijnen hebben lange achterpoten.

Paartijd:	januari t/m juli
Draagtijd:	28-31 dagen
Zoogtijd:	±25 dagen

Het gewicht ligt tussen de 1,2 en 2,5 kilo. De gemiddelde leeftijd is 2 jaar. Slechts zeer uitzonderlijk worden konijnen in het wild 5 jaar oud. De hoogste sterfte treedt op tijdens de eerste 3 maanden. De belangrijkste doodsoorzaken zijn kou/vocht, predatie, ziekten (bijv. myxomatose), verwondingen (o.a. door landbouwmachines en verkeer) en parasieten. Konijnen krijgen meermaals (2-3) per jaar jongen. Meestal worden er 3 tot 7-9 jongen geboren in de kraamkamer van een hol, een moerkonijn kan in 1 jaar 20 jongen (lampreien) werpen. Pasgeboren konijnen worden blind, doof en kaal geboren.

Konijnen zijn sociale dieren en leven in koloniën bestaande uit meerdere families. Een hol wordt door één familie van maximaal tien leden bewoond. Er is een duidelijke hiërarchie, waarbij dominante dieren meer voedsel, betere schuilplaatsen en betere voorplantingsmogelijkheden krijgen. Meestal blijft het leefgebied beperkt tot een gebied rond het holenstelsel. Bijkomend voordeel daarbij is dat ze zo snel roofdieren kunnen opmerken en door dicht bij het hol te blijven kunnen ze snel en veilig kunnen wegduiken. Hoe groot dat gebied is, hangt af van de voedselrijkdom in het gebied, oftewel hoe snel het afgegraasde gras weer kan aangroeien.

Het konijn is het meest actief in de schemer en nacht. Konijnen hebben een voorkeur voor droge, zandige gebieden en halfopen landschappen zoals perken, tuinen, duinen en bosranden. Ze komen nauwelijks voor in open grasland en mijden vochtige terreinen of zware klei, waarin ze geen holen kunnen graven.

Ze eten eiwitrijke en licht verteerbare plantendelen, zoals grassen, scheuten en wortels van grassen en kruiden, en loten van jonge struiken en bomen. Ruwbladige en zure plantensoorten, en hoog gras worden gemeden. Omdat konijnen ruim voldoende vocht kunnen halen uit hun voedsel, hoeven ze vrijwel niet te drinken. Door hun knaaggedrag worden ze wel tot de 'kleine grazers' gerekend en hebben ze een grote invloed op de vegetatie.

Bron: Zoogdiervereniging & Jagersvereniging

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

Het konijn komt van oorsprong uit Portugal, Spanje en Frankrijk. Echter, in de tijd van de Romeinen is het konijn over de grootste delen van Europa verspreid. Het konijn is ook geïntroduceerd in Namibië, Zuid-Afrika, Noord- en Zuid-Amerika, Nieuw Zeeland en Australië. In de laatste landen wordt het konijn beschouwd als een plaag door de schade die ze aanrichten aan de natuur. In Australië wordt de konijnenpopulatie geschat op 200 miljoen konijnen. Hierdoor zijn ze in Australië rond 1950 begonnen met 'biocontrol' en ontwikkelden virussen om de konijnen uit te roeien, eerst myxomatose en toen de konijnen hiervoor immuniteit opbouwden: VHS. Deze ziektes zorgen nu voor de afname van de konijnenpopulatie in Europa.

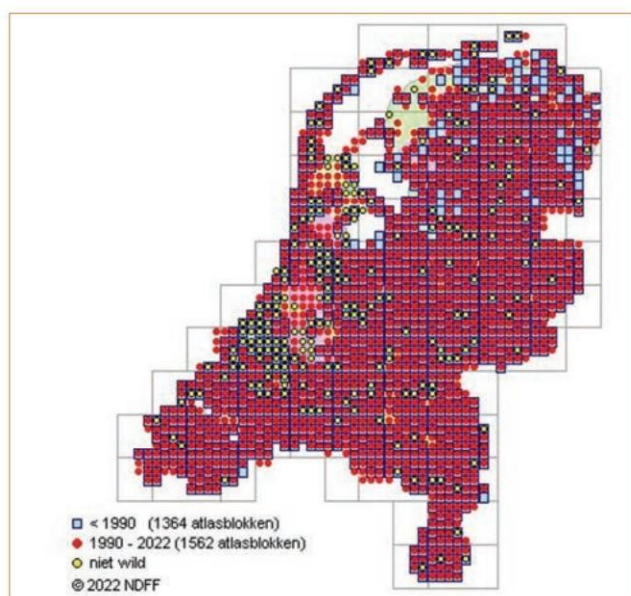
Er zijn geen populatieaantallen bekend op Europees niveau. Er is geschat dat er tussen de 0.5 en 10 konijnen per 100 hectare leven in Europa, lokaal zal dit sterk verschillen. De Europese populatie is tussen 1995 en 2002 met 24% afgenomen. Sinds 2011 is er weer een nieuwe golf van een VHS variant die de konijnenpopulaties nog verder hebben doen dalen. In Spaanse Nationale Parken zijn de konijnenpopulaties met ongeveer 75% gedaald.

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

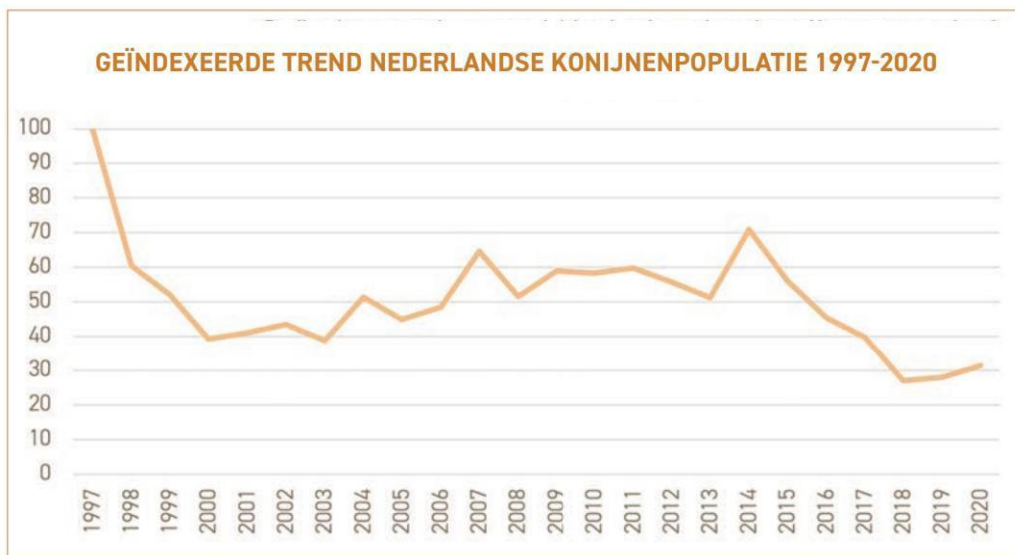
Het konijn komt in heel Nederland voor (Figuur 61), ook op de Waddeneilanden. Konijnen gedijen goed in zowel landelijk als stedelijk gebied. Zo kunnen konijnen talrijk voorkomen in industrieterreinen, parken of dijklichamen.

Het konijn wordt sinds 1997 landelijk geteld via het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring). Hiervan zijn trendgegevens openbaar met geïndexeerde cijfers. De trend neemt af (Figuur 62), echter dient benoemd te worden dat de start van de trend tijdens een piek was. Dit geeft een vertekenend beeld.

Daarnaast worden konijnen ook jaarlijks geteld door de WBE's.

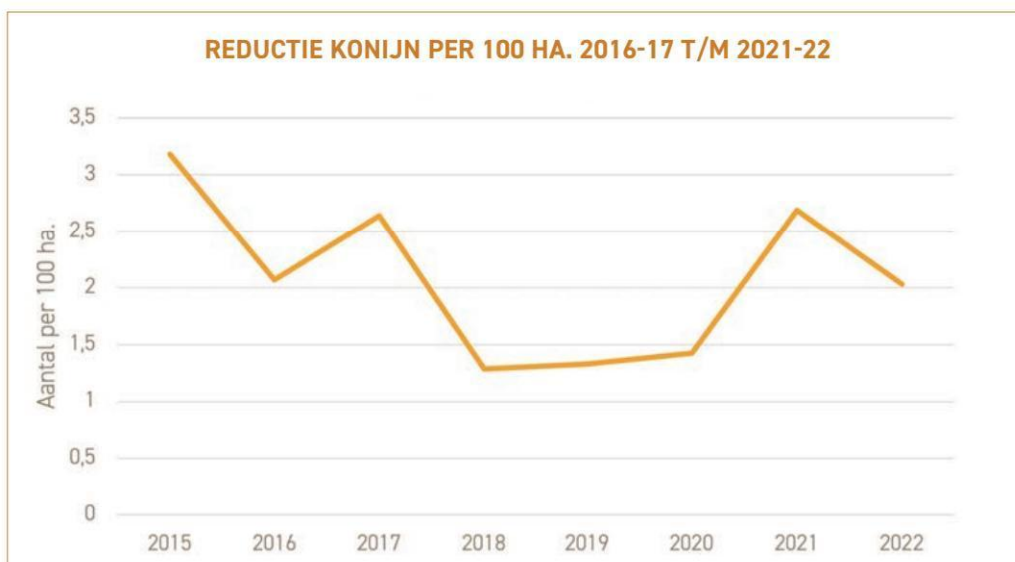
Figuur 61 Verspreiding van de konijn in Nederland (Bron: Nationale Database Flora en Fauna)

Figuur 62 Geïndexeerde trend Nederlandse konijnenpopulatie van 1997 t/m 2020. Gebaseerd op NEM.

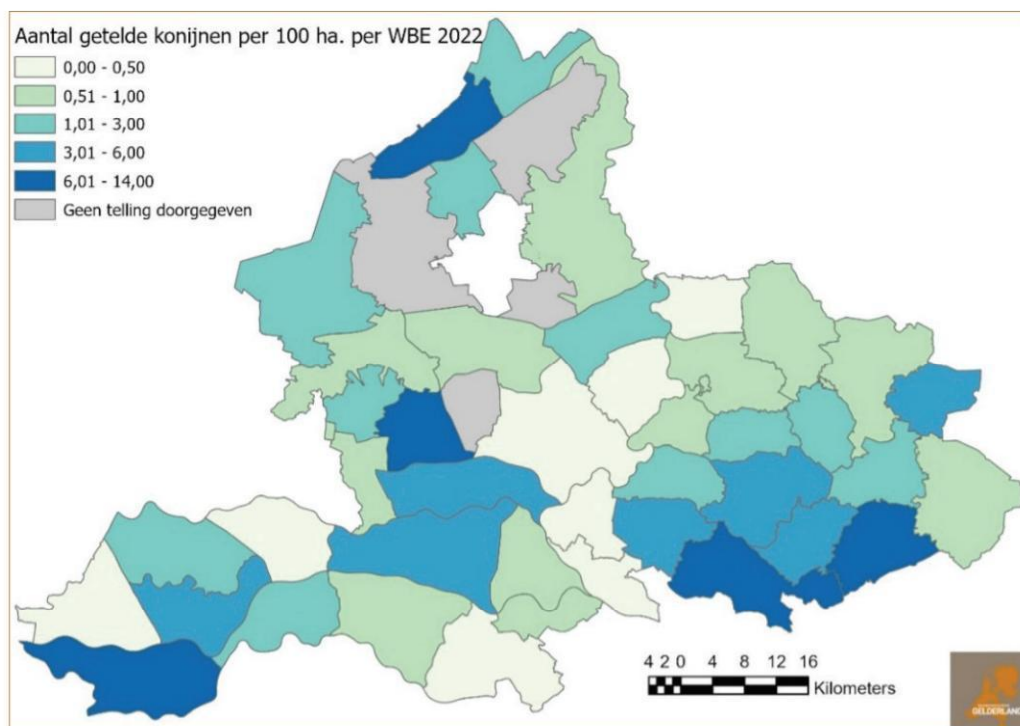
3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

Konijnen komen in geheel Gelderland voor, populatiegroottes kunnen lokaal sterk verschillen. Door heersende konijnenziektes kunnen lokale konijnenpopulaties ook binnen korte tijd weer totaal instorten. Door haar snelle reproductie maar ook door snel dodende konijnenziekte golft de konijnenpopulatie sterk (Figuur 63).

Figuur 63 Provinciaal aantal getelde konijnen per 100 ha. van 2015 t/m 2022, tellingen worden uitgevoerd door de WBE's

Het gemiddelde aantal getelde konijnen is ca. 2 konijnen per 100 ha. (2015 - 2022). In 2021 werden in totaal 5.451 konijnen geteld, in 2022 4.524. Dit vertaald naar ca. 3 konijnen per 100 ha. in 2021 (totaal netto oppervlakte van ca. 200.000 ha.) en in 2022 2 konijnen per 100 ha. geteld (totaal netto oppervlakte van ca. 222.000 ha.). Er is geen goed beeld van het totaal aantal konijnen in Gelderland, deze telling is dan ook bedoeld als trendtelling. Aangezien konijnen schemer/nachtdieren zijn, zijn ze lastig te tellen, omdat ze ook deels in holen verblijven. De aantallen zijn dan ook niet gecentreerd in bepaalde delen van de provincie, maar verspreid over de gehele provincie (Figuur 64). Hoogste aantallen in WBE De Bommelerwaard (ca. 13 konijnen per 100 ha.). In WBE Gorssel en Rijnwaarden zijn geen konijnen geteld tijdens de telling.

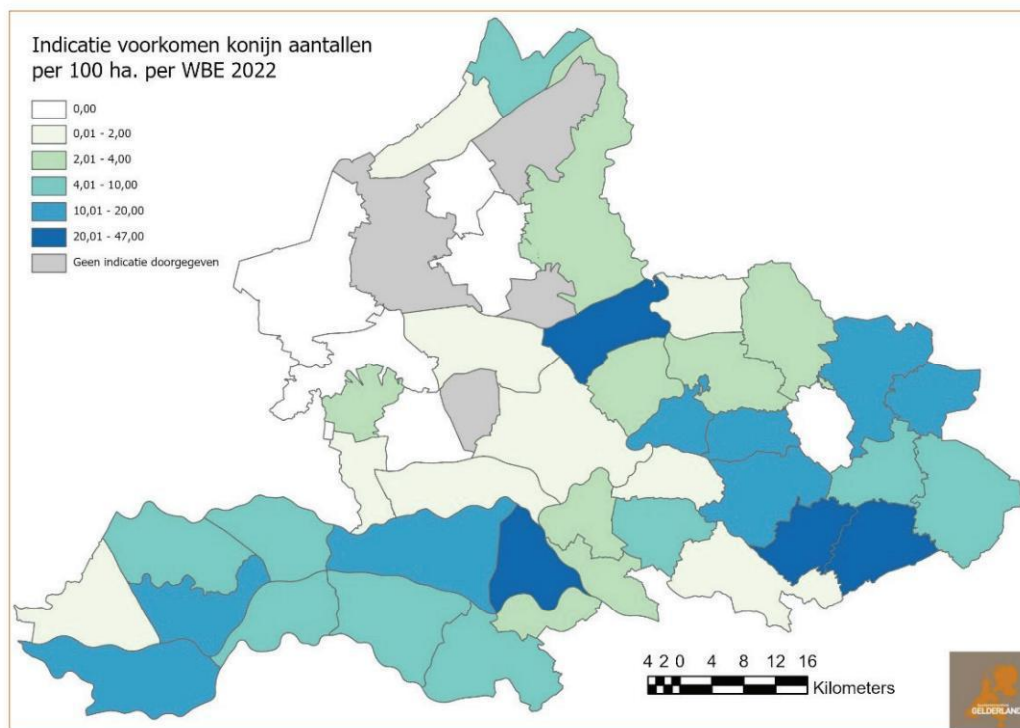

Figuur 64 Getelde konijnen bij de voorjaarswildtelling omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

In 2022 is aan alle jachthouders gevraagd om een indicatie te geven van de aanwezigheid van konijnen binnen hun jachtveld. Hierbij is gevraagd naar het hoogste aantal op enige moment in het jaar. Dit aantal konden zij doorgeven in 5 categorieën.

Diersoort	Afwezig	Beperkt (1-10)	Regelmatig (11-50)	Redelijk (51-100)	Algemeen (100-250)	Veel (250<)
Konijn	0	1	2	3	4	5

Veel jachthouders hebben hier gehoor aangegeven, waardoor er een inschatting gemaakt kon worden van de aantallen (Figuur 65). Er zijn gemiddeld ca. 11 (tussen de 7,62 en 14,86) konijnen per 100 ha. aanwezig, gebaseerd op een indicatie netto teloppervlakte van 292.757 hectare. In WBE Stroomgebied Voorsterbeek zijn de hoogste aantallen doorgegeven 44 a 50 konijnen per 100 ha. (indicatie netto teloppervlak van 6.573 ha.) gevolgd door WBE De Vallei met ca. 16 a 23 konijnen per 100 ha (2.237 ha.). De laagste in WBE Gorssel 0,20 a 2 konijnen per 100 ha. (over 3.956 ha.) en WBE Noord West Veluwerand met ca. 0,25 en 2,5 konijnen per 100 ha. (over 4.396 ha.).

Figuur 65 Indicatie voorkomen konijn omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt zich dit naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor het konijn om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (april 2022) heeft WEnR tevens een beoordeling gemaakt voor de haas en het konijn, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 is toegelicht, komen konijnen voor op meerdere continenten, met als oorsprong Europa. Ook in Nederland komt het konijn bijna overal voor, dit is de afgelopen eeuw onveranderd gebleven. Regionaal (Gelderland) komen konijnen ook overal verspreid voor, maar door meerdere heersende konijnenziektes kunnen lokale populaties ook weer in een rap tempo verdwijnen. Door de snelle reproductie van konijnen kunnen lokale populaties, als de omstandigheden gunstig zijn, weer snel groeien. Gezien op alle niveaus de verspreiding stabiel en dekkend is wordt deze parameter beoordeeld als gunstig.

WEnR heeft in haar rapport tevens de verspreiding beoordeeld als gunstig, omdat het areaal van het verspreidingsgebied stabiel is en niet kleiner geworden.

(2) Populatie

Terug te zien in de eerdere hoofdstukken, zijn er wereldwijd, op Europees en provinciaal niveau geen exacte populatieaantallen bekend. Aangezien konijnen leven in koloniën en ook holbewoners zijn, is het zeer lastig tellen welke dieren boven de grond zitten en welke eronder. Vooral omdat dit ook nog eens wisselt.

Zoals te verwachten bij de hoge en snelle reproductie van het konijn verschillen de populatieaantallen sterk per lokaal gebied, de Europese schatting is tussen de 0.5 en 10 konijnen per 100 hectare. Uitgaande van de WBE telling worden er gemiddeld 2 konijnen per 100 hectare in Gelderland geteld. Er mag vanuit gegaan worden dat dit een onderschatting is van de Gelderse populatie, gezien een deel van de populatie onder de grond zit tijdens de telling.

Kijkende naar het meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007), is de minimale levensvatbare populatie voor zoogdieren berekend op een gestandaardiseerd aantal van 3.876 (95% betrouwbaarheids grenzen tussen de 2.261 en 5.095). In dit onderzoek zijn in totaal 141 artikelen met 287 verschillende minimale levensvatbare populatie benaderingen (sinds 1970) van 212 soorten geanalyseerd. Daarvan zijn 95 verschillende zoogdiersoorten onderzocht. Qua absolute aantallen zijn er in 2022 4.524 konijnen geteld over een netto teloppervlakte van ca. 222.000 ha.. In Gelderland kan gesteld worden dat het een levensvatbare populatie bevat.

De trend van het konijn verloopt grillig, veroorzaakt door de snelle reproductie van het konijn (wat kan zorgen voor een snelle stijging in aantallen) en heersende konijnenziektes (waardoor lokale populaties in korte tijd instorten). Kijkende naar de NEM telling (Figuur 62, bladzijde 92) is de referentiewaarde van de konijntelling gezet op een zeer gunstig konijnenjaar. Het jaar daarop is de telling al met 40% gedaald en sindsdien ook niet meer daarboven gestegen. De FBE is daarom van mening dat de referentie waarde (1997) geen realistische referentiewaarde is. De daarna opvolgende twintig jaar is de trendlijn redelijk stabiel/iets stijgend. Vanaf 2015 zet er een daling in waarschijnlijk veroorzaakt door een nieuwe variant van het RHD-virus (RHDV-2) en vanaf 2018 neemt de trend weer iets toe.

Kijkend naar de WBE telling, is er tevens een daling te zien van 2014 t/m 2018, waarna de trend weer stijgt maar nog niet op het niveau van 2015 is.

Gezien de stabiliteit van de afgelopen 20 jaar, met de daling van de afgelopen jaren die nu lijkt te herstellen, beoordeelt de FBE de populatieparameter als matig ongunstig. De populatie lijkt sinds 2019 weer te herstellen, maar aankomende jaren zal nog moeten blijken of dit een blijvend beeld is. Hierom wordt de populatieparameter beoordeeld als matig ongunstig.

Hiermee wijkt de beoordeling van de FBE af van die van WEnR. WEnR kijkt naar de NEM-telling waarbij het referentiejaar een zeer goed konijnenjaar betreft. Hierbij oordeelt zij dat deze parameter zeer ongunstig is, gezien de daling van gemiddeld 1,8% per jaar.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, heeft het konijn voorkeur voor droge, zandige gebieden en halfopen landschappen zoals perken, tuinen, duinen en bosranden. In Gelderland is daarom vooral de Veluwe een zeer geschikt leefgebied. Maar ook de vele parken in het stedelijk gebied en de coulissen landschappen van de Achterhoek bieden voldoende leefgebied. Konijnen eten voornamelijk grassen, kruiden en loten van jonge struiken en bomen, deze zijn ook voldoende aanwezig en van goede kwaliteit.

Hierdoor kan het leefgebied als gunstig beoordeeld worden. Ook WEnR beoordeelt de parameter als gunstig gezien er voldoende omvang en kwaliteit is van geschikt leefgebied voor de konijn.

(4) Toekomstperspectief

De grootste bedreiging voor de konijnenpopulatie zijn de dreigende konijnenziekten (myxomatose en VHS1/2). Konijnen lijken echter een zekere immuniteit op te bouwen voor het VHS2 virus, deze resistentie lijkt vervolgens ook te helpen tegen VHS1. Maar konijnenziekten zullen in de toekomst waarschijnlijk niet verdwijnen. Dit betekent dat er lokale konijnenpopulaties zullen blijven verdwijnen, maar op andere lokale plekken, waar de omstandigheden gunstig zijn, ze rap zullen toenemen. Deze sterke fluctuaties horen bij de konijnenpopulaties. Het konijn is wel over geheel Nederland verspreid, dit zal waarschijnlijk niet veranderen.

Wat daarbij wel belangrijk is, is dat er voldoende kwalitatief leefgebied blijft, zodat konijnenpopulaties ook snel kunnen herstellen na het instorten van een populatie. Er zijn steeds meer (financiële) prikkels die zorgen voor meer bewustwording betreffende de biodiversiteit op het boerenland en vergroening van stedelijk gebied. Dit is gunstig voor de konijnen. Daarbij heeft Nederland ook de ambitie gesteld om de stikstofproblematiek aan te pakken, waar bijvoorbeeld op de Veluwe het konijn baat bij heeft. Verder wordt er in Gelderland predatiebeheer uitgevoerd ter bescherming van de weidevogels. Konijnen profiteren ook van een lage stand predatoren (bijv. vos).

Er zijn dus positieve ontwikkelingen waarvan het konijn zal profiteren. Echter blijft de realiteit van heersende ziekten, die voor grootschalige uitbraken kunnen zorgen en de populatie kunnen decimeren. Hierdoor blijft er een matige onzekerheid omtrent het toekomstperspectief van het konijn. Daarom heeft de FBE deze parameter beoordeeld met onbekend.

Dit is in lijn met de beoordeling van WEnR, die het toekomstperspectief van de verspreiding als gunstig beoordeelt en het leefgebied en populatieomvang als onbekend heeft beoordeeld.

Samenvattend

Twee van de vier parameters zijn beoordeeld als gunstig, namelijk verspreiding en leefgebied. Het toekomstperspectief is als onbekend beoordeeld en de populatie als matig ongunstig. Doordat de populatie momenteel als matig ongunstig beoordeeld is, is de totaal beoordeling matig ongunstig.

De onvoorspelbaarheid van konijnenziekten veroorzaken een mate van kwetsbaarheid die nog van te grote invloed is. De Gelderse populatie lijkt een herstellende trend te tonen, de aankomende beheerperiode zal blijken of dit herstel zich doorzet of niet.

De FBE voorziet geen problemen met de continuïteit van schadebestrijding. Lokaal kunnen konijnenpopulaties snel stijgen op ongewenste plekken zoals boomgaarden, wegbermen, sportvelden, begraafplaatsen, dijklichamen etc. In deze gevallen is schadebestrijding gewenst.

Voor jacht geldt dat de jachthouder een redelijke wildstand betaamt in zijn jachtveld. Wat inhoudt dat een jachthouder bij lage dichtheden in zijn jachtveld geen of nauwelijks konijnen zal oogsten tijdens het jachtseizoen, enkel bij hoge(re) dichtheden. Dit is wettelijk bepaald en de FBE heeft vertrouwen dat de jachthouder hierin zuiver handelt.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

Het konijn is zowel een jachtsoort als een landelijk vrijgestelde soort. De jachthouder behoort volgens de wet een redelijke wildstand te behouden. Dit betekent dat de jachthouder verantwoordelijk is voor het voorkomen van schade binnen zijn of haar jachtveld. Daarnaast is het konijn het gehele jaar bejaagbaar onder de landelijke vrijstelling.

4.1 SCHADE AAN GEWASSEN

Het konijn is niet kieskeurig. Konijnen foerageren voornamelijk op graslanden maar eten ook granen/mais, suikerbieten en wortelen. Schade aan deze gewassen zal middels de landelijke vrijstelling binnen de perken blijven. Schade van konijnen in percelen met fruitbomen, boomkwekerijen en vollegrondsgroenten kan oplopen, maar is goed te voorkomen met een deugdelijk konijnenkerend raster. Schade aan deze gewassen zal meestal binnen de perken blijven omdat het konijn gedurende het jaar goed gereguleerd kan worden. Doordat het konijn zowel een jacht- als vrijgestelde soort is, komt konijnenschade niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade.

Desalniettemin worden er af en toe schades getaxeerd, in 2012 bedroeg dit €2.411.

Benadering schade

Zoals hierboven toegelicht is er geen volledig beeld van konijnenschade, omdat deze schade niet uitgekeerd wordt. Echter, de huidige jurisprudentie betreffende vrijgestelde diersoorten verlangt wel dat deze schade aannemelijk wordt gemaakt. Hieronder volgt een benadering van de schade die konijnen jaarlijks veroorzaken.

In de winter van 2010 kon er in provincie Limburg geen invulling gegeven worden aan de vrijstelling. Hierdoor kon konijnenschade niet voorkomen worden. In die winter is er voor ca. €182.000 aan boomkwekerij schade getaxeerd. De aanname is gemaakt dat de konijnenpopulatie redelijk algemeen verspreid is in Nederland, de lokale aantallen in Limburg en Gelderland zullen niet zo sterk verschillen. In Limburg was er in 2010 in totaal 2.631 ha. boomkwekerijen, in Gelderland was dit 2.467 ha. Als er in Gelderland geen invulling aan de vrijstelling was gegeven, dan kan de Limburgse schade omgerekend worden naar Gelderse schade; dit zou dan ca. €171.000 zijn geweest.

4.2 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om konijnen te weren zijn de algemene maatregelen, namelijk vlaggen en linten, ballonnen, flitslampen en –molens, knalapparaat, vogelafweerpistool, kleppermolentjes, schriklint- en koord en rasters. Rasters zijn kosten technisch echter niet altijd realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade. Verder kunnen maatregelen als boommanchetten, vliesdoeken, negatieve smaak conditionering en zitpalen voor roofvogels overwogen worden. Verdere informatie is te lezen in de preventiekit module haasachtigen van BIJ12 (2022).

4.2.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen konijnen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de jacht en schadebestrijding en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling konijn

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.
- Voorkómen van schade aan openbare veiligheid en volksgezondheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
- Voorkómen van schade of overlast, aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
- Voorkómen van schade aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten konijnen bejaagd worden. De jacht op de konijnen is geopend voor:

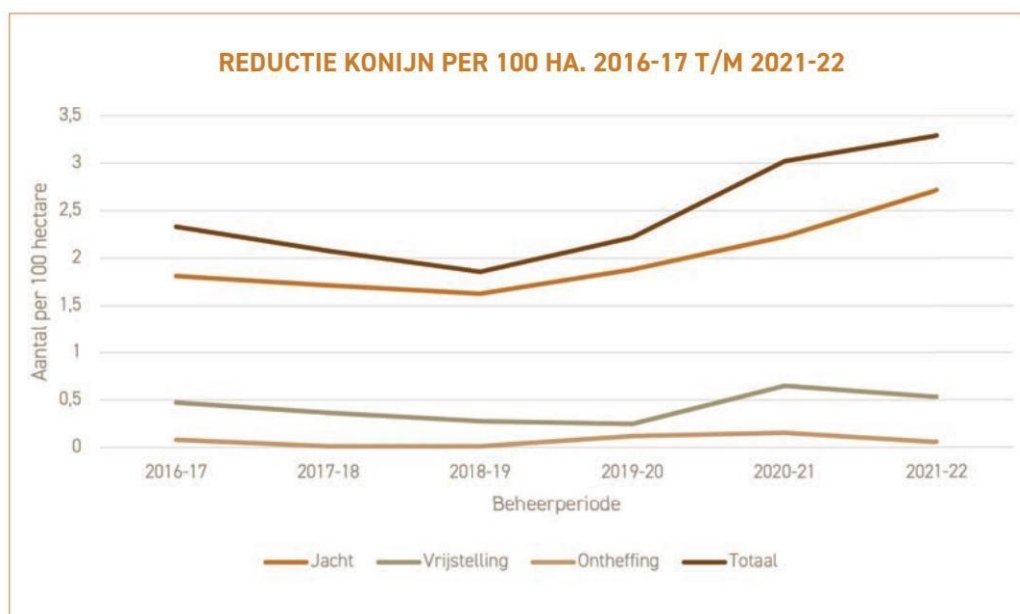
- 15 augustus t/m 31 januari

Daarnaast is het konijn landelijk vrijgesteld en daardoor jaarrond te bestrijden bij dreigende of ontstane landbouwschade.

Daar het konijn lokaal veel schade kan aanrichten was er tevens een aanvullende ontheffing. Deze loopt tot 1 januari 2025. Deze ontheffing is bedoeld voor die situaties waar de vrijstelling en jacht onvoldoende mogelijkheden bieden. Het gaat hier bijvoorbeeld om lokale plekken binnen de bebouwde kom of percelen die niet voldoen aan de jachtveldeisen waar de konijnenpopulatie dusdanig goed gedijt dat zij schade veroorzaken aan bijvoorbeeld dijklichamen, taluds van openbare wegen, begraafplaatsen of sportvelden. Gezien de huidige ontwikkelingen (als aandachtsoort op de rode lijst) heeft de FBE in 2021 een wijziging van de ontheffing aangevraagd. De wijziging, of eigenlijk aanvulling is de mogelijkheid om konijnen uit te zetten. Hierdoor kunnen probleem veroorzakende konijnen verplaatst worden naar locaties waar ze geen schade zullen veroorzaken.

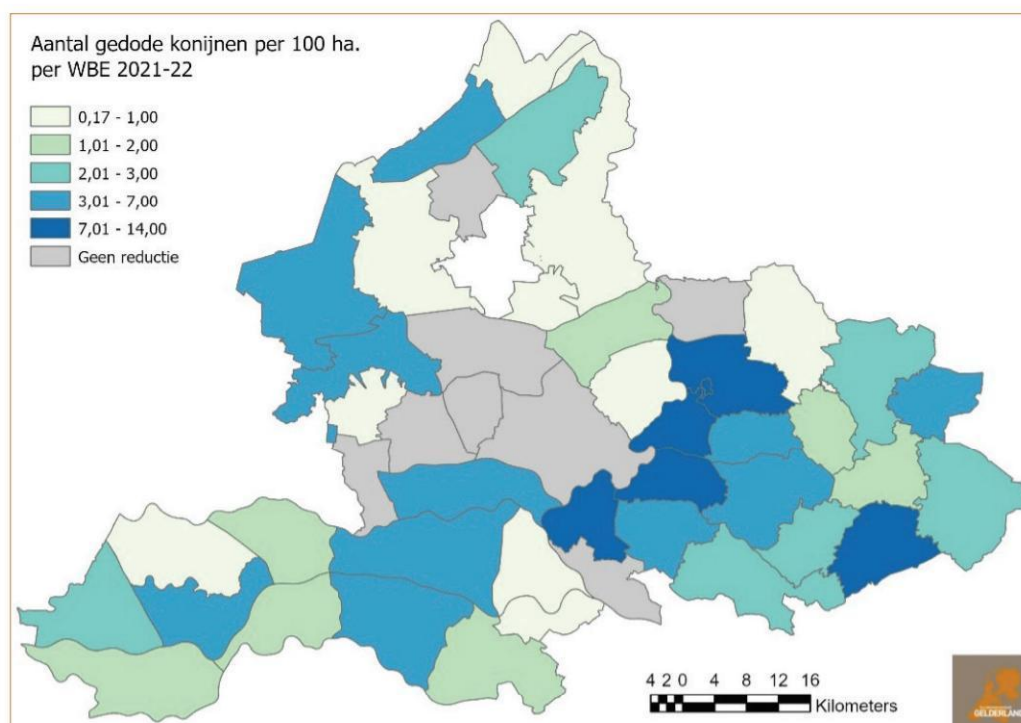
De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien is in Figuur 66 dat het aantal gedode konijnen per 100 hectare per jaar licht toegenomen. Alle bejaagde konijnen in de jachtperiode zijn onder jacht weergegeven, ondanks dat de vrijstelling ook in deze periode geldt. Afgelopen beheerperiode zijn er gemiddeld ca. 2 konijnen gedood per 100 hectare onder de jacht. De vrijstelling ligt beduidend lager namelijk ca. 0,5 konijn per 100 ha. Dit lijkt op het eerste opzicht opmerkelijk gezien de vrijstelling op een langere periode ziet dan de jacht. Echter, dit is te verklaren door de cultuur die heerst onder de jagers. Konijnen worden gezamenlijk bejaagd tijdens de jachtperiode (benuttingsjacht). Als er buiten deze periode geen schade voorkomt worden er ook geen konijnen gedood, maar wordt gewacht tot ze deze gezamenlijk kunnen benutten in het jachtseizoen.

In het beheerjaar 2021/22 werden er in totaal onder de jacht/vrijstelling 2.450 konijnen gedood en 42 konijnen onder de ontheffing over een totaal netto oppervlakte van ca. 75.000 hectare, wat zich vertaalt naar 3 konijnen per 100 ha.

Figuur 66 Aantal gedode konijnen per 100 hectare in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 67 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's De Liemers (13,33 per 100 ha.) en Aalten e.o. (12,39 per 100 ha.). In acht WBE's zijn er geen konijnen gereduceerd, in 9 WBE's is er minder dan één konijn per 100 ha. gereduceerd.

Figuur 67 Aantal gedode konijnen omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 tot 1-4-2022)

In 2016-17 is er het meest gebruik gemaakt van de konijnenonthefing en zijn er 251 konijnen gedood (Tabel 6), gevolgd door twee jaar minimaal gebruik van de ontheffing. Deze verschillende cijfers geven een goed beeld van de jaarlijks sterk fluctuerende populatie aantallen. Lokale probleemgebieden kunnen ineens opkomen door de snelle groei van de konijnenpopulaties, maar ook net zo snel weer crashen.

Tabel 6 Aantal gedode konijnen onder de ontheffing van 2017-18 t/m 2021-22

Beheerjaar	Aantal gedode konijnen
2016-17	251
2017-18	17
2018-19	13
2019-20	127
2020-21	109
2021-22	42

Gebruik machtigingen

De FBE beschikt over een ontheffing voor het bestrijden van konijnen voor bepaalde situaties waarin de mogelijkheden van vrijstelling/jacht niet voldoende zijn. Deze kan aangevraagd worden middels een machtiging. In Tabel 7 is het aantal WBE's weergegeven die gebruik hebben gemaakt van de ontheffing en het aantal aangevraagde machtigingen per jaar. M.u.v. van 2016 - 2017 is te zien dat er spaarzaam gebruik gemaakt wordt van de ontheffing. Er waren enkele gevallen waar konijnen dusdanig de taluds van wegen (op- en afrit van de A15) ondermijnden dat er een risico was tot verzakking van de weg. Verder waren er aanvragen voor schade aan begraafplaatsen, sportvelden en is er een machtiging gegeven voor het weren van konijnen nabij de Betuwelijn.

Tabel 7 Aantal gebruikte machtigingen en WBE's per beheerjaar (1-4 t/m 31-3) 2016-17 t/m 2021-22

Jaar	Aantal WBE's	Aantal machtigingen
2016-2017	15	24
2017-2018	4	3
2018-2019	5	3
2019-2020	4	8
2020-2021	3	5
2021-2022	2	3

5.2 BEHEER 2023-2029

Jacht

De minister van LNV heeft in 2022/2023 de jacht op het konijn gesloten. De motivatie hiervoor is dat WEnR heeft geoordeeld dat de staat van instandhouding voor het konijn op zowel landelijk als provinciaal niveau ongunstig is. De minister wil met de provincies en belangenorganisaties kijken wat nodig is voor het herstel van deze soorten. Daarnaast wil zij een gebiedsgerichte aanpak, waarbij de jacht op een bepaalde soort alleen kan plaatsvinden in die gebieden waar het goed gaat met deze soort.

Landelijke vrijstelling

In het aankomend beheerjaar zullen er wel maatregelen binnen de kaders van de vrijstelling uitgevoerd worden, waarbij de toegestane middelen (Rnb art. 3.3 lid 3) zijn: geweren, honden, niet zijnde lange honden en haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds, fretten, kastvallen, vangkooien en buidels. De volgende methoden (Rnb art. 3.3 lid 2) mogen toegepast worden onder de vrijstelling: inzet van niet-levende lokvogels, inzet van akoestische middelen waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt en gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is.

Ontheffingsaanvraag

In lijn met de voorgaande planperiode streeft de FBE ernaar om belangrijke konijnenschade te beperken. De jacht en vrijstelling geeft hier in de hoofdlijnen invulling aan. Echter, in sommige gevallen komen de toegestane middelen onder de jacht en vrijstelling te kort. Zo is dit het geval m.b.t. lokale konijnenschade. Konijnen graven namelijk graag in dijklichamen, taluds van wegen, sportvelden en begraafplaatsen. Vaak betreft dit kleine stukken grond die niet onder jachtvelden vallen, waardoor er niet via de reguliere weg schade bestreden kan worden. Voor deze gevallen wordt er een aanvullende ontheffing aangevraagd.

De FBE vraagt ontheffing aan als bedoeld in artikelen 3.10 tweede lid in samenhang met 3.8 eerste lid en 3.17 van de Wnb. De ontheffing wordt aangevraagd voor haar gehele werkgebied en voor een periode van zes jaar. Aangevraagd wordt het opzettelijk doden of vangen en het beschadigen of vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen, onder de wettelijke belangen zoals genoemd in artikel 3.8 lid 5b (3°) en artikel 3.10 lid 2b en f, Wnb.

Eén en ander in die gevallen waar blijkens dit faunabeheerplan geen andere bevredigende oplossing bestaat en waar overeenkomstig dit faunabeheerplan geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding:

- Voorkómen van schade aan openbare veiligheid en volksgezondheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
- Voorkómen van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
- Voorkómen van schade aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer.

Het gebruik van de volgende middelen en methoden, op grond van het bepaalde in artikel 3.25, eerste lid Wnb, wordt aangevraagd:

- geweren, voor zover het gebruik van het geweer niet is vrijgesteld;
- vangnetten.

de ontheffing wordt tevens aangevraagd voor doden van het konijn op de navolgende methode:

- Geluiddemper, mits toestemming op grond van de Wet Wapens en Munitie;
- Kunstmatige lichtbron, warmtebeeld- en nachtzichtapparatuur.
- Gebruikmaking van cervicale dislocatie.

Daarnaast wordt op grond van het bepaalde in artikel 3.26, derde lid, in samenhang met artikel 3.26, eerste lid onder b, Wnb juncto artikel 3.16, eerste lid Besluit Natuurbescherming ontheffing aangevraagd voor het gebruik van het geweer op de volgende gronden:

- het gebruik van het geweer op een terrein dat niet ten minste een omvang heeft van 40 hectare;
- het gebruik van het geweer op terreinen waar door konijnen schade wordt veroorzaakt en die zijn gelegen binnen de bebouwde kom of onmiddellijk aan de bebouwde kom grenzende terreinen als bedoeld in art. 3.21, derde lid, Wnb.

Verder wordt op grond van artikel 3.26, derde lid Wnb in samenhang met artikel 3.26, tweede lid Wnb juncto artikel 3.16, eerste lid onder a Besluit natuurbescherming ontheffing aangevraagd voor het gebruik van het geweer:

- van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang voor het doden van konijnen die schade veroorzaken.

Ten slotte wordt er op grond van artikel 3.34 eerste lid Wnb ontheffing aangevraagd voor het uitzetten van het konijnen.

6. MONITORING

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De wildsoortentelling vindt jaarlijks plaats tussen de laatste week van maart en de eerste week van april.

Er worden binnen deze telling verschillende soorten geteld. Het konijn wordt geteld middels de echte wildsoortentelling (fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs⁸ en wilde eend). Hier worden daadwerkelijke aantallen geteld. Er wordt geteld in telvlakken van 100 ha. Op tenminste 10% van het WBE-oppervlak. Naast deze wildtelling worden er tijdens deze telling ook nog andere soorten geteld of beoordeeld op aanwezig, afwezig of onbekende status.

⁸ Vanuit het verleden werd de patrijs als niet bejaagbare wildsoort meegenomen, dit blijft ongewijzigd.

7. LITERATUUR

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module haasachtigen.

www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-haasachtigen/

European Parliament, 2017.

Wild rabbit population in Europe.

www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2017-003429_EN.html

IUCN Red List, 2022.

European rabbits.

www.iucnredlist.org/species/41291/170619657

Jagersvereniging, 2022.

Konijn.

www.jagersvereniging.nl/jagen/diersoorten/konijn/

National Geographic, 2022.

How European Rabbits Took Over Australia.

Ministerie LNV, 2022.

Konijn.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/konijn-oryctolagus-cuniculus-ssp-cuniculus>

National Geographic, 2022.

How European rabbits took over Australia.

www.nationalgeographic.org/article/how-european-rabbits-took-over-australia/

Trall, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W., 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates. *Biological Conservation* (139-1/2) pp. 159-166

Verspreidingsatlas, 2022.

Konijn.

www.verspreidingsatlas.nl/8496185

Zoogdierverseniging, 2022.

Konijn.

www.zoogdierverseniging.nl/zoogdiersoorten/konijn

MODULE VELDMUIS

MICROTUS
ARVALIS

De veldmuis behoort tot de woelmuizen. De geslachtsnaam 'microtus' betekent letterlijk klein-oor, een toepasselijke naam voor de gedrongen muis met kleine ogen en oren. Het zijn muizen die vaak niet verder dan zes tot acht meter van hun holletje komen. Ze kunnen zich snel voortplanten en aanzienlijke schade veroorzaken aan graslanden. De veldmuis is een provinciaal vrijgestelde soort.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De veldmuis valt niet onder Europese bescherming, maar wel onder de landelijke bescherming van de Wnb, artikel 3.10 beschermingsregime 'Andere soorten'. De Europese IUCN-status van de veldmuis is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'.

Als een zogeheten 'wettelijk belang' wordt geschaad, is het mogelijk om over te gaan tot verboden handelingen (vangen en/of doden) via een ontheffing of vrijstelling. In artikelen 3.8, lid 5 en 3.10, lid 2 van de Wnb staat dat er uitsluitend een ontheffing of vrijstelling verleend kan worden, indien er geen andere bevredigende oplossingen bestaan, er een wettelijk belang geschaad is en de Staat van Instandhouding (Svl) gunstig is en de te nemen maatregelen niet leiden tot verslechtering van de Svl.

Provinciale Staten (PS) hebben op 31 maart 2021 besloten om in de Omgevingsverordening de veldmuis als schade veroorzakende soort (als bedoeld in artikel 3.15, derde lid Wnb) toe te voegen aan de provinciale vrijstelling. Het is sindsdien mogelijk om de veldmuis opzettelijk te doden en vaste voorplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen. De vrijstelling geldt gedurende het hele jaar (jaarrond) ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen (bedrijfsmatige graslandpercelen) en andere eigendommen. Het toegestane middel is inundatie, het opzettelijk onder water zetten van een gebied.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Er is geen provinciaal beleid voor de veldmuis.

2. SOORTBESCHRIJVING

De veldmuis (*Microtus arvalis*) behoort tot de familie woelmuizen. Veldmuizen hebben een gedrongen bouw en een stompe kop met kleine ogen en kleine oren met een deels kale oorschelp. De vacht heeft een geel tot bruinigrijze kleur en de buik is vuilwit tot lichtgrijs. De kop-romplengte is tot 13 cm, de staart tot 4,5 cm en het gewicht is maximaal 45 gram. Veldmuizen worden in het wild maximaal 1,5 jaar oud. Vrouwtjes krijgen per nest 3 tot 8 (gemiddeld 5) jongen. De jongen worden kaal en blind geboren. Na 2,5 week verlaten de jongen het nest en na een maand zijn ze geslachtsrijp waardoor ze kunnen deelnemen aan de voortplanting van de soort. Vrouwtjes kunnen gedurende de voortplantingstijd elke maand een nieuwe worp krijgen, met gemiddeld 5,5 worpen per jaar.

Paartijd: maart tot oktober
Draagtijd: 19 tot 21 dagen

De veldmuis is een schemer- en nachtdier (met name actief van zonsondergang tot zonsopgang), maar ze zijn ook weleens overdag actief. Veldmuizen hebben een sterk gesynchroniseerd foerageergedrag, waarbij ze om de twee uur vrijwel gelijktijdig boven de grond komen om te foerageren. Dit doen ze om de kans op predatie te verkleinen. Ondanks dit foerageergedrag leven veldmuizen vaak alleen, echter tijdens de zomerperiode kunnen ze soms ook in groepsverband voorkomen. Mannelijke veldmuizen kunnen per territorium samenleven met een maximum tot ca. 4 vrouwelijke soortgenoten.

Afhankelijk van het voedselaanbod, verblijven er in een piekjaar (eens in de 3 a 4 jaar) maximaal 750 tot 1.400 dieren per ha.. Het ontstaan van muisplagen is sterk afhankelijk van de populatiegrootte eind april. In die periode zijn veldmuizen erg gevoelig voor plotselinge temperatuurstijgingen (meer dan 8°C binnen 5 dagen). Tijdens dergelijke temperatuurstijgingen kan 40% tot 80% van de populatie sterven (Harris, et al., 1995).

De veldmuis graaft zelf gangenstelsels met een nest, voorraadkamers en eetkamers. Soms gebruikt de veldmuis ook oude mollengangen. De gangenstelsels kunnen tot 50 cm onder de grond liggen, maar bevinden zich meestal dicht onder de oppervlakte.

Veldmuizen eten voornamelijk plantaardig voedsel, bijvoorbeeld: grassen, kruiden, zaden, granen, wortels, bladeren, vruchten, mos en klaver. Af en toe eten ze ook dierlijk voedsel, zoals spinnen of wormen. Veldmuizen houden geen winterslaap, maar leggen wel een voorraadje voedsel aan in hun eetkamers. Daarnaast eten ze in de winter schors van jonge bomen.

De veldmuis is te vinden in open gebied met grassen en/of granen. Zo komen ze voor in graanakkers, dijken, wegbermen, taluds, slootkanten, boomgaarden, gras- en klavervelden. Ze hebben een voorkeur voor drogere gebieden met kort gras. Ze ontbreken in drassige streken, bossen en in gebieden met hoge begroeiing.

Bron: Zoogdiervereniging

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

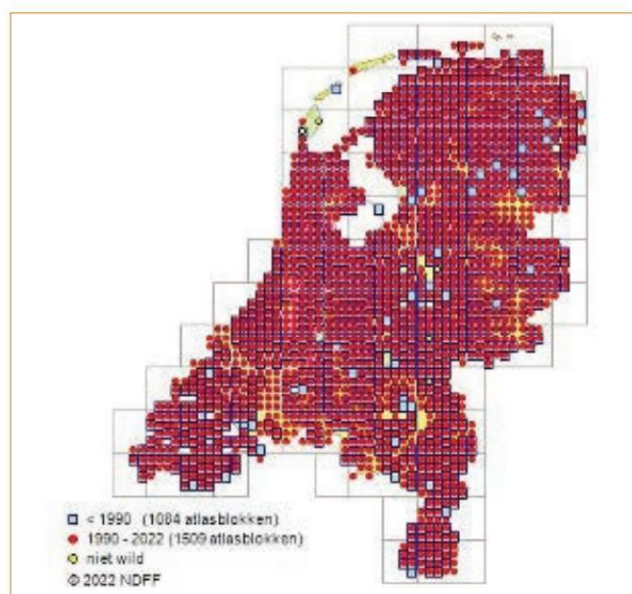
3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

De veldmuis komt voor in (West-)Europese en Centraal-Aziatische landen, vanaf het zuiden in Noord-Spanje tot noordelijke delen van Zuid-Finland, en in het oosten tot in Rusland en de grens van Mongolië (IUCN, 2022). In de uiterste noordelijke en zuidelijke delen van Europa ontbreekt de veldmuis. Er zijn geen populatieaantallen bekend van de veldmuis, wel dat er in piek jaren dichtheden van 1.000 veldmuizen per hectare zijn gemeld (IUCN, 2022). Populaties fluctueren sterk per jaar. Uit onderzoek in meerdere Europese landen (Jacob, et al., 2020) is gebleken dat deze piek jaren in verschillende landen met elkaar zijn gesynchroniseerd.

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

De veldmuis komt in heel Nederland voor (Figuur 68), ook op sommige Waddeneilanden. Veldmuizen gedijen goed rond infrastructuur (bermen en taluds), agrarisch gebied en overig natuurlijk terrein.

Er is geen landelijke (NEM)telling voor de veldmuis. Echter, de Zoogdiervereniging heeft, in opdracht van provincie Gelderland, voor de veldmuis een beoordeling gemaakt van de staat van instandhouding. In deze Svl beoordeling is tevens een inschatting gemaakt van de aantallen op landelijk niveau. De Zoogdiervereniging (2021) heeft het literatuuronderzoek van Bryja, et al., 2005 gebruikt voor de bepaling van 100 tot 1.000 veldmuizen per hectare. Vervolgens hebben ze deze data vergeleken met de data van het CBS (ruimtegebruik) om een inschatting te maken van de landelijke aantallen. De landelijke veldmuiskpopulatie wordt door haar geschat op 85 miljoen tot 850 miljoen individuen.

Figuur 68 Verspreiding van de veldmuis in Nederland
(Bron: Nationale Database Flora en Fauna)

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

Zoals in Figuur 68 is te zien, komt de veldmuis in geheel Gelderland voor. Voor het bepalen van de aantallen heeft de Zoogdiervereniging tevens de berekening van het bovenstaande subhoofdstuk toegepast. Er is door haar berekend dat in Gelderland 12% van het landelijk geschikte leefgebied ligt. Teruggerekend betekent dit dat de Gelderse veldmuizenpopulatie tussen de 10,2 miljoen en 102 miljoen individuen bevat.

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de veldmuis om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (2021) heeft de Zoogdiervereniging een beoordeling gemaakt voor de veldmuis, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 is toegelicht, komen veldmuizen voor in grote delen van Europa en Centraal-Azië. In Nederland komt de veldmuis overal voor, zo ook in Gelderland. Alleen op de Veluwe komt de veldmuis in sommige delen niet voor, delen van de Veluwe zijn dan ook niet geschikt als biotoop. Gezien de wijde verspreiding is deze parameter beoordeeld als gunstig. Dit is in lijn met de beoordeling van Zoogdiervereniging.

(2) Populatie

De veldmuis wordt niet structureel gemonitord, hierdoor zijn er geen aantallen te analyseren. De FBE volgt hierom de analyse van de Zoogdiervereniging, die de landelijke aantallen op 85 miljoen tot 850 miljoen veldmuizen schat en 10,2 miljoen tot 102 miljoen individuen op provinciaal niveau.

Kijkende naar het meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007), is de minimale levensvatbare populatie voor zoogdieren berekend op een gestandaardiseerd aantal van 3.876 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.261 en 5.095). In dit onderzoek zijn in totaal 141 artikelen met 287 verschillende minimale levensvatbare populatie benaderingen (sinds 1970) van 212 soorten geanalyseerd. Daarvan zijn 95 verschillende zoogdiersoorten onderzocht. Aangezien de aantallen in de miljoenen zijn geschat, kan geconcludeerd worden dat het om een levensvatbare populatie gaat.

Gezien het bovenstaande is de parameter populatie beoordeeld als gunstig.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, heeft de veldmuis weinig voorkeuren en verblijft deze graag in open gebied met grassen en/of granen. Dit biotoop komt veel voor in Gelderland, er zijn veel graslanden en open gebieden van goede kwaliteit waar de veldmuis goed kan verblijven.

Hierom is deze parameter door zowel de FBE als Zoogdiervereniging beoordeeld als gunstig.

(4) Toekomstperspectief

Het toekomstperspectief van de veldmuis is positief. Zover bekend zijn er geen ontwikkelingen die de veldmuis negatief zullen beïnvloeden. De huidige ontwikkelingen duiden juist op een positieve ontwikkeling. Zo is er maatschappelijk steeds meer bewustwording vanwege natuur-inclusieve landbouw, waar de veldmuis ook baat bij heeft. Daarnaast wordt er ook veel ingezet op de bescherming van weidevogels, deze maatregelen (bijv. predatiebeheer) zijn ook gunstig voor de veldmuis.

Hierom is deze parameter door de FBE als gunstig beoordeeld, in lijn met de beoordeling van de Zoogdiervereniging.

Samenvattend

Alle vier parameters van de Svl zijn als gunstig beoordeeld. De Svl van de veldmuis is daarom gunstig.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De veldmuis valt onder de bescherming van de Wnb, artikel 3.10 andere soorten. Onder deze bescherming wordt een aantal wettelijke belangen benoemd. De schades aan deze belangen worden in dit hoofdstuk besproken.

Veldmuizen kunnen volledige graslandpercelen omwoelen. Daarnaast wordt voornamelijk het wortelstelsel van gewassen afgevreten. Schade aan wortels wordt in het opvolgende (voor)jaar zichtbaar doordat de gewassen, of in ontwikkeling achterblijven of geheel afsterven. BIJ12 adviseert dat veldmuizen bestreden moeten worden in de opbouwjaren naar de piek.

De populatieontwikkeling van de veldmuis is sterk cyclisch, wat inhoudt dat in sommige jaren de populatieaantallen pieken. Tijdens deze piekjaren kan er aanzienlijk schade door veldmuizen optreden. Zo was dit het geval in 2020. Toen is er in Gelderland voor €150.926 aan veldmuizenschade getaxeerd, wat goed laat zien hoe snel de schade kan oplopen tijdens een piekjaar.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

Veldmuizen zijn te weren met bemesting van zwavel en stikstof, de geur zou een verjagend effect moeten hebben. Daarnaast kunnen zitpalen of nestkasten geplaatst worden voor het aantrekken van roofvogels. Dit kan echter wel weer een nadelig effect hebben op de weidevogelpopulatie, aangezien roofvogels ook weidevogel kuikens prederen. Het staken van predatiebeheer (vos / zwarte kraai) kan ook meehelpen om de veldmuizenpopulatie omlaag te krijgen, maar deze maatregel zal ook een negatieve invloed hebben op de weidevogelpopulatie.

Een ander preventief middel dat op grote schaal kan worden ingezet, is om lokaal het waterpeil te verhogen (inundatie van percelen). Dit laatste is provinciaal vrijgesteld. Het is een effectieve, maar ook een weinig-selectieve methode die bij verkeerde toepassing gevolgen kan hebben voor andere diersoorten. Tot slot zou het kort maaien van een veld nog effectief kunnen zijn, omdat veldmuizen dan geen dekking meer kunnen zoeken voor roofvogels of ooievaars. Echter, het kort maaien van een veld heeft ook weer invloed op de biodiversiteit bij boeren.

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Er zijn slechts een beperkt aantal preventieve maatregelen die toegepast kunnen worden. Alle maatregelen hebben voor- en nadelen. Per gebied zou bepaald moeten worden waar de nadruk op gelegd kan worden.

Veldmuizen hebben een snelle reproductiecyclus en kunnen daardoor in grote aantallen aanzienlijke schade aanrichten. In dit soort gevallen is er behoefte aan planmatige schadebestrijding. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling veldmuis

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

In de afgelopen beheerperiode heeft geen planmatige schadebestrijding plaatsgevonden.

5.2 BEHEER 2023-2029

Sinds 31 maart 2021 is het doden van de veldmuis toegestaan via de provinciale vrijstelling. Daarnaast is het opzettelijk beschadigen of het vernielen van vaste voorplantingsplaatsen of rustplaatsen toegestaan. Het toegestane middel hiervoor is inundatie, ook wel het opzettelijk onder water zetten van een gebied.

6. MONITORING

Muizen zijn lastig te tellen doordat ze deels onder de grond leven. Er is dan ook geen structurele monitoring van veldmuizen in Gelderland.

7. LITERATUUR

Animal diversity, 2022.

Microtus arvalis.

https://animaldiversity.org/accounts/Microtus_arvalis/

<https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/veldmuis>

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module woelmuizen, ratten en mollen.

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-woelmuizen-ratten-en-mollen/#2.3>

Bryja, J., Nesvadbova, J., Heroldova, M., Janova, E., Losik, J., Trebaticka, L., 2005.

Common vole (*Microtus arvalis*) population sex ratio: biases and process variation. *Can J Zool* 83:1391–1399.

Harris, S., P. Morris, S. Wray & D. Yalden, 1995.

A review of British mammals: population estimates and conservation status of British mammals other than cetaceans. JNCC: ISBN 1 873701 68 3.

IUCN Red List, 2022.

Microtus arvalis.

<https://www.iucnredlist.org/species/13488/22351133>

Jacob, J., Imholt, C., Caminero-Saldaña, Couval, G., Giraudoux, P., Herrero-Cófreces, S., Horváth, G., Luque-Larena, J., Tkadlec, E., Wymenga, E., 2020.

Europe-wide outbreaks of common voles in 2019.

Journal of Pest Science (2020) 93: 703-709 pp.

link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10340-020-01200-2.pdf

Ministerie van LNV, 2022.

Veldmuis.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/veldmuis-microtus-arvalis>

Overheid.nl, 2022.

Provinciaal blad van Gelderland, wijziging van de Omgevingsverordening.

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2021-2844.html>

Zoogdiervereniging, 2021.

Beoordeling staat van instandhouding veldmuis Gelderland.

MODULE VOS

VULPES
VULPES

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw heeft de vos zijn leefgebied uitgebreid naar heel Nederland. Dit algemene voorkomen brengt echter ook met zich mee dat er bij tijd en wijle conflicten ontstaan in zowel ecologisch, economisch en maatschappelijk opzicht. Dit heeft er in 2006 toe geleid dat de vos op de landelijke vrijstellingslijst is geplaatst, wat schadebestrijding mogelijk maakt.

In 2021 is het nieuwe faunabeheerplan vos vastgesteld door het FBE-bestuur en 25 juni 2021 goedgekeurd door het GS (zaaknummer 2021-002550) met bijhorende ontheffing voor vossenbestrijding in/rondom weidevogelgebieden. Tegen dit besluit is beroep aangetekend. Zitting van dit beroep heeft nog niet plaats gevonden (d.d. 10-06-2022). Het faunabeheerplan module vos is geïntegreerd met dit faunabeheerplan jacht en vrijstellingssoorten. De inhoud en vooringenomen maatregelen zijn onveranderd gebleven, de cijfers en informatie zijn enkel geactualiseerd. De ontheffing blijft ook vigerend t/m 2027.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De vos valt niet onder Europese bescherming. De vos valt onder de landelijke bescherming van de Wnb, artikel 3.10 beschermingsregime 'Andere soorten'. De Europese IUCN-status van de vos is 'Least concern', ook wel 'niet bedreigd'.

Als een zogeheten 'wettelijk belang' wordt geschaad, is het mogelijk om over te gaan tot verboden handelingen (vangen en/of doden) via ontheffing of vrijstelling. In artikelen 3.8, lid 5 en 3.10, lid 2 van de Wnb staat dat er uitsluitend ontheffing of een vrijstelling verleend kan worden, indien er geen andere bevredigende oplossingen bestaan, er een wettelijk belang geschaad is en de Staat van Instandhouding (Svl) gunstig is en de te nemen maatregelen niet leiden tot verslechtering van de Svl.

De Minister kan volgens artikel 3.15 Rnb vrijstellen van verboden zoals gesteld in artikel 3.10 eerste lid van de Wnb. Voor de vos is dit ook gebeurd op 12 mei 2006, zoals vernoemd in Bnb artikel 3.1 lid 2. Op landelijk niveau is bepaald dat de vos niet in zijn voortbestaan bedreigd wordt en dit gevaar ook niet loopt; belangrijke schade veroorzaakt aan de wilde flora of fauna, of natuurlijke habitats, dan wel ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom; en er tenslotte geen andere bevredigende oplossingen zijn om deze schade te voorkomen anders dan via bejaging.

Dit betekent dat de vos het hele jaar ter voorkoming van schade aan in de wet gestelde belangen te bestrijden is. Zo ook in provincie Gelderland, waar de vos dan ook provincie breed bestreden wordt. Naast het geweer mag er gebruik worden gemaakt van honden (niet zijnde lange honden), kastvallen, vangkooien, lokvoer en lokgeluiden (art. 3.3 Rnb). Het gebruik van honden om vossen uit hun holen te jagen is toegestaan vanaf 1 september tot 1 maart. Ook is de drijfjacht op vossen toegestaan.

Aanvullend op de landelijke vrijstelling is er een mogelijkheid om over te gaan tot ontheffing verlening als schade zich voor blijft doen. Dit is het geval in provincie Gelderland (vorige beheerperiode), waar schade aan bedrijfsmatig gehouden Freilandkippen blijft aanhouden. Daarnaast zijn er aanvullende maatregelen ter bescherming van de weidevogels getroffen tegen de vos in en rondom weidevogelgebieden. Deze ontheffing dient dan ook als aanvulling en verruiming op de vrijstelling.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

De vos (*Vulpes vulpes*) behoort tot de familie der hondachtigen. Een vos is maar weinig groter dan een flinke kat, hoewel hij door zijn lange vacht en dikke staart vooral 's winters groter lijkt. De vos heeft een oranjebruine, rode of bruingrijze vacht, korte poten en een langgerekt lichaam. De vos is 83 tot 130 centimeter lang (inclusief staart). Het gewicht ligt tussen de 3,5 en 10 kilo. Vossen kunnen in het wild gemiddeld een leeftijd van 9 jaar bereiken. Vossen krijgen eenmaal per jaar jongen. Meestal worden er 4 tot 5 jongen geboren in een klein hol. De eerste twaalf dagen blijven de ogen van de jongen dicht. Na vier weken krijgen de jonge vosjes vast voedsel. Na ongeveer zes maanden gaan de jongen op zoek naar een eigen territorium.

Ranstijd:	december tot februari
Draagtijd:	53 dagen
Werptijd:	eind maart t/m begin april
Kraamperiode:	eind maart t/m eind september

De vos is een schemer- en nachtdier (met name actief van zonsondergang tot zonsopgang) en leeft in familiegroepen bij elkaar. Jagen doen ze echter alleen. Het zijn echte alleseters, maar op het hoofdmenu staan kleine knaagdieren (vooral woelmuizen) en haasachtigen (haas, konijn). Maar ook vogels, insecten, eieren, bessen, afgefallen fruit, aas en afval wordt gegeten. Per dag heeft een vos ongeveer vijfhonderd gram voedsel nodig.

De vos is een echte opportunist en voelt zich bijna overal thuis. De vele leefgebieden omvatten bijvoorbeeld bos en parken, heide en venen, duinen, polders en landbouwgebieden maar ook aan de randen van of in dorpen en steden. Hij leeft daar waar voldoende voedsel en dekking is en jaagt bij voorkeur in het overgangsgebied van biotopen, omdat daar het meeste voedselaanbod is.

Vossen zijn territoriaal, maar leven in familieverband waarbij soms vrouwtjes een gezamenlijk territorium delen. Ze bakenen hun territorium met allerlei geursignalen af. Uitwerpselen worden daartoe op opvallende plaatsen gedeponeerd (boomstronken, zeggepollen, prooiresten, perceelscheidingen). Afhankelijk van het voedselaanbod trekken jonge vrouwtjes wel of niet weg uit het leefgebied. Jonge mannetjes trekken weg. Het territorium varieert meestal van 100 tot 400 ha maar kan ook vele malen groter zijn, afhankelijk van leefgebied en voedselaanbod. In Nederland valt de territoriumgrens vaak samen met een autoweg, spoorlijn, brede watergang of helling. Vossen hebben binnen hun territorium meerdere vaste verblijfplaatsen. Gedurende het jaar bevinden deze zich in principe bovengronds, meestal in dichte vegetatie. Vossen graven holen (bouw of wrang) die uit één of meer gangen bestaan met een diameter van 25 tot 30 cm. Vaak worden bestaande (konijnen-)holen uitgegraven. Ook dassenburchten worden benut door vossen.

Vossen hadden in Nederland geen natuurlijke vijanden, met de vestiging van de wolf is dit veranderd.

Bron: Zoogdiervereniging

Rol van de vos in de natuur

De vos was tot voor kort de toppredator van Nederland. Sinds een paar jaar is deze eer naar de wolf gegaan. Als roofdier is de vos nog steeds een belangrijke factor in de Nederlandse natuur. In de natuur reguleren zij de populaties van kleine tot middelgrote zoogdieren (zoals muizen en konijnen). Daarbij laten zij ook vaak prooi-resten achter die weer een voedselbron zijn voor andere levende organismen. Vossen zijn echte opportunisten en eten niet alleen prooidieren, maar ook bessen etc.. De zaden hiervan verspreiden zij vervolgens via de ontlasting.

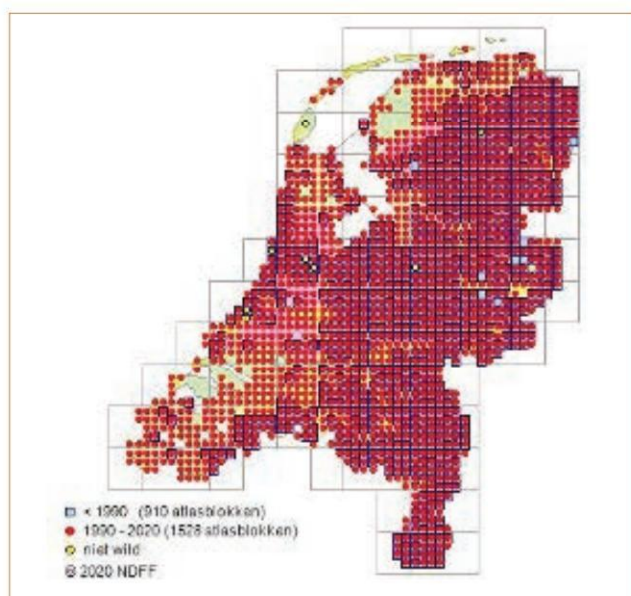
Daarnaast is uit onderzoek (Hofmeester, et al., 2017) gebleken dat de vos ook een positief effect heeft op het verlagen van het aantal teken in het bos. De vos reguleert namelijk een belangrijke tekengastheer: de bosmuis en de rosse woelmuis. Door deze populaties laag te houden daalt het aantal teken. Echter, is het onderzoek uitgevoerd in een enclosure zonder grote hoefdieren. Een hoefdier zoals het ree komt vrijwel in heel Nederland voor en is ook een belangrijke gastheer voor de teek. Het effect van de vos op teken in gebieden met hoefdieren is daardoor nog onbekend.

Tot slot is de vos ook een echte ecosysteem-ingenieur, door het graven van bouwen creëert de vos namelijk verschillende hoogtes en micromilieus. Hiervan profiteren allerlei planten en dieren.

3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

De vos kent wereldwijd 44 ondersoorten, waarvan de nominaatvorm (*Vulpes v. vulpes*) in West-Europa voorkomt. Vossen komen van origine uit het Midden-Oosten, maar tegenwoordig komen ze overal voor op het noordelijk halfrond, van de poolcirkel tot zuidelijk Noord-Amerika, Europa, Noord-Afrika, de Aziatische steppen, India en Japan. De vossen hebben de grootste verspreiding alle carnivoren (met een oppervlakte van bijna 70 miljoen km²). De wereldwijde populatietrend is door IUCN beoordeeld als stabiel (IUCN, 2020).

Het areaal van de vos was tot het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw nog beperkt tot de oostelijke provincies (Mulder, 2004). Uit Figuur 68 blijkt dat de vos tegenwoordig in heel Nederland algemeen voorkomt, met uitzondering van de Waddeneilanden waar ze actief worden geweerd (NDFF, 2020). Zowel stedelijke als landelijke gebieden zijn bezet. De vos weet dan ook goed stand te houden in het stedelijk gebied. Maar komt voornamelijk voor op de hogere gronden en breidt, wat zich gestaag uit naar laaggelegen delen in het noorden en westen.

Figuur 69 Verspreiding van de vos in Nederland
(Bron: Nationale Database Flora en Fauna)

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

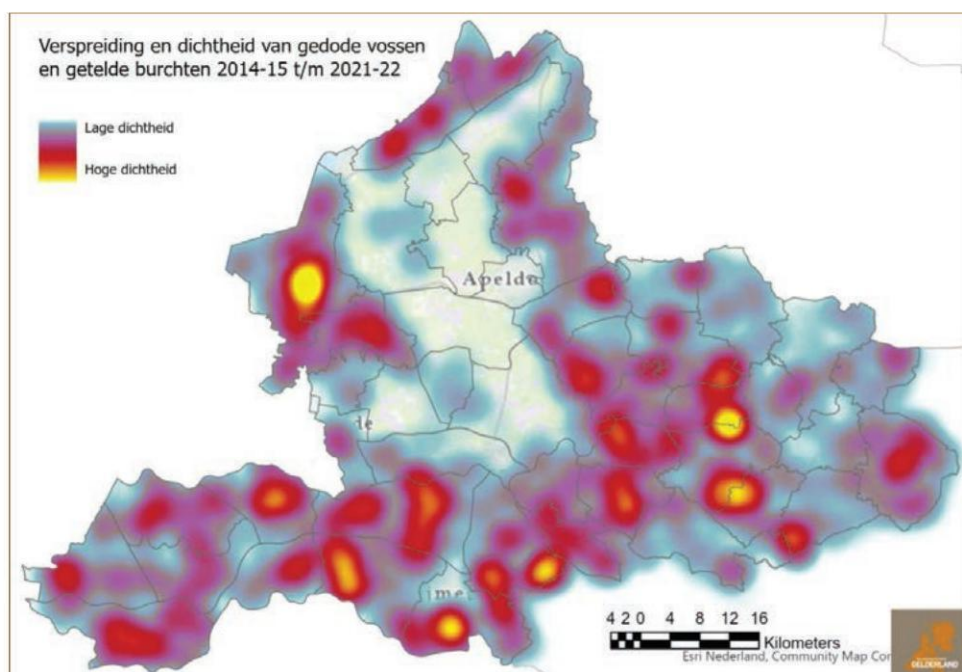
Volgens de Index Vossenpopulatie Nederland vertoont de vos de laatste jaren landelijk een stabiele trend (Figuur 70). In de periode dat de vos vrij bejaagbaar was, bleef de populatie gelijk, ondanks een jaarlijks afschot van 10.000 tot 15.000 dieren. De populatiedichtheid wordt geschat op 0,1 tot 2,5 vossen per 100 hectare.

Figuur 70 Vossenpopulatie trend (indexcijfer) in Nederland van 1995 t/m 2020 (CLO, 2022)NEM.

In Gelderland komt de vos in alle WBE's voor. Dit is gebaseerd op de afschotgegevens en bouwentellingen (telling van vossenholen) van de afgelopen jaren (Figuur 71). Het exacte aantal vossen dat in Gelderland leeft is niet bekend, omdat vossen als gevolg van hun gedrag en leefwijze niet te tellen zijn.

Figuur 71 geeft wel inzicht in een aantal hotspots (gele vlekken), dit zijn de locaties van de kippenbedrijven en weidevogelgebieden. De kaart wekt de illusie dat er op de Veluwe geen vossen voorkomen of niet beheerd worden. Beide is niet het geval, er wordt beperkt beheerd, maar niet in alle terreinen.

Figuur 71 Verspreiding en dichtheid van gedode vossen en getelde vossenburchten beheerjaar 2014-15 t/m 2021-22

3.2 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de vos om de staat van instandhouding te bepalen.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 is toegelicht, komen vossen van origine uit het Midden-Oosten, maar komen tegenwoordig overal op het noordelijk halfrond voor, van de poolcirkel tot zuidelijk Noord-Amerika, Europa, Noord-Afrika, de Aziatische steppen, India en Japan. De vossen hebben de grootste verspreiding (met een oppervlakte van bijna 70 miljoen km²) van alle carnivoren. De wereldwijde populatietrend is door IUCN beoordeeld als stabiel (IUCN, 2020).

In Nederland was het areaal van de vos tot het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw nog beperkt tot de oostelijke provincies (Mulder, 2004). Tegenwoordig komt de vos in heel Nederland algemeen voor, met uitzondering van de Waddeneilanden waar ze actief worden geweerd (NDFF, 2020). Zowel stedelijke als landelijke gebieden zijn bezet. De vos weet dan ook goed stand te houden in het stedelijk gebied. Maar komt voornamelijk voor op de hogere gronden en breidt, zich gestaag uit naar laaggelegen delen in het noorden en westen.

Aangezien de vos in heel Nederland voorkomt, mag geconcludeerd worden dat de verspreiding van de vos gunstig is.

(2) Populatie

Terug te zien in de eerdere hoofdstukken, zijn vossen zeer schuwe dieren, voornamelijk actief in de schemer en nacht. Dit maakt dat ze zeer lastig te tellen zijn. Op landelijk niveau is er een index vossenpopulatie bekend. Deze index laat de laatste jaren een stabiele trend zien (zie faunabeheerplan hfst. 3.1). In de periode dat de vos vrij bejaagbaar was, bleef de populatie gelijk ondanks een jaarlijks afschot van 10.000 tot 15.000 dieren. De populatiedichtheid wordt geschat op 0,1 tot 2,5 vossen per 100 hectare.

In Gelderland komt de vos in alle WBE's voor. Dit is gebaseerd op de afschotgegevens en bouwentellingen van de afgelopen jaren. Het exacte aantal vossen dat in Gelderland leeft is niet bekend, omdat vossen als gevolg van hun gedrag en leefwijze niet te tellen zijn.

Ondanks dat de vos vrij bejaagbaar is, is de populatieomvang van de vos stabiel en, kan geconcludeerd worden dat de populatieomvang van de vos gunstig is.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, is de vos een echte opportunist en voelt zich bijna overal thuis. De vele leefgebieden omvatten bijvoorbeeld bos en parken, heide en venen, polders en landbouwgebieden maar ook aan de randen van of in dorpen en steden. Hij leeft waar voldoende voedsel en dekking is en jaagt bij voorkeur in het overgangsgedebiet van biotopen, omdat daar het meeste voedselaanbod is. Al deze facetten zijn aanwezig in de provincie Gelderland. Omdat de vos zich zo makkelijk aanpast, kan tevens geconcludeerd worden dat het leefgebied van de vos als gunstig beschouwd mag worden.

(4) Toekomstperspectief

De vos komt in heel Nederland voor en het betreft een stabiele populatie. Daarbij zijn er geen grootschalige landschappelijke negatieve ontwikkelingen waardoor het leefgebied van de vos verminderd zal worden. Er is juist meer aandacht voor vergroening van het stedelijk gebied en verhoging van de kwaliteit van onze natuurgebieden. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat het toekomstperspectief van de vos gunstig is.

Samenvattend

Alle vier parameters van de staat van instandhouding zijn als gunstig beoordeeld. De vos is deze (beoordeelde) periode vrij bejaagbaar. In de afgelopen beheerperiode is er tevens een aanvullende ontheffing geweest voor de schadebestrijding van de vos, dit heeft beide voor geen destabilisatie van de trend veroorzaakt. Hierdoor voorziet de FBE dat deze huidige beheerperiode (2021 - 2027) wederom geen afbreuk zal doen aan de gunstige staat van instandhouding.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De vos valt onder de bescherming van de Wnb, artikel 3.10 andere soorten. Onder deze bescherming wordt een aantal wettelijke belangen benoemd. De schades aan deze belangen worden in dit hoofdstuk besproken.

4.1 SCHADE AAN GEWASSEN

Vossen kunnen schade veroorzaken bij veehouders, omdat zij prederen op kippen, ganzen, eenden, konijnen of pasgeboren lammeren. Het zijn opportunistische roofdieren, die soms meer doden dan ze daadwerkelijk op dat moment aan voedsel nodig hebben. Dit kan voor pluimveehouders tot aanzienlijke schade leiden, daarnaast heeft stress bij kippen langdurig effect. De stress heeft een verminderde eierproductie of zelfs sterfte tot gevolg. Binnen het beleid wordt er onderscheidt gemaakt tussen bedrijfsmatig gehouden dieren (vaak grootschalig) en niet bedrijfsmatig gehouden dieren (hobbydieren). Hobbydieren worden vaak op kleinere schaal gehouden, waarbij zorgvuldig ophokken, dan wel afrasteren van de buitenren een effectieve manier is om schade door vossen te voorkomen.

Met name bedrijven met het Freilandsysteem lopen een verhoogd risico op vossenpredatie. Op een zogenoemd Freilandbedrijf heeft een kip 4 m² weiland ter beschikking. Daarnaast is er stalruimte, waar de kip 's nachts slaapt en 's ochtends haar ei legt. De kippen hebben legnesten, zitstokken en een stofbad. Overdag verblijft de kip op het weiland en in de schemering gaat zij naar de stal waarin zij de nacht doorbrengt.

Deze dagelijkse weidegang maakt echter dat deze maatschappelijk gewenste vorm van pluimveehouderij erg gevoelig is voor predatie. Met name de vos brengt veel schade toe aan deze bedrijven door in de schemer- en nachtelijke periode te prederen op kippen die nog niet in de stal verblijven of zelfs door predatie van kippen binnen de stal. De paniecreactie van het pluimvee en het feit dat de vogels niet kunnen vluchten, wakkert het jachtinstinct van de vos aan waardoor deze soms meer dieren doodt dan noodzakelijk. Dit fenomeen wordt 'surplus killing' genoemd.

Bij schade aan veehouderijen spreekt men van belangrijke schade, als de schade binnen een WBE groter of gelijk is aan €500 euro (per jaar/per soort). Daarnaast moet een soort in heel Gelderland in één jaar meer dan €10.000 schade aan gewassen hebben veroorzaakt.

Echter, doordat de vos een vrijgestelde diersoort is, wordt er geen schade uitgekeerd. Hierdoor is er nauwelijks schadehistorie aanwezig voor de vos. Dat er belangrijke schade is, is vastgesteld door de minister. Om toch een beeld van de schade te krijgen is op verzoek van de FBE, door de Gelderse WBE's geïnventariseerd op welke bedrijven in Gelderland predatieschade wordt ondervonden door de vos. Van 52 Gelderse bedrijven is zo achterhaald dat in de periode van 2010 – 2013 schade is veroorzaakt door de vos op Freilandbedrijven.

Naast de officiële weg van de tegemoetkomingsaanvragen via BIJ12 is er ook een landelijk meldpunt schade. Als burgers schade of overlast door vogels of zoogdieren ervaren kunnen zij dat op www.faunaschade.nl melden. Hier maakt de burger een schatting van zijn schade of overlast. Dit kan zowel bedrijfsmatig als particulier zijn. Het nadeel van deze gegevens is dat ze niet geverifieerd zijn door een onafhankelijke deskundige.

In Tabel 8 is het aantal vos schademeldingen weergegeven, opgesplitst per bedrijfsmatige en particuliere schade.

Tabel 8 Aantal vossenschademeldingen
(bedrijfsmatig) in FRS van 2016 t/m 2021

Constateringsjaar	bedrijfsmatig
2016	9
2017	6
2018	29
2019	38
2020	32
2021	7

De schademeldingen zijn in Tabel 9 nog verder uitgewerkt tot schadesoortniveau. De meeste schademeldingen betreffen kippenpredatie.

Tabel 9 Vos schademeldingen per schadesoort van 2016 t/m 2021

Schadesoort	2016	2017	2018	2019	2020	2021
blijvend grasland				1		
ondermijnen/graven	2	1			23	
kip	6	4	28	37	9	7
schaap		1	1			

In Tabel 9 is te zien dat er naast schade aan veeteelt er in sommige gevallen ook schade veroorzaakt wordt aan blijvend grasland en ondermijnen/graven (waaronder schade aan infrastructuur). De vos graaft namelijk holen, waardoor er schade kan ontstaan.

4.2 OPENBARE VEILIGHEID EN VOLKSGEZONDHEID

Vossen kunnen graafschade veroorzaken aan dijklichamen, taluds, spoorwegen, sportvelden, industrieterreinen en begraafplaatsen. Ze kunnen door het graven van tunnels schade en een risico voor de volksgezondheid (gevaar van been breken/voet verstuiken ed.) en de openbare veiligheid veroorzaken (verzakkingen) o.a. in of op begraafplaatsen, spoordijken, rivierdijken, waterbergingen, kogelwerende dijken op schietbanen en oefenterreinen, taluds langs wegen, industrieterreinen en sport- en evenemententerreinen.

Vanuit het oogpunt van volksgezondheid kan de vos een risico zijn voor de verspreiding van vossenlintworm of rabiës. De Nederlandse vossenpopulatie is momenteel vrij van rabiës of wel hondsdolheid. Als Nederlanders rabiës hebben opgelopen, is dit gebeurd in het buitenland. In Oost-Europa komt rabiës nog wel voor bij vossen (NVWA, 2020).

4.3 BESCHERMING INHEEMSE FAUNA

Vossen veroorzaken schade aan beschermde inheemse fauna, en met name aan bodem broedende vogels, zoals water- en weidevogels, fazant en patrijs.

Weidevogels zijn vogels die gedurende hun verblijf in Nederland nagenoeg uitsluitend rusten, foerageren, baltsen en nestelen in grasland (Beintema, 1995). De bekendste en meest tot de verbeelding sprekende soorten zijn de kievit (*Vanellus vanellus*), grutto (*Limosa limosa*), tureluur (*Tringa totanus*), wulp (*Numenius arquata*) en kemphaan (*Philomachus pugnax*).

Nederland vervult in noordwest Europa een belangrijke rol voor weidevogels. Van sommige weidevogelsoorten broedt zelfs een substantieel deel van de totale wereldpopulatie in ons land. De grutto is hiervan het bekendste voorbeeld. Ook de provincie Gelderland bood en biedt in haar lager gelegen gebieden van oudsher een goed heenkomen voor weidevogels. Tegenwoordig is dat weliswaar veel minder dan in een recent verleden, maar nog steeds zijn er gebieden die van belang zijn voor weidevogels. Het belang hiervan wordt tegenwoordig onderkend door de provincie en voor een groot deel van deze gebieden zijn subsidiepakketten toegekend gericht op het optimaliseren van de omstandigheden voor deze bijzondere groep vogels.

De vos is niet de primaire oorzaak van de achteruitgang van de weidevogels. Echter, weidevogelpopulaties, worden naarmate ze kleiner worden, steeds gevoeliger voor negatieve externe invloeden. Naast demografische onzekerheden, klimaatomstandigheden en landbouwwerkzaamheden, wordt bij het kleiner worden van populaties ook predatie van steeds grotere betekenis (Mills, 2007; Teunissen, 2005; Klaus, 1994; Oosterveld, 2011). Weidevogels zijn dusdanig kwetsbaar dat ze bescherming behoeven tegen vossenpredatie. In Gelderland is in het verleden een ontheffing verleend voor het vangen en doden van vossen ten behoeve van de bescherming van weidevogels. Er was ook een ontheffing ter bescherming van de kleine populatie korhoenders in NP Hoge Veluwe. De ontheffing voor dit laatste belang is echter ingetrokken, omdat het project in 2017 beëindigd is. Het heeft na jarenlange intensieve inzet niet tot een stabiele populatie van korhoenders geleid. Bestrijding van vossen om predatie van korhoenders te voorkomen is daardoor in Gelderland niet meer aan de orde.

Middels nestbescherming is het aantal gepredeerde weidevogelnesten in Gelderland in kaart gebracht, dit is een initiatief van de drie agrarische collectieven in Gelderland (Collectief Veluwe, Collectief Rivierenland, en VALA). Dit is meerjarig lopend onderzoek. De gegevens worden verzameld door de vrijwilligers van deze organisaties. Zij proberen daarbij zo goed mogelijk te noteren wat de uitkomstresultaten en verliesoorzaken zijn. Belangrijk hierbij is dat ze in de begrensde weidevogelgebieden op de percelen met een beheerovereenkomst de nesten niet opzoeken (om verstoring te voorkomen). De gegevens hebben dus veelal betrekking op de nesten die gevonden worden buiten de kerngebieden voor weidevogels. Deze cijfers zijn dan ook indicatief. In de meeste gevallen dat er predatie is genoteerd, is de predator niet te achterhalen. Gemiddeld over de afgelopen zes jaar was dit in 58% van de gevallen. Dit is niet vreemd, omdat veel van de predatoren schuw zijn en tijdens de schemering/nacht actief zijn. Echter, van de genoteerde predatoren wordt de vos als tweede meeste voorkomende dader aangewezen (na pikschade). Gemiddeld over zes jaar is bij 15% van de genoteerde predatiegevallen de vos genoteerd, dit is dus inclusief als de predatorsoort onbekend is. Als er enkel gekeken wordt naar verlies onder bekende predatoren, dan heeft de vos een gemiddeld aandeel van 29%.

Uit Overijssels onderzoek (Oosterveld, et al., 2017) in drie weidevogelgebieden met wildcamera's bij nesten is naar voren gekomen dat vossen een zeer dominante rol hebben. In de drie gebieden verschilde dit 64% tot 80% van de totale predatie. Omdat vossen eieren in zijn geheel uit nesten meenemen kan het zijn dat dit aandeel in Gelderland nog onbekende predatie is.

4.4 PREVENTIEVE MAATREGELEN

Vossen zijn solitaire jagers die voornamelijk leven van kleine zoogdieren. Maar zijn overlevingsstrategie is flexibel en vossen weten voedselbronnen snel te vinden. Zo kunnen vossen in gebieden met veel fruitteelt in het oogstseizoen langere tijd van valfruit leven. Hij laat bij gelegenheid ook geen kans onbenut om een kip of eend mee te pikken. Dit betekent nog niet dat alle vossen pluimveeovers zijn en voortdurend ons pluimvee belagen. Sinds 12 mei 2006 staat de vos op de landelijke vrijstellingslijst. Daar waar schade wordt veroorzaakt door de vos, mag het dier met een aantal middelen bestreden worden. Sommige schade is vrij eenvoudig te voorkomen, vooral op kleine schaal. Toch wordt vaak gekozen voor bestrijden. Er wordt echter wel verwacht dat er naar redelijkheid preventieve maatregelen worden ingezet.

Beschermen van veeteelt

Vlaggen en linten kunnen ingezet worden, om vossen af te schrikken. Vee kan ook beschermd worden middels verschillende afrasteringen, zoals een ingegraven gaasraster. Daarnaast kan er ook gebruik gemaakt worden van elektrische raster of Elektrisch netwerk/Euronet. (BIJ12, 2020)

Het door de verschillende bedrijven geïnvesteerde bedrag aan preventieve maatregelen ligt tussen de € 200,- en € 10.000,- per bedrijf. Voor bedrijven die vrij uitlopend pluimvee houden, volgens het Freilandsysteem is een vossenwerend raster geen redelijk alternatief en zal in de omgeving van dergelijke bedrijven de vossenstand beperkt moeten worden.

Bescherming van weidevogels

Door het verwijderen van struikgewas, vrijstaande bomen, of hagen wordt een landschap meer geschikt voor weidevogels (Besnard et al., 2016; van der Vliet et al., 2010). Predatoren kunnen hierdoor minder makkelijk

een geschikte habitat of uitkijkposten vinden (Wallander et al., 2006; van der; Atuo & O'Connell 2017; Bertholdt et al., 2017). Daarnaast ontstaat er een grotere oppervlakte broedgebied voor weidevogels. De daarmee samenhangende hogere aantallen weidevogels zijn gezamenlijk beter in staat predatoren op afstand te houden (MacDonald & Bolton, 2008). Daarnaast kunnen de weidevogels ook geholpen worden door het verhogen van het waterpeil (onaantrekkelijk voor zoogdieren) en het creëren van kruidenrijk grasland. Dit zorgt voor een hoger voedselaanbod voor de kuikens (Schekkerman & Beintema, 2007). Ook zijn kruidenrijke percelen minder aantrekkelijk voor muizen (Laidlaw, et al., 2013). Muizen trekken predatoren, zoals de vos, aan. Kruidenrijk vegetatie kent minder muizen en daardoor een minder hoge predatiedruk (van der Wal & Teunissen, 2018).

Aanpassingen rondom infrastructuur

Infrastructuur, zoals wegen, dijklichamen etc. kan beschermd worden tegen graafschade door het plaatsen van rasters/hekwerken. Deze preventieve maatregel is echter kostbaar en niet overal toepasbaar.

4.4.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

De bovenstaande preventieve maatregelen kunnen effectief zijn, maar dit zal veelal maatwerk zijn en zeker niet in elke situatie toepasbaar. Het inzetten van hekwerk en rasters (ter bescherming van pluimvee of van infrastructuur) brengt soms situaties zulke hoge kosten met zich mee dat dit niet naar redelijkheid verwacht kan worden.

Vlaggen en linten kunnen voor een korte periode een verjagend effect hebben. Echter, onderzoek heeft uitgewezen dat snel gewinning optreedt (Buij, et al., 2018).

Preventieve maatregelen ter bescherming van weidevogels zijn zeker gunstig. Echter, gezien de kwetsbaarheid en sterke achteruitgang van weidevogelpopulaties volstaan deze niet op zich en is een combinatie met predatiebeheer vaak wenselijk.

Vossen zijn echte opportunisten en kunnen aanzienlijke schade aanrichten. In deze gevallen is er behoefte aan planmatige schadebestrijding. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling vos

- Voorkómen van belangrijke gewasschade (veeteelt);
- Voorkómen van schade aan openbare veiligheid en volksgezondheid;
- Voorkómen van schade aan wilde flora of fauna, en aan de instandhouding van de natuurlijke habitats.

Ondanks dat het voorkomen van schade aan openbare veiligheid en volksgezondheid een doelstelling is, wordt er nog geen ontheffing aangevraagd voor deze doelstelling. Dit is voor situaties wanneer er bijvoorbeeld hondsdolheid uitbreekt in Nederland.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

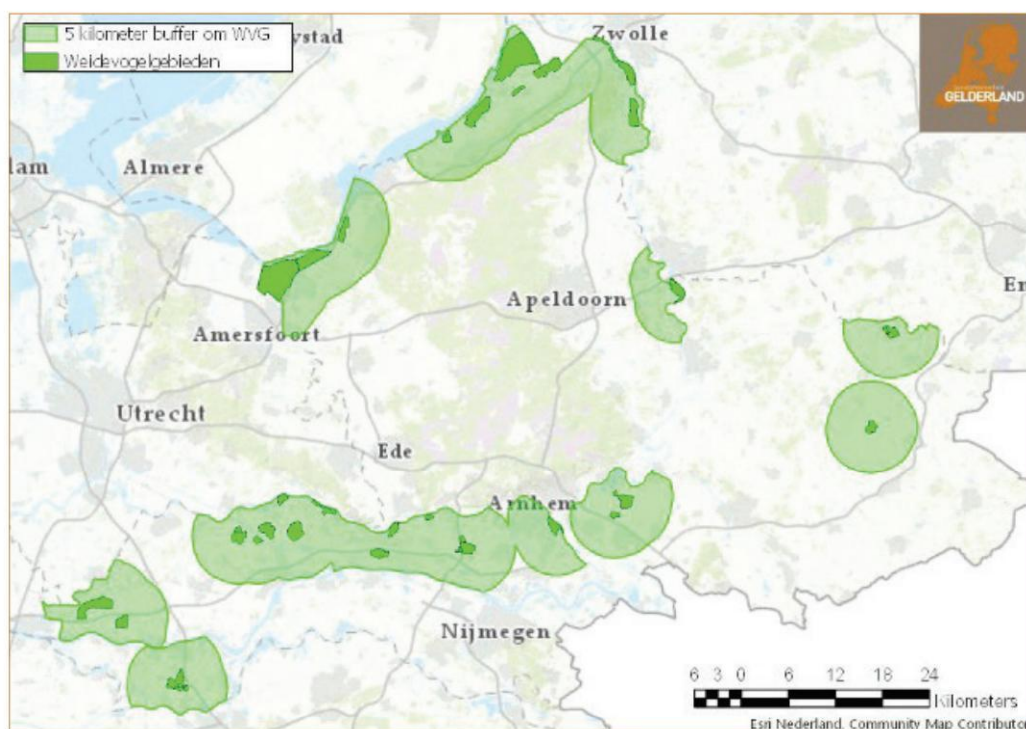
In de vorige volledige beheerperiode (2015-2020) geldt, net als nu, een landelijke vrijstelling ter voorkoming van vossenschade. Daarnaast was er ook een ontheffing beschikbaar om schade aan kippenhouderijbedrijven met vrije uitloop, zowel biologische als regulier, (hierna: Freiland kippenbedrijven) en om weidevogelgebieden te beschermen. In 2021 is het nieuwe faunabeheerplan vos goedgekeurd met tevens een ontheffing om weidevogels te beschermen van vossenpredatie. Deze ontheffing loopt t/m 2027. Er is (nog) geen ontheffing aangevraagd voor aanvullende mogelijkheden rondom Freiland kippenbedrijven, omdat hier nog geen recente schade cijfers voor zijn geleverd.

In de afgelopen beheerperiode hebben ruim 100 Freiland kippenbedrijven (Figuur 72) zich aangemeld voor de ontheffing. De meeste van deze bedrijven waren gelegen in WBE Nijkerk e.o., maar ook in het rivierengebied en in de achterhoek. Jaarlijks (tussen 2009 en 2020) werden er gemiddeld 11.927 dode kippen doorgegeven. Deze aantallen zijn soms gebaseerd op schattingen. Daarnaast zijn er in totaal voor € 54.699 preventieve maatregelen ingezet. Vaak hekwerk en reparaties aan hekwerk als er onderdoor is gegraven door de vos. Naast hekwerk (soms met prikkeldraad, soms met elektriciteit) wordt er meestal aangegeven dat de kippen 's nachts worden opgehokt en dat er een hond aanwezig is ter bewaking.

Figuur 72 Registreerde Freiland kippenbedrijven vorige ontheffing 2015-2020

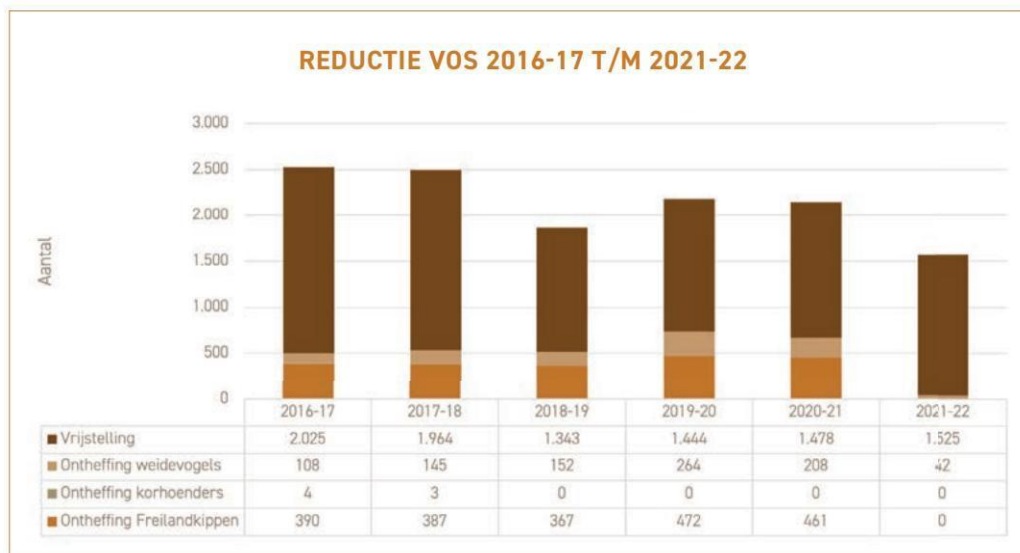
In de Omgevingsvisie zijn weidevogelgebieden aangewezen, deze weidevogelgebieden kwamen in aanmerking voor de ontheffing bescherming van weidevogels. Gedurende de beheerperiode zijn er weidevogelgebieden toegevoegd. In deze weidevogelgebieden worden veel landschappelijke maatregelen getroffen waardoor de weidevogels meer bescherming hebben tegen roofdieren en roofvogels en een grotere kans hebben tot overleving. De ontheffing was hier complementair aan. In Figuur 73 zijn de Omgevingsvisie weidevogelgebieden (2019) weergegeven, inclusief 5 kilometer buffer.

Figuur 73 Weidevogelgebieden van de Omgevingsvisie die binnen de ontheffing vielen van de vorige beheerperiode, incl. 5 kilometer buffer

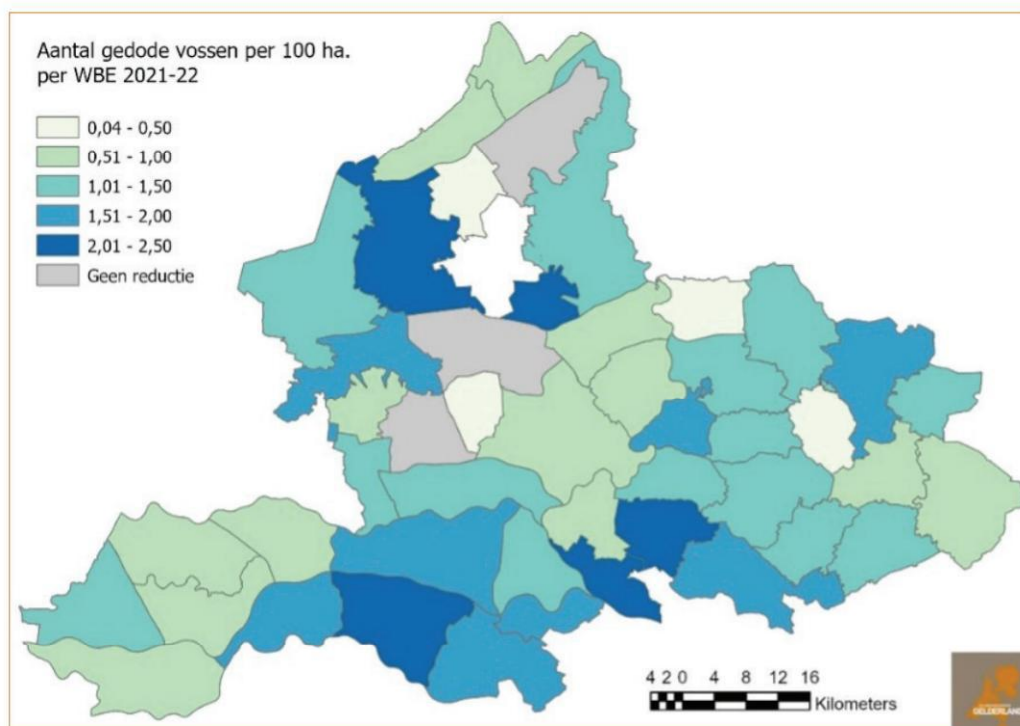
Onder de landelijke vrijstelling mogen vossen bij schade jaarrond bestreden worden. Bij de ontheffing (zaaknummer 2015-001794) mocht de vos jaarrond van zonsondergang tot zonsopgang bestreden worden. Dit mocht in een straal van 2 km rondom bedrijfsmatig gehouden vrije uitloop kippen en een straal van 5 km rondom aangewezen weidevogelgebieden. Daarbij mochten de volgende middelen ingezet worden: geweer, restlichtversterker, kunstlicht en geluiddemper (mits ook toegestaan op grond van de Wet Wapens en Munitie).

Figuur 74 geeft het aantal geregistreerde gedode vossen weer. Sinds 2021/22 geldt er geen ontheffing meer ter bescherming van Freilandkippen, daarnaast waren er dat jaar ook minder mogelijkheden voor vossenbestrijding in weidevogelgebieden.

Figuur 74 Aantal gedode vossen in Gelderland van beheerjaar 2016-17 t/m 2021-2022 (beheerjaar loopt van 1-4 t/m 31-3)

Zoals in Figuur 75 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Rijnwaarden (2,27 per 100 ha.) en Veluwe Noord West (2,16 per 100 ha.). In drie WBE's zijn er geen vossen gereduceerd, in zeventien WBE's is er minder dan één vos per 100 ha. gereduceerd.

Figuur 75 Aantal gedode vossen omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 t/m 31-03-2022)

Gebruik machtigingen

De FBE beschikte over een ontheffing voor het bestrijden van vossen in en nabij Freilandbedrijven en nabij weidevogelgebieden, waar WBE's gebruik van mogen maken als er schade optreedt. Dit vragen zij aan middels een machtiging. In Tabel 10 is het aantal WBE's weergegeven die gebruik hebben gemaakt van de ontheffing en het aantal aangevraagde machtigingen per jaar.

Tabel 10 Aantal gebruikte machtigingen en WBE's per beheerjaar (1-4 t/m 31-3) 2016-17 t/m 2021-22		
Jaar	Aantal WBE's	Aantal machtigingen
2016-2017	47	195
2017-2018	47	202
2018-2019	29	224
2019-2020	33	287
2020-2021	34	252
2021-2022	7	20

5.2 BEHEER 2023-2029

Tijdens de goedkeuring van het fbplan vos 2021-2027 is tevens de bijhorende ontheffing goedgekeurd voor vossenbestrijding in weidevogelgebieden en later ook rondom weidevogelgebieden. Deze ontheffing blijft vigerend t/m 2027. De onveranderde staat van instandhouding laat dit toe.

Ten opzichte van de vorige (2015-2020) beheer periode zijn er wel veranderingen doorgebracht betreffende de ontheffingsperioden en vorm van beheren, deze worden hieronder toegelicht.

Naast de mogelijkheden van de vrijstelling, vraagt de FBE een uitbreiding aan van bestrijdingsmogelijkheden in de nacht nabij Freiland kippenbedrijven en weidevogelgebieden. Het is wenselijk om een lage stand in de omgeving van deze gebieden aan te houden om belangrijke schade te voorkomen. Om dit effectief uit te voeren is bijvoorbeeld het nachtelijke gebruik van het geweer wenselijk. Tevens wordt het gebruik van geluiddemper, mits toestemming op grond van de Wet Wapens en Munitie aangevraagd. Aan het gebruik van het geweer wordt de volgende voorwaarde gesteld: Elk gebruik van de ontheffing met meevoeren van een geweer in de periode van een uur na zonsondergang tot een uur voor zonsopgang dient vooraf per jachtveld bij de regionale meldkamer van de politie te worden gemeld. De overige voorwaarden worden hieronder besproken.

Bescherming van weidevogels

Voor de bescherming van weidevogels beoogt de FBE om te gaan werken met twee perioden met verschillende voorwaarden, namelijk: 1 november tot 1 maart en een periode van 1 maart t/m 15 juli. Dit betreft een verruiming ten opzichte van de vorige beheerperiode.

Vossen beginnen in de winter met het paren en vaststellen van territoria, in deze periode is het wenselijk om de vossen te weren van de weidevogelgebieden. Daarom zal beheer plaats gaan vinden vanaf 1 november tot 1 maart, dit geeft extra tijd om de populatiedichtheid zo laag mogelijk te houden. Op deze manier hebben uitvoerders de kans om de vossen uit die (omliggende) gebieden te weren, nog voor er eieren worden gelegd en kuikens worden geboren. In deze periode wordt er gewerkt met een vijf kilometer straal om de weidevogelgebieden heen. De keuze van deze vijf km straal heeft alles te maken met de kwetsbaarheid van de weidevogels, hiervoor is een lage dichtheid van vossen wenselijk. Voor die bepaalde periode dient zoveel mogelijk voorkomen te worden dat territoria bezet raken binnen en rondom weidevogelgebieden. Daarnaast mag er gewerkt worden met warmtebeeld- en nachtzichtapparatuur en kunstmatige lichtbronnen.

Vanaf 1 maart wordt het beheer aangescherpt. Vanaf deze periode leggen de meeste weidevogels hun eieren en worden er jongen geboren. Weidevogels verlangen op dat moment voornamelijk rust. Vanaf medio juli zijn de meeste weidevogels vliegvlug en vanaf 15 juli worden ook het meeste weide-beheerpakket vrijgegeven. Daarnaast heeft ook de vos jongen, de zoogperiode loopt over het algemeen van maart t/m mei. De FBE is van

mening dat in deze periode de druk op de vos zoveel mogelijk geconcentreerd dient te worden tot alleen echte probleemvossen, zodat moervossen niet onnodig weggeschoten worden van haar jongen.

Om balans te vinden tussen het beschermen van de weidevogels en het rust gunnen van de vos in de kraamperiode beoogt de FBE om van 1 maart t/m 15 juli schadebestrijding van vossen op weidevogels alleen toe te staan in de weidevogelgebieden zelf (dus niet daaromheen). Op deze manier worden alleen de vossen aangepakt die zich gespecialiseerd hebben in weidevogelpredatie. Om verstoring van de weidevogels te minimaliseren is alleen het gebruik van warmtebeeld- en nachtzichtapparatuur toegestaan. Daarnaast mogen vossen die in die periode gedood zijn niet 's nachts opgehaald worden, maar pas in de ochtend uit het veld gehaald worden. Op deze manier is er maar een zeer korte periode van verstoring die als niet significant beschouwd mag worden en kan er nog wel gericht vossenschade bestreden worden in de gebieden zelf.

Freiland kippenbedrijven

Voor de Freiland kippenbedrijven wordt van juni t/m februari schadebestrijding toegestaan om de bedrijven bescherming te bieden tegen vossen. Dit is tevens een verandering ten opzichte van de vorige beheerperiode, toen dit jaarrond mogelijk was. Deze beheerperiode wordt er namelijk een schoontijd ingevoerd van maart t/m mei, dit om de vossen te ontzien in de kwetsbare zoogperiode.

Deze ontheffing zal echter pas aangevraagd worden als de FBE voldoende schadegegevens heeft ontvangen van de kippensector.

Ontheffingsaanvraag

In lijn met de voorgaande planperiode streeft de FBE ernaar om belangrijke schade door vossen te beperken en te voorkomen. Hierdoor vraagt de FBE ontheffing aan als bedoeld in artikelen 3.10 tweede lid in samenhang met 3.8 eerste lid en 3.17 van de Wnb. De ontheffing wordt aangevraagd voor haar gehele werkgebied en voor een periode van zes jaar. De ontheffing wordt aangevraagd voor het opzettelijk vangen en/of doden van de vos als zij schade veroorzaken aan Freilandbedrijven en/of door de Omgevingsvisie aangewezen weidevogelgebieden.

Eén en ander in die gevallen waar blijkens dit faunabeheerplan, geen andere bevredigende oplossing bestaat en waar, overeenkomstig dit faunabeheerplan, geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding:

- Voorkómen van belangrijke gewasschade (veeteelt);
- Voorkómen van schade aan wilde flora of fauna, en aan de instandhouding van de natuurlijke habitats.

Het gebruik van de volgende middelen en methoden, op grond van het bepaalde in artikel 3.13, lid 1 t/m 4 Besluit natuurbescherming (hierna: Bnb), in samenhang met artikel 3.25, eerste lid Wnb, wordt aangevraagd:

- Hagel en/of kogelgeweer;
- Geluiddemper, mits toestemming op grond van de Wet Wapens en Munitie;
- Kunstmatige lichtbron, warmtebeeld- en nachtzichtapparatuur.
- Lokgeluiden

Daarnaast wordt op grond van het bepaalde in artikel 3.26, derde lid, in samenhang met artikel 3.26, eerste lid onder b, Wnb juncto artikel 3.16, eerste lid Bnb ontheffing aangevraagd voor het gebruik van het geweer op de volgende gronden:

- Het gebruik van het geweer na zonsondergang en voor zonsopgang voor het doden van de vos.

Verder vraagt de FBE de voorzetting van dezelfde voorwaarde: Elk gebruik van de ontheffing met meevoeren van een geweer in de periode van een uur na zonsondergang tot een uur voor zonsopgang dient vooraf per jachtveld bij de regionale meldkamer van de politie te worden gemeld.

Verdere middelen en situaties e.d. (bijv. beheerperiode) zullen in de ontheffingsaanvraag brief naar de provincie uitgewerkt worden.

6. MONITORING

Vossen zijn zeer schuwe dieren, waardoor het onmogelijk is om aantalstellingen uit te voeren. Er kan wel wat gezegd worden over de verspreiding van de vos. Deze wordt vastgelegd tijdens de voorjaar bouwentellingen. WBE's worden dan gevraagd om het aantal belopen bouwen en kraambouwen door te geven. Het gaat de FBE daarbij niet om de locatie van deze bouwen, maar puur om de aantallen per WBE. Daarnaast worden verspreidingsgegevens uit de Nationale Database Flora en Fauna opgevraagd en in kaart gebracht.

In Gelderland wordt vossenpredatie op weidevogels gemonitord door weidevogelgroepen in samenwerking met Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Middels nestbescherming wordt jaarlijks het aantal gepredeerde weidevogelnesten in kaart gebracht. De gegevens worden verzameld door vrijwilligers, zij proberen daarbij zo goed mogelijk te noteren wat de uitkomstresultaten en verliesoorzaken zijn. De FBE is in contact met Stichting Landschapsbeheer en de collectieven om een vinger aan de pols te houden als het gaat om vossenpredatie in weidevogelgebieden. Daarnaast wilt de FBE ook nauwer gaan samenwerken met deze partijen om een beter beeld te krijgen van de stand van weidevogels in Gelderland, vooral in relatie tot predatiebeheer. De FBE zal onderzoeken of zij hier ook een actievere bijdrage aan kan leveren.

7. LITERATUUR

Module
Vos

Atuo, F.A. & O'Connell, T.J. 2017.

The landscape of fear as an emergent property of heterogeneity: Contrasting patterns of predation risk in grassland ecosystems. *Ecol. Evol.* 7: pp. 4782-4793.

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.

gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

Beintema, A.E., 1995.

Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. Haarlem: Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV.

Bertholdt, N.P., Gill, J.A., Laidlaw, R.A. & Smart, J. 2017.

Landscape effects on nest site selection and nest success of Northern Lapwing *Vanellus vanellus* in lowland wet grasslands. *Bird Study* 64: 30-36.

Besnard, A.G., Fourcade, Y. & Secondi, J. 2016.

Measuring difference in edge avoidance in grassland birds: the Corncrake is less sensitive to hedgerow proximity than passerines. *J. Ornithol.* 157: 515-523.

BIJ12, 2020.

Preventiekit - module Wolven, vossen en marterachtigen.

www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-wolven-vossen-en-marterachtigen/

Buij, R., Lammertsma, D., Melman, Th.D.P., 2018.

Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en Leidraad beoordeling onderzoek wildschade. Wageningen, Wageningen Environmental Research, rapport 2888.

CLO, 2020.

Zoogdieren, 1990-2018.

<https://www.clo.nl/indicatoren/nl1571-zoogdieren>

Den Biesen, 2019.

Coöperatief weidevogel beheer.

Bremer Blockland.

Hofmeester, R., Jansen, P.A., Wijnen, H.J., Coipan, E.C., Fonville, M., Prins, H.H.T., Sprong, H., en S.E. van Wieren, 2017.

Cascading effects of predator activity on tick-borne disease risk. The Royal Society Publishing.

<https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rspb.2017.0453>

IUCN, 2020.

Vulpes Vulpes.

<https://www.iucnredlist.org/species/23062/46190249>

Klaus, S., 1994.

To survive or to become extinct: small populations of Tetraonids in central Europe. In H. Remmert, Minimum animal populations (pp. 137 - 152). Berlin: Springer Verlag .

Laidlaw, R.A., Smart, J., Smart, M.A. & Gill, J.A. 2013.

Managing a food web: impacts on small mammals of managing grasslands for breeding waders. Anim. Conserv. 16: 207-215.

MacDonald, M.A. & Bolton, M. 2008.

Predation of Lapwing *Vanellus vanellus* nests on lowland wet grassland in England and Wales: effects of nest density, habitat and predator abundance. J. Ornithol. 149-555.

Mills, S.L., 2007.

Predicting the dynamics of small and declining populations. In L. Scott Mills, Conservation of Wildlife Populations; Demography, Genetics, and management (pp. 248 - 275). Oxford: Blackwell Publishing.

Mulder, J., 2004.

De vos in Nederland. www.bij12.nl/assets/FF-13.-Mulder-et-al.-2005-Verslag-vossensymposium-12-mei-2004.pdf

NVWA, 2020.

Folder hondsdoelheid.

www.nvwa.nl/onderwerpen/dierziekten/documenten/dier/dierziekten/rabies/publicaties/folder-hondsdoelheid-bij-dieren

Oosterveld, E., 2011.

Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. Leeuwarden: Altenburg & Wymenga.

Oosterveld, E.B., Mulder, J., de Hoop, P., Davids, L., 2017.

Predatie en predatoren bij weidevogels in Noordwest-Overijssel. A&W-rapport 2236 Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Provincie Gelderland, 2018.

Concept Kadernota Faunabeleid Gelderland 2018.

[gelderland.notubiz.nl/document/6515273/1/Concept_Kadernota_Faunabeleid_Gelderland_2018_%28PS2018-372%29](http:// gelderland.notubiz.nl/document/6515273/1/Concept_Kadernota_Faunabeleid_Gelderland_2018_%28PS2018-372%29)

Schekkerman, H. & Beintema, A.J. 2007.

Abundance of invertebrates and foraging success of Black-tailed Godwit *Limosa limosa* chicks in relation to agricultural grassland management. Ardea 95: 39-54.

Teunissen, W.E., 2005.

Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Wageningen: Alterra.

van der Vliet, R.E., Dijk, J.V. & Wassen, M. J. 2010.

How different landscape elements limit the breeding habitat of meadow bird species. Ardea 98: 203-209.

van der Wal, J. & Teunissen, W. 2018.

Boerenlandvogels en predatie: een update van de huidige kennis. Sovon Vogelonderzoek Nederland. www.sovon.nl/nl/publicaties/boerenlandvogels-en-predatie-een-update-van-de-huidige-kennis

Verspreidingsatlas, 2020.

Vulpes vulpes.

www.verspreidingsatlas.nl/8496252#

Wallander, J., Isaksson, D. & Lenberg, T. 2006.

Wader nest distribution and predation in relation to man-made structures on coastal pastures.

Biol. Conserv. 132: 343–350.

Zoogdiervereniging, 2020.

Soorteninformatie vos.

www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/vos

MODULE WILDE EEND

ANAS
PLATYRHYNCHOS

De wilde eend is de meest bekende eendensoort, onmisbaar in parken en vijvers. Alle tamme eenden stammen af van de wilde eend of de muskuseend. Eenden worden al meer dan 500 jaar gedomesticeerd als huisdier en boerderijdier. Er leven in Nederland meer dan 20 eendensoorten in het wild, maar alleen op de wilde eend mag er gejaagd worden.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De wilde eend valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/1 en III/1. In de landelijke wetgeving is de wilde eend beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2016) van de wilde eend is 'Least Concern', ook wel niet bedreigd. Daarnaast is de wilde eend opgenomen in de Bern-conventie, Bonn-conventie en AEWA.

In de Wnb is de wilde eend in artikel 3.20 tweede lid onder b benoemd als wildsoort. In het eerste lid, art. 3.20 Wnb, staat: "is het de jachthouder, en degenen in gezelschap van de jachthouder, toegestaan in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht". Tevens wordt de jachthouder bij de Wnb (3.20 3e lid) geacht te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van de in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken, en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen. Met andere woorden de jachthouder dient te waarborgen dat de staat van instandhouding in ieder geval niet verder verslechterd door toedoen van zijn of haar handelingen.

In het Bnb artikel 3.6 staan meerdere verboden omtrent de jacht. Zo is het o.a. verboden jacht uit te voeren na zonsondergang en voor zonsopgang, is het verboden jacht uit te oefenen op begraafplaatsen en is het verboden om te jagen als er onvoldoende bevedering is waardoor het wild niet in staat is te vliegen.

De jacht op wilde eenden is toegestaan van 15 augustus t/m 31 januari (artikel 3.5 onder f, Rnb). Wilde eend mag enkel met hagelpatronen bejaagd worden (art. 3.15 Bnb), daarnaast zijn de volgende relevante middelen, naast het hagelgeweer, toegestaan: eendenkooien, lokeenden, honden, niet zijnde lange honden en jachtvogels (havik en slechtvalk).

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Er is geen specifiek provinciaal beleid voor de wilde eend.

2. SOORTBESCHRIJVING

De wilde eend (*Anas platyrhynchos*) is een veel voorkomende watervogel in ons land. De woerd (mannetje) heeft een opvallende groene kop en witte nekband. Ook heeft hij als enige eendensoort gekrulde staartveren. Het vrouwtje heeft als nestbroeder een meer gecamoufleerd vooral bruin verenkleed. De donkerblauwe spiegel met witte rand op de vleugel is een gedeelde eigenschap en een goed kenmerk om vrouwelijke wilde eenden te onderscheiden van andere eendensoorten. De vrouwelijke wilde eend maakt het typerende kwakende eendengeluid. Het mannetje maakt zachte onopvallende geluiden, een raspande roep en tijdens de balts fluit hij.

Broedperiode: februari t/m juli

Broedduur: 24-32 dagen

Gedurende de winter worden koppeltjes gevormd, waarbij het er soms heftig aan toe gaat; soms proberen de wilde eenden elkaar te verdrinken om zo rivalen te elimineren. Vrouwtjes maken een nest nabij de waterkant van mos, donsveertjes en takjes, ze legt zo'n 7 tot 11 eieren. De jongen zijn na het uitkomen vrijwel meteen actief en gaan op zoek naar eten. De jongen kunnen na 52-70 dagen vliegen. De kuikenoverleving van wilde eenden is laag, dit is ook een van de redenen waarom de populatieaantallen dalen.

De wilde eend is gewend aan menselijke invloeden en heeft daarom een brede biotoop. Ze leven overal waar (voedselrijk) water is. In stedelijk gebied in parken met vijvers, sloten en grachten, maar ook in landelijk gebied in boerensloten, kanalen, rivieren en vennen. Het water dient niet meer dan een meter diep te zijn zodat ze voedsel in het water te kunnen vinden.

De wilde eend is een omnivoor en opportunistisch. Ze foerageren in het voorjaar bijvoorbeeld op zaden en groene plantdelen, 's zomers eten ze meer dierlijk voedsel (waterdiertjes) en waterplanten en in het najaar/winter weer meer planten en zaden. In het water zoeken ze naar voedsel door gedeeltelijk onder water te duiken, op het land grazen ze gras.

Bron: Vogelbescherming; Soortenbank.

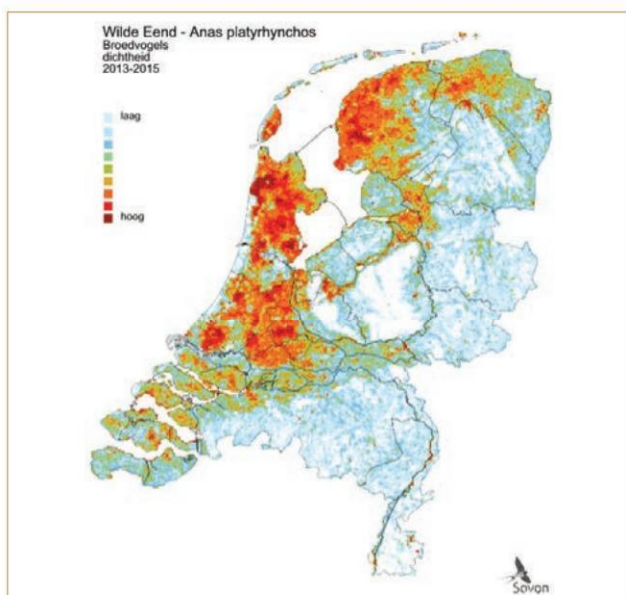
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

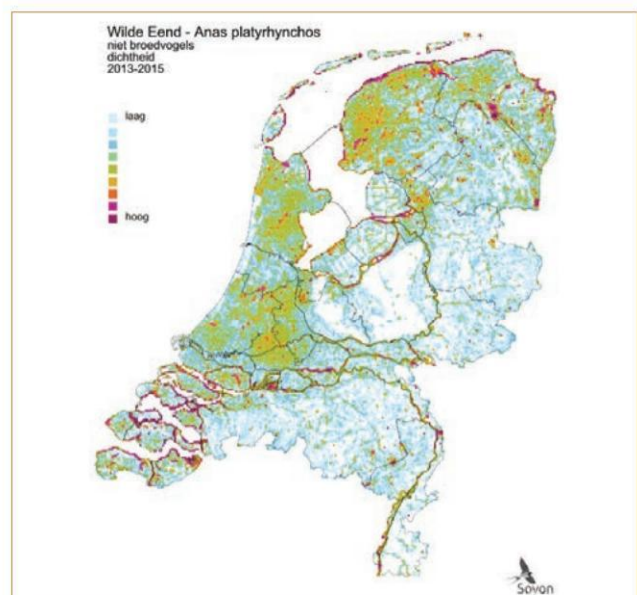
De wilde eend komt op alle continenten voor, met uitzondering van Antarctica. Ze komen voornamelijk voor op het noordelijk halfrond. De wereldwijde populatie wordt geschat op ca. 19.000.000 volwassen individuen. De Europese populatie is geschat op 2.850.000 – 4.610.000 paartjes, wat zich verhoudt tot 5,7 a 9,22 miljoen volwassen exemplaren (BirdLife International 2015). Birdlife International (2015) heeft de wereldwijde populatie beoordeeld als toenemend, hoofdzakelijk veroorzaakt door een populatiestijging in Noord-Amerika (99.3% toename in 40 jaar). In Europa is de populatie stabiel.

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

Wilde eenden komen in heel Nederland wijdverspreid voor. De meerderheid nestelt in de laaggelegen delen van het land, vooral in waterrijke polders en moerassen. Op hoge zandgronden komen wilde eenden minder voor. De hoogste dichtheden zijn te vinden in de waterrijke polders en moerassen (Figuur 76). In de winter zijn wilde eenden te vinden in open wateren en stedelijk gebied (Figuur 77).

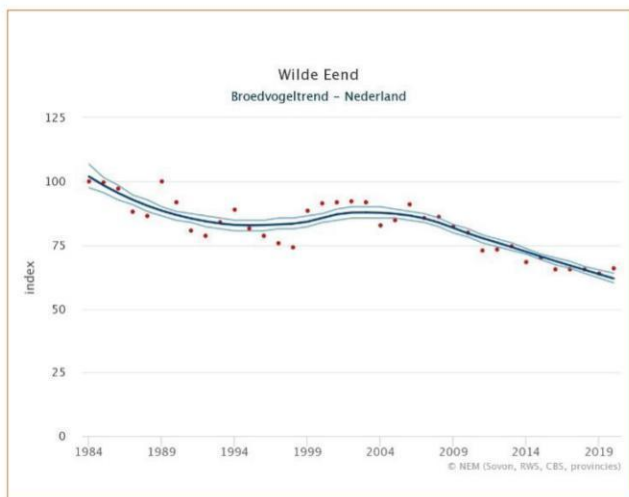
Figuur 76 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van wilde eenden, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL.

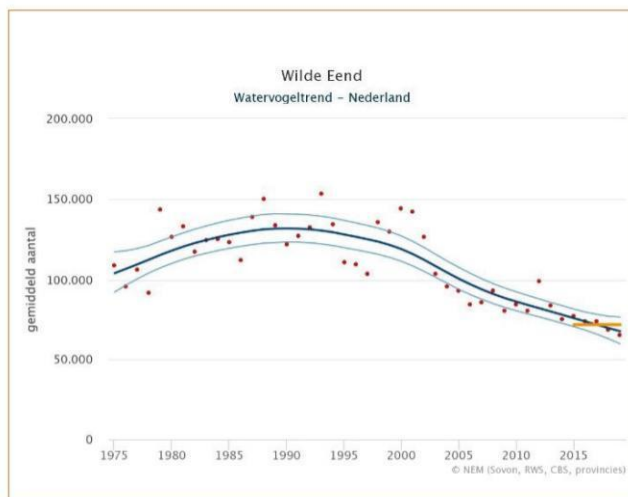
Figuur 77 Voorkomen van de wilde eenden in de winter, periode 2013-2015. Gebaseerd op de Vogelatlas (Sovon).

De wilde eend is wijdverspreid in Nederland en de populatie is door Sovon geschat op 180.000 – 280.000 (2018 – 2020). Ondanks dat ze in grote getale voorkomen in Nederland, is de populatie afgenomen (Figuur 78). De start van de trend is echter tijdens een piekperiode van populatieomvang, waardoor de daling (28%) groter lijkt dan wanneer de trend bijvoorbeeld rond 1980 zou starten (daling van 12%).

De trend van wilde eenden als wintervogels is ook afgenomen (Figuur 78). De landelijk getelde aantallen nemen sinds ongeveer 2000 gaandeweg af. De oorzaak kan liggen in de afname van de eigen broedpopulatie, maar ook met een verschuiving van de winterverspreiding binnen Europa. Door gemiddeld zachtere winters hebben Noord-Europese broedvogels vermoedelijk minder neiging om tot in Nederland te overwinteren.

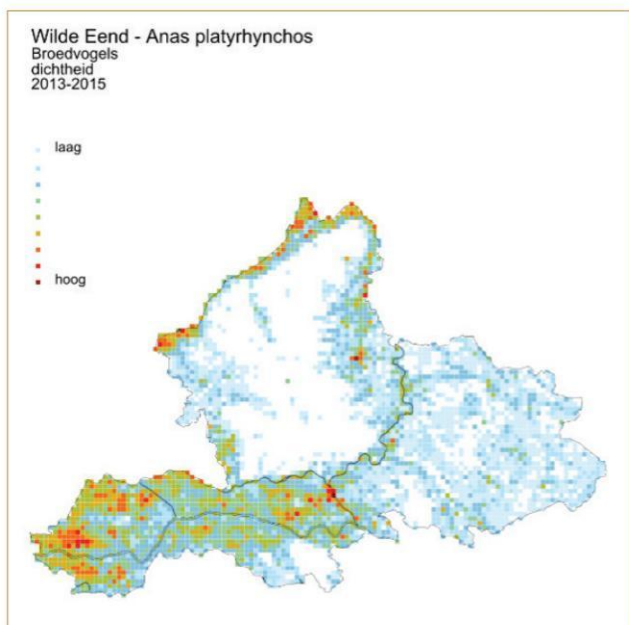
Figuur 78 Geïndexeerde trend van de wilde eend als broedvogel in Nederland, periode 1984-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

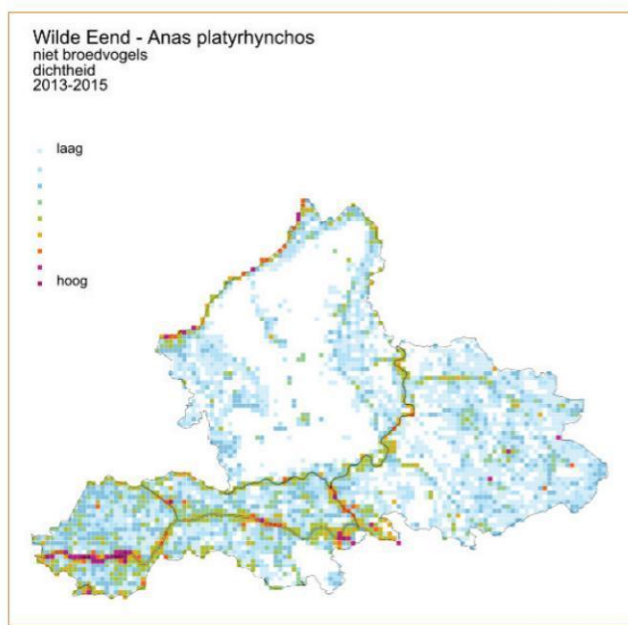
Figuur 79 Gemiddelde aantallen van de wilde eend als niet broedvogel in Nederland, periode 1975-2020 Gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

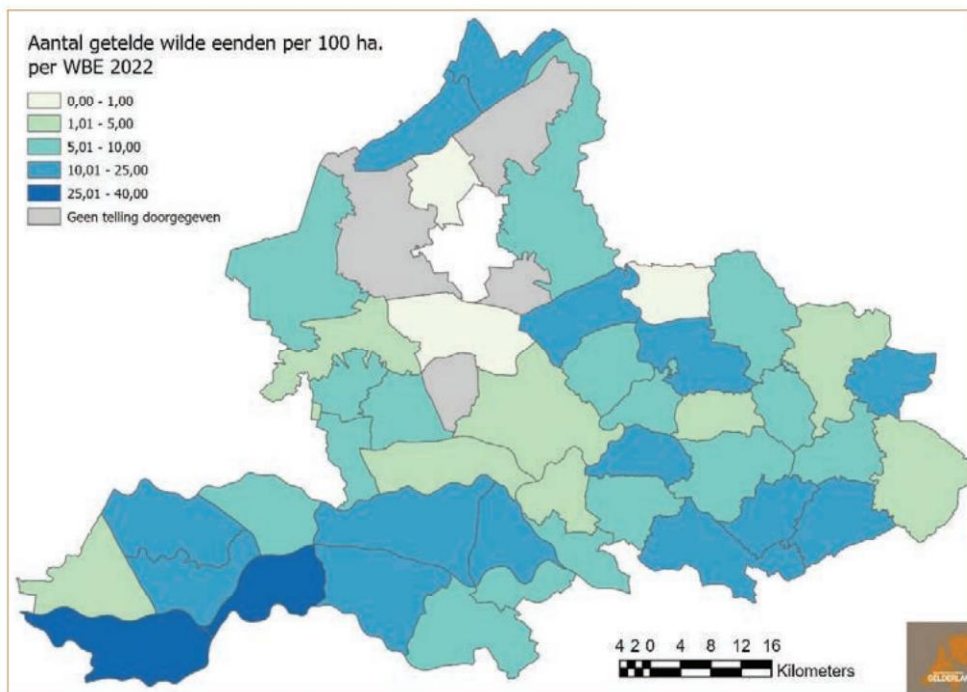
Wilde eenden komen in Gelderland voornamelijk voor in het Rivierengebied en bij de Randmeren (Figuur 80). Op de Veluwe zijn wilde eenden het schaarsst, dit grote bosgebied heeft dan ook minder water. Het winterbeeld is niet veel anders, behalve dat de wilde eenden meer geconcentreerd zijn bij de rivieren en meren (Figuur 81). Ook met de WBE wildtelling van 2022 (Figuur 81) zijn de meeste wilde eenden per 100 ha. geteld in het Rivierengebied. De hoogste aantallen werden geteld in WBE's De Bommelerwaard (37,79 per 100 ha) en Maas en Waal West (26,94 per 100 ha.). Drie WBE's hebben geen telling doorgegeven.

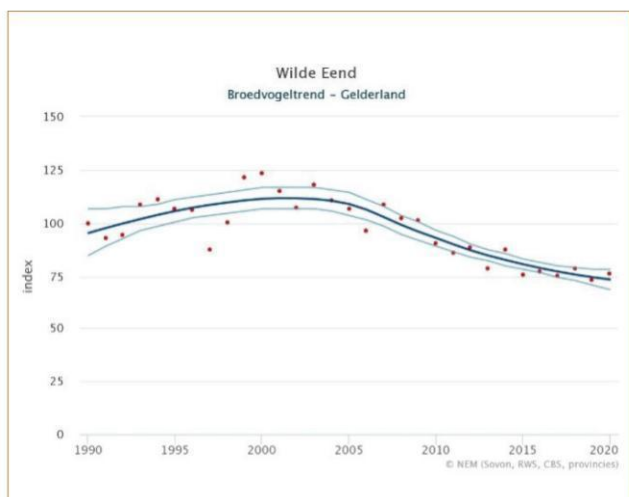
Figuur 80 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van wilde eenden, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas.

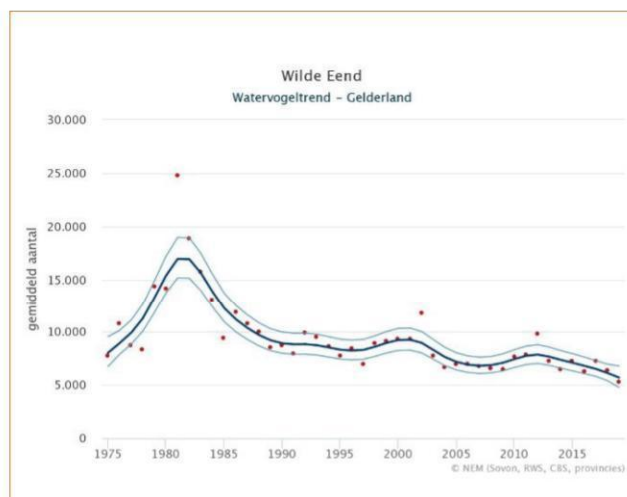
Figuur 81 Voorkomen van de wilde eend in de winter, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas.

Figuur 82 Wilde eendentelling (voorjaarswildtelling) omgerekend naar aantal per 100 ha. per WBE in 2022

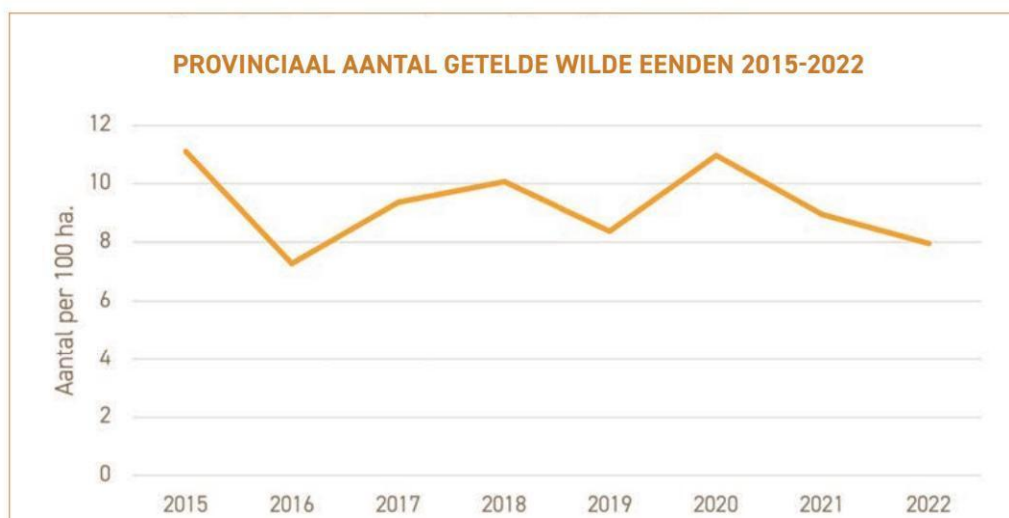

Figuur 83 Geïndexeerde trend van de wilde eend als broedvogel in Gelderland, periode 1990-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 84 Geïndexeerde trend van de wilde eend als wintervogel in Gelderland, periode 1983-2020. Gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni).

In Gelderland worden wilde eenden op verschillende manieren geteld. Ze worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 83), de watervogeltelling (Figuur 84) of via de WBE voorjaarsstelling van wildsoorten (Figuur 85). De Sovon tellingen tonen een langjarige afname van wilde eenden, sinds 2015 lijkt de populatie gestabiliseerd. De WBE voorjaarswildtelling komt hiermee overeen met ook een redelijk stabiele trend. Er zijn wel fluctuaties, maar over de jaren genomen is er geen duidelijke stijging of daling. Er worden gemiddeld ca. 9 wilde eenden geteld per 100 hectare (totaal netto teloppervlakte 2022 = ca. 222.000 hectare).

Figuur 85 Provinciaal aantal getelde wilde eenden van 2015 t/m 2022, wildtelling wordt uitgevoerd door de WBE's

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de wilde eend om de staat van instandhouding te bepalen. Recent (april 2022) heeft Sovon tevens een beoordeling⁹ gemaakt voor de jachtvogelsoorten, deze bevindingen zijn meegenomen in de onderstaande beoordeling.

Tevens kijkt deze beoordeling alleen naar broedvogels en niet wintervogels, gezien die laatste zeer afhankelijk is van de handelingen en ontwikkelingen in het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen wilde eenden op alle continenten voor, uitgezonderd Antarctica, maar met name op het noordelijk halfrond. In Nederland komt de wilde eend ook overal voor, hoge dichtheden zijn voornamelijk te vinden in waterrijke gebieden. Gelderland heeft met haar rivierengebied en randmeren ruim voldoende waterrijke gebieden voor de eenden. Daarom is deze parameter beoordeeld met gunstig.

Sovon heeft in haar rapport tevens de verspreiding beoordeeld als gunstig, omdat het areaal van het verspreidingsgebied niet is afgenomen.

⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/04/14/22127219bijlage-1-onderzoeksrapport-sovon-instandhouding-vogelsoorten-wildlijst>

(2) Populatie

De Europese wilde eenden populatie is door IUCN beoordeeld als stabiel (hfst. 3.1). Kijkende naar hoofdstuk 3.2 en 3.3, is te zien dat de landelijke wilde eenden populatie en ook de Gelderse populatie (Sovons BMP trend) daalt. Na 2006 is er (landelijk) bijna een lineaire daling te zien van ongeveer 25%, vergeleken met 1998 betreft het een daling van 12%. De Gelderse trend volgt een zelfde beeld, tot 2004 fluctueert de trend sterk, maar na 2004 is er een scherpe daling van de Gelderse populatietrend. Redenen voor deze daling zijn waarschijnlijk divers, deels door de klimaatverwarming waardoor legsels eerder uitkomen, het insectenleven nog minder op gang is gekomen en pullen hiervan afhankelijk zijn. Daarnaast is het weer in de vroege lente ook nog onvoorspelbaar met een grote kans op weer een koude periode, wat tevens fataal is voor pullen. Verder wordt er ook gespeculeerd dat de snoekenpredatie op pullen hoger ligt door de verbeterende waterkwaliteit (meer helderheid van het water dus zichtbaarheid).

Kijkend naar de WBE trendtelling, is er niet zo zeer een daling maar wel die sterk fluctuerende trend terug te zien.

De aantallen van de populatieomvang op landelijk niveau (broedpopulatie van 180.000 - 280.000 (2018 - 2020)) en provinciaal niveau (18.131 (teloppervlakte 200.000 ha.) in 2021 en 17.712 (teloppervlakte 222.000 ha.) in 2022) zijn hoog genoeg voor een genetisch gezonde populatie. Helemaal gezien de hoge mobiliteit van wilde eenden. Hierbij is de minimale levensvatbare populatie gesteld op een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244), afgeleid van een meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007).

Ondanks dat de populatie aantallen hoog genoeg zijn, dient de beoordeling van de staat van instandhouding matig ongunstig te zijn gezien de langdurig dalende trend. De laatste jaren lijkt de trend te stabiliseren, maar dit is nog te kortdurend om met zekerheid te stellen. Deze conclusie is in lijn met de beoordeling van Sovon.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 is weergegeven, hebben wilde eenden een brede biotoop. Ze leven overal waar (voedselrijk) water is. In stedelijk gebied in parken met vijvers, sloten en grachten, maar ook in landelijk gebied in boerensloten, kanalen, rivieren en vennen. Allen ruim voldoende aanwezig in Gelderland, met haar vele beken, rivieren, kanalen, sloten en andere waterlichamen. Ook de kwaliteit van het leefgebied en foerageermogelijkheden zijn goed genoeg. Wilde eenden zijn omnivoren, eten zowel gras en andere plantdelen evenals waterdiertjes. Door de verbeterende waterkwaliteit zijn die ook steeds meer aanwezig in het water. De pullen zijn wel kwetsbaarder gezien zij voornamelijk van insecten leven in de eerste levensperiode.

Over het algemeen is de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de wilde eend gunstig. Er bestaat wel wat zorg over de foerageermogelijkheden van de eendenkuikens. Er worden echter al maatregelen genomen voor het herstel van de insecten en bijbehorende soorten. Als deze verder worden ingezet en de bewustwording en (financiële) prikkels blijven groeien om biodiversiteit te herstellen in het agrarisch gebied maar ook stedelijk gebied, is de verwachting dat de wilde eenden populatie zal herstellen. Dit vraagt een aanpassing van bijvoorbeeld het maaibeheer, wat al vaak toegepast wordt voor de weidevogelgebieden. De agrarische collectieven zetten zich in voor de bescherming en herstel van weidevogels, hiervoor krijgen zij jaarlijks ongeveer €3 miljoen subsidie van provincie Gelderland. De wilde eend profiteert hier ook van, deze beheermaatregelen zullen ingezet blijven worden. Daarnaast zal predatiebeheer (van bijv. de vos) ook helpen om de kuikenoverleving te vergroten. Jagers spelen ook een rol in biotoopverbetering. Zij hebben er immers ook baat bij als wildsoorten goed gedijen. Uit onderzoek van CLM (Keuper & Guldemond, 2014) in opdracht van de Jagersvereniging blijkt dat landelijk jagers jaarlijks 1.300 fte wat vertaald naar €52 miljoen leveren aan biotoopverbetering/natuurbeheer. Zo proberen jagers wilde eenden meer nestmogelijkheden te geven door het plaatsen van eendenkorven.

Sovon heeft het leefgebied beoordeeld als matig ongunstig. Dit op grond van het kwaliteitsverlies van het leefgebied voor eendenkuikens.

(4) Toekomstperspectief

De verwachting is niet dat het verspreidingsgebied zal afnemen, daarvoor zijn de aantallen hoog genoeg. Zoals eerder beschreven wordt er veel gedaan om het leefgebied van de wilde eend te verbeteren. Biodiversiteit staat hoog in het vaandel en er wordt steeds meer vergroend en vernat. Hiervan profiteert de wilde eend. Hierom wordt deze parameter als gunstig beoordeeld. Dit is niet in lijn met de beoordeling van Sovon, zij verwachten geen positieve verandering in de aankomende 12 jaar. De FBE is hierin optimistischer.

Samenvattend

De parameters verspreiding, leefgebied en toekomstperspectief zijn gunstig bevonden. Echter, momenteel is de parameter populatie matig ongunstig. Hierdoor is de totaal beoordeling matig ongunstig voor de wilde eend. De FBE voorziet, ondanks de matig ongunstige status, geen problemen met de continuïteit van jacht op de wilde eend. Sinds 2015 is de Gelderse populatie stabiel, en doordat het een wildsoort is zetten jagers zich actief in voorop het behoud van deze soort.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De wilde eend is een jachtsoort en schade van deze soort komt daardoor tijdens het jachtseizoen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade. De jachthouder behoort volgens de wet een redelijke wildstand te behouden. Dit betekent dat de jachthouder verantwoordelijk is voor het voorkomen van schade binnen zijn of haar jachtveld.

Wilde eenden zijn omnivoren die zowel op groene plantendelen foerageren als op zaden. Vanwege de vruchtbare landbouwgebieden en zachte winters is er in Nederland een continu aanbod van voedsel. De wilde eend kan schade aanrichten aan onder andere grasland, graszaad, peulvruchten, vollegrondsgroenten en granen. Af en toe wordt er wilde eendenschades getaxeerd, veelal bijschades (Tabel 11).

Tabel 11 Getaxeerde wilde eendenschade afgelopen tien beleidsjaren (1 november t/m 31 oktober) per gewas in Gelderland (Bron: BIJ12 – Faunazaken database april 2022)

Beleidsjaar	Grasland	Wintergraan
2012		€ 580
2013		€ 116
2014		€ 684
2015		
2016		€ 963
2017		
2018		
2019		€ 285
2020	€ 5.809	
2021		

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om wilde eenden te weren zijn de algemene maatregelen voor vogels, namelijk vogelverschrikkers, vlaggen en linten, ballonnen, nabootsen roofvogel, knalapparaat, vogelafweerpistool, schriklint- en koord en afdeknetten. Afdeknetten zijn kosten technisch vaak niet realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn vaak ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen wilde eenden er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot kan wel effect hebben.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van de jacht en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

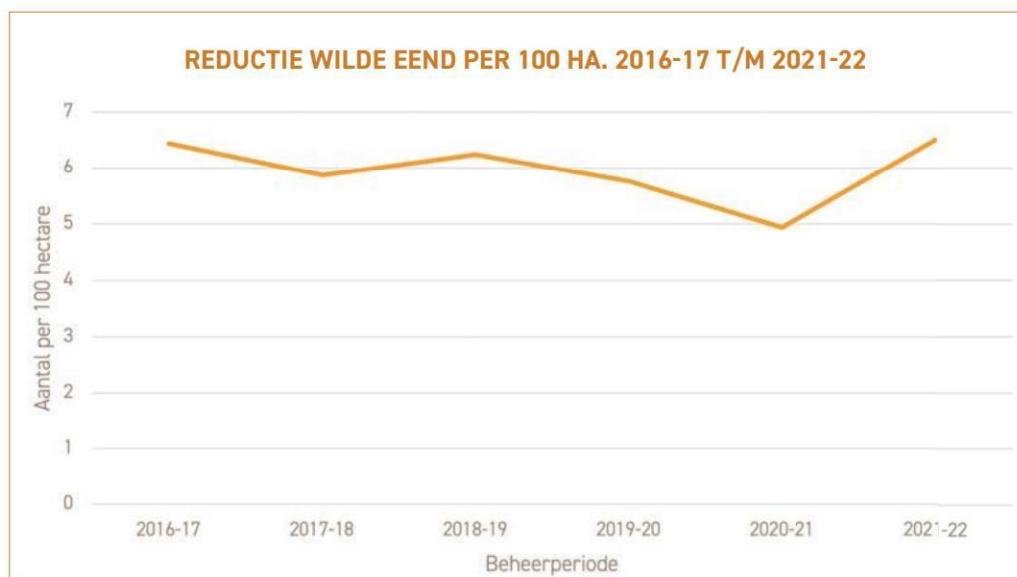
Doelstelling wilde eend

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.

5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

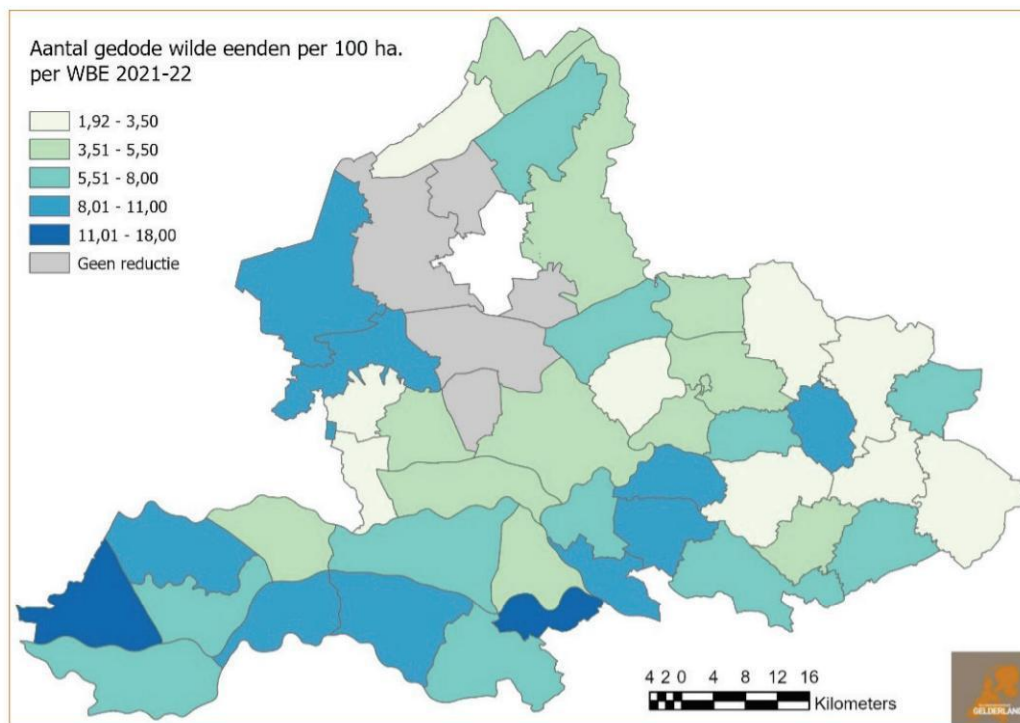
Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten er wilde eenden bejaagd worden, er waren geen ontheffingen e.d. voor de wilde eend. De jacht op de wilde eend is geopend van 15 augustus t/m 31 januari.

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien in Figuur 86 is de trend van het aantal bejaagde wilde eenden is redelijk stabiel op een daling in 2020/2021 na. Er worden gemiddeld 6 wilde eenden per 100 hectare gedood gezien over een totaal netto oppervlakte van gemiddeld 383.000 hectare. In het jachtseizoen van 2021/22 zijn er in totaal 11.672 wilde eenden gedood, wat zich vertaalt naar 6,5 wilde eenden per 100 ha. De onderstaande aantallen zijn zonder de vangsten uit de eendenkooien.

Figuur 86 Aantal bejaagde wilde eenden in de afgelopen beheerperiode van 2016/17-2021/22

Zoals in Figuur 87 is te zien werden in 2021/22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Tielerwaard West (17,38 per 100 ha.) en Circul van de Ooij en Millingen (17,08 per 100 ha.). In vier WBE's zijn er geen wilde eenden gereduceerd, allen op de Veluwe, waar wilde eenden ook in lage dichtheden voorkomen.

Figuur 87 Aantal gedode wilde eenden omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021/22 (beheerperiode 1-4-2021 t/m 31-03-2022)

5.2 BEHEER 2023-2029

Vooralsnog is de jacht op de wilde eend geopend, zoals vastgesteld door de minister (Rnb artikel 3.5). Hierbij zijn de volgende relevante middelen toegestaan: hagelgeweer, lokeenden, eendenkooien, honden, niet zijnde lange honden en aantoonbare gefokte jachtvogels (havik en slechtvalk). Jacht is niet toegestaan op sommige plaatsen of situaties, zoals bepaald in Bnb artikel 3.6, zoals bijvoorbeeld op zon- en feestdagen, op begraafplaatsen of vanuit een voertuig.

6. MONITORING

De provincie Gelderland heeft in de Omgevingsverordening onderdeel natuur opgenomen dat de FBE telprotocollen vaststelt die onder verantwoordelijkheid van de WBE's dienen te worden uitgevoerd. Tijdens de bestuursvergadering van 29 juni 2017 is het telprotocol formeel vastgesteld. De wildsoortentelling vindt jaarlijks plaats tussen de laatste week van maart en de eerste week van april.

Er worden verschillende soorten tellingen uitgevoerd binnen deze telling. De wilde eend wordt geteld middels de echte wildsoortentelling (fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs¹⁰ en wilde eend). Hier worden daadwerkelijke aantallen geteld. Er wordt geteld in telvlakken van 100 ha. Op tenminste 10% van het WBE-oppervlak. Naast deze wildtelling worden er tijdens deze telling ook nog andere soorten geteld of beoordeeld op aanwezig, afwezig of onbekende status.

¹⁰ Vanuit het verleden werd de patrijs als niet bejaagbare wildsoort meegenomen, dit blijft ongewijzigd.

7. LITERATUUR

Module
Wilde eend

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.
gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module eenden.
www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-eenden/

Birdlife, 2022.

Mallard.
<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/mallard-anas-platyrhynchos/text>

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model.
The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Fox, A.D., Elmberg, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the cientific basis for improved management. Biological Reviewuws, 92(2), pp. 854-877

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an theological approach.
Birds Problems in Agriculture. British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022. Mallard.

www.iucnredlist.org/species/22680186/155457360

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiwiezc, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water. J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Ministerie LNV, 2022.

Wilde eend.
<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/wilde-eend-anas-platyrhynchos-ssp-platyrhynchos>

Soortenbank, 2022.

Wilde eend.
www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&id=58&menuentry=soorten

Sovon, 2022.

Wild eend. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>

Traill, L.W., Bradshaw, C.J.A., Brook, B.W, 2007.

Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates. Biological Conservation (139-1/2) pp. 159-166

Vogelbescherming, 2022.

Wilde eend.

www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/wilde-eend

MODULE ZWARTE KRAAI

CORVUS
CORONE

A black crow is perched on a branch, looking to the left. The branch is covered with green leaves and several red cherries. The background is a clear blue sky.

Zwarte kraaien staat in het volksgeloof bekend als voorspellers van onheil en zorgen voor ongeluk. Deze slechte naam is eigenlijk heel onterecht, want zwarte kraaien zijn zeer intelligente vogels. Ze staan bekend om hun probleemoplossende vaardigheden. Wanneer een kraai bijvoorbeeld een mens tegenkomt die het niet goed met ze voor heeft (bijvoorbeeld een jager), leert hij andere kraaien hoe ze die persoon kunnen identificeren. Onderzoek heeft zelfs aangetoond dat een kraai een gezicht niet vergeet. Door deze intelligentie zijn het ook zeer opportunistische vogels die aanzienlijke schade kunnen aanrichten, bij zowel landbouw als andere fauna.

1. WETGEVING EN PROVINCIAAL BELEID

1.1 WETGEVING

De zwarte kraai valt onder de Europese bescherming van de Vogelrichtlijn (1979), bijlage II/2. In de landelijke wetgeving is de zwarte kraai beschermd door de Wnb, artikel 3.1. De IUCN-status (laatst beoordeeld in 2016) van de zwarte kraai is 'Least Concern', ook wel 'niet bedreigd'.

De Wnb bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels. De wet verbiedt onder andere:

6. het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
7. het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
8. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
9. het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
10. het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

Er mag ontheffing of vrijstelling verleend worden (artikel 3.3, lid 4, Wnb) van de bovenstaande verboden mits er voldaan wordt aan een aantal voorwaarden: er bestaat geen andere bevredigende oplossing, er is een geschaad wettelijk belang (bijv. gewasschade of in het belang van veiligheid van het luchtverkeer) en tot slot mogen de maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

De zwarte kraai is een vrijgestelde soort, als bedoeld in artikel 3.1 van Bnb en artikel 3.15 Wnb. Middels deze vrijstelling is de zwarte kraai jaarrond van zonsopgang tot zonsondergang te bestrijden. De volgende middelen en methoden zijn toegestaan bij de schadebestrijding van de zwarte kraai: geweren; honden, niet zijnde lange honden; haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds; niet-levende lokvogels; akoestisch middel voor lokgeluiden; lokvoer.

1.2 PROVINCIAAL BELEID

Uitvoeringskader Fauna Gelderland

"De grondgebruiker, dus degene die het gewas verbouwd, is wettelijk gerechtigd om een beperkt aantal schadeveroorzakende vogels en andere dieren op zijn gronden te bestrijden die landelijk of provinciaal zijn vrijgesteld. De landelijke vrijstelling wordt vastgesteld door de Minister, hierop staan medio 2018; Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai."

2. SOORTBESCHRIJVING

Module
Zwarte kraai

De zwarte kraai (*Corvus corone*) is een zangvogel uit de familie kraaiachtigen. Zijn naam verraad al dat dit een geheel zwarte vogel is. Zwarte kraaien zijn 44-51 cm groot met een spanwijdte van 84-100 cm. Ze wegen 540 tot 600 gram. De gewone roep van een zwarte kraai is een krassende 'kraah'; soms een zacht 'gonk'.

Broedperiode: eind maart t/m mei

Broedduur: 17-22 dagen

Zwarte kraaien zijn territoriale vogels die tijdens het broedseizoen leven in paren of gezinsverband. Buiten de broedperiode kunnen zwarte kraaien wel in een groep (moord) leven. Ook niet-geslachtsrijpe vogels en zwarte kraaien die geen territorium konden veroveren houden zich het hele jaar op in groepen tot vele tientallen of een honderdtal vogels.

Het nest is een vrij grote constructie, die gebruikelijk hoog in een boom wordt gemaakt. Dit nest bestaat uit een beraming van dunne twijgen en dikkere takken, verstevigd met modder. Zwarte kraaien bekleden de binnenkant van hun nest met zachte materialen als wol, veren, vacht van dieren en gras. De jongen zitten gemiddeld 30-36 dagen op het nest en worden zo'n 5 weken na het uitvliegen nog gevoerd door de ouders.

De zwarte kraai heeft een zeer gevarieerde habitat, maar hun voorkeur gaat uit naar (half) open landschappen met bomen. Alleen zeer dichte bossen of zeer droge gebieden vermijden ze. Ze zijn dan wel weer te vinden aan de randen van bossen en ook in stedelijk gebied, mits niet te veel verstoring is. In Nederland kunnen we ze vinden in akkers, bos, parken, stedelijk gebied en weiden. De hoogste dichtheden worden gevonden in kleinschalig cultuurlandschap.

Zwarte kraaien zijn echte alleseters en ook zeer intelligente vogels, wat maakt dat ze creatief kunnen zijn als het gaat om foerageren. Zo is het bekend dat zwarte kraaien (wal)noten voor rijdende auto's gooien, zodat ze open gekraakt worden. Ze ruimen de natuur op door kadavers te eten, maar houden in de lente ook in de gaten waar mogelijk nesten met kuikens zijn. Ze eten ook zwerfafval, insecten, zaden en noten.

Bron: Vogelbescherming; Soortenbank.

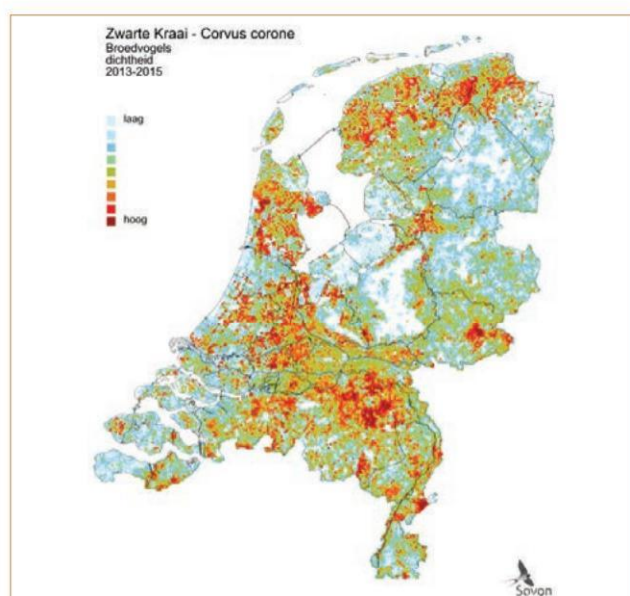
3. POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

3.1 VERSPREIDING EN TREND WERELDWIJD

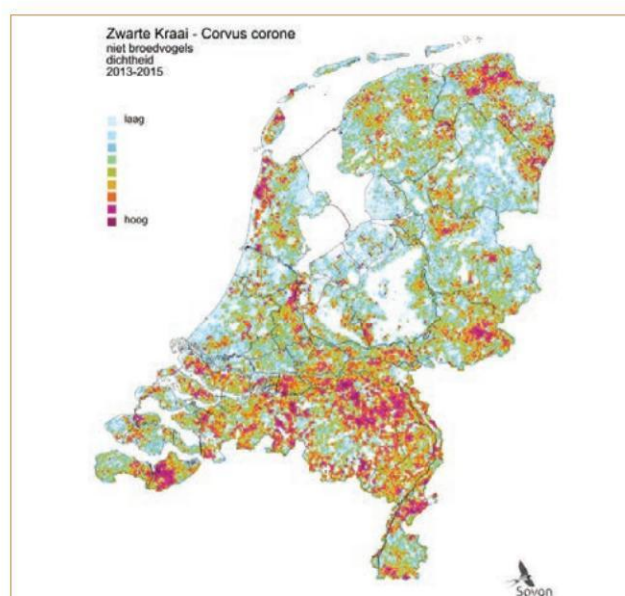
De zwarte kraai komt in geheel Europa en Azië voor. De wereldwijde populatie wordt geschat op 58.700.000 - 111.000.000 volwassen individuen. De Europese populatie omvat ongeveer 30% van de wereldwijde populatie en is geschat op 8.790.000 - 16.600.000 paartjes, wat zich verhoudt tot 17,6 a 33,3 miljoen volwassen exemplaren (BirdLife International 2022). Birdlife International (2022) heeft de wereldwijde populatie beoordeeld als toenemend, ook in Europa is de populatietrend (1980-2013) toenemend (EBCC, 2015).

3.2 VERSPREIDING EN TREND NEDERLAND

Zwarte kraaien komen in heel Nederland voor en zijn een van de meest verspreide broedvogels in Nederland (Figuur 88 en 89). Er zijn geen gebieden waar kraaien niet voorkomen, ze zijn alleen wat schaarser in zeer dichte bossen. De verspreiding is sinds ongeveer 1975 sterk uitgebreid. Voorheen te open gebieden (Zeeland) werden geschikt door ouder wordende beplanting en afnemende jachtdruk. Drooggevalle gronden (Zuidelijk Flevoland, Lauwersmeer) werden vlot gekoloniseerd.

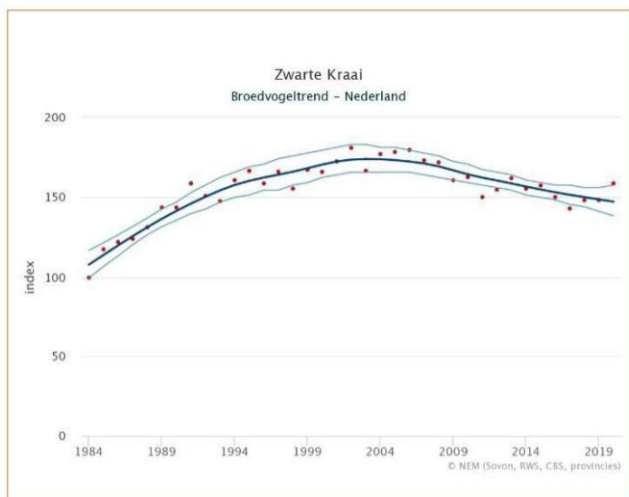

Figuur 88 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van zwarte kraaien, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

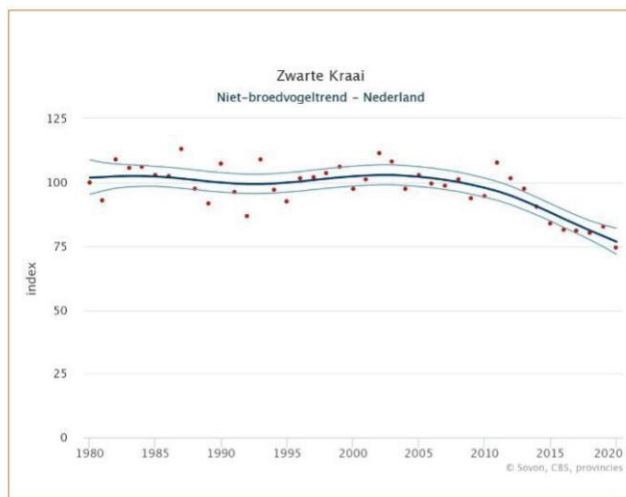

Figuur 89 Gemiddeld aantal geschatte zwarte kraaien als niet broedvogel, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

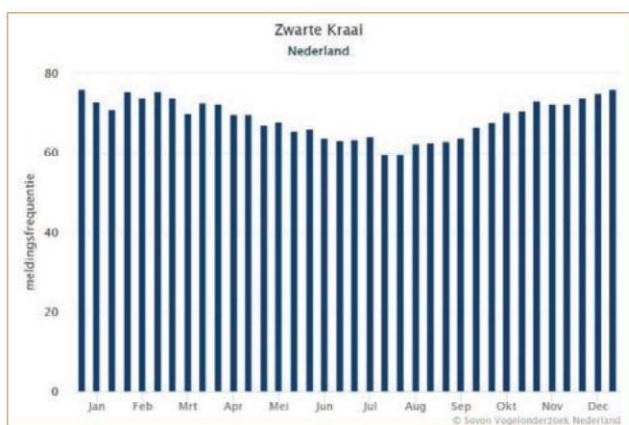
Zwarte kraaien zijn echte honkvaste standvogels, op sommige plaatsen zijn er nog wel wat verplaatsingen voornamelijk in de lente. Sinds de jaren tachtig is de Nederlandse populatie tot 2002 met ongeveer 80% gestegen (Figuur 90). Sindsdien is de trend dalend, maar nog steeds 50% hoger dan de start van de trendmeting. Als niet-broedvogel was de trend van de zwarte kraai stabiel (Figuur 91). Echter, sinds 2013 is er een daling gaande van ongeveer 25%. Dit komt waarschijnlijk door de milde winters, waardoor er minder kraaien in ons land overwinteren. Zwarte kraaien worden redelijk gelijk gemeld per maand (Figuur 92), alleen in de zomer is er een dip te zien, wat te maken kan hebben met de mindere zichtbaarheid tijdens de rui.

Figuur 90 Geïndexeerde trend van de zwarte kraai als broedvogel in Nederland, periode 1984-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 91 Gemiddelde aantallen van de zwarte kraai als wintervogel in Nederland, periode 1980-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

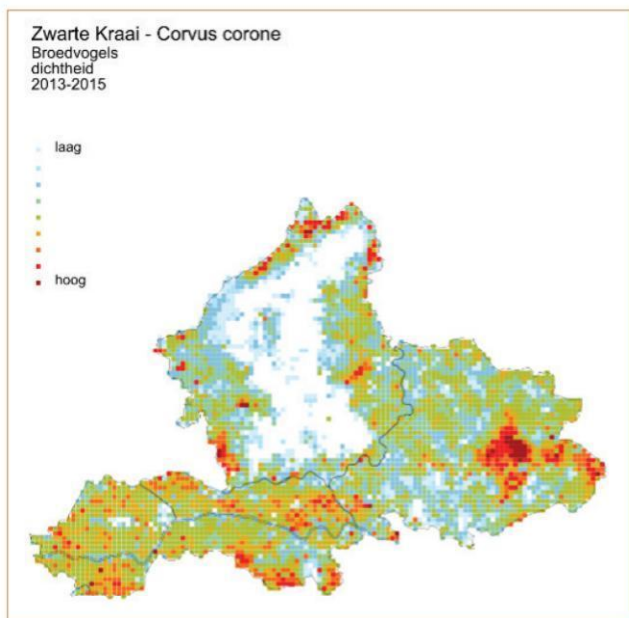

Figuur 92 Gemiddelde meldingsfrequentie per maand van de zwarte kraai in Nederland, van de afgelopen drie seizoenen. Gebaseerd op het Vogelatlas.

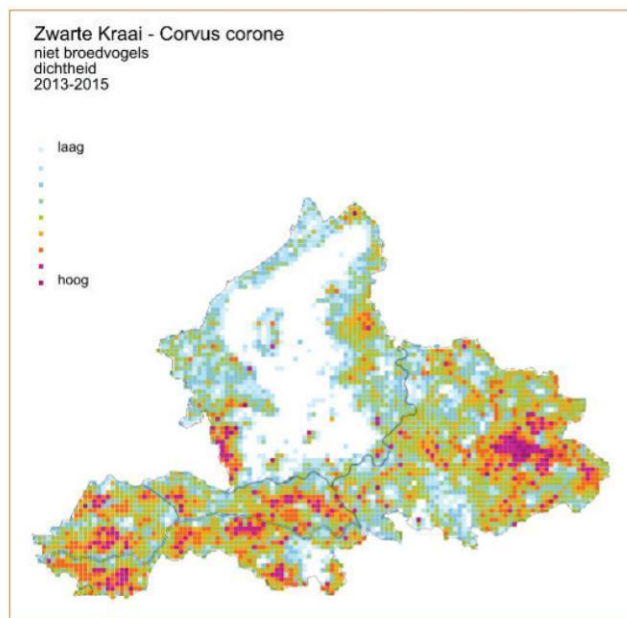
3.3 VERSPREIDING EN TREND GELDERLAND

Om een beeld te krijgen van de verspreiding en trend in Gelderland is er naar de gegevens van Sovon gekeken.

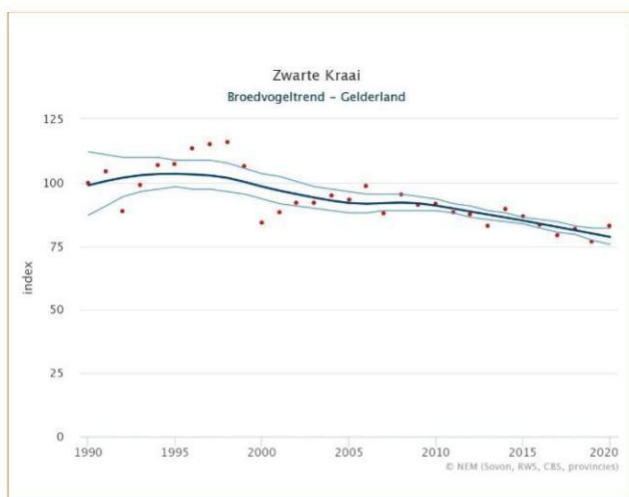
Zwarte kraaien broeden in de gehele provincie (Figuur 93), met uitzondering van sommige gebieden op de Veluwe. In grote aaneengesloten bossen zijn zwarte kraaien ook schaarser geworden door de opkomst van de havik en buizerd. Zowel als broedvogel en als niet-broedvogel komen de hoogste dichtheden voor in de Achterhoek en in het Rivierengebied (Figuur 94).

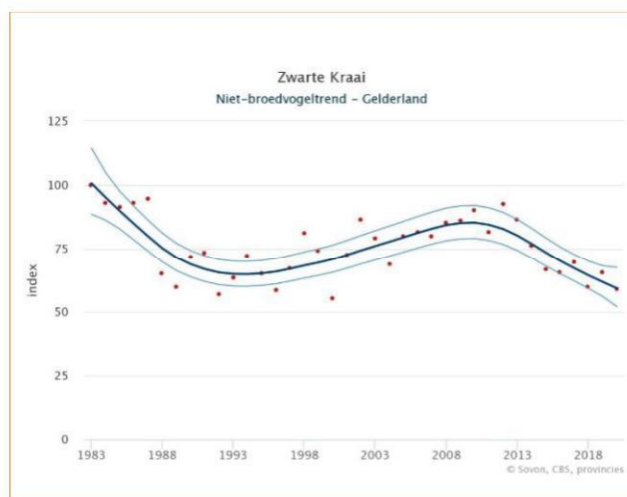
Figuur 93 Relatieve dichtheid per vierkante kilometer van zwarte kraaien, periode 2013-2015. Gebaseerd op basis de Vogelatlas van NL

Figuur 94 Gemiddeld aantal geschatte zwart kraaien als niet broedvogel, periode 2013-2015. Gebaseerd op Vogelatlas van NL

Figuur 95 Geïndexeerde trend van de zwarte kraai als broedvogel in Gelderland, periode 2007-2020. Gebaseerd op basis van gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP).

Figuur 96 Gemiddelde aantallen van de zwarte kraai als wintervogel in Gelderland, periode 1983-2020. Gebaseerd op de punt-transect-telling in december (Sovon).

Zwarte kraaien worden geteld via het Meetnet Broedvogels (Figuur 95) en de punt-transect-telling in december (Figuur 96). De broedvogeltelling toont een dalende populatie van Gelderse zwarte kraaien. Ook als niet-broedvogel neemt het aantal zwarte kraaien af, de trend laat een fluctuerende maar dalende lijn zien.

3.4 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Eén van de voorwaarden van artikel 3.3, lid 4 en artikel 3.8, lid 5, Wnb is dat een soort kan voortbestaan in een gunstige staat van instandhouding. Een soort bevindt zich in een 'gunstige staat van instandhouding' wanneer:

- a. uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Volgens Bastmeijer (2018) vertaalt dit zich naar vier parameters: (1) verspreidingsgebied, (2) populatie, (3) leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en (4) toekomstperspectief.

Hieronder zijn deze vier parameters uitgewerkt voor de zwarte kraai om de staat van instandhouding te bepalen. Deze beoordeling kijkt alleen naar broedvogels en niet wintervogels, gezien die laatste zeer afhankelijk is van de handelingen en ontwikkelingen in het land van herkomst.

(1) Verspreidingsgebied

Zoals in hoofdstuk 3.1 t/m 3.3 is toegelicht komen zwarte kraaien wijdverspreid voor, in geheel Europa en Azië. In Nederland zijn in de meeste delen van het land overal hoge dichtheden te vinden. In Gelderland komt de zwarte kraai ook overal voor, hoge dichtheden zijn tevens te vinden in steden. Alleen op de Veluwe komen lage dichtheden zwarte kraaien voor sinds de opkomst van haviken en buizerds. Het verspreidingsgebied is hierom gunstig beoordeeld.

(2) Populatie

Terug te zien in eerdere hoofdstukken, is de langdurige trendlijn van de zwarte kraai op zowel mondiaal als landelijk stijgend. Echter, na een stijging (80%) van 1984 t/m 2002 van de Nederlandse kraaienpopulatie, stabiliseerde de populatie zich voor enkele jaren waarna de trendlijn begon te dalen sinds 2006. Sinds 2006 is de populatie (2020) gedaald met ongeveer 20%. De Gelderse zwarte kraaienpopulatie fluctueerde sterk in de jaren 90. Maar over het geheel genomen is het een dalende trend. De afgelopen 30 jaar is de populatie zwarte kraaien met 17% afgenomen. Ondanks dat de trendlijn daalt is niet te verwachten dat dit komt door de landelijke vrijstelling. Zwarte kraaien mogen namelijk al de gehele 20e eeuw bejaagd worden. Lokaal kunnen zwarte kraaienpopulaties wel laag gehouden worden, doordat er bijvoorbeeld weidevogelgebieden liggen. Maar dit is kleinschalig en niet voldoende ingrijpend voor een landelijke/provinciale daling. Waarschijnlijk is het gedeeltelijk een natuurlijke schommeling in de trend (gezien de trend in 2020 nog steeds 50% hoger is dan de start van de trend in 1984). De algehele afnemende biodiversiteit en de verplichtstelling van het injecteren van mest heeft de zwarte kraai benadeeld.

De Nederlandse zwarte kraaienpopulatie grootte is door Sovon geschat op 57.000 - 96.000 (2018 - 2020), deze aantallen zijn ruim hoog genoeg voor een genetisch gezonde populatie. De minimale levensvatbare populatie is namelijk gesteld op een gestandaardiseerd aantal van 3.742 (95% betrouwbaarheidsgrenzen tussen de 2.544 en 5.244), afgeleid van een meta-analyse onderzoek van Traill et al. (2007).

Gezien de stijging in de langdurige trend van de populatie en populatiegrootte is beoordeeld dat de populatieparameter van de zwarte kraai gunstig is. Wel met de kanttekening dat op provinciaal niveau de trend zich negatief ontwikkeld. De komende beheerperiode zal dit gemonitord moeten worden, om ervoor te waken dat dit niet veranderd naar een matig ongunstige situatie.

(3) Leefgebied

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, houdt de zwarte kraai er een gevarieerd habitat op na. In Nederland kunnen we ze vinden in akkers, bos, parken, stedelijk gebied en weiden. Allen in ruime hoeveelheden aanwezig in ons land en zo ook in Gelderland. Doordat zwarte kraaien opportunistische vogels zijn, zijn er voldoende foerageermogelijkheden voor hen. Helemaal met de vergroening van stedelijk gebied kan het leefgebied van de zwarte kraai als gunstig beoordeeld worden.

(4) Toekomstperspectief

De zwarte kraai is al (en eerder) sinds de Jachtwet vrij bejaagbaar. Dit heeft niet voorkomen dat de zwarte kraaienpopulatie op landelijk niveau met 80% (2020 60%) is gestegen. Er zijn voldoende foerageermogelijkheden voor de zwarte kraai en gezien de vergroening van stedelijk gebied en herstellende natuurgebieden ziet de toekomst van de zwarte kraai er positief uit. Er worden dan ook geen negatieve landschappelijke ontwikkelingen verwacht. Hierdoor is ook het toekomstperspectief van de zwarte kraai als gunstig beoordeeld.

Samenvattend

Alle vier de parameters zijn beoordeeld als gunstig. Waardoor gezegd kan worden dat de zwarte kraai zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt. Gezien de zwarte kraai ook al landelijk vrijgesteld was in de voorgaande jaren en dit niet heeft geleid tot een daling van de populatie, is niet te verwachten dat de landelijke vrijstelling in de aankomende beheerperiode wel een ongunstig effect zal hebben op het voortbestaan van de zwarte kraai.

Wel zal de FBE de provinciale populatieontwikkeling in de gaten houden.

4. ONTWIKKELING SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

De zwarte kraai is een landelijk vrijgestelde soort. Hierdoor is de zwarte kraai het gehele jaar bejaagbaar. Doordat de zwarte kraai vrijgesteld is, komt kraaienschade niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade. Hierdoor is er geen duidelijk gekwantificeerd beeld van de werkelijke kraaienschade. Desalniettemin is er in de loop der jaren wel zwarte kraaienschade getaxeerd, dit waren veelal bijschades (Tabel 12).

Kraaiachtigen, waaronder zwarte kraaien, kunnen op allerlei manieren schade veroorzaken in de landbouw. In de zaai- en kiemperiode gaat het om pik- en krabschade aan zaaibedden en kiemplantjes. Daarnaast treedt vraat op aan vele soorten afrijpend fruit, akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en overige teeltvormen. Ook kan schade aan boomteelten ontstaan doordat kraaiachtigen takken afbreken of stekken en kiemplanten uit zaaibedden uittrekken. Ze vreten ook van kuilvoer en pikken gaten in de afsluitende folie waardoor broei ontstaat. (BIJ12, 2022)

De afgelopen tien jaar is schade aan appel en peren het vaakst getaxeerd. Daarnaast zijn er ook schades getaxeerd van graan en maïs. In 2021 mocht er tijdelijk geen uitvoering gegeven worden aan de landelijke vrijstelling. Omdat grondgebruikers in die periode circa 3 weken geen verjaging met ondersteunend afschot konden toepassen werd er in die periode wel schade getaxeerd en uitbetaald. Dit viel samen in de kwetsbare fruitteelt periode. Dit is ook terug te zien in de cijfers, in 2021 is er €65.239 perenschade getaxeerd.

Tabel 12 Getaxeerde zwarte kraaienschade afgelopen tien beleidsjaren (1 november t/m 31 oktober) per gewas in Gelderland
(Bron: BIJ12 – Faunazaken database april 2022)

Beleidsjaar	Appel	Graan	Peer	Snijmais
2012	€ 4.895	€ 1.559	€ 25.452	
2013	€ 2.736	€ 576	€ 4.968	€ 132
2014	€ 789		€ 2.698	
2015	€ 1.212	€ 205	€ 2.112	
2016	€ 154		€ 1.485	
2017	€ 202		€ 2.093	
2018	€ 609		€ 320	
2019			€ 2.053	€ 6.949
2020	€ 216	€ 228	€ 4.871	€ 913
2021	€ 6.565		€ 65.239	€ 698

Benadering schade

Zoals hierboven toegelicht is er geen volledig beeld van zwarte kraaienschade, omdat deze schade niet uitgekeerd wordt. Echter, de huidige jurisprudentie betreffende vrijgestelde diersoorten verlangt wel dat deze schade aannemelijk wordt gemaakt. Hieronder volgt een beschouwing op de schade die zwarte kraaien jaarlijks veroorzaken.

In 2021 was er geen schadebestrijding mogelijk van zwarte kraaien in een gedeelte van de meest kwetsbare periode van de perenteelt. Hierdoor was er voor €65.239 (108 ha. schadeoppervlakte) aan schade getaxeerd. Het was drie weken niet mogelijk om zwarte kraaien actief te weren. Over het algemeen zijn appels en peren zes weken zeer kwetsbaar voor schade. Wanneer er in de volledige kwetsbare periode geen schadebestrijding mogelijk was geweest, dan was de schade waarschijnlijk dus verdubbeld naar ca. €113.000 euro schade. Appels en peren liggen qua kwetsbaarheid in de schade en teelt dichtbij elkaar. Daarom is voor deze

benadering de aanname gedaan dat de schadeoppervlakte ongeveer gelijk zal zijn voor appels en peren. In 2021 betrof het schadeoppervlakte 108 ha. in die drie weken, dit aantal wordt verdubbeld omdat de zeer kwetsbare periode in totaal ongeveer zes weken betreft, dus 216 ha. In 2021 was er al voor €6.565 appelschade getaxeerd, dit betrof 25 hectare. Omgerekend betekent dit dus dat 216 hectare appelschade resulteert in ca. € 57.000 appelschade.

In totaal zal er in de fruitteelt (appels en peren) dus voor ca. €170.000 aan zwarte kraaienschade zijn.

Naast schade in fruitteelt veroorzaken zwarte kraaien ook schade in zaaigoed; granen, maïs en in groente gewassen kunnen zij ook schade veroorzaken. Hiervan zijn op dit moment geen nadere gegevens opgenomen omdat deze niet goed te benaderen zijn zonder concrete voorvallen.

Schade aan landbouwgewassen die niet vergoed wordt maar wel veel voor komt is het kapot pikken van ingepakte hooibalen. Deze worden met folie luchtdicht verpakt, zodat deze langer houdbaar blijven. Op het moment dat er gaten gepikt worden in het folie komen de insecten naar buiten en kunnen zij worden opgegeten. De omvang van schade aan de rollen is tevens onbekend.

4.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De preventieve maatregelen die ingezet kunnen worden om zwarte kraaien te weren zijn de algemene maatregelen voor vogels, namelijk vogelverschrikkers, vlaggen en linten, ballonnen, nabootsen roofvogel, knalapparaat, vogelafweerpistool, schriklint- en koord en afdeknetten. Afdeknetten zijn kosten technisch vaak niet realistisch om toe te passen bij bedrijfsmatige schade.

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers

Linten, ballonnen, vlaggen en vogelverschrikkers zijn vaak ingezette methoden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, maar zijn vaak niet langdurig effectief. Alleen wanneer ze zeer regelmatig van positie veranderen of uit felle kleuren bestaan (oranje) kunnen deze visuele verjaagmethoden effectief zijn (Fox, et al., 2017; Lipcius, et al., 1980).

Traditionele vogelverschrikkers zijn vaak te statisch waardoor ze geen langdurig effect hebben. Bewegende vogelverschrikkers kunnen wel de effectiviteit van andere verjaagmethoden vergroten, vooral wanneer de vogelverschrikker een geweer lijkt te dragen (Inglis, 1980; Conover, 1985).

4.1.1 Effectiviteit preventieve maatregelen

Uit onderzoek van Alterra (2016) blijkt dat deze preventieve maatregelen niet in alle situaties effectief zijn. Zwarte kraaien zijn zeer intelligente vogels. Daarnaast zijn het vogels met onderlinge sociale relaties en vaardigheden waardoor ze individueel mensen kunnen herkennen. Zo zijn ze in staat om snel associaties te leggen waardoor zowel verjaging als afschot in effectiviteit afneemt. Met name negatieve associaties (bijv. met de jager) zorgen ervoor dat ze elkaar onderling kunnen waarschuwen zelfs wanneer andere individuen zelf geen negatieve ervaring hebben opgedaan. Dit maakt dat ze hun foerageergedrag zo gaan aanpassen dat gedurende periodes met verhoogd risico op afschot ze niet aanwezig zijn, om zodra de gevaarlijke persoon (gevaar) afwezig is weer terug te keren.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de invulling van schadebestrijding en worden de resultaten van de afgelopen beheerperiode weergegeven en het beoogde beheer voor de aankomende periode besproken. Hiervoor zijn doelstellingen opgesteld, afgeleid van de eerder benoemde wettelijke belangen.

Doelstelling zwarte kraai

- Voorkómen van belangrijke gewasschade.
- Voorkómen van schade aan fauna.

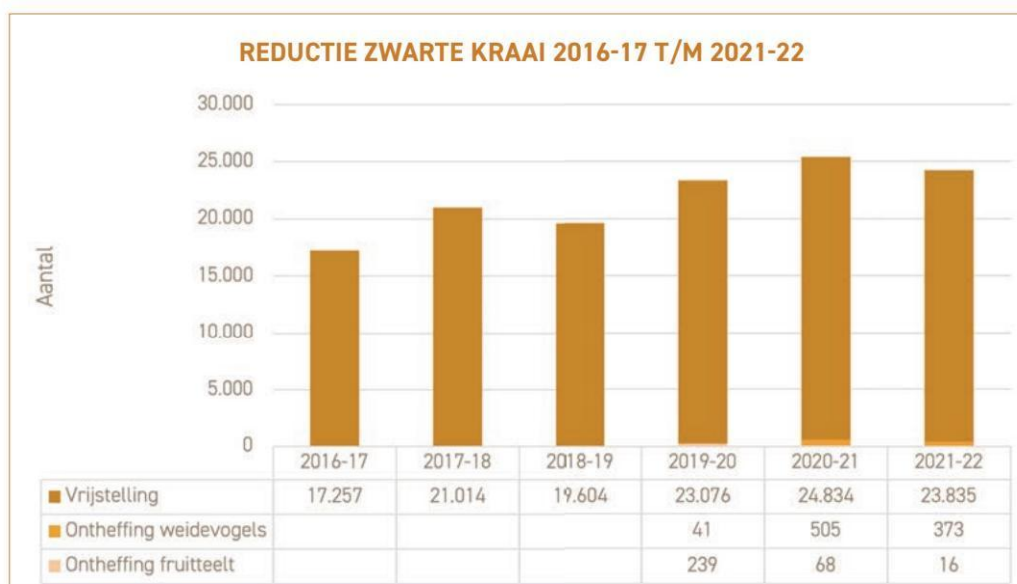
5.1 AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Tijdens de afgelopen beheerperiode mochten zwarte kraaien bestreden worden via de landelijke vrijstelling. Dit mag jaarrond bij dreigende of ontstane landbouwschade.

Gezien de zwarte kraai (en kauwen) alsnog veel schade kan aanrichten aan appels en peren (zie Tabel 4) was er tevens tot 1 februari 2023 een aanvullende ontheffing. Deze ontheffing is bedoeld voor die situaties waar de vrijstelling onvoldoende mogelijkheden bood. Zo is het in boomgaarden veelal onwenselijk om met hagel te schieten, doordat valhagel het fruit (appels en peren) kan beschadigen. Daarnaast zijn zwarte kraaien (en kauwen) zeer intelligente vogels die al gauw door hebben of er gevaar dreigt of niet, waardoor enkel afschot middels geweer niet effectief genoeg blijkt. Hierom heeft de FBE een aanvullende ontheffing gehad voor de inzet van een vangkooi (M-model) voor de WBE's die een schadehistorie hadden: De Bommelerwaard, Groot Buren, Maas en Waal West, Midden Betuwe, Neder Betuwe, Overbetuwe Oost, Rijnwaarden, Tielerwaard West, Tielerwaard Oost en Wijchen en Waal.

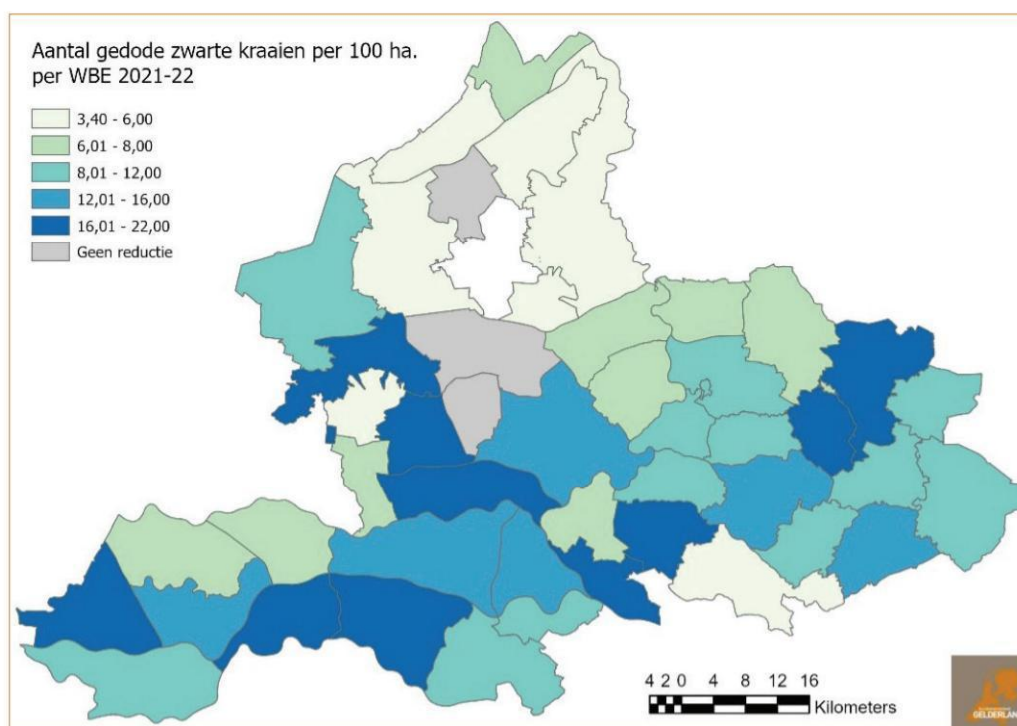
Daarnaast was er tevens een ontheffing door de FBE aangevraagd ter bescherming van fauna (weidevogels) in de aangewezen weidevogelgebieden, in de Omgevingsvisie en Natuurbeheerplan, van provincie Gelderland. Gezien de ongunstige staat van instandhouding van vele weidevogels was, en is, aanvullend predatiebeheer gewenst. Dit voor de weidevogelgebieden waarbij aangetoond is dat minimaal 20% van de predatie op eieren uit pikschade bestaat. Deze verliezen zijn per weidevogelgebied bijgehouden door de drie agrarische collectieven in Gelderland (Collectief Veluwe, Collectief Rivierenland, en VALA). Hieruit is gebleken dat in de regio's Arkemheen, Randmeerkust, Borculo-Neede en Beltrum de pikschade 20% of hoger zijn. Voor deze gebieden is de ontheffing verleend. Deze ontheffing loopt ook tot 1 februari 2023.

De behaalde resultaten zijn weergegeven in beheerjaren, die lopen van 1 april t/m 31 maart. Zoals te zien in Figuur 97 is het aantal gedode zwarte kraaien de afgelopen beheerperiode redelijk stabiel.

Figuur 97 Aantal gedode zwarte kraaien in de afgelopen beheerperiode van 2016/17 - 2021/22

Zoals in Figuur 98 is te zien werden in 2021-22 de hoogste aantallen per 100 ha. gereduceerd in WBE's Zuid-Veluwe (West) (20,96 per 100 ha.), Zuid West Veluwe, Leefgebied VI (20,61 per 100 ha.) en Rijnwaarden (20,51 per 100 ha.). In drie WBE's zijn er geen zwarte kraaien gereduceerd, allen op de Veluwe.

Figuur 98 Aantal gedode zwarte kraaien omgerekend naar aantal per 100 hectare per WBE 2021-22 (beheerperiode 1-4-2021 t/m 31-03-2022)

Gebruik machtigingen

De FBE beschikt over een ontheffing voor het bestrijden van zwarte kraaien in fruitteelt (appels/peren) in tien verschillen WBE's en voor het bestrijden van zwarte kraaien in vier verschillende weidegebieden. Gebruik van deze ontheffingen kan aangevraagd worden middels een machtiging. In Tabel 13 is het aantal WBE's weergegeven die gebruik hebben gemaakt van de ontheffing en het aantal aangevraagde machtigingen per jaar. Er is in de afgelopen drie jaar steeds minder gebruik gemaakt van de fruitteelt ontheffing. In 2020/2021 zijn er 18 machtigingen uitgegeven voor de ontheffing weidevogels.

Tabel 13 Aantal gebruikte machtigingen en WBE's per beheerjaar (1-4 t/m 31-3) 2019-20 t/m 2021-22

Jaar	Aantal WBE's		Aantal machtigingen	
	Fruitteelt	Weidevogels	Fruitteelt	Weidevogels
2019-2020	7	2	17	3
2020-2021	5	6	8	18
2021-2022	1	4	1	11

5.2 BEHEER 2023-2029

In het aankomend beheerjaar zullen er wel maatregelen binnen de kaders van de vrijstelling uitgevoerd worden, waarbij de toegestane middelen (Rnb artikel 3.3 lid 1) zijn: geweren, honden, niet zijnde lange honden, haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds. De volgende methoden (Rnb art. 3.3, lid 2) mogen toegepast worden onder de vrijstelling: inzet van niet-levende lokvogels, inzet van akoestische middelen waarmee lokgeluiden kunnen worden gemaakt en gebruikmaking van lokvoer, dat niet vergiftigd of verdovend is.

Ontheffing aanvraag

In lijn met de voorgaande planperiode streeft de FBE ernaar om belangrijke zwarte kraaienschade te beperken. De vrijstelling geeft hier op hoofdlijnen invulling aan. Echter, in sommige gevallen komen de toegestane middelen onder de vrijstelling te kort. Zo is dit het geval m.b.t. pikschade veroorzaakt door de kauw en zwarte kraai in fruitteelt (appels en peren). Het gebruik van het geweer is in sommige gevallen onwenselijk gezien het risico op valhagel. Hierdoor kan het fruit beschadigen. In de vorige beheerperiode is hier ontheffing voor verleend in die WBE's waar ondanks de vrijstelling alsnog schade voorkwam. In lijn met de vorige beheerperiode wordt er nu tevens een aanvullende ontheffing aangevraagd voor de inzet van een vangkooi (model M) om schade veroorzakende kauwen en zwarte kraaien te vangen.

Hiervoor vraagt de FBE ontheffing aan als bedoeld in op artikelen 3.3 lid 1, lid 4 en lid 5 en 3.4 lid 2 en artikel 3.17 van de Wnb. De ontheffing wordt aangevraagd voor de WBE's waar in de afgelopen meer dan €500 euro schade is gemeld in de afgelopen jaren, namelijk: De Bommelerwaard, Groot-Buren, Maas en Waal West, Midden Betuwe, Neder Betuwe, Tielerwaard Oost, Tielerwaard West en Wijchen en Waal.

Deze ontheffing wordt aangevraagd voor de aankomende beheerperiode van zes jaar. Het gebruik van de volgende middelen en methoden, op grond van het bepaalde in artikel 3.25 eerste lid en 3.9 eerste lid onder e Besluit natuurbescherming (hierna: Bnb) wordt aangevraagd:

- Vangkooien, van het type laddervangkooi (M-model).

Daarnaast wordt ontheffing aangevraagd voor doden van het zwarte kraaien en kauwen met de dodingsmiddelen zoals benoemd in artikel 3.9 lid 1 onder a en i Bnb en worden de dodingsmethoden zoals genoemd in artikel 3.9 lid 2 onder c, d, f en g van het Bnb aangevraagd.

6. MONITORING

In het verleden was er een telprotocol vogelsoorten die uitgevoerd werd door de WBE's. Echter, werd deze telling niet goed genoeg uitgevoerd om betrouwbare data op te leveren. Daarom heeft de FBE er in 2021 voor gekozen deze telling te schrappen. Momenteel gebruikt de FBE de trenddata van Sovon.

De FBE heeft wel het voornemen om een betrouwbare verbeterde telling voor soorten als de kauw, roek en zwarte kraai voor WBE's op te stellen.

7. LITERATUUR

Module
Zwarte kraai

Bastmeijer, 2018.

Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding'.
gelderland.notubiz.nl/document/6515266/1/Legal_Advice_for_Nature_Onderzoek_naar_de_betekenis_van_%E2%80%98de_gunstige_staat_van_instandhouding_%28PS2018-372%29

BIJ12, 2022.

Preventiekit module kraaiachtigen.
<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-kraaiachtigen/>

Birdlife, 2022.

Carrion crow.
<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/carrion-crow-corvus-corone>

Buij, R., Lammertsma, D.R., en Melman, Th.C.P., 2016.

Effectiviteit wildschadepreventie; Beoordelingsmethodiek en literatuurreview. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2740. 42 blz.; 0 fig.; 4 tab.; 71 ref
www.bij12.nl/assets/FF-Alterra-rapport-effectiviteit-wildschadepreventie.pdf

Conover, M.R., 1985.

Protecting vegetables from vrows using an animated crow-killing owl model. The Journal of Wildlife management, 49 (3): pp. 643 – 645.

Davidson, G., Thornton, A. & Clayton, N. S., 2015.

Wild jackdaws, *Corvus monedula*, recognize individual humans and may respond to gaze direction with defensive behaviour. Animal behaviour, 2015, vol. 108 pp. 17-24

EBCC, 2015.

Pan-European Common Bird Monitoring Scheme.
www.ebcc.info/index.php?ID=587

Fox, A.D., ElMBERG, J., Tombre, I.M. en Hessel, R., 2017.

Agricultural and herbivorous waterfowls: A review of the scientific basis for improved management. Biological Reviews, 92(2), pp. 854-877

Inglis, I.R., 1980.

Visual bird scarers: an theological approach.
Birds Problems in Agriculture. British Crop Protection Council, Croydon.

IUCN Red List, 2022.

Carrion crow.
www.iucnredlist.org/species/22706016/118784397

Lipcius, R.N., Coyne, C.A., Fairbanks, B.A., Hammond, D.H., Mohan, P.J., Nixon, D.J., Stastkiwiecz, J.J. & Hepner, F.N., 1980.

Avoidance response of mallards to colored and black water. J. Wildlife Management, 44: pp. 511-518.

Ministerie LNV, 2022.

Zwarte kraai.

<https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/zwarte-kraai-corvus-corone-ssp-corone1.2>

Sage, R. B. & Aebischer, N. J., 2017.

Does best-practice crow *Corvus corone* and magpie *Pica pica* control on UK farmland improve nest success in hedgerow-nesting songbirds? A field experiment. *Wildlife Biology*, 2017, wlb-00375

Soortbank, 2022.

Zwarte kraai.

www.soortbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&id=403#:~:text=Veldkenmerken,.en%20ontbreken%20van%20'broek'

Sovon, 2022.

Zwarte kraai.

<https://stats.sovon.nl/stats/soort/15671>

Swift, K. N. & Marzluff, J. M., 2015.

Wild American crows gather around their dead to learn about danger. *Animal Behaviour*, 2015, vol. 109 pp. 187-197

Vogelbescherming, 2022.

Zwarte kraai.

www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/zwarte-kraai